L. FLORI DE GESTIS ROMANORVM LIBRI QVATVOR,

A mendis accuratissimè repurgati, unà cum adnotationibus Ioan. Camertis, quæ commentarij uice in omne Romanā historiā esse possunt.

Cui addita sunt & alia eiusdem argumenti, quæ sequens recenset pagina.

VENETIIS.

Adiecta Floro.

SEXTI RVFFI VIRI CONsularis de historia Ro. epithome multo quam antehac emaculatior.

ITEM MESSALAE CORuini oratoris disertißimi, de progenie AVGVSTI CAESARIS libellus.

INDEX.

Per lege quæ ſequitur tabulam, mi candide lector,
Qua duce mox totum mente tenebis opus,
Primus ſcriptus habet numerus caput, inde libellum.
Obuia deprēdes ordine quæq; tibi.

A

ACHAICVM bellum capite 16. libro. 2
Actius Naui' augur cap. 5. libro. 1.
Adherbal Romam fugit. 1. 3
Aegeria dea 2. 1
Aegyptiacum bellum 2. 4.
Aegiptii contra Cæſarem 2. 4.
Aegyptus pœnas dat 2. 4
Aegyptiorum regum ſepulchra. 11.4
Aemylius Gallos ſuperat 4.2

Aemylius Regillus 8.2
ærarium Ro. à Cæsare spoliatum. 2. 4
æs Corinthiacum 16.2
ætas aurea quæ 19. 2
ætates pop. Ro. quatuor in prologo.
ætas secunda po. Ro. 2.2
ætas tertia pop. R. 12 3
afranius consul 2 4
afranius contra Cæsarem 2.4
afranii interitus 2.4
afranius dux 18.2
afri à Cosso uicti 12.4
ægrariæ leges 13 3
agriculturæ laudis exemplum 11.1
albanum bellum 3 1
albani quando in Ro. potestatem. 3 1
albani fidem Ro frangunt ibidem
albanus pop. Romam transfertur. ibidem
alba oppidum diruitur. 3.1
albanus mons ubi 18 3
albini Lucii seruata religio 13 1
albinus contra Iugurtham 13.3
albinquarius 21.3
albis fluuius 12.4

alexia urbs 10.3
algidum oppidum 11.1
allia fluuius 13.1
allobrogicum bellum 2 3
allobroges pop ibidem
allobrogum legati 1.4
alpes 3.2
alpes ab Hannibale fractæ 6.2
alpes Italiæ claustra 3.3
ambiorix dux 10.3
ambracia urbs 9.2
ambracius sinus 11.4
amulius regno priuatur 1.1
ana fluuius 22.3
anci regis consideratio 4 & 8.1
anci spolia 11.1
ancylia 2.1
andriscus rex qualis 14.2
andriscus in triumphum ductus. ibidem
anguium mos 5.3
anicius prætor 13.2
animalia terram simul & aquas incolentia 6.3
annii interitus 16.3

annuli unde Ro. 5.1
annulorum Ro.modii duo 6 1
anserum clangore Capitolium defensum 13.1
antiochi bellum 8.2
antiochi belli causa Ibidem
antiochi ignauia Ibidem
antichi luxus Ibidem
antiochi fuga Ibidem
antiochi classis uincitur Ibidem
antiochi ingens ex.rcitus ibidem
antiocho pars regni restituitur. ibidē
antonius consul 1 4
antonii mores 3.4. 11.4
antoni.Cleopat.amore captus.ibidem & 11.4.
anto.consulatus ibidem
anto.Cæsaris hæres 4.4
antonii bellum contra Augustum. 11.4
antonius ebrius ibidem
antonii habitus ibidem
antonius mari nincitur ibidem
antonii fuga ibidem
antonii interitus ibidem

antonii uxor 7.4
anto contra Cretam. 7.3
antonii à Creten. uincitur ibidem
antonius se sedit 2.4
antonius ab Octauio uincitur 4.4
anto. cum Parthis bellum. 10 4
antonius à Parthis uincitur ibidem
appius Claudius consul quando, prologo 1. & ca. 2. 2
ap Claudii insolentia 24. 1.
appius Claudius à suis spernitur. 22. 1
appii Cæci sapientia. 18 1
appius Pulcher contra Histros. 10 2
appius contra Sarmatas 4.3
appollinis decimæ 12. 1
appollinis Cumani sudor 8. 2
apuleiana seditio 16.3
apuleius Saturninus ibidem
apuleii Saturnini interitus ibidem
aqua interdici 16.3
aquilii gesta 20. 2
aquilius contra seruos 19.3
aquitani callidi 10.3
archelaus præfectus 5.3
ardea oppidum 7.1

arethusæ fons 61
ariminum à Cæsare oppressum 2.4
ariobarzanes rex 2.4
ariobastanes dux 42
ariouisti superbia 103
ariouistus à Cæsare uincitur. ibidem
aristonicus dux 4.2
aristonici gesta 20 2
aristonicus contra Roma. ibidem
aristonicus uincitur ibidem
aristobolus captus 5.3
arma templis detracta 6.2
armenicum bellum 12.4
armius dux ibidem
arquarii interitus 21 3
aracillum oppidum capitur 12.4
arsia fluuius 5.2
artabazes rex 5 3
artaxates rex 12.4
arthotes rex 5.3
aruntis interitus 10.1
arusini campi ubi 18.1
asculum oppid. Apuliæ 18.1
asculum euertitur 18.3
asianorum mores pessimi 12.3

aſiaticum bellum 20 2
aſiaticum bellum cum Cæſare 2.4
aſia legata Romanis 20.2
aſia in Ro.poteſtatem 5.3
aſylum Romæ 1.1
aſinius Pollio contra Dalmatas 12.4
aſtrudes palus 12.2
aſtures ab Auguſto uicti 12.4 14.& 16
aſtus mirus 19.3
attalus pro Romanis 7.2
attalus rex Ro hæredes reliquit. 20 2
atheas rex 5 3
athenæ ſiugum parens ibidem
athenienſium fames ibidem
athenio paſtor exercitũ pparat. 19.3
anthenionis interitus 19.3
atheſis fluuius 3 3
attilius Salentinos ſuperat. 20 1
attilius Regulus in Africã nauigat. 2.2
attilius Regulus capitur ibidem
attilii Reguli ſupplicium ibidem
attil. Glabrio conſul contra Antiochum. 8.2
auaritiæ exemplum 5.3
auaricum oppidum 10.3

auerni populi 2.3.& 10.3
auernus lacus 16.1
aufidus fluuius 6.2
augurum collegium Ro. 2.1
augustus quot annis post Romulum. prologo 1
augusti laus 3.4
augustus. quære Octauius.
augusti bella aduersus gentes exteras 12.4
augusti contra Antonium apparatus. 11.4
augustus contra Illyric. 12.4.
augustus uulneratur ibidem.
augusti nepotum mors 12.4
augustus contra Hispa. ibidem.
augusti fama per totum orbem. ibidem.
augusti leges ibidem
augustus dictator perpetuus. ibidem
augustus pater patriæ. ibidem
augusti nomen à quibus ibidem
auriconæ populi 12.4.

Baiæ tepentes 6.1.& 16.2
Baleares insulæ ibidem
balearicum bellum 8.3
balearium arma ibidem
barbarorum ius nullum 13.1
barbaris rabies pro uirtute est 3.3
basilus 2.4
bebius consul 3.2
bebii mors 21.3.& 9
beleus rex 3.3
belgæ populi 10.3
byrsa arx 15.2
bithynia capitur 5.3
bituriges populi 10.3
bocchus rex uincitur 1.3
bonna fluuius 12.4
bouillæ op. & de his triumphus. 11.2
bragada oppidum 2.2
brennus dux 11.2
brenni populi 12.4
britannicum bellum 10.3
britannia in orbe alio, ibidem
britomarus Gallorum dux 4.2
brundusium obbidum 20.1
Brutus primus consul 9.1

brutus filios perimit ibidem
bruti interitus 10.1
brutus pro Cæsare pugnat 2.4
brutus obsessus 4 4
bruti cum Aug.bellum 6 4
bruti bellum quæ signa præcesserint. ibidem
bruti genius malus ibidem
bruti interitus ibidem

C

CAesaris bellum quale 2 4
cæsar pro Catilinæ sociis 1 4
cæsaris fortitudo 10.3.& 27
cæsar Britanniam inuadit 10 3
cæsaris uelocitas ibidem
cæsaris natura 2.4.& 13
cæsaris cum Pompeio bellum ubi gestum ibidem
cæs cum Pom.belli causa 1.3
cæsar hostis patriæ iudicatus 2 4
cæsaris uictoriæ ibidem
cæsar Romam inuadit ibidem
cæsar ærarium spoliat 2.4

cæſ. Hiſpaniam recipit ibidem
cæſaris ingens animus. ibidem
cæſ ad nautam dictum ibidem
cæſaris contra Pompeium bellũ. 2.4
cæſaris contra Põpeiũ uictoria. ibidẽ
cæſaris uoces notatu dignæ 2.4
cæſaris miſericordia ibidem
cæſar penè uincitur 2.4
cæſar præter morem triſtis ibidem
cæſ. in Africa pugnat 2.4
cæſar Aegyptios aggreditur ibidem
cæſ. a Ptolemæo obſeſſus 2.4
cæſar ſe perimere cogitat ibidem
cæſ. naufragium patitur 10.3
cæſar uulneratus 18.3
cæſaris triumphi quatuor 2.4
cæſari tributi in urbe honores 2.4
cæſ. Lucii interitus 21.3
cæſ. pater patriæ 2.4
cæſar perpetuus dictator ibidem
cæſari oblata regni inſig. ibidem
cæſaris interitus ibidem
cæſaris hæres Antonius 4.4
caieta oppidum 16.1
caii Auguſti nepotis mors 12.4

calatinus dictator 2.2
calfurnius in numidiam mittitur. 1 3
calfurnii uirtus 2.2
calfur. Romanum exercitum liberat ibidem
calidoniæ ſyluæ 10.3
calones 18.2
camerinenſium ſaltus 2. 2
camilli fides 12.1
camillus pueros remittit. ibidem
camillus Gallos cædit 13.1
camillus quur exul 22 1
campaniæ laus 16.1
cap. Liberi & Cereris certamen. ibi.
campania Hanniba. uicit 6.2
cannæ uicus ibidem
cannenſis clades ibidem
cantabria gens 12 4
cantabrorum rebellio ibidem
catabri uicti ibidem
cantabri ſe perimunt ibidem
canuleius tribunus plebis 25.1
capitolium conſtruitur 7.1
capitolium unde dictum ibidem
capitolii defenſio 13.1

ca ca
ca ca c:

capitolium á Sylla captum 21.3
capitolium captum 19.3
capite censi 13.3
capreæ palus 1.1
capsa op. 1.3
capua op. 16.1
capuam Romani capiunt 6.2
caput humanum repertum 7.1
caralis urbs Sardiniæ 2.2.& 6 2
carbo contra Lucanos 18.3
carbo contra patriam 21.3
carbonis interitus ibidem
carmi populi 124.
carisius dux ibidem
carnutæ populi 10.3
carsedi oppidum 18.3
carthago Hispaniæ capitur 6.2
carthago obsessa 2.2
carthaginenses in mari uincuntur ad Aegatas insulas ibidem
carthaginenses se dedunt 15.2
cartha. incendium, ibidem
carthagi. non delendam ex Nasicæ sententia 15.2
casca legatus 9.4

caſſii cum Aug. bellum 6.4
caſſii bellum quæ ſigna præceſſerint. ibidem
caſſii caſtra deleta 20 3
caſſius legatus 5 3
caſſii mors 6 4
caſſius Sp. regnum affectat 26 1
caſſii Sp. interitus, ibidem
caſtitatis exemplum 11.2
caſtor uiſus pugnare 11.1
caſtor Romæ uiſus 12.2
catti populi uicti 12.4
catilinarium bellum 1.4
catilina qualis ibidem
catilinæ crudelitas ibidem
catilinæ ſocii ibidem
catilinæ facinus qua arte tectū. ibidē
catilina uincitur ibidem
catilinæ interitus ibidem
cato Carthaginis æmulus 15.2
catonis rex in Hiſpania geſtæ 17.2
catonis exercitus fuſus 4 3
cato in Cypron mittitur 9 3
cato contra Catilinarios 1.4
cato contra Cæſarem 2.4

cato aduersus potentes semper obliquus 2.4
cato Etruscos discutit 18.3
cato se perimit 2.4
catonis filius Ibidem
catulus consul 23.3
catulus se perimit 21.3
caudina clades 16.1
caudinus campus 3.3
cauelani reges 10.3
celia quid 18.2
cenunensium oppidum 1.1
cenonius Pompei filium perimit. 2.4
censorinus consul 15.2
census primus Romæ 6.1
centuriæ tres Romanæ additæ. 5.1
cephalenia insula 9.2
cepio à Cimbris uincitur 3.3
cepio præfectus 6.3
cethegus contra patriam 1.4
chaonum montes 7.2
cheronia oppidum 5.3
cherusci populi uincuntur 12.4
chonidius Centurio ibidem

chryſocolla 12.4
chryſus ſeruus 20.3
cicero conſul 1.4
cicero contra Catilinam ibidem
ciceronis interitus 5.4
cydona oppidum 7.3
cilices maria inuadunt 6.3
cimbricum bellum 3.3
cimbri Cepionem ſuperant ibidem
cimbri vbi victi ibidem
cimbri qua arte victi ibidem
cimbrorum vxorum fortitudo ibidem
ciminius ſaltus 17.1
cincinnati laus 11.1
cinna Cor. Conſul 21.3
cinna profugus ibidem
cinna contra patriam ibidem
cynocephali tumuli 7.2
cypriacum bellum 9.3
cypriorum diuitiæ ibidem
cypriorum mores ibidem
cypros capta ibidem
cirtha oppidum 1.3
ciuilium bellorum cauſæ 3.4

ciuilium armorum finis 12.4.
cyzicum obſeſſum 5.3.
cyzici deſcriptio ibidem
claſſes Romanæ 6.1.
claudius P. uincitur 2.2.
claudius P. pullos ſuffocat ibidem
claudius Nero contra Haſdrubalem. 6.2.
claudius Vnimanus 17.2.
cleopatræ ad Cæſarem alloquutio 2.4.
cleopatræ pulchritudo ibidem.
cleopatra regina. 3.4.
cleopatræ bellum contra Auguſtum. 11.4.
cleopa. Roma. petit imperium ibidem
cleopatræ fuga ibidem
cleop. ſerpentum ictu ſe perimit. ibidem
clypea oppidum 2.2.
clodius Glabro contra Spartacum & ſuos. 20.3.
clodius contra Cyprios 9.3.
clœliæ virginis fortitudo 10.1.
cluſium obſeſſum à Gall. 13.1.
collatinus conſul primus 9.1.

collatinus consulatu priuatur. ibidem
collegia Romanorum 6.1
colophon oppidum captum 20.2
concordiæ fabula 23 1
consules primi Ro. qui 9.1
consules quur duo ibidem
consules unde dicti ibidem
consulatus annuus tantùm 9.1
contrebia oppidum 17.2
corcyreum littus 2 4
corinthiacum bellum 16.2
corinthi situs & laus ibidem
corinthi opes ibidem
corinthus deleta ibidem
corinthiacum æs ibidem
coriolanus exul 22 1.
coriolanus patriam inuadit ibidem
cornelius consul 2.2
cor. Asinæ interitus ibidem
corniculum oppidum 11.1
corsica insula subacta 2 2
coruini nomen unde 13 1
cos nouacula secatur 5.1
cossi fortitudo 31.1
cossus contra Afros 12 4

cottæ interitus 10.3
cotiſon Dacorum rex 12.4
crapulæ malum 10.2
craſſi auaritia 11.3
craſſi prætoris fortitudo 20.2
craſſus prætor capi. ibidem
craſſi cupiditas 11.3
craſſi diuitiæ 2.4
craſſi interitus 11.3
craſſi caput repletum auro ibidem
craſſ. Lici. contra Spart. 20.3
craſſus contra Myſios 12.4
craſſianæ cladis penſatio 9.4
craſſorum interitus 21.3
craſtini fortitudo 2.4
cremera fluuius 12.1
creticum bellum 7.3
critolaus contra Ro. 16.2
crucis punitio 19.3
crudelitatis exemplum. 21.3.& 12.4
cumani Apolli. ſudor 8.2
cumæ oppidum 16.1
curiatii tergemini 3.1
curii fides 18.1

curii paupertas ibidem
curius dentatus contra Sabinos. 13.1
curius consul contra Pyrr. 18.1
curiæ Romanæ 6.1
curio 4.3
curio in Africa uincitur 2.4
curules unde Romanis 5.1

D

DAci contra Augustum 12.4
Dacorum situs ibidem
dacicum bellum ibidem
dalmaticum bellum ibidem
dalmaticum aurum ibidem
dalmatæ vbi ibidem
dalma. ad latrocinium promptissimi. ibidem
dalma. omnium cupidissimi ibidem
dal. contra Romanos ibidem
deceates populi 3.2
decemuiratus sublatus 24.1
decemuiratus magistratus quando. ibidem
decii deuotio 14.1
deiotarus rex 2.4
delminium oppiddum 12.4

deorum ultio 11.3
didius 43
didius legatus 2.4
dimothius Corinthius 2.4
dyrrachium inexpugnabile 2.4
discordiæ Ro quatuor. 23.24.
25.26.1
diuitiæ morum corruptelæ. 12 3
dolobella 10.3
dolobella consul 3.4
dolobella Gallos delet 13.1
domitius Enobarbus 2.3
domitius 22.3
domnes præfectus 12.4
dominatio importuna prodest interdum 8 1
dominationem amplam plerunq; nocere 12.3
drauus fluuius 12.4
drigecini populi ibidem
drusiana seditio 17 3
drusi in Germa. gesta 12 4
drusus in germaniam mittitur. ibidē
drusi Aug. priuigni interitus. ibidem
drusi largitio ibidem

drusi mors ibidem
drusus 43
duillius consul 2.2
duillii cottidianus triumphus 2.2
duodecim tabulæ Ro. 24.1
durium fluuius 18.2

E

EBurones populi 10.3
Egates insulæ 2.2
egimurum oppidum ibidem
elephantes qñ Ro. primũ cogniti. 18.1
elephantorum sensus, ibidem
enna oppidum Siciliæ 20.3
enomaus seruilis belli autor 22.3
equestres ludi 1.1
equi immolatio 12 4
equi pop. Ro. inimiciss. 11.1
erithiæa oppidum 7.3
esopus fluuius 5.3
etholicum bellum 9.2
ethruscum bell. 10.& 12.& 17.1
ethruscorum duod. populi 17.1
ethrusci utuntur ibidem
eubœa insula 8.2
eunus Syrus 19.3

euphrates ponte iungitur 5.3
euripus 8.2

F

FAbii CCCVI. perempti 12.1
Fabius uincitur 13.1
fabii ſeruata religio, ibidem
fab. ad Carthagi. legatus 6.2
fabius Ethruſcos ſuperat 11.1
fab. Gurges contra ſeruos 21.1
fabius ambuſtus 26.1
fab. Buteonis uictoria 2.2
fabius quur cunctator 6.2
fab. ſcutum imperii dictus ibidem
fab. Maximus in Hiſpan. 17.2
fab. contra Allobroges 2.3
fabricius contra Pyrrhum 18.1
fabricius regnum repudiat ibidem
fab. Rufinum Cenſoria notat. ibidem
faleræ unde Ro. 5.1
falernus mons 16.1
faliſci populi ſe ſponte Ro. dant 12.1
faſces ſubmitti quare 8.1
faſces unde Romanis 5.1
faſti dies 2.1
fauſti Syllæ interitus 2.4

drusi mors ibidem
drusus 43
duillius consul 2.2
duillii cottidianus triumphus 2.2
duodecim tabulæ Ro. 24.1
durium fluuius 18.2

E

EBurones populi 10.3
Egates insulæ 2.2
egimurum oppidum ibidem
elephantes qñ Ro. primũ cogniti. 18.1
elephantorum sensus, ibidem
enna oppidum Siciliæ 20.3
enomaus seruilis belli autor 22.3
equestres ludi 1.1
equi immolatio 12.4
equi pop. Ro. inimiciss. 11.1
erithræa oppidum 7.3
esopus fluuius 5.3
etholicum bellum 9.2
ethruscum bell. 10. & 12. & 17.1
ethruscorum duod. populi 17.1
ethrusci uniuntur ibidem
eubœa insula 8.2
eunus Syrus 19.3

13

Euphrates ponte iungitur 5.3
Euripus 8.2

F.

FAbii CCCVI. perempti 12.1
Fabius uincitur 13.1
Fabii seruata religio, ibidem
Fab. ad Carthagi. legatus 6.2
Fabius Ethruscos superat 11.1
Fab. Gurges contra seruos 21.1
Fabius ambustus 26.1
Fab. Buteonis uictoria 2.2
Fabius quur cunctator 6.2
Fab. scutum imperii dictus ibidem
Fab. Maximus in Hispan. 17.2
Fab. contra Allobroges 2.3
Fabricius contra Pyrrhum 18.1
Fabricius regnum repudiat ibidem
Fab. Rufinum Censoria notat. ibidem
Faleræ unde Ro. 5.1
Falernus mons 16.1
Falisci populi se sponte Ro. dant 12.1
Fasces submitti quare 8.1
Fasces unde Romanis 5.1
Fasti dies 2.1
Fausti Syllæ interitus 2.4

Faustulus pastor 2.1
felicitas nimia sæpe nocet habẽti. 12.3
feretrius Iuppiter 1.1
feretr Ioui arma tertiò suspensa 4.2
fesulæ oppidum 18.3
fidenates suo igne cremati 12.1
fidenatum in Rom. furor & habitus. ibidem
filiæ in parentem crudelitas 7.1
fimbriæ interitus 21.3
flaminius consul uincitur. 6.2
flaminii temeritas ibidem
flaminius contra Philipp. 7.2
fluentia oppidum 21.3
fœdus seruandum 11.3
formiæ oppidum 16.1
fortunatæ insulæ 22.3
fortuna uirtute efficacior. 6.4
frumentariæ leges 13.3
fulcidius 21.3
fuluia scortum Catilinæ facinus detegit 14
fuluius Q consul quando, prologo. 1
fuluius consul 3.2
fuluius cẽtimal' Illyricos superat 5.2

fuluius nobilior 9.2
fundarum usus 8.3

G

Gabii oppidum captum 7.1
Gabii quo astu superati ibidem
gabinus contra Marsos 18.3
galleci populi uicti 17.2
gallicum bellum 13.1 & 4.2
gallicum bellum alterum 10.3
galli à Camillo cæsi 13.1
gallorum primus impetus qualis. 4.2
galli in pugna quales ibidem
galli uincuntur ibidem
galli immanes ibidem
galli fraudibus agunt 10.3
gallorum coniuratio ibidem
gallogræcum bellum 11.2
gallogræcorum gens qualis ibidem
ganimedes eunuchus 2.4
gaurus mons 16.1
gellius præfectus 6.3
gergonia oppidum 10.3
germani immanes ibidem
germani uincuntur bidem
3.& 12.4

germanorum magnitudo 103
germanorum in paludes fuga. ibidem
germani à Druſo uincuntur 12.4
germanicum bellum ibidem
germa flumina plura ibidem
germanorum rebella. ibidem
germani Roma.oppri. ibidem
germanorum in Roma. crudelitas. Ibidem
germanarum mulierum facinus. 12.4
germanorum impetus 2.4
germani pro Cæſare pug ibidem
geſonia fluuius 12.4
getuli populi ibidem
glaucia Saturnini ſatelles 16.3
gnoſos oppidum 5 3
gomphos oppidum 2.4
gracchi Tiberii ſeditio 14 3
gracchi Tiberii eloquentia ibidem
gracchi Tiberii interi. ibidem
gracchus Sardiniam cadit 6.2
gracchi geſta in Hiſpan. 17 2
gracchi Caii ſeditio 15.3
gracchi Caii interitus ibidem
gracchi Caii caput auro penſatũ.ibid.

gracchus nomen adoptans 16.3
gracchanæ leges 13.3
græcia libertati donata 7.2
granicus fluuius 5.3
gratillius præfectus 6.3
grumentum oppidum 18.3

H

Hannibal contra Ro iurat 6.2
Hannibal.in Italiã aduentus.ibid.
hannib.pium dictum ibidem
hannib.scit uincere, non uictoria uti. ibidem
hannibal quando uinci cœpit 6.2
hannibal ad tertium ab urbe lapidem progreditur 6.2
hanni.pro Roma prima confessio.6.2
hannibal à Scipione uincitur. ibidem
hannibal 17.annis uictus 5.3
hanno Carthaginen.uictus 17.2
hasdrubal uincitur 6.2
hasdrubal caput in castra Hannibalis proiectum 6.2
hasdrubalis uxoris ingẽs animus.15.2
heduorum querelæ 2.3.& 10.3
heluetiorum bellum 10.3

heluetii ubi. ibidem.
heluetii patriam relinquunt. ibidem.
heluetii uicti. ibidem.
heraclia oppidum Italiæ. 18. 1.
herculaneum oppidum. 10.1.
herculis speculæ. 2.4.
herdonius Sabinus. 19.3.
herennii sapiens consil. 16 1.
hyematum sub pellibus quando. 12.1
hiempsalis interitus. 1.3
hiero rex à Ro. uincitur. 2.2.
hierosolyma capta. 5 3.
hipsei castra capta. 19.3.
hircanus rex. 5.3.
hircinius saltus. 12 4.
hispaniarum res gestæ. 17.2.
hispaniæ metalla. 12. 4.
hispania nunquàm contra Ro. 17.2.
hispaniæ descriptio. ibidem.
hispanicum bellum quandiu contra Roma. ibidem.
hispania prouincia facta. ibidem.
hispania ueneni ferax. 12 4.
hispaniæ opes. ibidem.
hispaniæ laus. 6.2.

ister fluuius 12.4
istricum bellum 12.2
omo perimere se non debet 6.4
ominis immensa uanitas 10 4
oratii tergemini 3.1
oratius sororem perimit ibidem
oratii Coclitis fortitudo 10. 1
ostia Colonia 4.1
ostia oppidum diripitur 2 1.3
ostilii Tulli consideratio 3.& 8.1
ostilii militaris disciplina ibidem
umanæ miseriæ exemplum 2 4
umanus sanguis coniurationis pignus 2.4

I

Anus geminus 2.1
Iani porta secundò clausa 3.2
ni iterum clausa ianua 12.4
ni ianua quoties clausa ibidem
sthenes dux 7.3
ni interdici 16.3
rdia oppidum 2.4
yrii populi ubi 5.2.& 12.4
irici contra Ro. 3.2.& 12.4
yricum bellum 5.2.& 13.2

illyricum bellum alterum 12.4
illyrii ab Augusto uicti ibidem
illyriorum facinus 5.2
indi Rom. non nouerunt 5.3
indorum ad Augustum legati 12.4
indolis magnæ signum, sperare semper 8.4
induciomarus dux 10.3
insubres contra Roma. 3.2
interamnum oppidum 21.3
isaurici cognomen 6.3
isauros arx ibidem
isidorus dux 6.3
itali quingentis annis redacta in potestatem Romanorum 1.2
iuba rex contra Cæsa. 2.4
iuba uictus à Cæsare ibidem
iubæ interitus ibidem
iudæi impii 5.3
iudiciariæ leges 13.3
iugurthæ descriptio 1.3
iugurthæ genus ibidem
iugurthinum bellum. ibidem
iugurtha capitur 1.3
iuliæ Pompei uxoris mors 2.4
iulius

ulius Cæfar. Quære Cæfar
uuentius prætor uincitur 14.5
uuenta dea cedere non uult 7.1

L

Labienus 2.4
Labienus Parthos contra Roma. excitat 9 4
aconum trecentorum cædes 8.2
ancia oppidum 12.4
atinum bellum 11.& 14.1
atini Ro. inimiciſſimi ibidem
atinorum feſtum 18.3
auro oppidum 22.3.& 2.4
aurus in puppe nata 8.2
entulus conſul 2.4
entulus præfectus 6.3
ent prætor contra patriam 1.4
entul. deſtinatum regnum ibidem
ent. caſtra capta 19.3
ent. exercitus fuſus 20.3
entulus contra Dacos 12.4
eonidæ uirtus 2.2
epidi bellum 23.3
epidus conſul ibidem
epidi mors ibidem

***

leucas insula & mons 11.4
leuinus consul 6.2
leuinus consul uincitur 18.1
leuinus consul contra Græcos 7.2
libertatis bonum 9.1
liburni populi 5.2
ligusticum bellum 3.2
ligures contra Ro. ibidem
ligures ubi ibidem
ligures uicti 3.2
liparæ insulæ 2.2
lyris fluuius 18.1
lysimachia urbs 8.2
liuius Drusus qualis 17.3
loscorda urbs 13.2
lucius Cæsar consul 18.3
luc. Paulus proscribitur 5.4
luc. Quintius ab aratro dictator accipitur 11.1
lucii Augusti nepotis mors 12.4
lucretiæ stuprum 7.& 9.1
lucrinus lacus 16.1
luctatii Catuli consulis triumphus. 2.2
lucullus 4.3
lucullus contra Mithridatem 5.3

luculli castra capta 19.3
ludi equestres 1.1
lusitani populi uicti 17.2
luxus mala 8.2

M

Macedonicum bellū primum. 7.2
Macedonici belli causa ibidem
macedonicum bellum secūdum. 12.2
macedonicum bellum tertium 14.2
macedonum nobilitas 12.2
macra fluuius 3.2
maharbalis dictum 6.2
maleus sinus 6.3
mancinus à Numātinis uincitur. 18 2
mancinus Numantinis redditur 1.3
mancinus Cons. contra Carthaginenses 15.2
manilius Tusculanorum dux 11.1
manilius consul 15.2
manilius uincitur 3.3
manilia castra capta 19.3
manius tribunus 2.2
manibus abscissis relicti 4 3
manlius Capitolium defendit 13.1
manlius è Capitolio proiicitur 26.1

manlius unde Torquatus 13 1
manlii castra capta 10.2
manlius contra patriam 1.4
marcellinus præfectus 6.3
marcellus consul 2.4.& 6.2
marcel.contra Gallos uictoria 4.2
marcellus in Sicilia pugnat 6.2
marcius Philippus consul 18.3.& 12.1
marcius campus unde 9.1
marcomanni populi 12.4
marii obscuritas generis 1.3
marii nobile dictum 3.3
marii astus ibidem
marius nobilitati inimicus 16.3
marianum bellum ciuile 21.3
marii belli causa ibidem
marii discordia 21.3
marius ex Africa ibidem
marii sæuitia ibidem
marius contra patriam ibidem
marius septies consul, ibidem
marius iuuenis ibidem
marii iuuenis interitus ibidem
marius contra Dalmatas 12.4

marmaridæ ab Augusto uicti. ibidem
masinissæ interitus 1.3
massicus mons 16.1
massiliam Cæsar inuadit 2.4
matrimonia plebis cum patribus quã-
do. 25.1
mausoleum quid 11.4
mecii dilaniatio 3.1
medullus mons 12.4
megara dux 18.2
melii interitus 26.1
meminit interitus 16.3
menenii Agrippæ sapientia 23.1
merulæ occisio 21.3
messana ciuitas Rom. fœderata 2.2
metapontum oppidum 20.3
metellus Balearicus 8.3
metellus contra Carthaginem 2.2
metellus contra Macedoniam 14.2
metellus contra Critolaum 16.2
metelli in Hispania gesta 17.2
metellus contra Iugurtham 1.3
metellus præfectus 6.3
metellus contra Cretam 7.3
metellus Creticus ibidem

metellus tribu.plebis 11.3
metelli exilium uoluntarium 16.3
mezera Syrus 11.3
micipsa rex 1.3
miluius pons 23.3
mindum captum 20.2
minutius 4.3
minutius consul obsessus 11.1
minutius hastatus 18.1
minutius tribunus plebis 15.3
mioparones 6.3
miraculum 19.1.& 12.2.& 3.3
misenus 16.1
mysiaticum bellum 12.4
mysii quales ibidem
mithridaticum bellum 5.3
mithridatis laus ibidem
mithridaticum bellum xl. annis ibid.
mithridatici belli causa ibidem
mithridatis crudelitas 5.3
mithridates uincitur ibidem
mithridatis astus ibidem
mithridates iterum uincitu ibidem
mithridatis mors 5.3
morientium bestiarum morsus mor-

;·tiferi 15.2
morinus portus 10.3
mosa Germaniæ fluuius 12.4
mosula fluuius 10.3
mulierum germanarum facinus. 12.4
mulucha oppidum 1.3
mumius consul 16.2
munda oppidum 2.4
musulanii populi 12.4
mutinense bellum 4.4

N

NAbis Lacedæmon uincitur 7.2
Nar fluuius 15.1
nasica quid de delenda Carthagine. 15.2
nasica Gracchum perimit 14.3
naufragium Cæsar'patitur 10.3
nauius Actius augur 5.1
neapolis oppidum 16.1
necessitas quid faciat 3.3
nefasti dies 2.1
neoptolemus præfectus 5.3
nero Claudius contra Hasdrubalem. 6.2

nicephorum oppidum 11.3
nola vrbs 6.2.& 20.3
norbanus consul 21 3
nor. exercitus fusi ibidem
norici tumuli 3.3
norici contra Roma. 12.4
nuceriæ oppidum 18.3
numantiæ laus 18.2
numantinum bellum ibidem
numantini belli causa ibidem
numantini se perimunt ibidem
numantinorum laus ibidem
numæ consideratio 2.1
numæ religio 2.& 8.1
numæ simulatio 2.1
numitor 1.1
numitorii interitus 21.3
O
OBliuionis fluuius 17.2
Occisorum ingens numerus 2.4
octauiani laus 3.4
octauian. iuuenis imperare cœpit. 4.4
octau cum Anto. prima discordia. ibidem

octau. aquilam in castra refert. ibidē
octauii medici somnium 6.4
octau castra capta ibidem
octau cum Antonio reconciliatio 5 4
octauii consulis interitus 21.3
octau. triumphus tempestate intercidit 2.2
octauius Cn. magistratu se abdicare cogitur 14 3
octauius Cn consul 21 3
octauius Libo 2.4
octauius Imperator. Quære Augustus.
œnomaus 20 3
olympos oppidum 5.3
opimius consul 15.3
orchomenos oppidum 3.5
orgiagonthis reginæ factum 11.2
oricum oppidum 2.4
orodes rex 6.3
osca oppidum 22.3
otriculum oppidum 7.1 & 18.3
oxybii populi 3.2

P

PAcorus parthorum rex 9.4
Pacori mors ibidem

palladium 2 1
pales dea 20.1
palmatæ tunicæ 5.1
paludamenta unde ibidem
panares dux 7.3
panis è Capitolio iaculatus 13 1
pannonii ubi 12.4
pannonicum bellum. ibidem
pannonii ab Augusto uicti ibidem
pannorum oppidum 2.2.
papyrii 16.1,
parentum honoris exemplum 22.1
parethonium oppidum 11.4
parthicum bellum 11.3
parth.bellum cum Pacoro 9.4
parthi contra Rom. ibidem
parthicum bellum cum Antonio 10.4
parthi fugam simulant ibidem
parthi Roma.cædunt ibidem
parthi signa Roma.referunt 12.4
patres unde 1.1
patriæ amoris exemplum. 10.1.& 6.2.& 15 2
patriæ amor 22.1
pauli Aemylii interitus 9.2

paulus contra Macedo. 12.2
pauli notabilis triumphus 1.4
pax summa sub Augusto 12.4
pelusium oppidum Aegyptiacum. 11.4
perpenna Aristonicum capit 20.2
perpenna seruos uicit 19.3
perpenna se dat 22.3
perses rex 12.2
persis regis stultitia, ibidem
perusinum bellum 7.4
perusina fames ibidem
petreius contra Cæsarem 2.4
petrei interitus ibidem
pharnaces Mithridatis filius 5.3
pharnaces rex contra Cæsarem .12
pharnaces uincitur 2.4
pharos insula ibidem
phaselis oppidum 6.3
philippici campi 2.4
philippus rex Macedoniæ contra Roma. 7.1
philippus consul faucibus apprehensus 17.3
photinus eunuchus 2.4

picentes uicti 19.1
piraticum bellum 6.3
piratici belli uelocitas ibidem
pyrrhus contra Roma 18.1
pyrrhus uictus ibidem
pyrrhi in Romanos charitas. ibidem
pyrrhi oratores Rom. pulsi ibidem
pyrrhum medicus eius interficere nititur 18.1
pyrrhus prope Romam uenit. ibid.
pyrrhus quatuor annis expugnatus. 5.3
piso 4.3
pisonis castra capta 19.3
piso contra Thraces 12.4
plato de animæ immortalitate 2 4
plocius præfectus 6.3
pœni superantur 2.2 bis 5. & 9
pœnorum ccc. castella uastantur. ibidem
pollio Asinius orator 12.4
pollio Asinius coutra Dalmatas. ibidem
polyxenes uincitur 8.2
pollux pro Romanis pugnat 11.1

pollux Romæ uiſus 12.2
pomecia oppidum 7.1
pompeii oppidum 10.1
pompeius Strabo 18.3
pompeii magni geſta 5.3
pompeius contra Mithridatem. ibid.
pompeius quæ ſubegit ibidem
pompeius contra piratas 6.3
pompei contra Cæſarem bellum. 2.4
pompei bellum quale ibidem
pompei bellum ubi geſtum ibidem
pompei belli cauſa ibidem
pompei uxor ibidem
pomp. penè à Cæſare uincitur, ibidem
pompei ſalubre conſilium ibidem
pompei ſomnia ibidem
pompeius à Cæſare uincitur ibidem
pompei fuga ibidem
pompei interitus ibidem
pompeiani uincuntur ad Mundam. 2.4
pompei filii contra Cæſarem bellum. 2 4
pompei filii interitus ibidem
pompei Sexti cum Octa. bellũ. 2.4

pompei Sexti mors ibidem
pontius Samnitum dux 16.1
pontifices 2.1
ponticæ gentes ubi 5.3
popedius dux 18.3
portius Cato præfectus 6.3
porsenna contra Romanos 10.1
porta scelerata 12.1
portentum mirum 7.2
posthumius dictator 11.1
posthumius consul u.ctus 16.1
posthumius lapidatus 22.1
posthumius consul 3.1
præneste oppidum 11.1
prætexta unde Romanis 5.1
proculus Iulius 1.1
procas, prologo 1
proscriptionis tabulæ Syllæ 21.3
prouocandi ad populum ius 9.1
pseudo Philippus 14.2
ptolemæus rex 9.3
ptolemæi scelus 2.4
ptolemæi mors ibidem
pulli in mari præcipitantur 2.2
punicum bellum primum 2.2

puni.belli primi causa 22
punica fraus ibidem
punicum bellum secundum 6.2
punicum bellum secundum 18. annos habet 6.2
punici belli secundi causa ibidem
punicum bellum tertium 15.2
punici belli tertii causa ibidem
puteoli 16.1
Q
Quintus Fabius. Quære Fabius.
Quintilii Vari uitia 12.4
Quirinus Romulus dictus 1.1
R
Regillus lacus 11.2
Religionis exemplum 13.1
religio simulata 9.3
remus abiectus in flu. ibidem
remi parentes ibidem
remus à lupa nutritus ibidem
remi interitus ibidem
remus prima uictima ibidem
rhea Syluia 1.1
rhenus ponte iungitur 10.3
rhenus Roma.imperii terminus 12.4

rhodanus fluuius 2.3
rhodii pro Romanis 7.2
roma conditur 1.1
romæ primi incolæ qui, ibidem
roma muro primo cincta 8.4
roma futurum terrarum caput prædicitur 7 1
roma uenalis 1.3
romanus populus quatuor ætatibus comparatur, prologo 1.
romani quot annis sub regibus. ibidé
roma. reipublicæ ordinatio. 1 & 6 1
romani reges pellunt 7. & 8.1
romanorum bellorum causa 9.1
romani quur arma capiunt ibidem
ro. termini in principio 9.1
romani superantur 13.1
romani bella gerunt 16 1
roma auri M. pondo redempta 13.1
romanorum oculi ardent 16.1
romanorum uirtus 18 1
romanorum leges 24.1
romani libertatis amantissimi 26.1
romani quot annis totum orbem in suam redegerunt potestatem 1.2
roma.

roma. quando primum mare ingressi 2.2
romanæ classis uictoria 1.4
rom. laus prologo 1.& 6.1
romanorum imperium laboribus & periculis constitutum, prologo 1
roma. magnitudo calamitatibus approbatur 2.2
ro. à Xantippo uincuntur 2.2
roma. de Carthaginensibus uicto. 2.2
ro. legati securi percussi 3.2
roma. religio summa fœderum 6.2
romani ad Ticinum uincuntur. ibid.
romani plura bella simul gerunt. ibid.
romanorum legatorum iniuria 6.2
romani quando egregii 19.2
romanorum uitia ibidem
roma. aduersus aurum magis quàm ferrum 1.3
romani hostibus uictis, uictoriam suã non exprobrant 2.3
roma. infectorum ingens numerus 5.3
roma. ærarium ditatum 9.3
romanorum terror 10.3
roma. senatus à Cæsare fugatur ab

urbe 2.4
romanorum ſtrages à Parthis 11.3
roma.ſuperantur. 13 1.& 2.2 & 6.2.& 2.3.& 11.3.& 10.4 & 12.4 & 5.3. & 10.4
romanorum ætas tertia 12.3
romani quando ſancti ibidem
ro.mores unde corrupti 12.3
roman.à Parthis cæduntur 10 4
romanōrum clades Ibidem
roma.à Germanis opprimuntur. 12 4
romana ſigna à Germanis capta ibidem
romuli conſideratio 1 4
romuli parentes ibidem
romulus abiectus in Tyberim. ibidem
romulus à lupa nutritus ibidem
romulus quot annis ante Auguſtum prologo 1.
romuli mors ibidem
romulus deus creditus ibidem
romulus Quirinus dictus ibidem
romulus ardens 8.1
ruffinus à Fabricio cenſoria notatus 18.1

rutilii damnatio 17.3

S

SAbinarum raptus 1.1
Sabinum bellum 15.1
ſabini uicti ibidem
ſabini Romam demigrant. 1.1
ſacer mons 23.1
ſacri portus 21.3
ſageſama caſtra 12.4
ſaguntus deleta 6.2
ſaguntinorum erga Rom. fides. ibidē
ſalentini uincuntur 20.1
ſalii ſacerdotes 2.1
ſalii pop. 3.2.& 2.3
ſalinator Liuius contra Haſdrubalem 6.2
ſalmacis flu. 10.4
ſalondicus dux 17.2
ſamnitium bellum 16.1
ſamnitium deſcriptio ibidem
ſamnitium opes ibidem
ſamnites Romanis infeſti 16.1
ſamnites quinquaginta annis cum Romanis bellum geſſerunt. ibidem

ſamnites per quos domiti ibidem
ſamnitibus de quoties triumpha. 16.1
ſamnites Romanis fœdus non ſeruant ibidem
ſamnites Italorum antiquiſsimi. 17.1
ſamos capta 20.2
ſamothracum religio 12 2
ſanguinem humanum qui bibunt. 1.4
ſardinia ſubacta 2.2
ſardinia capta 6.2
ſardiniæ annonæ pignora 2 4
ſarmatæ contra Auguſtum 12 4
ſarmatæ ubi ibidem
ſarmatarum mores ibidem
ſarmatæ ab Auguſto amicitiam petunt ibidem
ſatyria auis 13.1
ſatricum oppidum 11.1
ſauus fluuius 12.4
ſcaurus conſul 1.3
ſcæuola manum urit 10 1
ſcæuolæ pontificis interitus 21.3
ſcæuæ Centurionis fortitudo 2.4
ſcelera non diu latent 1.3
ſcelerata porta 12.1

ſcipio Cor. Sardiniam ſubegit 2.1
ſcipio ad Ticinum uincitur 6.2
ſcipio patrem liberat ibidem
ſcipio ſuperior in Hiſpaniam mittitur 6.2
ſcipio. ſuperioris ſanctitas ibidem
ſcipio ſuperior uirginem intactam remittit 6.2
ſcipio in Aphricam traiicit ibidem
ſcipionis cum Hannibale pugna. ibid.
ſcipionis contra Hannibalem uictoria ibidem
ſcipio fratri legatus 8.2
ſcipio. Africani res geſtæ in Hiſpa. 6.2
ſcipionis fortitudo 17.2
ſcipio. inferioris militaris diſciplina. 18.2
ſcipiones duo in Hiſpania 17.2
ſcipiones in Hiſpania cæſi 6.2
ſcipionis interitus 17.2
ſcipio conſul 21.1
ſcipio Mariani fuſæ copiæ 21.3
ſcipio contra Cæſarem 2.4
ſcipio. Pompeiani interitus ibidem
ſcytharum ad Auguſtum legati. 12.4

ſcordiſci populi 4.3
ſcura fluuius 12.4
ſeditiones Romanæ 22.1
ſegeſtus dux 12.4
ſegidenſes populi 18.2
ſegonia 22.3
ſempronius conſul uincitur 6 2
ſenatus unde 1.1
ſenatus ampliatio 5.1
ſenum honor 6.2
ſenones Galli contra Romanos. 13.1
ſenones Galli quales ibidem
ſenones funditus deleti ibidem
ſeptimius 2 4
ſequani populi 10.3
ſeres ad Auguſtum ueniunt 12.4
ſerpens ingens 2.2
ſertorianum bellum 22.3
ſertorii deſcriptio ibidem
ſertorius contra patriam 21.3
ſertorius oppreſſus 22.3
ſeruilius in Hiſpaniam 17.2
ſeruilius contra Piraticos 6.3
ſeruilius Cepio contra Senatum. 17 3
ſeruilii caſtra capta 19.3

ſeruile bellum ibidem
ſeruorum peruerſitas 21.1
ſeruorum ſexaginta millia 19.3
ſeruorum ſupplicium ibidem
ſerui cruce puniebantur 19.3
ſerui ſecundum hominum genus. 22.3
ſerui in militiam aſſumpti 6.2
ſeruis militantibus Ro. uincunt. ibidē
ſerui Tulli conſideratio 6.1
ſeruilius Hala 26.1
ſextiæ aquæ 3.3
ſicambri ab Auguſto uincuntur 12.4
ſicilia à Marcello ſubigitur 6.2
ſiciliæ annonæ pignore 2.4
ſicilia frugum ferax 19.3
ſicilia ſuburbana prouincia ibidem
ſicoris amnis 2.4
ſylla contra Mithridatem 5.3
ſylla contra Samnites 18.3
ſyllæ diſcordia 21.3
ſyllæ crudelitas ibidem
ſyllæ uictoria ibidem
ſyllana proſcriptio 21.3.& 5.4
ſyllanus uincitur 3.
ſyphax uincitur 6.2

ſypilus mons 8.2
ſyracuſæ urbs capiuntur 6.2
ſyriacum bellum 8 2
ſyria Rom. corrupit mores 12 3
ſyriæ deæ ceremoniæ 19.3
ſociale bellum 18.3
ſolis defectio 1.1
ſoli mutatio naturam uariat 11.2
ſora oppidum 11.1
ſorani interitus 21.3
ſpartacum bellum 20.3
ſpartacus ibidem
ſpartaci interitus Ibidem
ſperare ſemper, ſignum magnæ indolis 8.4
ſpoletum oppidum 21.3
ſpurii Caſsii interitus 26.1
ſtator Iuppiter 1.1
ſtipendia taxata 12.1
ſtoo plebeius 26.1
ſtupri fugendi exemplum 11.2
ſucro oppidum 22.3
ſueſſa oppidum 7.1
ſueui ab Auguſto uicti 12.4
ſulmo oppidum 21.3

sulpicia lex ibidem
sulpicius patricius 26.1

T

TAcius Sabinorum dux 1.1
Tanaquil regina 6.1
taphræ oppidum 11.1
tarchon rex 2.4
tarentinum bellum 18.1
tarenti descriptio ibidem
tarentum Ro legatio mittitur. ibidem
tarentini ad Romanos redeunt 9.3
tarpeia uirgo 1.1
tarpeium templum erigitur 7.1
tarquinii Prisci consideratio 5.1
tarquinius Priscus Græcus ibidem
tarquinii Prisci uxor 6.1
tarquinius Superbus unde dictus. 7.1
tarquinii Superbi tyrannis ibidem
tarquinii Superbi uxor ibidem
tarquinii Superbi astus in Gabios. ibid.
tarquinius papauera excutit ibidem
tarquiniorum expulsio 7. & 9.1
taxus arbor uenenum exprimit. 12.4
tectosagi populi 11.2
telluris deæ ædes 19.1

templa uiolata 5.3 & 21.3
tenchateri populi 10.3 & 12 4
termini dei contumacia 7.1
terrarum situs pictura, prologo 1.
terræmotus ingens 6.2
teucæ reginæ facinus 5.2
thala oppidum 1.3
thelesinus dux 18.3
thelesini oppressio 21.3
thermæ oppidum ibidem
thermopylarum certamen 2.2
thermopylarum fauces 8.2
thessalica pugna 2.4
theutobochus rex uictus 3.3
theutones uicti ibidem
thoas princeps 8 2
thora 20.3
thracium bellum 4.3
thracum incursiones ibidem
thracum mores ibidem
thraces contra Romanos 12.4
traces ab Augusto uicti ibidem
Tiberinus ponte iunctus 4.1
tiberius Nero 6.3
tibur oppidum 11.1

ticinus fluuius 6.2
tytium fluuius 5.2
tigranes rex 5.3 & 12.4
tigurini uicti 3.3
titurii mors 10.3
togæ pictæ 5.1
tolostobogi populi 11.2
tolumnii regis spolia 12.1
torquati nomen unde 13.1
torquatus filium perimit 14.1
torquatus præfectus 6.3
trabeæ unde Romanis 5.1
traiani Imperatoris laus prologo 1.
trasimenus lacus, ubi Rom. uincuntur 6.2
trebia fluuius ibidem
treueri populi 10.3
tribunitia potestas malorũ causa. 13.3
tridentina iuga 3.3
triumphi ornatus 5.1
triumphus speciosissimus 18.1
triumphus nobilissimus 12.2
triumuiratus Octauii cum Lepido & Antonio 5.4
triumuirorum proscriptio ibidem

tuſcia oppidum 22.3
tulli Hoſtilii conſideratio 3.& 8.1
tullii Seruii conſideratio 6.1
tulli Seruii caput arſit ibidem
tulliæ ſcelus in patrem 7.1
turduli populi 17.2
turii oppidum 20.3
turmius Romanus 12.4
tuſciæ po.duodecim ſubacti 5.1

V.

VAcei populi 17.2.& 12.4
Vadimonis lacus 13.2
ualentia oppidum 22.5
ualerius Publicola conſul 9.1
ualerius Publicola domum ſubmiſit. 9 1
ualerii Lucii fortitudo 13.1
ualeronis ſeditio 22.1
uaguntcius contra patriam 1.4
uari Quintilii uitia 12.4
uari Quint.interitus ibidem
uarus fluuius 3. 2
uarus legatus 2. 4

uarro Terentius præfectus 6.5
uarronis fuga 6.2
uarro Cæſari cedit 2.4
ueientes Rom. hoſtes aſſidui 12.1
ueientes funditus deleti ibidem
ueientum oppidum 10. annis obſeſſum ibidem
ueientum oppidum cuniculis capitur ibidem
uelini fontes 15.1
uenetiæ amœnitas 3.3
ueneti uincuntur 10.3
uenenum Rom. inexpertum 20.2
uentidii contra Parthos uictoria 9.4
uentidii aſtus ibidem
uentris cum membris diſcordia 23.1
uenulei interitus 21.3
uercingentorix rex 10.3
uerſobrigi populi 17.2
ueſtalium fuga 13.1
ueſtæ focus 2.1
ueſuuius mons ardens 16.1. & 20.3
ueturius conſul uictus 16.1
ueturia 22.1
uibius contra Pannonas 12.4

uictima prima quis 1.1
uictoria quæ uera 12.1
uindelicum fluuius 2.3
uinnius mons 12.4
uiriati gesta 17.2
uiridomarus Gallorum dux 4.2
uirginius filiam perimit 24.1
uirtutis fiducia magna 2.2
uirtute fortuna efficacior 6.2
uisurgis fluuius 12.4
uolsci Romanis inimicissimi 11.1
usipetes populi 12.4
utica ciuitas 2.4
uulsinense bellum 21.1
uulsini opulentissimi ibidem
uulsini à seruis suis pulsi ibidem
uultei fortitudo 2.4
uulturius prætor 1.4

X

Xantippus contra Romanos 2.2
Xantippi laus ibidem
Xerses contra Græcos ibidem

Y

Yara fluuius 2.3

Z

Zacynthos insula 9.2
Zama oppdum 1.3
Zeugma oppidum 11.3

FINIS.

LVCII FLORI GESTORVM ROmanorum Epitomes. Liber Primus.

PROLOGVS.

POPVLVS ROmanus à rege Romulo in Cæſarem Auguſtum ſeptingentos per annos, tantum operum pace belloq; geſsit, vt ſi quis magnitudinem imperii cum annis conferat, ætatem ultrà putet. Ita latè per orbem terrarũ arma circumtulit, ut qui res eius legunt, nõ vnius populi, ſed generis humani facta diſcant. Nam tot laboribus, periculisq; *709. anni ab urbe condita ad Auguſtum.*

iactatus est, vt ad constituendũ eius imperium, contendisse virtus, & fortuna viderentur. Quare quum præcipuè hoc quoque sicut cætera, operæprecium sit cognoscere, tamẽ quia ipsa sibi obstat magnitudo, rerumq; diuersitas aciem intentionis abrumpit, faciam quod solent qui terrarum situs pingunt, in breui quasi tabella totam eius imaginem amplecta r, nõ nihil vt spero in admirationem principis populi collaturus, si pariter atq; in semet vniuersam magnitudinem eius ostendero. Si quis ergo populũ Ro. quasi hominem consideret, totamq; eius ætatem percenseat, vt cœperit, vtq; adoleuerit, vt quasi ad quẽdam iuuentæ florem peruenerit, vt posteà velut cõsenuerit, quatuor gradus processusq; eius inueniet. Prima ætas sub Regibus fuit, propè CCL. per annos, quibus circum ipsam matrem suã cum finitimis luctatus est. Hæc erit eius infantia. Sequens à Bruto Collatinoq; Consulibus, in Appiũ

Aetatis grad' populi Ro.

Claudium, Quintumq; Fuluium Consules, C C. annos habet, quibus Italiā subegit. Hoc fuit tempus viris armisq; incitatissimum. Ideò quis adolescentiam dixerit. De hinc ad Cæsarem Augustum, C C L. anni, quibus totum orbem pacauit. Hic iam ipsa iuuenta imperii, & quasi quædam robusta maturitas. A Cæsare Augusto in sæculum nostrum, sunt non multò minùs anni C C. quibus inertia Cæsarum quasi consenuit atq; decoxit, nisi quod sub Traiano principe mouet lacertos, & præter spem omnium senectus imperii quasi reddita iuuentute reuirescit.

ANNOTATIONES IOANNIS CAMERTIS
in librum primum L. Flori gestorum Romanorum.

IN PROLOGVM.

INstituerat Florus Romanũ laudare imperium. Idcirco ipsum in libri exordio homini comparat. Vt enim homo, qui animãtium solus rationis ac cogitationis particeps est, cæteris omnibus præfertur animalibus: ita Ro. imperium cæterarum gentium imperia atque respub. excelluit dignitate. Id docent passim omnes: Liuius, Plinius, Cicero, Solinus, Dionysius primo antiquitatũ Romanarum, Appianus in proœmio operis sui, Strabo in 5. Trogus libro 43. Augustinus cap. 11. 5. Ciuitatis. Hinc est illud Martialis libro 12. Terrarum dea gentiumq́ue Roma. Cui par

est nihil, & nihil secundum. Plura ad idem Claudianus tertio de laudibus Stiliconis, ibi, Proxime dijs consul. &c. Ouidius secuncundo Fastorum.

Gentibus est alijs tellus data limite certo, Romanæ spacium est urbis & orbis idẽ. Maro 1. Aenei. His ego nec metas, &c. Proper. 22. tertij. Omnia Romanæ cedent &c.

A Romulo in Cesarẽ Augustũ septingentos per annos, &c. *Concordant ferè omnes. Iulium Cæsarem interfectum anno urbis conditæ 709. uel 710. Lege Eutropiũ c. 17. & Orosium c. 16. sexti. Eundem annorum numerum reddit fere computatio Eusebij, & Dionysij lib. 1. Ego, inquit, in Italiã traijciens, cum dissolutum est sub Cæsare Augusto bellum ciuile, centesima octogesima septima Olympiade. Hæc ille. Is autem annus uidetur fuisse uigesimussextus imperij Augusti. Lege Orosium cap. 18. sexti. Eusebius libro temporum dicit Augustum Ro. potitum imperio Olymp. 184.*

Nam tot laboribus, &c. *Virg. 1. Aeneidos. Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Hos labores & pericula in processu*

Florus explicat.

Si quis ergo Po. Ro. quasi hominem, &c. *Seneca aliter Romanæ urbis tempora distribuit per ætates. Lege apud Lactantium capite decimoquinto, septimi diuinarum institutionum.*

Prima ætas sub regib. fuit, &c. *De annorum numero, quibus Romæ regnatum est: uariæ sunt scriptorum sententiæ. Quidã regnatum ibi asserunt annis 240. quidam 241. nonnulli 243. alij 244. Lege Eusebiũ lib. temporum. Eutropium c. 11. 1. Orosium c. 5. secundi. Ruffum de uita regia. Solinum capit. 2. Aug. c. 15. 3. Ciuitatis dei. Quæ discordia fortasſis ortum habet uel propter interregna, uel propter menses, quibus supra annos quidã ex septẽ regibus regnauerunt.*

Prima ætas sub reg. &c. *De gradibus ac numero ætatis humanæ, non omnes idem sentiunt. Varro quinque gradus æqualiter putat esse diuisos, unumquenque scilicet præter extremum in annos quindecim. Hippocrates medicus in septem gradus ætatum distribuit finem uitæ uniuscuiusque* Solon *autem Philosophus partes fecit decem. Sta-*

ſeas Peripateticus duos ad hos Solonis addidit. Et ne cuncta recenſeam, lege hæc copioſe apud Cenſorinum cap.12.de die natali. Aug.c.23. de Geneſi,&c. ultimo.22. Ciuitatis Dei. Faciunt huc quæ ſcribit Plinius cap.49.7.

In Appium Claudium, &c. *Intelligit non Appium Claudium Cæcum, de quo capi.18. huius primi: ſed Appium Claudium, cui cognomen Claudex, de quo infrà cap.2.lib.2.*

Ducētos annos patet. *Dura imo fortè nulla in his uerbis conſtructio. Idcirco legendum uidetur, C C. annis patet, uel per C C. annos patet. Aut ut quædam habent exemplaria, C C. annos habet, ut infra cap. 6.2. in principio.*

Non multo minus CC.anni,&c. *Secundũ cõputationẽ Euſebij, ab initio imperij Auguſti uſque ad finẽ imperij Traiani, ſunt ferè anni 178.& mẽſes 6.Bene igitur additur, non multo minus. Quid ſi legas: mouit lacertos. Oroſ.c.7.7. Geſta Traiani lege in Panegyrico Plinij. Et Eutrop. cap. 2.8. Oroſ. c.7.7. Sex.Aurel. Plura Martia. epigram.*

DE ROMVLO PRIMO Romanorum Rege.

CAPVT. I.

RRIMVS ille & vrbis, & imperii cō ditor Romulus fuit à Marte genitus, & Rhea Syluia. Hoc de se Vestæ sacerdos grauida confessa est, nec mox fama dubitauit, p quū Amulii imperio abiectus in profluentem cum Remo fratre non potuit extingui. Siquidem & Tyberinus amnem repressit, & relictis catulis lupa vagitum sequuta, vbera admouit infantibus, matremq; se gessit. Sic repertos apud arborem Faustulus regis pastor tulit in casam, atq; educauit. Alba tunc erat Latio caput, Iuli opus, nam Lauinium patris Aeneæ contempserat. Ab his Amu-

lius iam bis ſeptima ſobole regnabat, fratre pulſo Numitore, cuius, ex filia Romulus. Igitur prima iuuentæ face patruum Amulium ab arce deturbat, auum reponit: ipſe fluminis amator & montium, apud quos erat educatus, mœnia nouæ vrbis agitabat. Gemini erant, vter auſpicaretur & regeret, adhibuere piacula. Remus montem Auentinum, hic Palatinum occupauit. Prior ille ſex vultures, hic poſteà, ſed XII. vidit. Sic victor augurio, vrbem excitat: plenus ſpei bellatricem fore: ita illi aſſuetæ ſanguini & prædæ aues pollicebantur. Ad tutelam nouæ vrbis ſufficere vallum videbatur, cuius dum irridet anguſtias Remus, idq; increpat ſaltu, dubium an iuſſu fratris, occiſus eſt. Prima certè victima fuit, munitionemq; vrbis nouæ ſanguine ſuo conſecrauit. Imaginem vrbis magis quàm vrbem fecerat. Incolæ deerant. Erat in proximo lucus, hunc Aſylum facit, & ſtatim mira vis hominum, Latini, Tuſciq; pa-

Remus ceciditur.

ſtores: quidam & tranſmarini Phryges, qui ſub Aenea: Arcades, qui ſub Euandro duce influxerant. Ita ex variis quaſi elementis congregauit corpus vnum, populumq; Romanum ipſe fecit. Res erat vnius ætatis, populus virorum. Itaque matrimonia à finitimis petita, quia non impetrabantur, manu capta ſunt. Simulatis quippe ludis equeſtribus virgines, quæ ad ſpectaculum venerant, prædæ fuere: & hæc ſtatim cauſa bellorum. Pulſi fugatiq; Veientes. Ceninenſium captum ac dirutũ eſt oppidum. Spolia inſuper opima de rege, Feretrio Ioui manibus ſuis rex reportauit. Sabinis proditæ portæ per virginẽ, nec dolo, ſed puella preciũ rei, quam gerebant in ſiniſtris, petierat: dubium clypeos, an armillas. Illi vt & fidem ſoluerẽt, & vlciſcerentur, clypeis obruere. Ita admiſſis intra mœnia hoſtibus, atrox in ipſo foro pugna, adeò vt Romulus Iouẽ oraret, vt fœdã ſuorũ fugã ſiſteret. Hic tẽplum eſto, inquit, Stator Iu-

Sabinarũ raptus.

Prima ſpolia opima.

piter. Tandem ſæuientibus, interuenere raptæ laceris comis. Sic pax facta cũ Tatio, fœduſq́; percuſſum, ſequutaq́; res mira dictu, vt relictis ſedibus ſuis nouã in vrbem hoſtes demigrarent, & cum generis ſuis auitas opes pro dote ſociarent. Auctis breui viribus, hunc rex ſapientiſſimus ſtatum Reipub. impoſuit, vt iuuentus diuiſa per tribus, in equis, & in armis ad ſubita bella excubaret. Conſiliũ Reipublicæ penes ſenes eſſet, qui ex autoritate patres ob ætatem ſenatus vocabantur. His ita ordinatis, quũ repẽte concionẽ haberet, ante vrbẽ apud Capreæ paludẽ, è conſpectu ablatus eſt. Diſcerptum aliqui à ſenatu putãt ob aſperius ingenium: ſed oborta tẽpeſtas, ſôliſq́; defectio cõſecrationis ſpeciẽ pbuere. Cui mox Iuli' Procul' fidẽ fecit, viſũ à ſe Romulũ affirmãs, auguſtiore forma q̃ fuiſſet: mandare pterea vt ſe p numine acciperẽt Quirinũ in cœlo vocari placitũ diis: ita gentium imperio Roma potiretur.

Senatus à Romu cõſtitutus

PRimus ille.&c. *Vltra ea quę de Romulo scribunt Liuius in primo, Iustinus lib.43. Solinus in principio, Plinius minor c.2. de uiris illustribus. Sex. Ruffus de uita regia. Eutrop.c.4.1.Oros.c.5.2.Plutarchus in uita Romuli, Dionys. Halicarn.lib.1. & 2.lege Val. Max.c.2.3. & c.3.5. Plin.c. 17.8.c.12.14.c.18.& 29.15.c.45.16.c. 2.18.c.6.34.Aug.c.17.2.Ciui.c.6.13.15. 3.Ciui. Lactan.c.20. & 12.primi.& cap. 7.2.Virgil.circa finem octaui Aeneid.Plura Ouid.3.& 4.Fastorũ, & 14.Metamor. Horatius 3.3.Car. Proper.lib.4.*

A Marte genit⁹,& Rhea Syluia,&c. *Parentes Romuli & Remi,& seriem eorum quæ hîc dicuntur, ponit Naso in principio 3.Fast.& 5.Elegia.3. Amorum. Eosdem nutritos à uera lupæ, scribunt Plin.c.17.8. & c.18.15. Iustinus lib. 43. Plutar.c.65. Parallel.& Problemat.20. Virgil.8. Aene.ibi, Fecerat & uiridi. Picum etiam auem eosdem nutrisse scribit Naso Fasto.3. Lacte quis infantes nescit creuisse ferino, Et Picũ expositis sæpe tulisse cibos. Idem scribit Plutarch.Problem.21.Propertius 6.2. Alij fa-*

bulosum putant. Lege Lactan. cap. 20. 1. & Liuium primo ab urbe condita. Vbi autem, & quomodò expositi fuerint scribit Naso 2. Fast. ibi, Forsitan & queras, &c. An Roma fuerit primò à Romulo condita, scripsi plura in annotat. Solini.

Ab his Amulius septima sobole regnabat, &c. *Dionysius libro primo, Eutrop cap. 3. 1. Euseb. libr. tẽporum. Ouid. 14. Metamor. ibi, Inde sub Ascanij. Idem 4. Fasto. ibi, Proximus Anchises. Et breuiter quicunque de regibus Albanis scribunt, enumerant à Syluio Posthumo Aeneæ filio, usq; ad Amulium Rómuli patruum, reges quatuordecim. Videtur ergo non septima, sed bis septima sobole legendum esse. Hunc locum ante nos aduertit nemo.*

Sex vultures, &c. *De auspicio isto præter cæteros Ouid. 4. Fasto. ibi, Nil opus est. Plutarch. Problem. 91. Stati. 3. Thebaidos. ibi, Hic honor. Docet causas, cur alitibus prædicendi futura sit tributum. De hoc auspicio recitantur plura carmina Ennij, uersus finem primi de diuinatione Mar. Tullij, ibi, Curantes magna cum cura. Docet idem Ci-*

tero eodem libro, Romulum optimum augure fuisse. Item Romanos nihil sine auspicio fecisse. Idem dicit Valerius cap. 1. secundi.

Remus increpat saltu, &c. *De morte Remi uariant scriptores. Lege præter citatos Ouidium quarto Fasto. ibi, Neue quis.* Prima victima. *Lucanus in 1. ibi, Fraterno primi maduerunt sanguine muri. Horat. 7. Epodon. De Asylo Virgil. & Seruius 8. Aen. ibi, Hinc lucum ingentem.* Itaq; matrimonia, &c. *De raptu Sabinarum, & aliarũ à Romulo lege Ouid. 3. Fast. ibi, Iãq; loco. Quo mense, Seru. 8. Aeneid. Nec procul. Earum numerus Dionysius lib. 2. antiquitatũ. Qua face raptæ. Plinius cap. 9. 16. naturalis historiæ. Plura præter supradictos diuus Augustinus cap. 17. 2. & cap. 13. 3. Ciuit. dei. Et Plutar. Prob. 84. Plura in Romulo. De opimis spolijs dicã infrà cap. 4. 2.*

Feretrio Ioui, &c. *De Ioue Feretrio lege præter alios Valerium ca. 2. 3. Plura Propertius Elegia 12. 4. ubi plura disputat unde nomen sumptum sit. Item Plutarchum & Festum Pomp. uide si uis.*

Sed puella precium rei, &c. *De Tar-*

peia uirgine, quæ Sabinis Capitolij portas aperuit, copiosè Propertius 4 4. Ouidius 1. Fasto. ibi, Vtq; leuis. Et 14. Meta. ibi, Proximus Ausonias. Valerius Max. c. 6. 9. Plutar. ca. 27. Parallel. Fuit autem hæc Sp. Tarpeij filia, ac Vestalis uirgo. Idem fecit Brennus rex Gallorum apud Ephesum urbem. Plutarchus cap. 26. Paralellorum.

Hic templũ est Stator Iupiter, &c. *Præter ea quæ supradicti scribunt de Ioue Statore, lege August. cap. 13. 3. Ciuitat. Itẽ Ouid. in fine 6. Fast. Seneca aũt c. 7. 4. de beneficijs sic inquit: Stator nõ ut historia tradiderunt, ex eo quod post uotũ susceptũ acies Romanor. fugientiũ stetit, sed ꝙ stant beneficio eius omnia, stator stabilitorq; est. Hæc ille. Videtur autem legendum, Hic templum esto: ut sit uouentis Romuli uerbum.*

Discerptũ aliqui à senatu putãt, &c. *Romuli interitus uariè scribitur. Lege Val. Max. cap. 3. quinti. Cicer. 1. de legibus. August. capit. 15. tertij Ciuitatis. Ouid. 2. Fastor. ibi, Est locus antiqui. Item cæteri. Modum nouum ex Aristoboli sententia ponit Plutarchus cap. 67. Parallel. Translatio-*

nē Romuli in deum narrat Ouidius in fine, 14. Metamor. Cicero in principio 1. Legum.

DE NVMA POMPILIO.

Caput, II.

Numæ Pompilij instituta.

SVccesſit Romulo Numa Pompilius, quem Curibus Sabinis agentem vltrò petiuere, ob inclytam viri religionem Ille ſacra, & cæremonias, omnemq; cultum deorum immortalium docuit. Ille Pontifices, Augures, Salios, cæterosq; per ſacerdotia, annum quoque in XII. menſes, faſtos dies, nefaſtosq; deſcripſit. Ille Ancylia atque Palladium, ſecreta quædam imperii pignora. Ianumq; geminum, fidem pacis ac belli: in primis focū Veſtæ virginibus colendum dedit, vt * ad ſimulacrum cœleſtium ſyderum, cuſtos imperii flamma vigilaret. Hæc omnia quaſi monitu deæ Aegeriæ, quo magis barbari acciperēt. Eò deniq; ferocem populum redegit, vt qđ vi & iniuria occupauerat imperiū, religione atque iuſtitiā gubernaret.

** ad ſimilitudinem*

Succesſit

SVccessit Romulo Numa Pōpilius. *Numæ gesta scribunt Liuius in* 1. *Plin. cap.*3.*de uiris illustribus. Solinus cap.*2.*Ruffus de uita regia. Eutro. in* 1. *Orosius in* 2. *Gell.c.*3.4.*Val. Max.c. de seruata & simulata religione. Lactan. c.*22 1. *Plin.c.* 13. 13.*ca.*12.14.*ca.*2. *&* 29.18. *Augustin.c.* 16.2.*ca.*9.11.15.3.*Ciui. Item ca.*35.7.*ca.* 24. 18. *Ciuitatis. Plura Ouid.* 15. *Metamor. Virgil.*6.*Aeneid.ibi, Quis procul. Plura Plutar. in uita Numæ, & Dionysius secundo antiquitatum Rom. Dictus autem Numa est* ἀπὸ τῶν νόμων, *hoc est, à legibus, quas Roma instituit, autor Ser.*6.*Aene.*

Ille sacra, &c. *Numa assumpta omni diuini cultus institutione, atque conscripta, in octo diuisit partes, &c. Lege Dionysium ubi suprà. Fasti & nefasti dies qui, & cur sic dicti.* 1. *Fastorum Ouidius, ibi, Ille nefastus erit Gellius ca.*9. 4. *De ancylibus præter alios Ouidius.*3.*Fast.ibi, Quis mihi. Vergil.*8. *Aeneidos. Hinc exultantes, &c. ubi Seru. plura. Lege quæ notauimus apud Fenestellam. Idem de Palladio.*6. *Fastor.ibi, Mœnia Dardanides. Et prima* 3. *Tristiū,*

tatis. Lactãtius c.22.1. Cicero 1. de legibus, Acron 2. Epistolarum Horatij.

DE TVLLIO HOSTILIO. Caput III.

Excipit Pompilium Numã Tullus Hostilius, cui in honorem virtutis regnum vltrò datum. Hic omnem militarem disciplinam, artemq; bellandi condidit. Itaque mirum in modũ exercitata iuuentute, prouocare ausus Albanos, grauem & diu principẽ populum. Sed quum pari robore frequentibus prælijs vtrinque cõminuerentur, misso in cõpendium bello Horatijs, Curiatijsq;, trigeminis hinc atq; inde fratribus, vtriusque populi fata cõmissa sunt. Anceps, & pulchra cõtẽtio, exituq; ipso mirabilis. Tribus qppe illinc vulneratis, hic duob' occisis, pui superat Horatius addito ad virtutẽ dolo, vt distraheret hostẽ simulat fugã, singulosq; put seq poterãt adortus exuperat. Sic (rarum aliàs decus)

Horatij & Curiatij,

vnius manu parta victoria eſt, quam ille mox parricidio fœdauit. Flentem ſpolia circa ſe ſponſi quidem, ſed hoſtis ſororem viderat: hunc tam immaturum virginis amorem vltus eſt ferro. Citauere leges nefas, ſed abſtulit virtus parricidam, & facinus intra gloriam fuit. Nec diu in fide manſit Albanus: nam Fidenati bello miſsi in auxilium ex fœdere, medii inter duos expectauere fortunam. Sed rex callidus vbi inclinare ſe ſocios ad hoſtem videt, tollit animos quaſi ipſe mandaſſet: ſpes inde noſtris, metus hoſtibus. Sic fraus proditorum irrita fuit. Itaque hoſte victo, ruptorem fœderis Metium Suffetium religatū inter duos currus, pernicibus equis diſtrahit, Albamq; ipſam quàmuis parentem, æmulam tamen diruit: quum prius omnes opes vrbis, ipſumq; populum Romam tranſtuliſſet, prorſus vt conſanguinea ciuitas non periiſſe, ſed in ſuum corpus rediiſſe rurſus videretur.

Metii ſupplicium.

Alba diruitur.

EXcipit Pompilium Numam Tullus Hostilius,&c. *Vitam Tulli Hostilij regis scribunt Liuius in 1. Dionys. in 3. Eutropius in 1. Oros. in 2. Plin. minor ca. 4. de uiris illustribus, Val. Max. ca. 4. 7. c. 3. 4. ca. 12. 9. Plin. cap. 35. 2. ca. 2. 28. August. ca. 15. 3. Ciuitat. Ruffus ubi suprà. Virgil. 6. Aeneid. ibi, Ocia qui, &c.*

Albanos grauem & diu principem populum, &c. *Longa Alba ab Ascanio cō dita CCC annis caput regni fuit, Iust. lib. 43. Secundum autem computationem Eusebij & Eutropij longè aliter.*

Misso in compendium bello, &c. *Historiam Horatiorum atque Curatiorum tergeminorum scribunt præter supradictos Plin. cap. 3. 7. Vale. c. 6. 3. & ca. 1. 8. Plutar. cap. 29. Paral. August. ca. 14. 3. Ciuit. Idem fecerunt aliquando Tegeatæ ac Pheneatæ, lege Plutarchum cap. 28. Parallel.*

Inter duos currus, &c. *De Metij Suffetij interitu præter nominatos lege Gellium ca. 1. 20. Valerium Maximū cap. 4. 7: Plutarchum cap. 14. Paral. Claudianum in Gildo. ibi: & si non. Vergil. 8. Aeneid.*

Haud procul inde citæ Metium in diuersa quadrigæ
Distulerāt: at tu dictis Albane maneres,
Raptabatq; uiri mendacis uiscera Tullus
Per syluam, & sparsi rorabant sanguine uepres. Id pœnæ genus ab Hercule repertum ferunt, qui florenti adhuc ætate regem Eubææ Pyrrechmon, bellum Bœotijs inferentem, uicit, uictumq; pullis equinis ita alligauit, ut in duas dispartiretur partes, insepultusq; iaceret. Locus adhuc Pyrrechmus pulli uocatur. Autor Plutarchus.

DE ANCO MARTIO. Caput IIII.

Ancus deinde Marti⁹, nepos ex filia Pōpilij, pari ingenio. Hic igitur & mœnia muro amplexus est, & interfluentē vrbi Tyberinū ponte cō misit, Hostiamq; in ipso maris, fluminisq; confinio, Coloniam posuit: iam tum videlicet præsagiens animo futurum; vt totius mundi opes, & commeatus illo veluti maritimo vrbis hospitio reciperentur.

Hostia Colonia.

ANcus deinde Martius, &c. *Quæ cõpendiosè hîc narrantur, lege apud Liuium lib. 1. Dionyſ. lib. 3. Eutrop. cap. 7. 1. Oroſ. lib. 2. Plin. cap. 5. de uiris illuſtribus. Ruffum, Solin. cap. 2. Auguſti. c. 15. 3. Ciuita. Euſe. lib. temporũ. Plinius. cap. 3. 31. Claudian. in Gildonẽ. Virgil. 6. Aeneidos, Agmina quem, &c. Dictus autem Ancus* ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνος, *id eſt à cubito, quem incuruum habuit. Seruius eſt autor Aeneidos 6.*

Mœnia muro amplexus eſt, &c. *Videtur urbem Romam uſque ad hunc regem ſine muris fuiſſe: nam ad tutelam nouæ urbis ſufficere uallum uidebatur, ut capite 1. ſuprà dicit Florus. Ancus prǽtereà Auentinum montem & Ianiculum urbi addidit. Autor Euſebius lib. temporum.*

DE TARQVINIO PRISCO. Caput. V.

TArquinius poſteà Priſcus quĩs tranſmarinæ originis, regnum vltrò petens, accipit, ob induſtriam atq; elegantiã. Quippe qui oriũdus Corintho, Græcũ ingenium Italicis artibus

miscuisset. Hic & senatus maiestatem numero ampliauit, & centuriis tribus auxit: quis Actius Nauius numerũ augeri prohiberet: summus augurio, quem rex in experimentum rogauit, fieri ne posset, quod ipse mente conceperat. Ille rem expertus augurio, posse respondit. Atque hoc, inquit, agitabam, an cotem illam secare nouacula possem. Augur, potes ergo, inquit, & secuit. Inde Romanis sacer auguratus. Neq; pace Tarquinius, quàm bello promptior. XII. nanque Tusciæ populos frequentibus armis subegit, & inde Fasces, Trabeæ, Curules, Annuli, Phaleræ, Paludamenta, Prætexta, inde quòd aureo curru quatuor equis triumphatur, Togæ pictæ, tunicæq; Palmatæ, omnia denique decora & insignia, quibus imperii dignitas eminet.

Ro. regũ insignia.

TArquinius posteà Priscus, &c. *Historiam regis huius scribit Liuius in 1. Dionysius in 3. Eutropius in 1. Oros. in 2.*

Plin.cap.6.de uiris illust. Valerius Maximus lib. 1. capite de auspicijs, & capite 4. 3. Plinius cap.1.& 3.33.& ca.12.35. Lactantius cap.8.2. Augusti cap.15.3. Ciuitatis. Lege Ruffum, Solinum, Eusebium. Actius Nauius,&c. *Hanc historiam præter supradictos scribunt Vale. lib.1. capite de auspicijs, Lactantius c.8.2. Ob id factũ statua sibi poni meruit. Plinius cap.5.34.*

Duodecim nanque, &c. *De his duodecim Ethruriæ populis infrà cap. 16. huius primi. Dionysius lib.6. Seruius 11. Aeneidos super illud: Telaq; trunca. Vestium species, inuentionem, usum, apud Romanos ponit Plinius cap.48.8. Naturalis historiæ. Extat pretere a titulus apud Noniũ Marcellum; Lege Aulum Gellium capite 12.7. De annulis multa idẽ Plinius capite 1.33.*

DE SERVIO TVLLIO. Caput VI.

SEruius Tullius deinceps gubernacula vrbis inuadit: nec obscuritas inhibuit, quàmuis matre serua crea-

cum. Nam ob eximiam indolẽ vxor Tarquinii Tanaquil liberaliter educauerat: & clarum fore visa circa caput flãma ꝓmiserat. Ergo inter Tarquinii mortẽ, admittente regina substitutus in loc..m regis quasi ad tempus regnum dolo partum sic egit industria, vt iure adeptus videretur. Ab hoc Po. Rom. relatus in censum, digestus in classes, curiis atque collegiis distributus. Sũmaq; regis solertia ita est ordinata Respub. vt omnia patrimonii, dignitatis, ætatis, artium, officiorumq; discrimina, in tabulis referrentur, ac si maxima ciuitas minimæ domus diligentia contineretur.

Census ciuitatis.

SErũius Tullius deinceps, &c. *De rege isto sexto scribunt Liuius in 1. Diony. 4. Valerius Maximus libro 1. capite de prodigiis, & ibidem capite de miraculis, capite 4.3. cap. 1 1.9. Augustinus cap. 13.3. Ciuitatis. Item Eutropius, Orosius, Solinus capite 2. Plinius minor, Eusebius, Ruffus Sex. Plutarchus Problem. 72. 105. Plura Ouid.*

6. Fastorum, ibi, Lux eadem fortuna tua est. Aduertendum, hanc reginam alio nomine uocatam Caiam Ceciliam, ut quibusdam placet. Aduertendum quòd quum Romani incertum haberent, quo mense Seruius Tullius natus esset, nonis tamen natum esse constaret, omnes nonas celebri notitia frequentabant. Autor Macrobius primo Saturnaliũ.

Circa caput flamma, &c. *Historiam hanc scribunt Plinius cap. 110. 2. & capite ultimo, 36. Cicero 1. de diuinatione, Valeri⁹ ac alij ubi suprà. Faciunt huc quę scribit Maro. 2. Aeneidos, ibi, Ecce leuis. Et Claudian⁹ de quarto cõsulatu Hono. ibi, Apparet quid signa: in quo loco plura dictauimus.*

Relatus in censum, &c. *Sanè in eo censu qui primus Romæ fuit, inuenta sunt hominum M. 84. Autor Eutropius capitẽ nono primi.*

DE TARQVINIO SVPERbo. Caput VII.

POstremus omnium fuit regũ Tarquinius, cui cognomen Superbo

ex moribus datum. Hic regnum auitum, quod à Seruio tenebatur, rapere maluit quàm expectare, immissisq; in eum percussoribus, scelere partam potestatem non meliùs egit, quàm acquisierat. Nec abhorrebat moribus vxor Tullia, quæ vt virum regem salutaret, super cruentum patrem vecta carpento, cōsternatos equos egit. Sed ipse in senatū cædibus, in omnes superbia * quàm crudelitate grauior, bonos grassatus, quum seuitiam iam domi fatigasset, tandem in hostes cōuersus est: sic valida oppida in Latio capta sunt, Ardea, Otriculum, Gabii, Suessa, Pometia. Tum quoque cruentus in suos. Neque enim filium verberare dubitauit, vt simulanti transfugam apud hostes hinc fides esset: cui Gabiis vt voluerat recepto, atque per nuncios consulenti quid fieri vellet, eminentia fortè papauerū capita virgula excutiens, quum per hoc interficiendos esse principes intelligi vellet: quæ superbia sic respondit. Ta-

Tullia impia in parentem.

** quæ crudelitate grauior est bonis.*

men de manubiis captarum vrbium templum erexit, quòd quum inaugu-raretur, cedentibus cæteris deis (mira res dictu) restitère Iuuenta & Terminus. Placuit vatibus contumacia numinum. Siquidem firma omnia, & æterna pollicebantur. Sed illud horrendum, quòd molientibus sedem, in fundamẽtis humanum repertum est caput: nec dubitauere cuncti, monstrum pulcherrimum, imperii sedem, caputq́; terrarum promittere. Tamdiu superbiam regis P. R. perpessus est, donec aberat libido; hanc ex liberis eius importunitatem tolerare nõ potuit, quorum cũ alter ornatissimæ fœminæ Lucretiæ stuprum intulisset, matrona dedecus ferro expiauit. Imperium tum regibus abrogatum.

Caput prodigiose repertum.

POstremus omnium fuit regũ Tarquinius Superbus, &c. *Gesta Tarquinij superbi scribunt Liuius libro primo & secundo ab urbe condita. Dionysius libro 4. & inde Val. ca. 3. & 4. 7. Plin. ca. 3. & 8.*

19.ca.1.33.Plura Seru.6. Aeneidos. Augusti.cap.15.3.Ciuitatis.Ruffus.Eutropius in primo. Orosius in secundo. Plinius minor cap.8.de uiris illustribus. Solinus capite.2. Eusebius libro temporum. Virgilius 6. Aeneid,ibi,Vis & Tarquinos. Plura Ouidius 2.Fastor.ibi,Nunc mihi dicenda.

Tullia super cruentum patrē, &c. *Hanc historiā præter supradictos lege apud Valerium Maximum, capite undecimo noni, & apud Ouidium 6.Fastorum, ibi, Tullia coniugio.*

In omnes superbia, q̄ crudelitate grauior est bonos, &c. *Videtur legēdū, in senatū cædibus, in omnes superbia, in bonos grauior, crudelitate grassatus est.*

Neq; enim filiū, &c. *Hanc Historiam præter citatos suprà, lege in 2.Fastorum.Ouid.ibi, Cœperat hic alias.*

Papauerum capita, &c. *Conueniunt omnes præter Ouidium, qui dicit non papauerum, sed liliorum capita excussisse, ibi, Hortus odoratus. Lege Frontinum cap.1.1.Sed res nota nimis.*

Iuuentas & Terminus, &c. *Legendū*

est Iuuenta: nam iuuentas est ætas ipsa, Iuuenta ipsum numen, iuuentus adolescentia. Acron ode 30. 1. Diuus Augustinus ca. 23. 4. Ciuitatis. Martem quoque tertium enumerat contumacem. Plura ad hoc scripsi, 2. Ciui. Augusti. capite ultimo, ex sententia Seru. in 9. Lactantij cap. 20. 1. Ouidij 2. Fastorum, Quid noua.

Lucretiæ stuprum, &c. *Hanc historiam scribunt omnes, lege Vale. capite 1. 6. copiosius Augustinus capite decimonono. 1. Ciuita. Plutarchus capite 14. de uirtutibus mulierum. Lucretiæ stuprum copiosè, & more suo elegantissimè canit Ouidius 2. Fastorum uersus finem, ibi, Cingitur intereà, &c.*

Imperium abrogatum regibus, &c. *Diem quo reges Roma pulsi sunt, qui refugium dicebatur, bis quot annis Romani celebrabant, septimo scilicet Calendas Martias, & XI. Calendas Iulias, Autor Ouid. 2. & 5. Fastorū. Pulsus aūt fuit regno Tarquinius 7 Calendas Martias, hoc est, uigesimo Tertio Februarij die, ex 2. Fastorum. Nunc mihi. Aduertendum aūt, serpentem*

latrasse quum pulsus est regno Tarquinius, Autor Plinius capite 41. 8. naturalis historiæ.

ANACEPHALAEOSIS de septem Regibus. Caput VIII.

HAEc est prima ætas populi Romani, & quasi infantia, quam habuit sub regibus septem, quadam fatorum industria, tam variis ingenio, vt Reipub. ratio & vtilitas postulabat. Nam quid Romulo ardentius? tali opus fuit, vt inuaderet regnum. Quid Numa religiosius? talem res poposcit, vt ferox populus deorum metu mitigaretur. Quid illæ militiæ artifex Tullus, bellatoribus viris quàm necessarius? vt acueret ratione virtutem. Quid ædificator Ancus? vt vrbẽ Colonia extenderet, ponte iungeret, muro tueretur. Iam verò Tarquinii ornamenta & insignia quantam principi populo addiderunt ex ipso habitu

bitu dignitatem? Actus à Seruio census quid efficit, nisi vt ipsa se noscerct respublica? Postremò Superbi illius importuna dominatio non nihil immo vel plurimum profuit. Sic enim effectum est, vt agitatus iniuriis populus, cupiditate libertatis incēderetur.

HAEc est prima ætas populi Romani, &c. *Anacephaleosis Græcè, Latinè dici potest repetitio, seu instauratio, uel ut Augustinus interpretatur, recapitulatio: ἀνακεφαλαιόω enim instauro significat. Quæ faciunt pro notitia huius capitis dicta sunt in antehabitis capitibus.*

Dorū metu mitigaretur, &c. *Diagoras, Theodorus, Leucippus, Democritus, Epicu. & ex Romanis Lucretius, putant terroris ac metus gratiâ religionem à sapientibus institutam, quò se homines imperiti à peccatis abstinerent. Lactantius capite decimo de ira Dei. De Numæ religione, scriptum capite ultimo, 7. Ciuitatis. Ex quibus constet uera religio, docet Augustinus 10. Ciuitatis, & Lactantius capite 28. 4. Sed de hoc alibi.*

DE MVTATIONE REIP. Caput IX.

IGitur Bruto Collatinoq́;, ducibus & authoribus,quibus vltionem ſui moriens matrona mandauerat, populus Romanus ad uindicandum libertatis ac pudicitiæ decus, quodam quaſi inſtinctu deorú concitus,regem repentè deſtituit,bona diripit, agrú Marti ſuo conſecrat,imperium in eoſdem libertatis ſuæ vindices tranſfert. Mutato tñ & iudice,& nomine. Quippe ex perpetuo annuũ placuit, & ſingulari duplex, ne poteſtas ſolitudine vel mora corrũperetur. Conſulesq́; appellauit pro regibus, vt cõſulere ſe ciuibus ſuis debere meminiſſent. Tantũq; libertatis nouæ gaudiú inceſſerat, vt vix mutati ſtatus fidem caperent, alterumq́; ex Conſulibus tantú ob nomen,& genus regium, faſcibus abrogatis vrbe dimitterent. Itaq; ſubſtitutus Valerius Publicola ſummo ſtudio annixus eſt ad augendã liberi populi maieſtatem.

Nam & fasces ei pro libera concione submisit, & ius prouocatiōis aduersus ipsos dedit. Et ne specie arcis offende ret, eminentes ædes suas in plana submisit. Brutus verò fauori ciuiū etiā domus suæ clade & parricidio vellificat⁹ est. Quippe quū studere reuocandis in vrbē regibus liberos suos cōperisset, protraxit in forū, & concione media virgis cæcidit, & securi percussit, vt planè publicus parens in locum liberorū adoptasse sibi populum Rom. videretur. Liber iam hinc Po. Ro. prima aduersus exteros arma pro libertate corripuit, mox pro finibus, deinde pro sociis, tum gloria, & imperio, lacessentibus assiduè vsquequaq; finitimis. Quippe quum patrii soli gleba nulla esset, sed statim pomerium, mediusq; inter Latium & Tuscos quasi in quodam biuio collocatus, omnibus portis in hostem incurreret, donec quasi contagio nequadam per singulos itum est, & proximis quibusq; correptis totam Italiam sub se redigeret.

IGitur Bruto Collatinoq; ducib', &c. *De his primis Consulibus Liuius libro 1. & 2. Dionysius libro quarto & quinto, Augustinus capite 16. 3. Ciuitatis. Plin. Minor capite nono 10. & 15. de uiris illustribus. Eutropius in primo. Orosius in secundo. Aduertendum, annum illum primũ habuisse quinq; consules, autor August. ubi suprà. Macrobius 1. Saturn. dicit, primos consules factos Calendis Iulij, quem diem, ut anteà annotatum est, Romani celebrabant. Plutarchus uerò asserit eos creatos Calendis Ianuarij. Hinc seruatum, ut deinceps semper Calendis Ianuarij cõsules crearentur: Lege ipsum* Problema. 18. *Ornamenta consulum atque insignia lege 1. Fastorum, ibi, Vestibus intactis. Fenestella capite 22. Plura Flauius 3. de Roma triumphante. Brutus autem dictus, quoniam stultitiam simulauerit. Plinius capite decimo de uiris illustribus. Ouidius 2. Fastorũ, ibi, Brutus erat. De Martio campo ultra quæ scribit Liuius, lege Strabonem libro quinto.*

Consules appellauit pro regibus, vt consulere, &c. *Magnam consulis officij & dignitatis partem, paucis uerbis Cicero tertio*

legum parum post principium complexus est. Consules, inquit, regio præsunto imperio, hisq; præeunto iudicando, consulendo, prætores, iudices apparento. Militiæ summum ius habento, nemini parento. Iussa his populi suprema lex esto. Eundem magistratum ni interfuerint decem anni, ne quis capito. Ciuitatem annali lege seruanto. Duella iusta iustè gerunto, Socijs parcento. Seruos continento, populiq; sui gloriam augento. Domum cum laude redeunto. Hæc ille. Lege quæ notauimus tit. 22. Fenestellæ. Cur autem 12. lictores fasces uirgarũ securibus alligatos gestabant, docet Plutar. Probl. 81. Docet Plin. lib. 16. c. 18. *Magistratuum uirgas illas terribiles peculiariter ex Betulla arbore, quæ est eximio candore ac tenuitate prædita, fieri.*

Alterum ex Cousulibus, &c. *Intelligit Collatinum Tarquinium,* Lucretiæ *maritum, de quo præter cæteros scribit Cicer. 3. Offi. & Plin. ca. 9. de uiris illust. August. ca. 17. 2. Ciuitatis dei.*

Itaque substitutus Valerius Publicola, &c. *De hoc Valerio* Publicola *præter supradictos lege Val. capite 1. & 4. 4.* Pliniũ

capite decimoquinto, de uiris illustribus. Plutarchus in uita eius omnia camplexus est.

Quum studere de reuocandis in vrbē regibus liberos suos cōperisset, &c. *De coniuratione filiorum Bruti contra rempublicam præter Liuium & Dionysium, lege Valerium Maximum capite octauo, quinti. Item Augustinus capite 16. 3. Ciuitatis, Plutarchus capite 20. 21. 22. Parallel. Claudianus primo in Eutropiū: Iam inquit, Chrysogonis tua Brute Potestas: Narcysisq; datur, natis hoc dedere pænæ Profuit? & misero ciuem præponere patri? Sic enim hunc locum ut plerosque alios eiusdem Poetæ castigauimus, quum anteà non patri, sed fratri passim legeretur. Virgilius 6. Aeneidos: Vis & Tarquinios reges, animamq; superbam Vltoris Bruti, fascesq; uidere receptos? Consulis imperium hic primus seuasq; secures Accipiet, natosq; pater noua bella mouentes Ad pœnam pulchra pro libertate uocabit, Infelix, ut cunque ferent ea fata minores. Vincet amor patriæ, laudumq; immensa cupido. Cur bellandum sit, docet Cicero primo Officiorum, titulo 12. & 13. ubi docet bellum sine causa*

nullum esse debere.

Inter Latium & Ethruscos, &c. *Roma à principio (ut 11. Aeneidos docet Seruius: ibi, Ethrusciq́; duces) tantum unam Tyberis ripam tenebat. Iuuenalis Satyra 8. Et quæ imperij finem Tiberinum uirgo natauit. Propertius prima 4. Et Tyberis nostris aduena bubus erat.*

BELLVM ETHRVSCVM cum Rege Porsenna. Caput X.

PVlsis ex vrbe regibus, prima pro libertate arma corripuit. Nam Porsenna rex Ethruscorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat. Hunc tamen, quàmuis & armis, & fame vrgeret, occupatoq́; Ianiculo ipsis vrbis faucib⁹ incubaret, sustinuit, repulit: nouissimè etiam tanta admiratione perculit, vt superior vltrò cum penè victis amicitiæ fœdera feriret. Tunc illa Romana pericula atq; miracula, Horatius, Muti⁹, Clœlia, q̃ nisi in

annalibus forent, hodie fabulæ viderentur. Quippe Horatius Cocles postquàm hostes vndique instantes solus submouere non poterat, ponte reciso transnatat Tyberim, nec arma dimittit. Mutius Scæuola regem per insidias in castris eius aggreditur: sed vbi frustratum circa purpuratum eius ictum tuetur, ardentibus focis iniicit manũ, terroremq; geminat dolo. Vt scias, inquit, quem virum effugeris, idem trecenti iurauimus. Quum interim (immane dictu) hic interritus, ille trepidaret, tanquàm manus regis arderet. Sic quidẽ viri. Sed nequis sexus à laude cessaret, ecce & virginum virtus. Vna ex obsidibus regi data * elusa custodia, Cloelia per patriũ flumen equitabat: & rex quidem tot, tantisq; virtutum territus monitis, valere, liberosq; esse iussit. Tarquinii tamdiu dimicauerunt, donec Aruntem filium regis manu sua Brutus occidit superq; ipso mutuo vulnere expirauit. Planè quasi adulterũ ad inferos vsq; sequeretur.

* elapsa custodiã.

PVlsis ex vrbe regibus, &c. *Quæ hoc decimo capite scribuntur, habentur à Liuio libro 2. Dionysio lib. 6. Plini cap. 11. & 12. de uiris illustribus. Eutropio cap. 11. 1. Plutarch. cap. Parallel. Augustin. cap. 18. 2 Ciuit. Syllio lib. 10. ibi, Auribus Virgil. 8. Aeneidos, ibi, Nec non.*

Amicitiæ fœdera feriret, &c. *In fœdere, quod expulsis regibus populo Romano dedit Porsenna, nominatim comprehensum inuenimus, ne ferro nisi in agricultura uterentur. Autor Plinius cap. 14. 34.*

Horatius Cocles, &c. *Præter supradictos hanc historiam scribunt Valerius Maximus cap. 2. 3. Plutarchus ca 16. Parallel. Frontinus c. 13. 2. Virgil. circa finem 8. Aeneid. ibi, Aspiceres. Huic Horatio ob insignẽ eius uirtutem, statuam in Comitio Romani posuerunt, quæ postea de cælo tacta, est, Autor Plin. cap. 5. & 6. 34. Et Gellius cap. 5. 4. In quo ponte pugnauerit præter cæteros docet Plin. cap. 15. 16. Cocles autem dicitur, qui altero lumine cæcus nascitur. Autor Plinius.*

Mutius Scæuola, &c. *Hanc historiam præter citatos lege apud Valerium capite 3.*

3.Plutarch.capite.2.Parallel.Augustin.capite 20.4.Ciuitatis.Lactantium capite. 1.5. diuinarum institutionum. Extat nobile epigramma Martialis libro 1.Dum peteret regem,&c. Syllius in 8. ibi.Scæuola cui, &c.

Clœlia per patrium flumen,&c. Ha *bes historiam hanc à Valerio capite 2.3. Plinius capite 13. de uiris illustribus. Plutarchus capi. 14. de laudibus mulierum. Virgilius 8. Aeneidos, ibi, Et fluuium. Copiosius Syllius uersus finem 10.Nescia prob sup.Plura dictauimus in annotationibus Claudiani de laudibus Serenæ uxoris Stiliconis.*

Vna ex obsidibus regi data elapsa custodiam, &c. *Quot & quales fuerint obsides Porsennæ dati, & quæ fuerint conditiones pacis, docet Plutarchus ubi sup a:* Le*gendum autem est, elusa custodia.*

Donec Aruntem,&c. *De Aru tis Tarquinij superbi filij, & Iunij Bruti morte, præter supradictos lege Valerium Maximum capite sexto. 5. Id autem accidit, autore Plutar ho, in Publicola pridie Calendas* [illegible]

BELLVM LATINVM.
Caput XI

LAtini quoq; Tarquinios afferebāt æmulatione & inuidia, vt populus qui foris dominabatur, saltem domi seruiret. Igitur omne Latium Manilio Tusculano duce, quasi in regis vltionem tollit animos, Apud Regilli lacū dimicatur, diu Marte vario, donec Posthumiꝰ ipse dictator signū in hostes iaculatus est. Nouum & insigne commentum, vti peteretur cursu. Cossus equitū magister exuere frenos imperauit, & hoc nouum, quò acriùs incurrerent. Ea demum atrocitas fuit prælii, vt īterfuisse spectaculo deos fama tradiderit duos in candidis equis, Castorem atque Pollucem nemo dubitauit. Itaq; & Imperator veneratus est, nactusq; victoriam, tēpla promisit, & reddidit sanè quasi commilitonibus deis stipendium. Hactenus pro libertate. Mox de finibus cum eisdē Latinis assiduè, & sine intermissione pugnatum

eſt. Sora (quis credat?) & Algidú terrori fuerunt. Satricum, atque Corniculum, prouinciæ, De Veis, & Bouillis pudet, ſed triumphauimus. Tibur nūc ſuburbanum, & æſtiuæ Præneſte delitiæ, nuncupatis in Capitolio votis petebantur. Idem tunc Feſulæ, quod Taphræ nuper. Idem nemus Aricinum, quod Hercynius ſaltus. Fregellæ, quod Geſoriacum, quod Tigris, quod Euphrates. Coriolos quoque (proh pudor) uictos adeò gloriæ fuiſſe, ut captō oppidú Cn. Martius Coriolanus quaſi Numantiam aut Africam nomini indueret. Extant & parta de Antio ſpolia, quæ mœnibus in ſuggeſtu fori capta hoſtium claſſe ſuffixit: ſi tamen illa claſſis, nam ſex fuere roſtratæ. Sed hic numerus, illis initiis, naualebellú fuit. Peruicaciſſimi tamen Latinorum equi & Volſci fuere, & quotidiani, vt ſic dixerim, hoſtes. Sed hos præcipue Lucius Quintius domuit, ille dictator ab aratro, qui obſeſſa, ac penè iam capta Martii Munitii conſulis caſtra, e-

egregia virtute seruauit. Medium erat forte tempus sementis, quum patriciũ virum innixum aratro suo, lictor in ipso opere deprehendit. Inde in aciẽ profectus, ne quid à rustici operis imitatione cessaret, victos more pecudũ sub iugum misit. Sic expeditione finita, rediit ad boues rursus triumphalis agricola. Fides numinum, qua velocitate, intra XV. dies cœptũ peractũq; bellum: prorsus vt festinasse dictator ad relictum opus videretur.

LAtini quoque Tarquinios afferebant, &c. *Historiæ huius autores sunt Liui.2. ab urbe condita. Dionys. lib.6. Plutarchus in uita Coriolani. Val. Max. lib. 1. cap. de mira. Fenest. tit. 13. Plin cap. 16. de uiris illustri. Lactantius cap. 8. secundi. Eutropius cap. 11. primi. Orosius cap. 13. secũdi.*

Duos in candidis equis, &c. *Hanc historiam scribunt ferè omnes qui modo citati sunt. Frontinus autem cap. 11. primi, dicit hoc excogitatum à Posthumio, ut exercitum suum animaret ad bellum. Idem senti. Cicero*

ubi suprà. Simile uisum est in ea nauali uictoria, qua duce Lysandro Athenienses conciderunt. Cice. eodem loco. De Castore & Polluce fratribus plena sunt omnia. Lege quæ scribit. Nasc. 5. Fast. At mihi pande precor. Vbi Antonius Fanensis, præceptor quondam meus, plura congessit. Hyginius ca. 23. secundi, narrat fabulam. Plin. c. 37. secūdi. Ser. 2. Aenei. ibi, Tyndarida. Itē 6. Aeneid. Si fratrē Pollux. De his Latij oppidis Plin. c. 5. 3. & Strabo lib. 5. Sillius in 8. ibi, Faunigenæ socio. Plura Verg. 7. et 10. Aenei. Solin. c. 8. Pactusq́ȝ. Legendum est nactusq́ȝ. De Algido, ad hoc propositum 6. Fast. ibi, Scilicet hic olim.

Peruicacissimi tamen Latinorū, &c. *Autores historiæ huius Liuius lib. 3. et 4. Dionysius lib. 6. Val. ca. 4. 4. August. ca. 18. 5. Ciuitatis. Plin. ca. 17. de uiris illust. Eutrop. ca. 11. primi. Oros. ca. 13. secundi Plin. ca. 3. 18. naturalis historiæ. De L. Quintio lege quæ notaui de 4. cōsul. Hono. ibi, Lustratæ lictore casæ fascesq́ȝ saligni. Sic. n. legēdū ē, nō faces, ut passim legit̄. De dictatoris dignitate, origine, atq; officio lege q̄ notauim⁹ tit. 23. Fenest. ubi malè citatur Eutrop. ca. 2. primi, pro cap. 11.*

BELLVM CVM ETHRVscis, Faliſcis, & Fidenatibus. Caput XII.

ASſidui verò, & anniuerſarii hoſtes ab Ethruria fuere Veientes, adeò vt extraordinariam manum aduerſus eos prómiſerit, priuatũq; geſſerit bellũ gens vna Fabiorũ ſatis ſuperq; idonea clades. Cæſi apud Cremeram trecenti & ſex, patricius exercitus, & ſcelerato ſignatur nomine, quæ proficiſcentes in præliũ porta dimiſit. Sed ea clades ingẽtibus expiata victoriis, poſt quàm per alios atq; alios duces, robuſtiſſima capta ſunt oppida, vario quidẽ euentu. Faliſci ſe ſponte dediderũt. Cremati ſuo igne Fidenates. Rapti funditus, deletiq; Veientes. Faliſci quũ obſiderentur, mira viſa eſt fides Imperatoris, nec immeritò, q̃ ludimagiſtrum vrbis proditorem, cum his quos addu xerat pueris, vinctum ſibi vltrò remiſiſſet. Eam nanque Furius Camillus vir ſanctus, & ſapiens, ſciebat veram

Fabiorũ cædes.

esse victoriam, quæ salua fide, & integra dignitate pararetur. Fidenæ quia pares non erant ferro, ad terroré mouendum facibus armatæ, & discoloribus serpentum in modum vittis furiali more processerant: sed habitus ille feralis euersionis omen fuit. Veientiũ quanta res fuerit, indicat decennis obsidio. Tunc primum hyematum sub pellibus. Taxata stipendio hyberna. Adactus miles sua sponte iureiurando, nisi capta vrbe non remeare. Spolia de Laërte Tolumnio rege ad Feretrium reportata. Denique non scalis, nec irruptione, sed cuniculo, & subterraneis dolis peractum vrbis excidium. Ea denique visa est prædæ magnitudo, vt eius decimæ Appollini Pythio mitterẽtur. Vniuersusq; populus Ro. ad direptionem vrbis vocaretur. Hoc tunc Veientes fuere, nunc fuisse quis meminit? quæ reliquiæ? quodve vestigium? Laborat annalium fides, vt Veios fuisse credamus.

Assidui

ASsidui verò anniuersarii hostes ab Ethruria fuere Veientes, &c. *Historiam sex & trecentorum Fabiorum scribunt Liuius lib. 2. Dionys. lib. 9. Eutrop. 1 1. 1. Oros. cap. 6. 2. Plin. cap. 14. de uiris illust. Gel. cap. 21. 17. Euseb. lib. tempo. Seruius 6. Aeneid. super illud, Quo fessum. Sillius lib. 2. & 7. Ouid. 2. Fast. ibi, Idibus agrestis.*

Et scelerato signatur nomine, &c. *De porta quæ anteà Carmentalis dicebatur, lege Ouidium. 2. Fast. ibi, Carmentis portæ. Fuit etiam Romæ sceleratus uicus prope uicũ Cyprium, ut autor est Varro. Causam ponit Ouidius 6. Fast. ibi, Certa fides.*

Sed ea clades, &c. *Bellum contra Veios gestum scribit Liuius lib. 4. & 3. Augusti. cã. 17. secundi, & ca. 17. tertij Ciuitatis, & qui mox citabuntur.*

Ludimagistrum, &c. *Scribunt hanc Historiam Liuius in 3. Val. c. 5. 6. Plutarc. in uita Camilli. Plin. cap. 23. de uiris illust. Claudianus in Gildonem, Ductosq, Camillus Trans murum pueros, obsessæ reddidit urbi. Hinc fortassis non sibi, sed urbi, in Floro legendum est: uel subitò, pro sibi ultrò. Nam te-*

ſte Valerio, Senatus cenſuit, ut pueri in patriam remitterentur. De Fidenatibus, Faliſcis, ac ſpoliis Laertis Tolumnii latè Liuius 4. ab urbe condita. De decimis Pythio à Romanis miſſis præter alios Val. cap. 2. primi, & ca. 6. quinti. Plura Liuius lib. quinto.

BELLVM GALLICVM.
Caput XIII.

Hinc ſiue inuidia deûm, ſiue fato; rapidiſſimus procurrentis imperii curſus parumper Gallorũ Senonũ incurſione ſupprimitur. Quod tempus P.R. neſcio vtrùm clade funeſtius fuerit, an virtutis exprimentis ſpecioſius. Ea certè fuit vis calamitatis, vt in exprimentũ illatam putem diuinitùs, ſcire volẽtibus immortalibus diis, an Romana virtus imperium orbis mereretur. *Galli Senones.* Galli Senones, gens naturà ferox, moribus incondita, ad hoc ipſa corporum mole perinde ac armis ingentibus adeò omni genere terribilis fuit, vt planè nata ad hominum inte-

ritum, vrbium ſtragem, videretur. Hi quondã ab vltimis terrarum oris, quũ cingerentur omnia oceano, ingenti agmine profecti, quũ iam media vaſtaſſent, poſitis inter alpes & Padum ſedibus ne his quidem contenti, per Italiã vagabantur. Tum Cluſium oppidũ obſidebant. Pro ſociis ac fœderatis P.R. interuenit. Miſsi ex more legati. Sed quod ius apud Barbaros? Ferocius agunt. Mouent exinde certamen. Conuerſis igitur à Cluſio, Romãq; venientibus, ad Alliam flumen cum exercitu Fabius conſul occurrit. Non Cremeræ fœdior clades. Itaq; hũc diẽ faſtis Roma mandauit. Fuſo exercitu, iam mœnibus vrbis appropinquabant. Erant nulla præſidia. Tum igitur, aut nunquam aliàs apparuit vera illa Romana virtus. Iampridem maiores natu ampliſsimis vſi honoribus in forum coëunt: ibi deuouente pontifice, diis ſe manibus cõſecrant, ſtatimq; in ſuas quiſq; ædes regreſsi ſicut in trabeis erãt, & ampliſsimo cultu, in curulib' ſel

lis ſeſe poſuerunt, vt quum veniſſet hoſtis, in ſua dignitate morerentur. Pontifices & Flamines, quicquid religioſiſſimi in templis erat partim in doliis defoſſa terra recondunt, partim impoſita plauſtris ſecum auferunt. Virgines ſimul ex ſacerdotio Veſtæ nudo pede fugientia ſacra comitantur: tamen excepiſſe fugientes vnus è plebe fertur L. Albinus, qui depoſitis vxore & filiis, virgines in plauſtrum recepit. Adeò tũ quoque in vltimis religio publica priuatis affectibus antecellebat. Iuuentus verò, quam ſatis conſtat vix mille hominum fuiſſe, duce Manlio arcem Capitolini montis inſedit, obteſtata ipſum quaſi præſentem Iouem, vt quemadmodum ipſi ad defendendum templum eius concurriſſent, ita ille virtutem eorum numine ſuo tueretur. Aderant interim Galli, apertamq́; vrbem primò trepidarunt, qui ſubeſſet dolus: mox ubi ſolitudinem vident, pari clamore & impetu inuadunt. Parentes paſſim domos adeunt. vbi ſedentes in

curulibus sellis prætextatos senes, vel lut Deos Geniosq; venerati: mox eo dē postquàm esse homines liquebat, alioquin nihil respondere dignantes, pari vecordia mactant, facesq; tectis iniiciunt, & totam vrbem igne, ferro, manibus, solo exæquant. Sex mēsibus Barbari (quis crederet?) circa montē vnum pependerunt, nec diebus modò, sed noctibus omnia experti. Quū tamen Manlius nocte subeuntes, clangore anseris excitatus, à summa rupe deiecit, & vt spem hostibus demeret, quanquam in summa fame, tamen ad spem fiduciæ panes ab arce iaculatus est. Et stato quodam die per medias hostium custodias, Fabium Pontificē ab arce dimisit, qui solēne sacrum in Quirinali monte conficeret. Atque ille per media hostium tela incolumis religionis auxilio rediit, propitiosq; Deos renunciauit. Nouissimè quum iam obsidiōe sua Barbaros fatigasset, mille pondo auri recessum suum vendicantes, idq; ipsum per insolentiam,

quũ ad iniqua pondera addito adhuc gladio, ſuperbè victos increparent, ſubitò aggreſſus à tergo Camillus adeo cecidit, vt omnia incendiorum veſtigia Gallici ſanguinis inundatione deleret. Agere gratias diis immortalibus pro ipſo tantæ cladis nomine libet. Paſtorum caſas ignis ille & flãma paupertatem Romuli abſcondit. Incendiũ illud quid egit aliud, niſi vt deſtinata hominum ac deorũ domicilio ciuitas non deleta, non obruta, ſed expiata poti' & illuſtrata videatur? igitur poſt aſſertam à manlio, reſtitutam à Camillo vrbẽ, acriùs etiã vehementiusq; in finitimos reſurrexit. Ac primùm omnium illam ipſam Gallicã gentem nõ contentus mœnibus expuliſſe, quum per Italiam naufragia ſua latius traheret, ſic perſequutus eſt duce Camillo, vt hodie nulla Senonũ veſtigia ſuperſint. Semel apud Anienẽ trucidati, quum ſingulari certamine Manlius aureum torquẽ Barbaro inter ſpolia detraxit, Inde Torquati, Iterum Pontino

Manlius Torqua.

agro, quum in ſimili pugna L. Val. inſidente galeæ ſatyria alite adiutus retulit ſpolia. Et inde Coruini. Nec non tamen poſt aliquot annos, omnes reliquias eorum in Ethruria ad lacum Vadimonis, Dolobella deleuit, ne qs extaret in ea gente, qui incenſam à ſe Romam vrbem gloriaretur.

Hinc ſiue inuidia deorum, &c. *Hiſtorici ferè omnes huius belli meminerunt. Liuius libro 5. Val. ca. de hominib. lib. 1. Plutarch. in Camillo, & problem. 24. Plinius ca. 23. de uiris illuſt. Gel. cap. 17.5. Auguſti. ca. 22.2. & ca. 17.3. Ciuitatis Vegetius. ca. 28. 4. de re militari. Virg. 8. Aenei. ibi, Atq; hic. Martial. in diſtichis. Hæc ſeruauit Ouid. 6. Faſt. ibi, Cincta premebantur. Ser. 8. Aenei.*

Itaq; hunc diem Faſtis Roma mandauit, &c. *Pro huius rei notitia lege Plutarchum Problemata. 24. Plura notaui in commentarijs Claudiani in Gildonem, ibi, Tarquinios.*

L. Albinus, &c. *Val. 1.1. uocat hunc L. Aluanium, ut in alterutro manifeſtus error*

ſit. De Manlio Capitone dicam cap. 26. huius primi. De Fabij Pontificis ſacro præter ſupradictos Valeri. cap. 1. primi. De Genio deo plura Cenſorinus capite 2. de die natali.

Clangore anſeris, &c. Scribunt hoc idẽ omnes quos citauimus. Plinius cap. 22. decimi, & cap. tertio 29. ponit huius rei cauſam.

Panis ab arce iaculatus, &c. Hiſtoriã ijdem qui ſuprà, Ob id factum Romani poſt Gallorum receſſum in Tarpeio monte Ioui Piſtori aram conſtruxerunt. rem & rei cauſam lege 6. Faſt. ibi, Quem ta.

Inde Torquati, &c. De Torquati cognomine Pli. cap. 28. de uiris illuſt. Liuius lib. 7. Gel. ca. 13. 9. Val. cap. 2. 3. Meminit Virgil. circa finem ſexti.

Inde Coruini, &c. Lege apud Liuium 7. ab urbe con. Val. cap. 2. 3. Plinium cap. 29. de uiris illuſtr. Alij ferè omnes non ſatyriam auem, ſed coruum fuiſſe dicunt. Vel ſatyria genus corui eſt. Ob id factum Valerius hic annorum trium & uiginti conſul factus eſt. Hiſtoriam de Dolabella, qui Gallos deleuit, Eutropius cap. 1. 2.

BELLVM LATINVM.
Caput XIIII.

Conuersus à Gallis in Latinos, Manlio Torquato, Decio Murena consulibus, semper quidē æmulatione imperii & magistratuum infestos, tūm verò cōtemptu vrbis incensæ, quum ius ciuitatis, partē imperii & magistratuū poscerent, pari imperio, atque iam amplius quàm congredi auderent: quo tē pore quis cessisse hostem mirabitur? quum alter consulum filium suū, quia contra imperium pugnauerat, quamuis victorem, occiderit, quasi plus in imperio esset, quâm in victoria. Alter quasi monitu deorum capite velato primum ante aciem diis manibus se deuouerit, vt in comfertissima se hostium tela iaculatus, nomen ad victoriā iter sanguinis sui semita aperiret.

Manliū filiū occidi.

Decius se deuouet.

Conuersis à Gallis, &c. *De hoc bello lege Liuium libr.8. Valer. capite.2.2. capi.9.6.& capite.3.9.Gell.cap.13.9. Plu*

tarch.capi.22.Parallel. Eutropius capite 1.3.sic inquit. Latini, qui noluerunt milites dare, hoc quoque Romanis exigere cœperunt, ut unus consul ex eorum, alter ex Ro. populo crearetur. Quòd quum esset negatum, bellum contra eos susceptum est. Oros. cap.9.3. dicit hoc bellum Latinis rebellantibus illatum anno CCCC IX. ab urbe con. Lege Plin.cap. 26.& 28.de uiris illustribus.

Quum alter cōsulum filiũ suũ, &c. *Historiā hanc scribunt omnes qui suprà. Plutarchus autem dicit ubi supra, hoc accidisse bello Samnitico. Pulchrè hanc Historiā scribit Gell.cap.13.9. ex sententia Claudij Quadrigarij. Meminit Eusebius lib. temporum. Idem prius fecerat Epaminondas Thebanorum dux, quum aduersus Lacedæmonias bel ligerabat. Plutarch.cap.21.Parallel.*

Alter quasi monitu deorũ, &c. *Autores historiæ, Plutarch.cap.33. Paral. dicit hoc accidiße in bello contra Albanos. Valer. capite 6.5. Plinius capite 5.22. & capite 2. 28. naturalis historiæ. Plin. Minor.cap.26. de uiris illustribus, Augusti.ca.20.4. & ca. 18.5. Ciuitatis. Iuuena, Saty. ibi, Plebeiæ*

Deciorum &c. Meminuerunt Virgil. 6. Aeneidos, & Claudianus de quarto consulatu Hono. ubi plura annotauimus. Deuouendi formulam ponit Liuius ubi suprà. Plin. cap. 28. dicit extare deuotionis carmen.

BELLVM SABINVM.
Caput XV.

A Latinis aggressus est gentem Sabinorum, qui immemores factæ sub Tito Tatio affinitatis quodam contagio belli se Latinis adiunxerũt. Sed Curio Dentato consule, omnem eum tractum, quà Nar ambit fontesq; Velini, Adriatico tenus mari, igne, ferroq; vastauit, qua victoria tantum hominm, tantum agrorum redactum in potestatem, vt in vtro plus esset, ne ipse posset existimare qui vicerat.

A Latinis aggressus est gentem Sabinorũ, &c. *Huius belli tanquàm parui momenti pauci meminerunt. Lege Plin. ca. 33. de uiris illustri. & Oros. cap. 20. 3. Dentati nomen unde sumptum sit, docet Plinius*

cap. 16.7. Plura annotauimus suprà cap. 4. Iulij Solini. De Sabinis populis Plin. cap. 12. 3. Et Sillius lib. 8. ibi, Ibant &c. De Sabino enim nomine non omnes idem sentiunt.

BELLVM SAMNITICVM. Caput XVI.

PRecibus deinde Campaniæ motus nõ pro se, sed quòd est speciosius, pro sociis Samnitas inuadit. Erat fœdus cum vtrisque percussum: sed hoc Campani sanctius, & prius omniũ suorum deditione fecerunt. Sic ergo Romanus bellum Samniticum tanq̃ sibi gessit. Omnium non modò Italia, sed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est. Nihil mollius cœlo: denique bis floribus vernat, nihil vberius solo: ideo Liberi, Cererisq; certamen dicitur: nihil hospitalius mari. Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus, & tepẽtes fontibus Baiæ, Lucrinus & Auernus, quædã maris ocia. Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſ-

ſicus, & pulcherrimus omnium Veſuuius Aetnæi ignis imitator. Vrbes ad mare, Formicæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompei, & ipſa caput vrbium Capua, quondã inter tres maximas, Romam, Carthaginemq́; numerata. Pro hac vrbe, iis regionib', P.R. Samnitas inuaſit, gentem, ſi opulentiam quæras, aureis & argenteis armis, diſcolori ueſtæ, uſque ad ambitũm armatam. Si inſidiarum fallaciã, ſaltibus ferè & montium fraude graſſantem. Si rabiem ac furorem, ſacratis legibus, humanisq́; hoſtiis in exitium urbis agitatam. Si pertinaciã, ſexies rupto fœdere, cladibusq́; ipſis animoſiorem. Hos tamen quinquaginta annis per Fabios & Papyrios patres, eorumq́; liberos ita ſubegit ac domuit, ita ruinas ipſas urbium diruit, ut hodie Samnium in ipſo Samnio requiratur, nec facilè appareat materia quatuor & uiginti triumphorum. Maximè tamen nota & illuſtris ex hac gente clades apud Caudinas furcas, Vetu-

Samniũ in ipſo requiri.

rio Posthumioq; consulibus, accepta est. Clauso enim per insidias intra eũ saltum exercitu, vnde non posset euadere, stupens occasione tanta dux hostium Pontius, Herennium patrē consuluit, & ille, Mitteret omnes, vel occideret, sapienter vt senior suaserat. His armis exutos mittere sub iugum maluit, vt nec amici forent beneficio, & post flagitium hostes magis. Itaque & consules magnificè voluntaria deditione turpitudinem fœderis dirimũt, & vltionē flagitans miles Papyrio duce (horribile dictu) subiectis ensibus per ipsam viam ante pugnam furit, & in congressu arsisse omnium oculos, hostis autor fuit: nec priùs finis cedibus datus, quàm iugum & hostibus, & duci capto, reposuerunt.

PRecibus deinde Campanie motus, &c. *Prima pars capitis huius, de precibus scilicet & deditione Campanorum, habetur à Liuio lib. 7. reliquum habetur lib. 9. ab urbe condita.*

Terrarũ pulcherrima Cãpania, &c. *Campaniæ laus sumpta est ex cap. 5.3. Plin. Solino capi. 8. Strabone lib. 5. Eutropi. cap. 1. 2. Eleganter Sillius Campaniæ laudes cecinit lib. 8. Iam uerò quos diues opum, quos diues auorum. Et toto dabat ad bellum Campania tractu, &c. De his populis plura Plinius capite 5. & duodecima tertij.*

Hos tamẽ quinquaginta annis, &c. *Aliter multò Appianus. Vltimi, inquit, Sãnites erant, qui Ionium incolunt, & magno difficiliq; bello per annos octuaginta conflictati sunt, &c. Sententia Appiani uidetur uerior propter 24. triumphos de Samnitibus habitos.*

Apud Caudinas furcas, &c. *Historia habetur à Liuio lib. 9. Val. cap. 1. quinti, cap. 2. septimi. Plutarchus cap. 6. Parallel. Plini. cap. 30. de uiris illustrib. Augusti cap. 17. tertij Ciuitat. Lucanus in 2. Nota sunt quæ Eutropius & Orosius de hac ipsa clade scribunt. Lege quæ scribit Cicero 3. Officiorum. Gesta sunt autem hæc anno. 426. ab urbe condita, autore Orosio.*

tibus iugis, in subiectos suo more detonuit. Ea nanque species fuit illius belli, quasi in terrigenas é cœlo ac nubibus tela mitterentur: nec incruenta tamen illa victoria: nam oppressus in sinu vallis alter consulū Decius more patrio deuotum diis manibus obtulit caput, solennemq́; familiæ suæ consecrationem in victoriæ preciū redegit.

HActenus populus Romanus, &c. *Quæ hoc capite continentur, scribit Liuius 9. & 10. ab urbe condita. Orosius cap. 20. tertij. Eutropius cap. 1. secundi. Gestum autem est bellum hoc anno 450. ab urbe condita Oros. Eusebius autem dicit gestum Olympiade 117. Meminit Augustinus cap. 17. 3. Ciuitatis. De duodecim Ethruriæ populis suprà cap. 5. De Calydonio & Hercynio saltu infrà cap. 10. & 12. 4.*

Quatuor agminum signa, &c. *In hoc enim bello quatuor florentissimi populi contra* Romanos *fuerunt, Ethrusci, Vmbri, Samnites, Galli, Orosius ubi suprà. De hoc Fabio, qui primus Maximus in ea familia dictus*

est, Plinius cap. 22. de uiris illustri. Val. ca. 1. secundi. De Ciminio monte plura Liuius libro 9. Frontinus cap. 2. primi, & cap. 1. secundi. Fabulam quandam de hac re narrat Seruius 7. Aeneidos. ibi, & Cimini cum monte lacũ.

Decius more patrio, &c. *De huius Decij deuotione præter supradictos lege Pliniũ cap. 27. de uiris illustribus. Plutarchum cap. 33. Paral. Val. cap. 6. 5. Augustinum cap. 18. 3. Ciuitatis. Lege notata ca. 14. suprà. Lege quæ scribit Cicero primo de diuinatione ante medium.*

BELLVM TARENTINVM, & cum Pyrrho rege. Caput XVIII.

SEquitur bellum Tarentinum, vnũ quidem titulo & nomine, sed victoria multiplex. Hoc enim Campanos, Apulos, atque Lucanos, & caput belli Tarentinos, idem totam Italiam, & cũ istis omnibus Pyrrhum clarissimum Græciæ regem, vna veluti ruina pariter inuoluit, vt eodem tempore & Ita-

liam consummaret,& trasmarinos tri umphos auspicaretur. Tarentum etiā Lacedæmoniorũ opus,Calabriæ quondam & Apuliæ, totiusq; Lucaniæ caput, tũ magnitudine & muris portuq; nobili,tum mirabili situ.Quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita, in oras nostras,Histriam,Illyricum,Epirum,Achaiam,Aphricam, Siciliam vela dimittit.Imminet portui ad prospectum maris positum vrbis Theatrum, quod quidē causa miseræ ciuitati fuit omnium suarum calamitatum. Ludos forte celebrabrant, quum remigantes littori Romanas classes inde vident, atque hostem rati,emicant,sine discrimine insultant: qui autem, aut vnde Romani,nec satis norant.Aderat sine mora querelam ferens legatio, hanc quoque fœdius per obscœnam, turpemq; dictu contumeliam violant. Ex hinc bellum: sed apparatus horribilis, quum tot simul populi pro Tarentinis consurgerent; omnibusquè vehementior Pyrrhus, qui semigræ-

tam ex Lacædemoniis conditoribus ciuitatem vindicaturus, cùm totius viribus Epiri, Thessaliæ, Macedoniæ, incognitisq; in id tempus Elephantis, mari, terra, viris, equis, armis, addito insuper ferarũ terrore, veniebat. Apud Heracleam, & Campaniæ fluuium Lyrim Leuino consule, prima pugna: quæ tam atrox fuit, vt Ferentaneæ turmæ præfectus inuectus in regem turbauerit, coëgeritq; proiectis insignibus prælio excedere. Factum erat, nisi Elephãti conuersi in spectaculũ belli procurrissent, quorum tum magnitudine, tũ deformitate, & nouo colore simul ac stridore consternati equi, quum incognitas sibi belluas amplius quàm erãt suspicarentur, fugam, stragemq; latè dederũt. In Apulia deinde apud Asculum melius dimicatum est, Curio, Fabricioq; Cons. Iam quippe belluarum terror exoleuerat, & Caius Minutius quartæ legionis hastatus, vnius probo scide abscisa mori posse belluas ostenderat. Itaque & in ipsas pila congesta

ſunt: & in turres vibratæ faces, tota hoſtium agmina ardentibus ruinis operuerunt: nec alius cladi finis fuit, quã nox dirimeret, poſtremusq; fugientiũ ipſe rex à ſatellitibus humero ſaucius in armis ſuis referretur, Lucaniæ ſuprema pugna ſub Aruſinis, quos vocant, campis, ducibus iiſdem qui ſuperius. Et tunc tota victoria exitum, quem datura virtus fuit, caſus dedit. Nã productis in primã aciem rurſus Elephantis, vnum ex his pullum adacti in caput teli grauis ictus auertit: qui quum per ſtragem ſuorum percurrens ſtridore quereretur, mater agnouit, & quaſi vendicatura exiliuit, tum omnia circà quaſi hoſtilia graui timore permiſcuit: ac ſi cædem feræ, quæ primã victoriam abſtulerant, ſecundam parẽ facerent, tertiam ſine cõtrouerſia tradidere. Nec verò tantùm armis, & in campis, ſed conſiliis quoque & domi, & intra vrbem cum rege Pyrrho dimicatum eſt. Quippe poſt primam victoriã rex callidus intellecta virtute Ro-

mana, statim desperauit armis, seq; ad dolos contulit. Nam interemptos cremauit, captiuosq; indulgenter habuit, & sine precio restituit. Missisq; deinde legatis in vrbem omni modo adnixus est, vt in amicitiam reciperetur, Sed bello & pace, foris & domi, omnem in partem Romana virtus tũ se probauit: nec aliàs magis quàm Tarentina victoria ostendit populi Romani fortitudinem, senatus sapientiã, ducum magnanimitatem. Qui nam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obrutos accipimus? omniũ vulnera in pectore, quidam hostibus suis immortui, omniũ in manibus enses, & relictæ in vultibus minæ, & in ipsa morte ira viuebat. Quod adeò Pyrrhus miratus est, vt diceret. O q̃ facile erat orbis imperiũ occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis. Quæ autem eorum qui superfuerunt in reparando exercitu festinatio? quum Pyrrhus, video me, inquit, planè Herculis sydere procrea-

tum,cui quaſi ab angue Lernæo tot cæſa hoſtium capita de ſanguine ſuo renaſcuntur. Qui autē ille ſenatus fuit? quum perorante Appio Cæco pulſi cū muneribus ſuis ab vrbe legati: interrogati à rege ſuo,quid de hoſtium ſede ſentirent: Vrbem templum ſibi viſum,ſenatum regnum eſſe confiterentur. Quales porrò ipſi duces vel in caſtris: quum medicum venale regis Pyrrhi caput afferentem Curius remiſit: Fabricius oblatam ſibi à rege imperii partem,repudiauit. Vel in pace? quum Curius fictilia ſua Samnitico præferret auro: Fabricius decem pondo argenti,circa Ruffinum,conſularem virum, quaſi luxuriam cenſoria grauitate damnaret. Quis ergo miretur his moribus, virtute militum, victorem Po. Romanum fuiſſe? vnoq; bello Tarentino intra quadriennium maximam partem Italiæ, fortiſsimas gentes, opulentiſsimas vrbes, vberrimasquè regiones in deditionem redegiſſe? Aut quid adeò ſi-

dem superet? quoniam si principia bel li cum exitu cōferantur, victor primo prælio Pyrrhus totam trementem Italiam, Campaniam, Lyrim, Fregellasq; populatus, prope captam vrbem à Præneſtina arce proſpexit, & à vigeſimo lapide oculos trepidæ ciuitatis fumo, ac puluere impleuit. Eodē poſteà bis exuto caſtris, bis ſaucio, & in Græciā ſuam trās mare, ac terras fugato, pax, & quies, & tanta adeò de opulentiſſimis tot gentibus ſpolia, vt victoriam ſuam Roma non caperet. Nec enim vllus pulchrior in vrbem, aut ſpecioſior triumphus intrauit, quū ante hūc diem nihil niſi pecora Volſcorū, greges Sabinorum, carpenta Gallorum, fracta Samnitum arma vidiſſet. Tum ſi captiuos aſpiceres, Moloſſi, Theſſali, Macedones, Brutius, Apulus, atque Lucanus. Si pompas, aurum, purpura, ſigna, tabulæ, Tarētinæq; deliciæ. Sed nihil libentius P. R. aſpexit, quàm illas, quas timuerat, cum turribus ſuis belluas, quæ non ſine ſenſu captiuita-

tis summissis ceruicib⁹, victores equos sequebantur.

SEquitur bellum Tarentinum, &c. *De bello Tarentino scribit Florus abbreuiator Liuii, libro 12.13.14. Val. cap. 1.2. Plinius de uiris illust. cap. 35. Plutarchus in uita Pyrrhi. Augusti. cap. 17.3. Ciuitatis. Orosius cap. 24. Eutropius cap. 1.2. Tarenti originem, situm, potentiā, &c. lege apud Strabonem lib. 6. &* Plin. *cap. 10.3. Sill. lib. 12. ibi, Verterat. Quando, & à quibus conditum, Euseb. libro temp. Quo autem tempore hoc bellum gestum est, docent Gell. cap. ulti. 17. & Plin. cap. 6.8.*

Hanc quoque per obscœnam contumeliam, &c. *Hanc contumeliam ponit Valer. ubi suprà. Vnus enim Romanorum legatorum urina inter cæteras contumelias aspersus est. Nec de his quæ passi sunt, conquesti sunt, ne quid ultrà ac mandatum esset loquerentur.*

Incognitis in id tempus Elephantis, &c. *De Elephantis plura Plin. in principio 8. Solinus capi. 38. Ambrosius capi. 5.*

sexti Hexameri. Plinius cap.6.8.asserit Italiam primùm uidisse Elephantes Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellasse, quoniam in Lucanis primò uisi sunt, anno urbis conditæ 472. Plin. cap. 13.3. Asculum non in Apulia, sed Piceno collocat. Idem dicit Florus cap. 19. huius. Videtur igitur superfluum esse, in Apulia. Plutarch. dicit tertiam cũ Pyrrho pugnam fuisse apud Beneuentum, nullã de Arusinis campis faciens mentionem. Hæc monendi causa dicta uolumus. Idem Plutarchus, non Leuinum, sed Albinum consulẽ nominat. Idem præfectũ Ferentanæ turmæ (sic enim legendum est) Eplacum uocatum dicit, ac dum pugnat confossum à Græcis.

Missisq; legatis, &c. *Huius legationis præter cæteros meminerunt Plinius capi.24.7. Solinus capite septimo, Cicero primo Tusculanarum quæstionum.*

O quàm facile, &c. *Deest, dato, ut legatur sic: aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis dato, ex uetusto exemplari. Clarius Eutropius & Plinius Minor ubi suprà.*

Quũ perorante Appio Claudio Cæ-

co, &c. *Sic enim legendum est. Historiã hãc præter supradictos lege apud Valerium cap. 14.8. Plinium cap. 34. de uiris illustri. Plutarchus in Pyrrho recitat huius Appij orationem, quam ad senatum habuit. Lege Ciceronem in Catone maiore. Ouid. 6. Fast. Appius est autor, Pyrrho qui pace negata Multum animo uidit, lumine captus erat.*

Senatum regnum esse confiterentur, &c. *De hac respõsione sic ait Plutarchus: Cyneas Pyrrho retulit cùm multa alia, tum Senatum Romanum, multorum regũ sibi confessum uideri. Videtur igitur non regnum, sed regum legendum.*

Venale caput, &c. *Hanc Historiã præter cæteros lege apud Valerium cap. 5. sexti, & latiùs apud Gellium cap. 8. tertij. Dictus autem est medicus hic Timochares. Multa Cicero Officiorum tertio. De Curio & Fabritio plura apud Claudianum primo in Ruff. & de quarto consulatu Honorij.*

Fictilia sua Samnitico præferret auro, &c. *Hanc Historiam scribunt paßim omnes. Lege Valerium capite 3. quarti. Gellium ca. 14. 1. Plinium capi. 12. 33. Augusti-*

num cap.18.5.Ciuitatis.Plura in annotatio nibus Claudiani ex Iuuenale, Virgilio, cæteris.

Circa Ruffinum consulem V l. &c. *Historia habetur à Floro 14. Abbreu. Liuianarum. Val.cap.4.2.Gell.cap.8.quarti.Dicit autem idem Gellius capite ultimo 17. hũc Ruffinum fuisse bis consulem, atque anteà dictatorem. Florus libro 14. Abbreuiationum, flumen Lyrim nominat Plutarchus Sirien. Sed tam in Floro, quàm in Plutarcho, Sirin legendum est. Plin.ca.11.tertij.*

A vicesimo lapide, &c. *Plutarchus ait, Tantum enim processit, ut non amplius trecentis stadijs Roma abesset: hoc enim factum est mox, postquàm Leuinus uictus fuerat.*

Nec vllus triũphus, &c. *De ritu triumphantium scripsi in annotationibus sexti con sulatus Honorij in Claudianum. Lege Silliũ in libro ultimo. Item Ber. 16.1. & 1.4. Pro pert. Multa Philelphus epistola 12.29. Epistolariũ, & Conuiu.2. De sensu & de docilitate Elephantorum Plin. ca.3. & 5.8. Lege Aristotelẽ 9. naturę animaliũ, & Strab.lib. 15. Nugas multas de his garrit Albertus.*

BELLVM PICENTE.
Caput. XIX.

OMnis mox Italia pacem habuit. Quid enim post Tarentum auderet? nisi quòd vltro persequi, socios hostium placuit. Domiti hinc Picētes, sed caput gentis Asculum Sempronio duce, qui tremente inter prælium campo, Tellurē deā p̄missa æde placauit. *Tellus dea.*

OMnis mox Italia, &c. *Quæ hoc capite scribit Florus habentur 15. abbreu. Liu. Item Eutrop. cap. 2. 2. Signanter Oros. ca. 5. 4. Vide Front. cap. 12. primi.*

Tellurē deā promissa æde plac. &c. *Vetustissimus Græcorum Melisseus, Iouis nutritor, Tellurem Vrani uxorem colere instituit. Lege Lactant. ca. 22. primi. De ius in urbe Romæde. Plin. cap 6. 34. Val. cap. 3. 6. Mu ta August. 4. Ciui. Et Ouid. 4. Fast. Plura Macrobius primo Saturnalium.*

BELLVM SALENTINVM.
Caput XX.

SAlentini Picētibus additi, caputq; regionis Brūdusium inclyto portu, Marco Attilio duce. Et in hoc certamine victoriæ precium templum sibi pastoria Pales vltro poposcit.

Pales dea.

SAlentini,&c. *Hoc bellum scribunt Florus* 15. *abbreu. Plin. cap.* 4. *de uiris illustrib. Eutropius cap.* 2. *secundi. De Pale dea abundè omnes. Legè tamen Ouidium* 4. *Fasto. ibi, Nox abijt. Plura Seruius* 3. *Georgi. & Solinus circa principium. De Salentinis, & Picentibus. Plin. cap.* 12. *&* 13. *tertij.*

BELLVM VOLSINENSE.
Caput XXI.

POstremi Italicorum in fide mansere Volsini opulentissimi Ethruscorum, implorantes opem aduersus seruos quondam suos, qui libertatē à dominis datā, ī ipsos erexerāt, trāslataq;

in se Rep. dominabātur. Sed hi quoq; duce Fab. Gurgite, pœnas dederunt.

POstremi Italicorū, &c. *Quod hic scribit Florus, lege apud Val. ca. primo noni. Plin. de uiris illust. cap. 30. Orosium cap. 6. quarti. Seruorum tractatus habetur primo Saturnalium Macrobij, & cap. 8. sexti Val. Maxim. Ad præsens propositum lege quæ scripsimus primo in Eutropium apud Claudianum circa finem.*

DE SEDITIONIBVS. Caput XXII.

HAEc est secunda ætas P.R. & quasi adolescētia, qua maximè viruit, & quodā flore virtutis exarsit, ac fremuit. Itaq; quædam adhuc ex pastoribus feritas quiddam spirabat indomitum. Inde est ꝙ exercitus Posthumiū Imperatorem, inficiantē quas promiserat prædas, facta in castris seditione lapidauit. Quòd sub Appio Claudio noluit vincere hostē, quum posset. Quòd

Posthumius lapidatus est.

duce Valerone detrectātibus plerisq; militiam, fracti Consulis fasces. Inde quòd clarissimos principes, quòd aduersarentur voluntati suæ exulatione mulctauit. Vt Coriolanũ colere agros iubente n: nec minus ille ferociter iniuriam armis vindicasset, nisi quòd iā inferentem signa filium, mater Veturia, lachrymis suis exarmauit. Vt ipsum Camillum, quòd iniquè inter plebem & exercitum diuisisse Veientem prædam videretur. Sed hic melior ob sessis in capta vrbe consuluit: & mox supplices de hoste Gallo vindicauit. Cum senatu quoque de æquo, bonoq; certatum est: adeò vt relictis sedibus, solitudinem, & interitum patriæ suæ minarentur.

HAEc est secunda ætas P. R. &c. *De seditionibus extat cap. 7. 9. Val. Maxi. De Posthumio Imperatore lapidato in castris, latè Liuius libro quarto ab vrbe condita. De Appio Claudio idem Liu. libro secundo. Et Valer. cap. 3. noni. Dionysius Halicar.*

libro

libro nono antiquitatum Romanarum.

Valerio Nerone, &c. *Fuiße lætale odium inter Claudium Neronem & Liuium Salinatorem, docent Valer. ca. 4. 2. cap. 2. 4. cap. 3. 9. Liuius lib. 28. Plin. cap. 50. de uiris illustribus, item cæteri. Sed quoniam Claudius Nero, nõ Valerius Nero dictus est: præterea nõ legitur inter Claudij Neronis acta, quando & quomodò fasces fracti fuerint, idcirco Valeronc legendum est: ex paucarum enim literarum abiectione facilè locus hic potuit deprauari, quem locum anteà, ut pleraq; alia, noster Cuspinianus restituit. Hãc Valeronis Historiam abundè Liuius in secundo.*

Vt Coriolanum, &c. *Pro hac historia lege Liuium libro. 2. Dionysium lib. 7. & 8. Plutar. in Coriolano. Plin. cap. 19. de uiris illustrib. Gel. Cap. ultimo. 17. Val. cap. ultimo primi, cap. 3. 4. cap. 2. & 4. quinti. Appianus in principio primi bellorum ciuilium.*

Cum Senatu quoque, &c. *Hanc historiam scribunt Liuius in fine quinti, & Plinius cap. 23. de uiris illustrib. Trita sunt quæ scribunt Eutropius & Orosius.*

F.

PRIMA VRBIS DISCORdia. Caput XXIII.

PRima diſcordia ob impotentiã fœneratorum, quibus in terra quoq; ſeruiliter ſæuientibus, in Sacrum montem plebs armata ſeceſſit, ægreque, nec niſi tribunos impetraſſet, Menenii Agrippæ, facundi & ſapientis viri autoritate reuocata eſt. Extat orationis antiquæ ſatis efficax ad concordiã fabula, qua diſſenſiſſe inter ſe quondã humanos artus dicitur, quòd omnibus opere fungentibus ſolus venter immunis ageret, deinde moribundos à ſeiunctione rediiſſe in gratiam, quando ſenſiſſẽt, quòd eius opera redactis in ſanguinem cibis irrigarentur.

Menenius Agrippa.

PRrima diſcordia, &c. *Hæc diſcordia accidit Olympiade* 71. *Autor Euſebius libro temporum De qua Liuius lib.* 2. *Dionyſius lib.* 6. *Val. cap.* 9. 8. Plin. *cap.* 18. *de uiris illuſtrib. Eutrop. cap.* 11. *primi. Oroſius cap.* 6. 2. *Auguſtinus cap.* 18. 2. *Ciuitatis. &*

cap.17.3.eiusdem.Appianus libro primo bellorum ciuilium.Plura Pomponius tit.2.primi Digestorum. Fenestella tit.25. Lege Ouidiũ 3.Fastor.ibi, Plebs uetus. Sacer mons trans Anienem fluuium fuit, ultra tertium miliarium. Sacer autem appellatus, quoniam Ioui fuerat cõsecratus. Autores Festus, Appianus, Augustinus cap.18.2.Ciuita.ubi plura.

Efficax fabula, &c. *Hanc fabulam narrant Valerius cap.9.octaui. Et Plinius capi. 18.de uiris illustribus. Liuius ubi suprà. Valerius autem Maximus uocat hunc Valerium, non Menenium Agrippam. Meminit Gellius capite uigesimo primo decimi septimi.*

SECVNDA VRBIS DIscordia. Capus XXIIII.

SEcundam in vrbe decemuiratus libido conflauit. Allatas à Græcia leges decem principes lecti iubente populo conscripserant, ordinataq; erat in duodecim tabulis tota iustitia: quũ tamen traditos fasces regio quodã fu- *Decemuiri.* *XII. tabulæ.*

rore retinebant. Ante cæteros Appius Claudius eò insolentiæ elatus est, vt ingenuam virginem stupro destinaret, oblitus & Lucretiæ, & regum, & iuris, quod ipse composuerat. Itaque quum oppressam iudicio filiam trahi in seruitutem videret Virginius pater, nihil cũctatus in medio foro manu sua interfecit, admotisq; signis commilitonum totam eam dominationem obsessam armis, in carcerem & catenas ab Auentino monte detraxit.

Ap. Claudius.

SEcundam in vrbe, &c. *Id factum est anno. 302. ab urbe condita. Lege Solinum capite secundo. Eusebium libro temporum. Eutropium cap. 12 primi. Dionysius dicit Olympiade 82. hoc est, annis ab urbe condita trecentis expletis. Lege ipsum lib.* 10. *Liui. lib.* 3. *Val. cap.* 1. *sexti, Plin. cap.* 21. *de uiris illustrib. Oros.* 13. *secundi. Augustinum cap.* 17. *tertij Ciuitatis. De duodecim tabulis, quando & à quo editæ, Dionysius ubi suprà. Gell. capite ultimo* 17. *& capite primo* 20. *Sæpissimè habetur earum mentio in libris Di-*

gestorum, signanter tit. 2. 1. Plura Fenestella tit. 29. Scriptæ autem fuerunt ab Hermodoro Ephesio, cuius statua fuit Romæ in Comitio. Autor Plinius cap. 5. tricesimiquarti.

TERTIA VRBIS DISCORDIA. Caput XXV.

TErtiam seditionem excitauit matrimoniorum indignitas, vt plebei cum patriciis iungerentur, qui tumultus in monte Ianiculo duce Canuleio Tribuno plebis, exarsit.

TErtiam seditionem, &c. *De hac tertia discordia latè Liuius libro quarto. Meminit Augustinus capite 17. tertij Ciuitatis, ubi plura annotauimus.*

QVARTA VRBIS DISCORDIA. Caput XXVI.

QVartam honorum cupido, vt plebei quoque magistratus crearentur. Fabius Ambustus duarum pater,

alteram Sulpicio patricii ſanguinis de derat, alteram plebeio Stoloni. Hæc quodam tempore, quòd lictoriæ virgæ ſonum ignotum penatibus ſuis exſpauerat, à ſorore ſatis inſolenter irriſa iniuriam non tulit. Itaq; nactus tribunatum, honorum & magiſtratuum conſortium, quamuis inuito ſenatui extorſit. Verũ in his ipſis ſeditionibus, principem populũ non immeritò ſuſpexeris. Siquidem nunc libertatem, nunc pudicitiam, tum natalium dignitatem, honorũ decora, & inſignia vindicauit. Inter omnia hæc nulli9 acrior cuſtos, quàm libertatis fuit. Nullaq; in precium eius potuit largitione corrumpi, quũ vt in magno, & in dies maiore populo interim pernicioſi ciues exiſterent. Sp. Caſſium Agraria lege, Melium largitione ſuſpectũ regiæ dominationis, præſenti morte mulctauit. Ac de Spurio quidem ſupplicium pater ipſius ſumpſit. Hunc Quintii dictatoris imperio in medio foro magiſter equitum Seruilius Hala confodit.

Manlium verò Capitolii vindicem, quia plerosque debitorum liberauerat, altius se & inciuilius efferētem, ab illa, quam defenderat, arce deiecit. Talis domi ac foris, talis pace belloq́; populus Romanus fretum illud adolescentiæ, id est, secundam imperii ætatem habuit, in qua totam inter Alpes fretumq́; Italiam armis subegit.

QVartam honorū cupido, &c. *Hanc quartam discordiam lege apud Liuiū wer sfinem sexti, & Valerium Maximum cap.6. octaui, Plinium capite 20. de uiris illustribus.*

Lictoriæ virgæ sonum, &c. *Mos fuit ut lictor uirga fores percuteret, quas consul fuerat intraturus, quem morem tangit Plinius cap.30.7.*

Sp.Calsium, &c. *Autores historiæ sunt Liuius lib.2. Dionysius lib.8. Val.ca.8. quinti, & cap.3. sexti. Romæ simulachrum ex ære factum Cereris ex peculio Sp. Caßij, quem regnum affectantem pater ipsius interemerat, Plinius capite 4.34.*

Alteram plebeio, &c. *Sic hunc locũ corrigimus: Alteram plebeio Stoloni, qui quodã tempore, quod uxor eius lictoriæ virgæ, & c. Ex uetusto codice.*

Quum vt in magno, &c. *Legendum est, quum iam in magno.*

Nunc pudicitiam, &c. *Hoc dicit propter uirgines Vestales. Per id enim tempus Romæ Vestalis uirgo Suna in stupro deprehensa, uiua defossa est. Item una uirgo Romæ in corruptione deprehensa percutitur. Rursus Romæ uirgines Vestales ob stupri reatum in terra obrutæ. Autor Euse. in temporibus. Potest quoque de Virginia intelligi, 1 t cap. 24. habet Florus.*

Sp. Caſsium agraria lege, Melium largitione regiæ dominationis ſuſpectum, &c. *Sic enim hunc locum primi correximus, quũ anteà legeretur, Caſsium agraria lege suspectum regiæ dominationis, &c.*

Tum natalium dignitatem, &c. *Id ait, quoniam diu Romani restiterunt, ne plebei cum patritijs matrimonio aut magistratibus iungerentur, ut hoc capite & præcedenti Florus ait.*

Manlium verò Capitolii vin. &c. *Hanc Historiam lege apud Liuium libro 6. Valerium cap. 3. sexti, Plinium cap. 24. de uiris illustribus. Plinium. ca. 28. septimi naturalis historiæ, Florum cap. 13. suprà. Virgil. in 8. In summo custos Tarpeiæ Manlius arcis Stabat pro templo, & Capitolia celsa tenebat, Romuleoq; recens horrebat regia culmo. Lege quos citauimus cap. 13. suprà.*

Ab illa arce, &c. *Damnati enim de Tarpeio monte præcipitabantur. Acron. 6. 1. Serm. Horatij.*

Fretum illud adolescentiæ, &c. *Adolescentes concito mari comparat, quorum, ut ait Lactan. quum sit ætas lubrica, frenari ac regi debet. Tempus enim à Bruto Collatinoq; consulibus in Appium Clau. Quintum Fuluium consules uiris armisq; incitatissimum, in libri exordio adolescentiæ comparauit.*

LVCII FLORI GESTORVM RO-manorum Epitomes. Liber Secundus.

CAPVT I.

DOM Ita ſubactaq; Italia, Po. Ro. propè quingenteſimũ annum agens, quũ bona fide adoleuiſſet, ſi quod eſt robur, ſi qua iuuentas, tum ille verè robuſtus & iuuenis, & par orbi terrarum eſſe cœpit. Itaque mirũ & incredibile dictu, qui propè quingẽtis annis domi luctatus eſt (adeò difficile fuerat dare Italiæ caput) hic C C. annis qui ſequuntur, Africam, Europam, Aſiam, totũ deniq; orbem terrarũ bellis, victorijsq; peragrauit.

ANNOTATIONES IOHANNIS CAMERTIS in L. Flori librum ſecundum.

DOMITA ſubactaq; Italia, &c. *Pro notitia huius primi capitis, quod locum proœmij obtinet, lege Appianum in operis prologo, qui poſt enumerationem terrarũ, quas Romani ſubegerunt, ſic inquit: Harum tantarum innumerarumq; nationum, quum tanta ſit magnitudo, Italiam tamen magno labore, ac uix quingentis annis ſtabilem ſibi reddidere, &c. Ibidem prætereà enumerat ferè nationes omnes quæ Ro. paruerunt. Lege Dionyſium in principio 1.antiq.Rom.*

Dare Italiæ caput, &c.*Sill. in principio, Quæſitumq; diu, qua tandem poneret arce Terrarum fortuna caput. Quæ hic ſecundus liber contineat, docet Florus capite decimonono huius 2.*

PRIMVM BELLVM PVNIcum. Caput II.

IGitur victor Italiæ populus, quum à terra fretum vſque veniſſet, more ignis, qui obuias populatus incendio ſyluas, interueniente flumine abrumpitur, pauliſper ſubſtitit. Mox quum videret opulentiſſimam in proximo prædam quodam modo Italiæ ſuæ abſciſſam, & quaſi reuulſam, adeò cupiditate eius exarſit, vt quatenus nec mari iungi, nec pontibus poſſet, armis belloq; iungenda, & ad continentem ſuā reuocanda bello videretur. Sed ecce ultrò ipſis, uiam pandētibus fatis, nec occaſio defuit, quum de Pœnorū im-

Sicilia. potentia, fœderata Siciliæ ciuitas Meſſana quereretur. Affectabat enim ut Romanus ita Pœnus Siciliam, & eodē tempore paribus uterque uotis ac uiribus imperiū orbis agitabat. Igitur ſpecie quidem ſocios iuuandi, re autem ſolicitante præda (quanquàm territaret nouitas rei, tanta tamen in uirtu-

te fiducia est) ille rudis, ille pastorius populus, uereq; terrestris ostendit nihil interesse uirtutis, equis an nauib⁹, terra an mari, dimicaretur. Appio Claudio consule primùm fretum ingressus est, fabulosis infame monstris, æstuq; uiolentum: sed adeò non est exterritus, ut ipsam illam ruentis æstus uiolentiam pro munere amplecteretur: statimq; ac sine mora Hieronem Syracusanum regem tanta celeritate uicit, ut ipse ille se prius uictum, quàm hostẽ uideret, fateretur. Duillio Cornelioq; consulibus, etiam mari congredi ausus est. Tum quidem ipsa uelocitas classis comparatæ, uictoriæ auspicium fuit. Intra enim sexagesimum diem, quàm cæsa sylua fuerat, C L X. nauium classis in ancoris stetit, ut nõ arte factæ, sed quodam munere deorum conuersæ in naues, atque mutatæ arbores uiderentur. Prælii uerò fama mirabilis, quum illas celeres uolucresq; hostium naues, hæ graues, tardæq; comprehenderent. Longè illis

Hiero uincit.

nautica artes detorquere remos, & ludificari fuga rostra. Iniectæ enim ferreæ manus, machinæq; aliæ, ante certamen multùm ab hoste derisæ, coactiq; hostes quasi in solido decernere. Victor ergo apud Liparas, mersa & fugata hostium classe, primum illum maritimum egit triumphum. Cuius quod gaudium fuit? quum Duillius imperator non contentus vnius diei triumpho, per vitam omnem vbi à cœna rediret, prælucere funalia, præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidiè triumpharet. Pro tanta victoria leue huius prælii damnum fuit. Alter consulum interceptus Gn. Cornelius Asina, qui simulato colloquio euocatus atq; oppressus fuit: perfidiæ Punicæ documentum. Calatino dictatore, ferè omnia præsidia Pœnorũ Agrigento, Drepano, Panormo, Eryce, Lilybæo detraxit. Trepidatum est semel circa Camerinensium saltum, sed eximia virtute Calfurnii Flammæ tribuni militum euasimus, qui lecta CCC.

manu infeſtum & inſeſſum ab hoſtibus tumulum occupauit, adeoq; moratus hoſtes, dum exercitus omnis euaderet: ac ſic pulcherrimo exitu, Thermopylarum & Leonidæ famam adæquauit. Hoc illuſtrior noſter, quòd expeditioni tantæ ſuperfuit, & ſuperuixit, licet nihil ſcripſerit ſanguine. Lucio Cornelio Scipione, quum iam Sicilia ſuburbana eſſet populi Romani prouincia, ſerpente latius bello in Sardiniam, annexamq; ei Corſicam tranſit, vbi & hic Caralæ vrbis excidio incolas terruit, adeoq; omneis terra mariquè Pœnos expugnauit, vt iam victoriæ nihil niſi Africa ipſa reſtaret. Marco Attilio Regulo duce iam in Africam nauigabat bellum. Nec deerant qui ipſo Punici maris nomine, ac terrore deficerent, augente inſuper Tribuno Mannio metum, in quem niſi paruiſſet, ſecuri diſtricta Imperator, metu mortis, nauigandi fecit audaciam: mox ventis remisq;

properatum est, tantusq; terror hostici aduentus Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur. Belli prima præmium fuit ciuitas Clypea. Prima enim à Punico littore quasi arx & specula procurrit, & hæc & CCC. amplius castella uastata sunt. Nec cũ hominibus modò, sed cum monstris quoque dimicatum est, quum quasi in uindictam Africæ, nata miræ magnitudinis serpens, posita apud Bragadam castra uexaret. Sed omniũ uictor Regulus quum terrorem nominis sui latè circuntulisset, quumq; magnã uim iuuentutis, ducesq; ipsos aut cepisset, aut haberet in uinculis, classemq; ingenti præda onustam & triumpho grauem in urbem præmisisset, etiam ipsam caput belli Carthaginem urgebat obsidione, ipsisq; portis inhærerebat. Hic paulum circumacta fortuna est, tantum ut plura deessent Romanæ urbis insignia, cuius ferè magnitudo calamitatibus approbatur. Nam conuersis ad extrema auxilia hostibus, quum

Serpens apud Bragadam.

Xanthippum

Xanthippum illis ducem Lacedæmon misisset, à viro militiæ peritissimo vincimur, cum fœda clade, Romanisq; visu incognita. Viuus in manus hostiũ venit fortissimus Imperator. Sed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nã nec Punico carcere fractus est, nec legatione suscepta. Quippe diuersa q̃ hostes mandauerant censuit, ne pax fieret, nec cõmutatio captiuorum reciperetur. Sed nec illo voluntario ad hostes suos reditu, nec vltimo siue carceris seu crucis supplicio deformata maiestas. Imò his omnibus admirabilior, quid aliud quàm victus de victoribus, quia Carthago non cesserat, de fortuna triumphauit? Populus autem Roma. multo acrior, infestiorq; pro vltione Reguli, q̃ pro victoria fuit. Metello igitur Consule spirantibus altius Pœnis, & reuerso in Siciliam bello, apud Panormum sic hostes cæcidit, vt ne amplius ea in insula concitaretur. Argumentum ingentis victoriæ, centum circiter Elephãtorum captiuitas. *Regulus.*

Sic quoque magna præda, si gregem illum nõ bello, sed venatione cepisset P. Claudio consule non ab hostibus, sed à diis ipsis superatus est, quorũ auspicia contempserat, ibi statim classe demersa, vbi ille præcipitari pullos iusserat, quòd pugnare ab his vetaretur. M. Fabio Buteone consule, classem hostium in Africo mari apud Egimurum iam in Italiam vltrò nauigantem cæcidit. Quanuis Octauio triumphus tẽpestate intercidit, quum opulenta præda classis aduersis acta ventis naufragio suo Africam & Syrtes, omnium imperia gentium, insularum littora impleuit. Magna clades, sed non sine aliqua principis populi dignitate intercepta tempestate victoria, & triumphum periisse naufragio. Et tamen quum Punicæ prædæ amnibus insulisq; fluitarent, P. R. triumphauit Luctatio Catulo consule: tandem bello finis impositus apud insulas, quibus nomen Aegates: nec maior alia ĩ mari pugna, quippe cõmeatibus, exercitu, propugnacu-

lis, armis, grauis hostiũ classis, & in eis quasi tota Carthago, quod ipsum exitio fuit. Romana clasis prompta, leuis, expedita, & quodã genere castrensis, ad similitudinem pugnæ equestris, sic remis quasi habenis agebatur, & in hos vel in illos ictus mobilia rostra speciem viuentium præferebant. Itaq; momento temporis laceratæ hostiũ rates, totum inter Siciliam Sardiniãq; pelagus naufragio suo operuerunt. Tãta denique fuit illa victoria, vt de excidendis hostium mœnibus non quæreretur. Superuacuum visum est in arcem murosq; sæuire, quum iam in mari esset deleta Carthago.

IGitur victor Italiæ populus, &c. *Punicum bellum primum incæptũ est anno tertio 128. Olympiadis, Dionys lib. 1. Manifestus error in omnibus Solini codicibus impressis hucusq;, quibus asseritur Punicũ bellũ primum fuisse anno 389. ab urbe cõdita. Melius Gelli. cap. ultimo 17. Anno, inquit, post Romam conditam 400. fermè & 90. Cõsulibus*

Appio Claudio, cui cognomentum Caudex, Appij illius Cæci fratre, & M. Fuluio Flacco, Bellum aduersus Pœnos primum cœptum. Orosius cap. 8.4. Liuius in principio 31. dicit primum bellum inceptum anno 478. ab urbe condita. Plin. cap. 3.33. Argentum, inquit, signatum est anno urbis 385. Q. Fabio consule, quinque annis ante primum bellum Punicum. De hoc primo bello Punico Florus lib. 16. & sequentibus Abbreu. Eutrop. cap. 3.2. Oros. capi. 8.4. Augusti. 18.3. Ciuitatis Plin. cap. 37. & sequentibus. Appi. in Libyco. Meminit sæpe Val. ut suis locis citabitur.

Imperium orbis agitabat, &c. *Claudianus in bello Getico, Commouit atrox iniuria patres, Vrgerent maiora licet, grauiterq́ꝫ tulere, Vrbibus inter se claris de culmine rerum Congressis, aliquid gentes audere minores. Secundum bellum Punicum eleganter et compendiose canit Sil. lib. 6. per totum.*

Fabulosis monstris. *Scyllam & Charybdim intelligit. Lege Virgil. 3. Aeneid. ibi, Tum procul. Plura Oui. 13. Meta. ibi. Scylla latus dextrum, &c. Sumpta ex 12. Odyss. Hom. Luc. in primo, ibi: ignis in hesperium.*

Aestuq; violentum.] *Ruffus Auienus de Sicilia, Hic iter infidum pelagi, miserandaq; fata Inuoluere salo, fluctuq; hausere uoraci Sæpe rates: surgunt angustæ marmore fauces, Arctaq; præcipitant properum confinia pontum. Sic enim locus legendus uidetur. Lege Diod. in 6. Iustinũ in 4 Sil. lib 14.*

Duillius Imperator, &c. *Plura de Duillio isto. Val. cap. 6. 3. cap. 3. 7. Frontinus ca. 5. 1. & cap. 3. 2. Ei* Romani *in signum uirtutis statuam posuerunt.* Plin. *cap. 5. 13. De classe sexaginta diebus parata Plin. cap. 40. 16. Sil. circa finem 6. ibi, Iustum Sarrana. Plin. cap. 18 de uiris illustribus.*

Calatino dicta, &c. *Quod hîc de Calatino & Calphurnio, scribunt præter supradictos Plinius cap. 39. de uiris illustribus. Front. cap. 5. 1. Cuius, inquit, uariè tradidere nomen: alij Laberium, nonnulli Quintum: plurimi Calphurnium Flammam uocitatum scripserunt.*

Leonidæ famã adæquauit, &c. *Quæ de Leonida hîc habentur, scribunt Iust. in 2. Vale. cap. 2. 3. Herodotus autem uariè hanc narrat historiam: Dicit enim duos uel tres*

superfuisse. Ibidem etiam recitat epigram mata horum interfectorum: lege si uis. Item Front. cap. 2. secundi.

Licet nihil scripserit sanguine, &c. *Non legi, quantum memoriæ nunc occurrit, Leonidam, uel aliquem ex eius socijs sanguine aliquid scripsisse. Idcirco intelligendum uidetur de Othryade Lacedæmonio. De qua re in annotationibus Solinianis ex Valerio Maxi. Plutarcho, Ouid. cõpluscula cõgessim⁹.*

M. Attilio duce, &c. *Vltra ea quæ supradicti scribunt, lege Gellium cap. 3. & 4. 6. Pl in cap. 40. de uiris illustrib. August. ca. 15. 1. Ciuitat. Val. cap. 1. primi. cap. 4. secundi. cap. 2. 9. Frontinum ca. 3. 2. Lege Sillium lib. 6. & Horatium 5. 3. Carminum. Ciceronẽ 3. Officiorum, & in Paradoxis. Plura congessimus cap. 15. & 24. primi Ciuitatis.*

Ducesq; ipsos aut cœpisset: *Legendum est, cecidisset.*

Circiter centum Elephantorum captiuitas, &c. *Præter citatos de hac re lege Frontinum cap. 7. 1. Plin cap. 43. 7. naturalis historiæ. De numero horum captorũ Elephantorum uariè scribunt. Plin. ca. 6. 8. dicit*

fuisse 142. Oros. cap. 8. 4. 104. Hoc autem factum est anno 502. ab urbe condita. Plini. capi. 6. octaui. De Clau. pullos submergente præter alios Valerius capite de ominibus. Cicero secundo de natura deorum. Florus 19. Abbreuia. Frontinus. cap. 53. 2.

BELLVM LIGVSTICVM.
Caput III.

PEracto Punico bello, sequuta est breuis sanè, & quasi ad recipiendũ spiritum requies, argumẽtumq; pacis, & bona fide cessantium armorũ. Tũc primum post Numam clausa fuit porta Iani, sed statim, ac sine mora patuit. Quippe iam Ligures, iam Insubres Galli, nec nõ & Illyrici lacessebant. Sic de sub Alpibus, id est, de sub ipsis Italiæ faucibus gentes, deo quodam assiduè incitãte, ne rubiginem ac situm arma sentirent: denique ita quotidiani & quasi domestici hostes tyrocinia militum imbuebant, nec aliter vtraque gente quasi cote quædam P. R. ferrum

suæ virtutis acuebat. Ligures imis Alpium iugis adhærentes, inter Varum & Macrum flumen, implicitos dumis syluestribus, maior aliquanto labor erat inuenire, quàm vincere. Tutum locis & fuga, durum atque velox genus, ex occasione magis latrocinia quàm bella faciebat. Itaque quum diu multumq; eluderent * Salu, Deceates, Oxybii, Euburiates, incognitas tandem Fuluius latebras eorum ignibus sepsit, Bebius in plana deduxit, Posthumius ita exarmauit, vt vix reliquerit ferrum, quo terra coleretur.

Ligures.

A'iâs sal tu, uijs, labris.

Alij Maxubij.

PEracto primo Punico bello, &c. *Quæ hoc cap. continentur, scribūt Florus 20. abbreu. Eutrop. cap. 1. tertij. Orosius capite 11. & 12. quarti, Augustinus capite 9. tertij Ciuitatis. Quoties Iani porta clausa fuerit, dixi cap. 2. 1. De his populis præter alios Plinius cap. 4. 5. 17. 4. naturalis historiæ.*

BELLVM GALLICVM. Caput IIII.

GAllis Insubribus, & his accolis Alpium, animi ferarũ, corpora plus quàm humana erant. Sed experimento deprehensum est: quippe sicut primus impetus eis maior quàm virorum est, ita sequens minor quàm fœminarum. Alpina corpora humenti cœlo educata, habent quiddam simile niuibus suis, quæ mox vt caluere pugnâ, statim in sudorem eunt, & leui motu, quasi sole laxantur. Hi sæpe & aliàs, sed Britomaro duce non prius soluturos se balthea, quàm Capitolium ascẽdissent, iurauerant. Factum est. Victos enim Aemilius in Capitolio discinxit. Mox * Astrionico duce vouere de nostrorum militum præda Marti suo torquẽ. Intercepit Iupiter votum, nam de torquibus eorum aureum trophæum Ioui Flaminius erexit. Viridomaro rege Romana arma Vulcano promiserant: aliorsum vota ceciderunt. Occiso enim rege, Marcellus, tertia post Romulum patrem Feretrio Ioui arma suspendit.

* *Aliâs* Ariobistone.

GAllis Insubribus, &c. *De hoc bello scribunt Florus 20. abbreu. Eutrop. c. 1. 3. Oros. c. 13. 4. Plin. c. 45. de uiris illust. Euseb. lib. temp. Plura Plutar. in Marcello. Sanè in hoc bello Populus Romanus sociorũ Latiniq; nominis trecenta milia armatorum habuisse dicitur, Florus ubi suprà. Plinius capite 20. 3. dicit equitum 80. milia, peditum 70. milia, sine externis ullis auxilijs, atque etiam tunc sine Transpadanis.*

Quippe sicut, &c. *Videtur legendum, sed experimento deprehensum est, quòd sicut primus, &c. Liuius in decimo, Eutropius in tertio.*

Alpina corpora, &c. *Docet Philosophi, locatum consequi locorum conditiones. Hinc ait Porph. locum esse generationis principiũ, quemadmodum & patrem. Lege Cicero. li. de fato. Plin. ca. 58. 8. Serui. 6. Aeneid. Principio cælum. Propert. 3 2. Virgil. 1. Georgico. India, &c.*

Hi sæpe & aliàs, &c. *Hanc historiam præter supradictos ponit Vale. cap. 2. 3. Plin. cap. 20. 3. naturalis historiæ. Plutarch. uocat regem hunc Briomarum. Rursus Eutropius*

dicit uocatum Ariobistonem: Nam Ariostonicus alter fuit, de quo capite 20. huius secundi.

Marti suo. *Docet Cæsar 6. Comment. de bello Gallico circa medium, Gallos quinque potißimum deos coluiße, Mercurium, Apollinem, Iouem, Martem, atque Mineruam. Causam lege ibi.*

Opima spolia, &c. *De spolijs opimis Vale. tit. 2. 3. cap. 3. 4. 5. Propertius l 2. 4. Varro & Plutarc. docent unde dicta sunt.*

Tertia post Romulum, &c. *De qua re sic Vergil. 6. Aenei. Aspice ut insignis spolijs Marcellus opimis Ingreditur, uictorq; uiros supereminet omnes. Hic rem Romanã magno turbante tumultu Sistet, eques sternet Pœnos, Gallumq; rebellem, Tertiaq; arma patri suspendet capta Quirino. Lege Seruium annotantem plura de opimis spolijs.*

BELLVM ILLIRICVM.
Caput V.

ILlyrii, seu Liburni sub extremis Alpium radicibus agunt, inter Arsiam

Tytiumq; flumen, longifsiſſimè per totum Adriatici maris littus effuſi. Hi regnante Teuca muliere populationibus non contenti, licentiæ ſcelus addiderunt. Legatos quippe noſtros, ob ea quæ deliquerant iure agentes, nec gladio quidem, ſed vt victimas ſecuri percutiunt, præfectos nauium igne comburunt, idq; quò indignius foret, mulier imperabat. Itaque Cn. Fuluio Centimalo duce, latè domantur. Strictæ in principum colla ſecures, legatorum manibus litauere.

ILlyrii, ſeu Liburni, &c. *De hoc bello, & alijs cum Illyrijs geſtis, extat liber Appiani, qui Illyrius inſcribitur.* Lege Florum *20. abbreu. Eutrop. ca. 13. Oroſ. cap. 13. 4.*

Legatos quippe noſtros, &c. *Legati hi fuerunt P. Iunius & T. Corruncanius, quibus in roſtris tripedaneæ ſtatuæ à R. P. poſitæ ſunt. Huius genus ſtatuæ tribui ſolebant iniuriâ cæſis. Autor Plin. cap. 6. 34. ubi Teucæ huius reginæ mentionem facit. De Illyrijs & Liburnis idem Plin. cap. 21. & 22. libri*

3. Plura Appianus ubi suprà. Videtur istud bellum præcessisse bellum antedictum. Lege quos citauimus.

BELLVM PVNICVM SEcundum Caput VI.

POst primum Punicum bellum vix quadriennis requies. Ecce alterum bellum minus quidē spatio: nec enim amplius quàm XVIII. annos habet: sed adeò cladium atrocitate terribilius, vt si quis conferat damna vtriusq; populi, similior victo sit populus qui vicit. At pudebat nobilem populum, ablatum mare, raptæ insulæ, dare tributa, quæ iubere consueuerat. Hinc in vltionem puer Hannibal ad aram patri iurauerat: nec remorabatur. Igitur in causa belli Saguntus deleta est, Hispaniæ ciuitas opulenta, fideiq; erga Romanos magnum quidem, sed triste monumentum, quam in libertate communi fœdere exceptam Hannibal causas nouorum motuum quærens, & *Saguntus deleta.*

ſuis,& ipſorum manibus euertit,vt Ita
liam ſibi rupto fœdere aperiret. Sum-
ma fœderũ Romanis religio eſt. Itaq;
ad auditum ſociæ ciuitatis obſidium,
memores icti cum Pœnis quoque fœ-
deris,non ſtatim ad arma procurrunt,
dum prius more legitimo quæri ma-
lunt. Interim iam nouẽ menſibus feſſi
fame,machinis,ferro,& igne,verſa de
nique in rabiem fide, immanẽ in foro
excitant rogũ, tum deſuper ſe ſuoſq;
cum omnibus opibus ſuis ferro & igne
corrumpunt.Huius tantæ cladis autor
Hannibal poſcitur. Tergiuerſantibus
Pœnis, dux legationis Romanorum:
Quæ,inquit,mora eſt? Fabius: In hoc
ego ſinu bellum affero & pacẽ, vtrum
eligitis? vtrum placet ſumite.Quumq;
ſucclamatũ eſſet,vtrũ vellet daret.Bel
lum igitur,inquit,accipite: & excuſſo
in media curia togæ gremio,non ſine
horrore,quaſi planẽ ſinu bellũ ferret
effudit. Similis exitus belli initio fuit.
Nam quaſi has inferias ſibi Saguntino
rum vltimæ diræ in illo publico parri/

cidio incendioq; mandassent, ita manibus eorũ vastatione Italiæ captiuitate Africæ, ducũ, & regũ, qui id gessere bellum, exitio parentatũ est, Igitur vbi semel se in Hispania mouit illa grauis & luctuosa Punici belli vis atq; tẽpestas, destinatũq; Romanis iam diu fulmen, Saguntino igne conflauit, statim quodam impetu rapta, medias perfregit Alpes, & in Italiam ab illis fabulosæ altitudinis niuibus, velut cœlo missa descendit: ac primi quidẽ impetus turbo, inter Padum & Ticinum valido statim fragore detonuit. Tunc Scipione duce fusus exercitus: saucius & ipse venisset in hostium manus Imperator, nisi protectũ patrem prætextatus admodum filius, ab ipsa morte rapuisset. Et hic erit Scipio, qui in exitium Africæ crescit, nomen ex malis eius habiturus. Ticino Trebia succedit. Hic secunda belli Punici procella desæuit Sempronio consule: tunc callidissimi hostes frigidum & niualem nacti diem, quum se ignibus prius

oleoq; fouissent, horribile dictu, homines à meridie & sole venientes, nostra nos hyeme vicerunt. Trasimenus lacus tertium fulmen Hannibalis, imperatore Flaminio. Ibi quoque ars noua Punicæ fraudis. Quippe nebula lacus, palustribusq; virgultis tectus, equitum terga subitò pugnantium inuasit. nec de diis possumus queri. Imminentem temerario duci cladem prædixerant insidentia signis agmina, & aquilæ prodire nolentes, & commissam aciem sequutus ingens terræ tremor: nisi illum horrorem soli equitum virorumq; discursus, & mota vehemētius arma fecerint. Quartum, id est, penè vltimum vulnus imperii, Cannæ ignobilis Apuliæ vicus, sed magnitudine cladis emersit, & XL. milium cæde parta nobilitas. Ibi in exitium infelicis exercitus, dux, terra cœlum, dies, tota denique rerum natura consensit. Siquidem nō contentus simulatis transfugis Hannibal, qui mox terga pugnantium ceciderāt, insuper callidissimus

Imperator,

Imperator, patentibus in campis obseruato loci ingenio, quòd & sol ibi acerrimus, & plurimus puluis, & Eurus ab Oriente semper quasi ad constitutum, ita instruxit aciem, vt Romanis, aduersus hæc omnia aduersis, quasi *secum cœlum tenens, vento, puluere, sole, pugnaret. Itaque duo maximi exercitus cæsi ad hostium satietatem, donec Hãnibal diceret militi suo, Parce ferro. Ducũ effugit alter, alter occisus est: dubium vter maiore animo. Paulum puduit, Varro non desperauit. Documenta cladis: cruentus aliquandiu Aufidus. Pons de cadaueribus iussu ducis factus *in torrentem Vergelii. Modii duo annulorum Carthaginem missi, dignitasq; equestris taxata mensura. Dubium deinde non erat, quin vltimum illum diem habitura fuerit Roma, quintúq; intra diẽ epulari Hannibal in Capitolio potuerit, si (quod Pœnum illum dixisse Maharbalem Bomilcaris ferunt) Hannibal quemadmodum sciret vincere, sic

*Aliàs secundũ.

*Vetus lectio habet in torrẽte Vergello.

in publicum deferrentur. Quid autem in eligendis magistratibus, quæ centuriarum sapientia? quũ iuniores à senioribus consilium de creandis consulibus petiuere. Quippe aduersus hostẽ toties victorem, tam callidũ, non virtute tantum, sed suis etiam pugnare consiliis oportebat. Prima redeuntis, &, vt sic dixerim, reuiuiscentis imperii spes Fabius fuit, qui nouam de Hannibale victoriam commentus est, non velle pugnare. Hinc illi cognomen nouum, & Reip. salutare, cunctator. Hinc illud ex populo, vt imperii scutum vocaretur. Itaq; per Samnium totum, per Falernos Gauranosq; saltus sic macerauit Hannibalẽ, vt qui frangi virtute non poterat, mora cõminueretur. Inde Claudio Marcello duce etiam congredi ausus est, cominus venit, & pepulit, & Campania sua, & ab obsidione Nolæ vrbis excussit. Ausus & Sempronio Graccho duce, per Lucaniam sequi, & premere terga cedentis, quamuis tunc (ò pudor) manu

Fabi' cũctator.

ſeruili pugnaret. Nam hucuſq; tot mala compulerant, ſed libertati donati, fecerāt de ſeruitute Romanos. O horribilem in tot aduerſis fiduciam, ò ſingularem animum ac ſpiritum populi Romani, tam arctis, afflictisq; rebus, quum de Italia ſua dubitaret, auſus eſt tamen in diuerſa reſpicere: dumq; hoſtes in iugulo per Campaniam, Apuliamq; volitarent, mediamq; iam de Italia Africam facerent, eodē tempore & hunc ſuſtinebat, & in Siciliam, Sardiniam, Hiſpaniam diuiſa per terrarum orbem arma mittebat. Sicilia mādata Marcello, nec diu reſtitit. Tota enim inſula in vna vrbe ſuperata eſt, grande illud, & ante id tempus inuictum caput Syracuſæ, quanuis Archimedis ingenio defenderentur, aliquando ceſſerunt. Longè illi triplex murus, totidēq; arces, portus ille marmoreus, & fons celebrat' Arethuſæ, niſi quòd hactenus profuere, vt pulchritudini victæ vrbis parceretur. Sardiniā Graccus arripuit, nihil illi gentium fe

Syracuſæ. Archimedes

ritas, insanorumq; (nam sic vocatur) immanitas montium profuere. Sæuitum in vrbes, vrbemq; vrbium Caralim, vt gens contumax vilisq; mortis, saltem desiderio patrii soli domaretur. In Hispaniam missi Gneus & Publius Scipiones, spem totã Pœnis eripuerant, sed insidiis Punicæ fraudis oppressi rursus amiserant. Magnis quidẽ illi præliis cùm Punicas opes cecidissent, sed Punicæ insidiæ alterum ferro castrametantem, alterum quum euasisset in turrim, cinctum facibus oppresserunt. Igitur in vltionem patris ac patrui missus cum exercitu Scipio, cui tam grande de Africa nomen fata decreuerant, bellatricem illãm viris armisq; nobilem Hispaniam, illam seminariam hostilis exercitus, illã Hannibalis eruditricẽ (incredibile dictu) totam à Pyrenæis montibus, in Herculis columnas, & Oceanum recuperauit, nescias citius, an facilius: quàm velociter, quatuor anni fatentur: quàm facilè, vel vna ciuitas probat: eodem

Hispania.

quippe quo obsessa est die, capta est, omenq; Africanæ victoriæ fuit, quòd tam facilè capta est Hispanica Carthago. Certum est tamen, ad profligandã prouinciam maximè profecisse singularem ducis sanctitatem: quippe qui captiuos pueros, puellasq; præcipuæ pulchritudinis Barbaris restituerit, ne in conspectum quidẽ suum passus adduci, ne quid de virginitatis ĩtegritate delibasse saltem vel oculis videretur.

Scipirnis sanctitas

Hæc inter diuersa terrarum populus Romanus, nec ideò tamen Italiæ visceribus inhærentem summouere poterat Hannibalẽ Carahaginensem. Pleraque ad hostem defecerant, & dux acerrimus contra Romanos Italicis quoque viribus vtebatur. Iam tamen eum plerisq; oppidis & regionibus excusseramus. Tarentinus ad nos redierat. Iam & Capua sedes, & domus, & patria altera Hannibalis tenebatur: cuius amissio tantum Pœno duci dolorem dedit, vt inde totis viribus in Romam conuerteretur. O populum di-

gnum orbis imperio, dignum omniũ fauore & administratione hominum ac deorum. Compulsus ad vltimos motus, ab incœpto non destitit, & de sua vrbe solicitus, Capuā tamen non omisit, sed parte exercitus sub Appio consule relicta, parte Flaccum in vrbem sequuta, absens simul præsensq; pugnabat. Quid ergo miramur? Mouenti castra à tertio lapide Hannibali iterū ipsos deos, deos inquā (nec fateri pudebit) restitisse: tanta enim ad singulos illius motus vis imbriū effusa est, tanta ventorum violentia coorta, vt diuinitus hostem summoueri, non à cœlo, sed ab vrbis ipsius mœnibus & Capitolio videretur. Itaque fugit, & cessit, & in vltimum se Italiæ recepit sinum, quum vrbem tantum nō adortam reliquisset. Parua res dictu, sed ad magnanimitatem popu. Romani probandam satis efficax, quòd illis ipsis, quibus obsidebatur diebus ager, quem Hannibal castris insederat, venalis Romæ fuit, hastæq; subiectus inuenit

emptorem. Voluit Hannibal contrà fiduciam imitari, subiecitq; argentarias vrbis tabernas, nec emptor inuentus est, vt scias etiã præsagia fatis fuisse. Nihil actũ erat tanta virtute, sine tãto fauore deorũ. Siquidẽ ab Hispania

Hasdrubal.

Hasdrubal frater Hannibalis cũ exercitu nouo, nouis viribus, noua belli mole veniebat. Actum erat proculdubio, si vir ille se cum fratre iunxisset: sed hunc quoque castrametantem, Claudius Nero cum Liuio Salinatore debellat. Nero in vltimo Italiæ angulo summouebat Hannibalem. Liuius in diuersissimam partem, & in ipsas nascentis Italiæ fauces signa conuerterat, tanto, qua omnis longissima Italia, solo interiacet. Quo consilio, qua celeritate consules castra coniunxerint, inopinanterq; hostem collatis signis compresserint, neque id fieri Hannibal senserit, difficile dictu est. Certè Hannibal re cognita, quum proiectũ fratris caput ad sua castra vidisset, Agnosco, inquit, infelicitatem Cartha-

ginis. Hæc fuit illius viri non ſine præſagio quodam fati imminentis prima confeſſio. Iam certum erat Hannibalem etiam ipſius confeſsione poſſe vinci: ſed tot rerum proſperarum fiducia plenus populus Romanus, magni exiſtimabat aſperrimum hoſtem in ſua Africa debellare. Duce igitur Scipione in ipſam Africā tota mole conuerſus, imitari cœpit Hannibalē, & Italiæ ſuæ clades in Africa vindicare. Quas ille (dii boni) Haſdrubalis copias, quos Syphacis exercitus fudit? Quæ, quantaq́; vtriuſq; caſtra facibus illatis vna nocte deleuit? Denique iam non à tertio lapide, ſed ipſas Carthaginis portas obſi dione quatiebat: ſic factū eſt, vt inhærentem atque incubantē Italiæ extorqueret Hannibalem. Non fuit maior ſub imperio Romano dies q̄ ille, quum, duo omnium, & antea & poſtea ducum maximi, ille Italiæ, hic Hiſpaniæ victor, collatis cominus ſignis direxere aciem. Sed & colloquiū fuit inter ipſos de legibus pacis. Steterunt

diu mutua admiratione defixi: ubi de pace non cõuenit, signa cecinere. Constat utriusque confessione, nec melius instrui aciem, nec acrius potuisse pugnari: hoc Scipio de Hannibalis, Hannibal de Scipionis exercitu prædicauerunt. Sed tamen Hannibal cessit, præmiumq; uictoriæ Africa fuit, & sequutus Africam terrarum orbis.

POst primum Punicum bellum, &c. *Bellum secundum Punicum scribunt ferè omnes tam Latini quàm Græci. Liui. tota Decade 3. Plutar. in uita Fabij Max. Scipionis superioris, M. Marcelli. Hannib. Q. Flaminij. Appianus in Libyco. Plinius ca. 42. 43. 45. 48. 49 50. de uiris illustribus. Polyb. per totum. Eutrop. in 3. Oros. in 4. August. sæpe, maximè tamen c. 19. 3. Ciuit. Sil. Italicus per totum. Quæ sparsim scribuntur ab alijs, suis locis adducentur. Incæptum autem est bellum Punicum secundum anno 535. Solin. cap. 2. idem ferè sentit Oros. ca. 14. lib. 4. Videntur plures quàm 4. anni intercepti inter finẽ primi belli Punici, & initium secundi. Primum*

enim bellum Punicum per 22. annos contractum est. Eutrop. cap. 1.3. Quid si legas, uix 24. annorum requies. Hæc tantum monendi causa dicta uelim. Hoc bellum, ut hîc dicitur, 18. annos habet. Infrà autem ca. 5.3. & Oros. cap. 20.4. dicit 17. Eutropius in fine tertij ait hoc bellum finem accepisse post annum 19. quàm cœperat. Appianus dicit 16. ferè.

Similior uicto sit populus qui vicit, &c. *Idem dicit Liuius in principio 3. Deca. Sil. in primo, Propiusq́, inquit, fuere periclo, Quîs superare datum. Augusti. capi. 19.3. Ciuitatis.*

At pudebat nobilem populum, &c. *Carthaginenses uicti primo Punico bello, pacem à Ro. orant, quam conditionibus ante positis llico consequuntur. Conditiones autem erant, ut Sicilia Sardiniaq́ decederent, proq́ impensis bellicis pur. argenti tria milia talentorum Euboicorum æquis pensionibus per annos uiginti penderent. Lege Eutropium, Orosium, Polybium, Sil. in 1. Gens rediuiua. Ibidem quoque narrat iuramentū Hannibalis cōtra Romanos. Idē Virg. in 10.*

ibi, Quum fera Carthago.

Saguntus deleta, &c. *Saguntinorum cladem præter citatos, ſcribit Auguſti. cap. 20.3. Ciuitatis. Valerius cap. 6.6. Signanter Silli. 1. in ibi, Prima Saguntinas, &c.*

More legitimo, &c. *Hunc morem lege apud Feneſtellam titulo decimo, ubi plures citauimus.*

Dux legationis Romanorum, &c. *Hi autem legati fuerunt Fabius* Pamphilius, *& Valerius* Publicola. *Lege Liuium 21. ab urbe condita. Eleganter hanc legationem canit* Sill. *in principio ſecundi.*

Medias perfregit alpes, &c. *Tranſitũ Hannibalis per Alpes deſcribit.* Sill. *lib. 3. ibi,* Sed *iam præteritos. Virgi. 10. Aeneid. Quũ fera Carthago* Romanis *arcibus olim Exitiũ magnum, atq; alpes immittet apertas. Iuuen. Sat. 10. de Hanni. Pyrenæum Tranſilit, oppoſuit natura alpemq; niuemq;: Diduxit ſcopulos, & montem rupit aceto. Lege Auguſti. Seruiũ, Liuiũ,* Plutarchũ *in uita Annibalis.*

Fabuloſæ altitudinis, &c. *Fingunt Græci Herculem primum tranſiſſe Alpes, eundemq; frangentem montis ſaxa, ſuperos*

aſpexiſſe. Sil. in 3. Primus in expertas adijt Tyrinthius arces, Scindentem nubes, frangentéq; ardua montis Spectarũt ſuperi, etc. Meminit Plinius cap. 17. tertij.

Inter Padum & Ticinum, &c. *Hanc Hiſtoriam recitant Liuius lib. 21. Val. cap. 4. 5. Plutarch in uita Scipionis & Hannibalis. Plin. cap. 49. de uiris illuſt. Sil. lib. 4. ibi, Cæruleas Ticinus aquas, &c. Item cæteri. De clade apud Trebiam accepta Liuius in 1. 3. Decad Silli. lib. 4. ibi, At conſul triſtis, &c. Lege citatos anteà.*

Traſimenus lacus, &c. *Hiſtoriam ſcribunt Liui. 22. ab urbe cond. Latè Sill. lib. 5. per totum. Plin. c. 42. de uiris illuſt. Lege præter citatos ſuprà, Ciceronem 1. diuin. Val. lib. 1. cap. de prodigijs. Aduertendum quidem, Flaminium ab Hannibale ſuperatum IX. Cal. Iulias. Ouid. 6. Faſt. ibi, Non ego te. Plin. cap. 85. huius terræmotus meminit, Creberrimus, inquit, Punico bello, intra eundem annũ ſepties atque quinquagies nunciatus Romã. Quo quidem anno ad Traſimenum lacum dimicantes maximum motum neque Pæni ſenſerunt, neque Romani.*

Quartum, id est, penè ultimum, &c. *Cannensem cladem scribũt latè, Liui. lib. 22. Polyb. lib. 5. Val. ca. 1. & 2. 1. ca. 2. 2. ca. 4. 3. ca. 5. 4. ca. 4. & 6. 7. Plin. cap. 18. 15. Lactan. cap. 17. 2. Plura Augustin. ubi suprà. Sill. in toto nono. Fronti. capi. 2. 2. Lege alios quos citauimus. De numero Ro. interfectorum, nõ omnes idem sentiunt. Lege Plutarch. in Hannibale. Dissentiunt quoque in annulorum mensura. Val. cap. 2. 7. Augusti. cap. 19. tertij Ciuitatis. Plin. cap. 1. 2. 33. asserunt fuisse modios tres. Liui. in principio 23. ab urbe condita recenset uarias scriptorũ sentẽtias.*

Parce ferro, &c. *Idem recitat Augusti. ubi suprà.*

In terrore Vergelii, &c. *Quid Vergelij uerbo intelligat Florus, nõdum capio. Nec enim uiri ac loci, siue fluuij nomen esse comperi. Quid si legas, in terrorem Varronis, uel in terrorem Seruilij, cui, teste Liuio, media pugna tuenda data est. Meminit & Plutarchus. Vel, in terrorem uergentis, id est, sese inclinantis exercitus.*

Adherbalem. *Legendum est ex Liuio ubi suprà. Maharbalem.*

Arma nō erant, deerat iuuētus, &c. *Præter supradictos lege Val. c. 6. 5. et c. 6. 7. Plura Aug. c. 19. 3. Ciuita. Serui. autem. 9. Aeneid. super illud, Sustulerat, &c. Ponit legem qua serui à Milia arcebantur, asserens tantum post bellum Cannense hoc Ro. permissum. Mulieres castra sequi, ingenti turpitudini apud maiores fuit. Vnde bellaturus Pompeius, in Lesbo reliquit uxorem. Lege Seru. 8. Aeneidos. Quæ hic dicuntur de seruis & templorum armis, signanter Sillius lib. 10. ibi, At patres, &c. De triplici militum genere, Serui. 8. Aeneidos.*

Imperii spes Fabius fuit, &c. *Quę hic de Fabio Max. dicuntur lege copiosè apud Plutarch. in uita eius. Item Liui. lib. 22. ab urbe condita.*

Cognomen nouum, &c. *Fabio huic quatuor fuere cognomina, Maximus, Ouicula, Verrucosus, Cunctator. Plinius capite 43. de uiris illustibus. Plutarch. ubi suprà. Sill. lib. 6. Pulcherrima quorum Cunctando Fabius superauit facta, &c. Idem in 7. Ac ni sacra seni uis, impressumq́; fuißet Sistere cunctādo fortunam aduersa fouentē, Vltima*

Dardanij transisset nominis ætas. Virgil.6. *Aeneid. Vnus qui nobis cunctando restituis rem. Quod ex Ennio sumptum est. Originem Fabiorum scribit idem Sillius circa finem* 6. *ibi, Stirpe genus. Ouid.* 1. *Fasto. Nec gradus est. Gesta hęc à Fabio lege apud* Liuium *libro* 23. *& Sill. libro* 12

Inde Claudio Marcello,&c. *Quæ hîc scribit Florus, habentur à* Liuio *circa finem* 3. *& deinceps Decadis* 3. *& à* Silli. *lib.* 12. *ibi, Campo Nola, &c. & infra, Ille dies. Et longè post. At Libyæ ductor. De hoc Marcello Valer. cap.* 1.1. *cap.* 3.2. *cap.* 23. *cap.* 1.4. *cap.* 1.5. *cap.* 7.8. *Plura* Plutar. *in uita eius.* Plin. *cap.* 25.7. *dicit hunc Marcellum unde quadragies dimicasse, quem solus Iulius Cæsar transgressus est. Lege quæ annotauimus cap.* 4. *huius.* 2. *Gesta à Sempronio Gracccho lege ex* 24. *&* 25. *T.* Liui. *&* 12. *Silli. Nuncius intereà. Nam huc usque, &c. Habentur hæc abundè ca.*6.7. *Val. Max. Augusti. ca.* 19.3. *Ciuita. Liu. in* 24.

O horribilem in tot, &c. *Claud. Hæc obuia notis Innumeras uno gereret quum tẽpore pugnas, Hispanas caperet, Siculas summitteret,*

mitteret urbes, Et Gallū terris prosterneret, æquore Pœnū: Nunquam succubuit damnis, & territa nullo Vulnere, post Cannas maior Trebiamq; fremebat. Et quum iam tremerent flammæ, murumq; teneret Hostis, in extremos aciem mittebat Hiberos.

Sicilia mandata Mar. &c. *Scribuntur hæc à Liui. 25. ab urbe condita. Sil. lib. 14. in principio. De Archimede notaui plura in Claud. super illud, Iupiter in paruo. ex Val. Max. Plin. Lactan. Ouid. Syl. Strab. Fabulā Arethusæ lib. 5. Met. Ouid. Item Ecloga* 10. *Virg. & 3. Aeneid. ibi, Ortygiam Alpheū. Plin. ca.* 106. 2. *ca.* 5. 31. *De Syracusis plura notaui cap.* 6. 1. *Ciuitatis Augustini.*

Sardiniam Gracchus arripuit, &c. *Historiam hanc copiosè scribit Liui. lib.* 23. *Item Syl. lib.* 12. *ibi, Intereà assuetis. De hac insula Plin. cap.* 7. 3. *Solin. cap.* 10. *Diodorus lib.* 6. Plura *in annotationibus nostris Claudiani in Gild. Humanæ speciem plantæ.*

In Hispaniam missæ Cn. & P. Scipiones, &c. *Historiam hanc scribunt Liui.* 23. 24. 25. *ab urbe condi. Appianus in Lybico. Plutarch. in uita Scipionis. Val. cap. de omi-*

nibus,cap.2.2.cap.7.3.Syl.lib. 13. Intereà geminos terra crudelis Hibera Fortuna abstulerat,permiſcens triſtia lætis, Scipiadas magnumq́; decus magnumq́; dolorem. Et lib. 15. Attritis rebus geminus iacet hoste superbo Scipio, belligeri Mauortia pectora, ferens. Seru.6.Aeneid.ibi, Quis Gracchi genus? &c. Eutrop.cap.5.Oroſ.cap.17.4.

Igitur in vltionem patris & patrui miſſus Scipio, &c. *Quæ hîc ſcribuntur de Scipione ſuperiori,habētur latè à Liui.li.26. & ſequentibus.Plut.in uita Scipionis.Vale. cap.7.3.cap.3.4.cap.8.9.& ſæpe alibi. Plura Gel.cap.8.6.cap.18.19.& 20.4.cap.4. 3.cap.20.2.cap.8.12. cap.8.15. Plin.cap. 9.24.27.30.7.cap.45.16.cap.3.21. cap. 6.22.cap.6.34.Augusti cap.21.3. Ciuitatis Sil.13.uſque ad finem operis. Verg.6. Aeneid.Quis Gracchi genus? &c. Claud.Ergo ſeu patrijs primæuus manibus ultor Subderet Hiſpa.regi.oceanum.*

Hannibalis eruditricem, &c. *Hoc dicit, quoniam Hamilcar Hannibalis pater in Hiſpaniam cum imperio miſſus Hannibalem puerum ſecum duxiſſe traditur. Lege Plu-*

tarch. in vita Hannibalis.

Qui captiuos pueros puellasq́;, &c. *Historiam hanc habet* Liu. *circa medium* 27. *ab urbe cond. Eutro. ca.* 53. *Plutar. in uita eius.* Pli. *ca* 49. *de uiris illust. Notanter* Syl. 15. *ibi, Quin etiam accitus, &c.* Simile *fecisse* Scipio. *Aemilium c.* 5. *Val. aßerit.*

Plæraque ad hostē defecerant, &c. *Populos, qui post. Cannensem cladem à Romanis ad Hannibalem defecerunt, scribit* Liui. *in fine* 2. 3. *Decad. &* Syl. *li.* 11. *per totum.*

Tarentinus ad nos redierat, &c. *Tarentum post Cannensem cladē à Ro. ad Hannibalem defecerat.* Syl. *in* 11. *Inde Phalantæo lænitas animosa Tarentum Ausoniū laxare iugum. Qua arte Tarentum à Fabio recuperatum, docet Liui. li.* 27. *August. ca.* 6 1. *Ciuita. Eleganter* Syl. *li.* 15. *ibi. Tunc & Tydarij &c.*

Parte exercitus, &c. Pro *hac historia lege Liui. li.* 26. *plinium. cap.* 18. 15. *syl. li.* 12. *ibi. Hic ut signa ferox &c. per totum. Lege quos supra citauimus.*

Tanta uis imbrium, &c. *Historiam hanc lege apud Liui. li.* 26. *Et apud syl. li.*

ſto.ibi, Poſtera lux &c.

Non fuit maior ſub imperio Rom. dies, &c. *Quæ hic ſcribuntur, lege apud Li. lib. 30. Plut. in Scipio. Syl. lib. 17. ibi, Dum ſtetit &c. Pugnam autem hanc. & acierum inſtructionem præter Liu. Plutarch. Syl. lege Fronti. cap. 3. 2. Latius Appianus in lib. qui Libycus inſcribitur. Trium Scipio. de Aphris victis eleganter canit Syl. in fine 17. De tempore quo Punicum bellum ſecundum geſtum eſt, præter citatos in principio huius cap. lege Liu. in proœmio 4. Deca.*

BELLVM MACEDONICVM primum. Caput VII.

POſt Carthaginem vinci neminem puduit. Sequutæ ſunt ſtatim Africã gentes, Macedonia, Græcia, Syria, cæteraq; omnia, quodam quaſi æſtu & torrente fortunæ. Sic primi omnium Macedones, affectator quondam imperii populus. Itaq; quamuis tunc Philippus regno præſideret, Romani tamen dimicare ſibi cum rege Alexan-

dro videbantur. Macedonicum bellū nomine amplius quàm spectatione gē tis fuit. Causa cœpit à fœdere Philippi, quo rex iam pridem dominantem in Italia Hannibalem sibi sociauerat: postea creuit, implorantibus Athenis auxilium contra regis iniurias, quum ille vltra ius victoriæ, in templa, aras & sepulchra ipsa sæuiret. Placuit senatui opem tantis ferre supplicibus. Quippe iam gentiū reges, duces, populi, nationes, præsidia sibi ab hac vrbe petebāt. Primo igitur Leuino consule populus Romanus Ionium mare ingressus, tota Græciæ littora veluti triūphanti classe peragrauit. Spolia quippe Siciliæ, Hispaniæ, Sardiniæ, Africæ, præferebat. Et manifestā victoriā, nata in prætoria puppe laurus pollicebatur. Aderat sponte in Auxiliū Attalus rex Pergamorum. Aderant Rhodii nauticus populus, quibus à mari consul, à terris omnia equis virisq; quatiebat. Bis victus rex, bis fugatus, bis exutus castris, quum tamen nihil terribilius Mace-

Attalus.
Rhodij.

donibus fuit ipso vulnerum aspectu, quæ non spiculis, neque sagittis, nec vllo Græculo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis vltra mortem patebant. Enimuero Flaminio duce in uios anteà Chaonum montes, Pindumq; amnem per abrupta vadentem, & ipsa Macedoniæ claustra penetrauimus. Introisse victoriæ fuit. Nam posteà nunquàm ausus congredi rex ad tumulos, quos Cynocephalas vocant, vno ac ne hoc quidem iusto prælio opprimitur, & illi quidē consul pacem dedit, regnumq; concessit: mox ne quid esset hostile, Thebas, & Eubœam, & grassantem sub Nabide suo Lacedæmonia compescuit. Græciæ verò veterem statum reddidit, vt legibus viueret suis, & auita libertate frueretur. Quæ gaudia? quæ vociferationes fuerunt? Quum hoc forte Nemeæ in Theatro, Quinquennalibus ludis à præcone caneretur, quo certauere plausu? quid florum in consulem profuderunt?

Et iterum, iterumq; præconem repete se illam vocem iubebant, qua libertas Achaiæ pronunciabatur, nec aliter illa consulari sententia, quàm modulatissimo aliquo tibiarum aut fidiũ cantu fruebantur.

POst Carthaginem vinci neminem puduit, &c. *Ea quæ hoc cap. continentur scrib. Liu. lib. 31. 32. 33 34. Val. cap. 8. 4. cap. 2. 5. Iust. lib. 29. & 30. Eutro. cap. 14. Oros. ca. 20. 4. Plut. in Paulo. Aemy. Syl. lib. 15. ibi. Aemathio intereà. Gestum autem est bellum hoc, anno 551. ab urbe condita, secundũ Eutro. ca. 14. Oros. dicit anno 556.*

Implorantibus Athenis auxiliũ, &c. *Tempore initiorum duo iuuenes Acarnanes, qui non initiati erant, Athenas uenerunt, & in sacrarium Cereris cum alijs pluribus suis intrauerunt: ob hoc tanquàm nefas summum commisissent, ab Atheniensibus cæsi sunt. Acarnanes mortibus suorum commoti ad uindicandum illos auxilium à Philippo petierunt. Ille autem ultra ius uictoriæ, & templa, aras, &c. Autor* Liu. lib. 31. *Faciunt huc quæ scri-*

bit Aug. cap. 4. 5. 6. primi Ciuitatis.

Primo igitur Leuino consule, &c. Legendum uidetur, *Leuino prætore, ex 31. Liuij, 29. Iustini. Item ex Floro hoc ipso cap. Manifestam, inquit, uictoriam nata in prætoria puppe laurus pollicebatur. Huius historiæ meminit Claud. in bello Getico, ibi, Nec pœnam. De lauro in puppe nata lege Liuium libro trigesimo secundo.*

Rhodii nauticus populus, &c. *Scribit Euseb. lib. temporum, Rhodios sæpe maris imperium obtinuisse. Faciunt ad hoc quæ scribit Gellius cap. 3. septimi.*

Sub Nabide suo, &c. *Historiam hanc habes, ex 34. T. Liuij. Iust. lib. 31. Eutrop. & Oros. ubi suprà.*

Quæ gaudia, &c. *Præter ea quæ de hac historia scribit Liuius, & citati hoc ipso cap. lege Val. Max. ca. 8. 4. Nemeæ in Theatro. De quatuor ludorum generibus apud Græcos. Lactan. 6. Theb. in principio. Item ca. 20. 6. diuinarum institutionum, & ca. 4. Epitomes: sic enim liber ille inscribi debet, non Nephithomon, ut passim legitur. Plura de ludis scribit Augustinus capite 32. 1. Ciuitatis.*

Item libro 2. & 4. ibidem. Lege capite 1. secundi.

BELLVM SYRIACVM REgis Antiochi. Caput VIII.

MAcedoniam statim, & regem Philippum Antiochus excepit quodã casu, quasi industria sic gubernãte fortuna, vt quemadmodum ab Africa in Europam, sic ab Europa in Asiam vltrò se suggerentibus causis, imperium procederet, & cum terrarum orbis situ ipse ordo victoriarum nauigaret. Non aliud formidolosius fama bellũ fuit. Quippe quum Persas, & Orientẽ, Xerxem, atque Darium cogitarent, quando perfossi inuii montes, quando velis opertũ mare nunciaretur, vt hos cœlestes minæ territabant, quũ humore cõtinuo Cumanus Apollo sudaret. Sed hic fauẽtis Asię suę numinis timor erat. Sed nec sane viris, opib⁹, armisq; quicquã copiosius Syria, sed in manibus tam ignaui regis inciderat, vt nihil

fuerit in Antiocho speciosius, q̃ quòd à Romanis victus est. Impulere regem in id bellū, illinc Thoas Etholiæ princeps, inhonoratam apud Romanos quærens aduersus Macedones militiæ suæ societatem: hinc Hannibal, qui in Africa victus, profugus, & pacis impatiens, hostē populo Romano, toto orbe quærebat. Et quod illud fuisset periculum, si se cōsiliis eius rex tradidisset? si Asiæ viribus vsus fuisset miser Hannibal! Sed rex suis opibus, & nomine regio fretus, satis habuit bellum mouere. Europa iam dubio procul iure ad Romanos pertinebat. Hic Lysimachiam vrbē in littore Thracio positam à maioribus suis Antiochus vt hæreditario iure repetebat. Hoc velut sydere Asiatici belli mota tempestas, & maximus regum conuentus, fortiter indicto bello quum ingenti strepitu, ac tumultu mouisset ex Asia, occupatis statim insulis Græcisquè littoribus, otia & luxus tanquàm victor agitabat, Eubeam insu-

lam continenti adhærentem tenui freto, reciprocantibus aquis Euripus abscidit. Hic ille positis aureis, sericisq; tentoriis, sub ipso freti murmure quũ inter fluenta tibiis, fidibusq; concineret, collatis vndique, quàmuis per hyemem rosis, ne cum aliquo ducum genere agere videretur, virginnm puerorumq; delectus habebat. Talem ergo regem iam sua luxuriã debellatũ, populus Romanus, Attilio Glabrione cõsule, in insula aggressus, ipso statim aduentus sui initio, coëgit ab insula fugere. Tam præcipitem apud Thermopylas assequutus locum C C C. Laconum speciosa cæde memorandum, ne ibi quidem fiducia loci resistentẽ, mari ac terra cedere coëgit. Statim & euestigio itur in Syriam. Classis regia Polixenidi, Hannibaliq; cõmissa. Nam rex prælium nec spectare poterat, Igitur duce Aemilio Regillo à remigantibus Rhodiis tota laceratur, ne sibi placeãt Athenæ. In Antiocho vicimus Xerxẽ, in Aemilio * Alcibiadem æquauimus,

* Themistem.

Ephesiis, Salamina pensauimus. Consule Scipione, cui frater ille modò victor Carthaginis Africanus voluntaria legatione aderat, dibellari regem placet: & iam toto cesserat mari: sed nos imus vlterius. Meandrum ad amnem, montemq; Sypilum castra ponũtur. Hic rex incredibile dictu quibus auxiliis, quiqus copiis consederat. Trecenta milia peditum, equitum falcatorumq; curruum non minor numerus. Elephantis ad hoc immensæ magnitudinis auro, purpura, argento & suo ebore fulgentibus, aciem vtriusq; vallauerat. Sed hæc omnia præpedita magnitudine sua. Ad hoc imbre, qui subito superfusis mira felicitate Persicos arcus corruperat. Primùm trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt. Victo & supplici pacem atque partem regni dari placuit, eo libentius quòd tam facile cessisset.

MAcedoniam statim & regem Philippum, &c. *Bellum aduersum Antic-*

chum regem à Ro. gestum scribunt Liui. 3. 4. & sequentibus. Iust. li. 31. Appianus in Syrio. Val. c. 1. & 5. 2. ca. 5. 3. ca. 1. 4. c. 3. 7. c. 1. 8. c. 1. 9. Gel. c. 5. 5. Plutar. in uita Scipionis. Plin. c. 34. de uiris illu. Eutro. c. 2. 4. Oros. c. 20. 4. Frontinus c. 7. 4. Quo gestum sit tempore, docet Euseb. lib. temp.

Quippe quum Persas, Xerxem, atq; Darium cogitarent, &c. *Quæ hic dicuntur lege apud Herod. libro 3. & 7. Item Iustinum libro 2. & 3.*

Perfossi inuii montes, &c. *Autores historiæ sunt Soli. ca. 14. Mela. lib. 2. Hero. li. 7. Cice. 2. de finibus bonorum & malorum Virgil. in Culice, ibi, Non perfossus Athos: Iuuen. Saty. 10. Velificatus Athos. Xerxes ante experimentum belli fiducia uirium ueluti naturę ipsius dominus, & montes in planum deducebat, & conuexa uallium æquabat, & quædam maria pontibus sternebat, quædam ad nauigationem commoda per compendium ducebat. Autor Iusti. lib. 3. Plura Herod. ubi suprà.*

Quum humore continuo Cumanus Apollo sudaret, &c. *Quod hic scribit*

Florus, lege apud diuum August. cap. 14. 3. Ciuitatis. Cicero autem 2. diuinationis docet huius rei causam: sed locum assignasse sufficiat. Aduertendum simile prodigium sæpe uisum, ut ibidem August. annotat. Lege Euseb. 5. præparationis Euang.

Impulere regem in id bellum, &c. *Offensi Aetoli, quia non ex arbitrio eorum Macedonia quoque adempta regi, ut data sibi in præmium belli esset, legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulationis magnitudine in Romana bella spe societatis uniuersæ Grecię impellerent. Iust. li. 30. Latius Liui. 35. Societatem Hanni. cum Antio. habet Iusti. li. 31. Liui. 35. ab urbe condita. Facetissima cauillatio Hannibalis apud regem Antio. scribitur ca. 5. 5. Noctium Atticarum Gellij Duce Aemylio Regillo. Hūc Luciū Neuiū uocat Iustinus. Appi. Liuium nominatū dicit, cui posteà, inquit, L. Aemy. Regulus ad curā classis successerat. Hæc nō nisi monēdi causa.*

Hic ille positis, &c. *Antiochus quum peruenisset in Chalcidem, formosæ uirgunculæ amore correptus, quinquagesimum iam excedens annum, quum tanta mole bellorum*

premeretur, nuptias tamen solenni more celebrauit, &c. Lege App. ubi suprà.

Attilio Glabrione, &c. *Hunc Appianus Acinium Manium uocari dicit, Orosius Acilium. Thermopylæ unde dictæ, & earũ descriptio præter Plin. & Strab. habetur ab Appia. ibidem. Plura Hero. in 7. De trecentis Laconib. apud Thermopylas interfectis, notaui supra pauca cap. 2. huius 2. Item Appia. uocat præfectum classis Antio. Polyzenem. De Syria, ubi hoc bellum gestum est, & à qua nomen habet, scribunt Mela in 1. Strabo lib. 16: Plin. cap. 12. & circa. lib. 5. Solinus capite 58.*

BELLVM AETOLICVM.
Caput IX.

SYriaco bello successit, vt debebat Aetolicum. Victo quippe Antiocho, Romanus faces Asiatici belli persequebatur. Ergo Fuluio Nobiliori mandata vltio est. Hic protinus caput gentis Ambraciam, regiam Pyrrhi, machinis quatit. Sequuta deditio. Aderant

Aetolorum precibus Attici, Rhodii: & memineramus auxilii: sic placuit ignoscere. Serpit tamen latius in proximos bellum, omnemq; late Cephaleniam, Zacynthon, & quicquid insularum in eo mari inter Ceraunios montes, iugumq; Maleum, Aetolici belli accessio fuerunt.

SYriaco bello successit, &c. *Hoc bellū describunt Liuius lib. 38. ab urbe condita. Iusti. lib. 32. Appian. in eo libro, qui Syrius inscribitur. Eutropius. ca. 1. 4. Plin. cap. 52. de uiris illustribus. De Aetolia Plin. in principio 4. Strabo lib. 10. Legendum autem est Cephaleniam. Victoriam Fuluij de Aetolis Quintus Ennius amicus eius insigni laude celebrauit. Liui. ubi suprà scribit preces Atheniensium atque Rhodiorum pro Aetolis, &c. Causa huius belli parum antè ex Iustini sententia posita est.*

BELLVM HISTRICVM. Caput X.

HIstri sequuntur Aetolos. Quippe bellantes eos nuper adiuuerant,

& initia pugnæ prospera hosti fuerũt, eademq; exitii causa. Nam quũ Cnei Manlii castra cepissent, opimæq; prædæ incubarent, epulãtes, ac ludibũdos plerosque, aut vbi essent præ poculis nescientes, Appius Pulcher inuadit: sic cum sanguine & spiritu malè partã renomuere victoriã. Ipse rex Apulo equo impositus, quũ subinde crapula & capitis errore lapsaret, captũ sese vix & ægrè postq̃ experrectus est, didicit.

Histri sequuntur Aetolos, &c. *Inter gesta huius Manlij non lego ipsum cum Histris populis gessisse bellum. Liui. lib. 38. scribens quos populos Romanis subegerit, nullam de Histris mentionem facit. Plin. præterea capite 19. 3. dicit Histros subactos non à Cn. Manlio, sed Tuditano quodam. Sex. Ruffus, dicit Histros domitos, sed à quo, & quando, non meminit. Appia. dicit Histros Illiricorum nationem esse. Sed uidetur intelligendũ de Histris Thraciæ populis, ab Histro uel Histria oppido dictis. In oratione enim, qua se Manlius contra legatos defendit, dicit se bis*

præliatum in Thracia. Lege Liui. li. 38. Et hæc quoque inuestigandi causa dicta sint. De Histrio oppido Plin cap. 11. 4. & Strabo li. 7. Lege Hermolaum.

BELLVM GALLOGRAECUM. Caput XI.

Gallogræciam quoque Syriaci belli ruina conuoluit: fuerant inter auxilia regis Antiochi. An fuisset cupidus triumphi Manlius, an eos inuisos simulauerit, dubium certè: negatus est victori triumphus, quia causam belli nõ approbauit senatus. Cæterũ gens Gallogræcorum sicut ipsum nomen indicio est, mixta & adulterata est: reliquiæ Gallorum, quibus etiam Brenno duce vastauerant Græciam, mox Orientem sequuti, in media Asiæ parte etiã sedere. Itaque vt frugũ semina mutato solo degenerant, sic illa genuina feritas eorum Asiatica amœnitate mollita est. Duob' itaq; pliis fusi fugatiq; sunt: q̃- uis sub aduẽtu hostis relictis sedibus, ĩ altissimos se montes recepissent, quos *Gallogræci*

nibus,cap.2.2.cap.7.3.Syl.lib. 13. Intereà geminos terra crudelis Hibera Fortuna abstulerat,permiscens tristia lætis, Scipiadas magnumq; decus magnumq; dolorem. Et lib. 15. Attritis rebus geminus iacet hoste superbo Scipio, belligeri Mauortia pectora, ferens. Seru.6.Aeneid.ibi, Quis Gracchi genus? &c. Eutrop.cap.5.Oros.cap.17.4.

Igitur in vltionem patris & patrui missus Scipio, &c. *Quæ hîc scribuntur de Scipione superiori,habetur latè à Liui.li.26. & sequentibus.Plut.in uita Scipionis.Vale. cap.7.3.cap.3.4.cap.8.9.& sæpe alibi.* Plu*ra Gel.cap.8.6.cap.18.19.& 20.4.cap.4. 3.cap.20.2.cap.8.12. cap.8.15.* Plin.*cap. 9.24.27.30.7.cap.45.16.cap.3.21.cap. 6.22.cap.6.34.Augusti cap.21.3. Ciuitatis Sil.13.usque ad finem operis. Verg.6.* Ae*neid.Quis Gracchi genus? &c. Claud.Ergo seu patrijs primæuus manibus ultor Subderet Hispa.regi.oceanum.*

Hannibalis eruditricem, &c. *Hoc dicit, quoniam Hamilcar Hannibalis pater in Hispaniam cum imperio missus Hannibalem puerum secum duxisse traditur. Lege Plu-*

tarch. in vita Hannibalis.

Qui captiuos pueros puellasq́ꝫ, &c. *Historiam hanc habet* Liu. *circa medium* 27. *ab urbe cond. Eutro. ca.* 5.3. Plutar. *in vita eius.* Pli. *ca* 49. *de viris illust. Notanter* Syl. 15. *ibi, Quin etiam accitus, &c.* Simile fecisse Scipio. *Aemilium c.* 5. *Val. aßerit.*

Plæraque ad hostẽ defecerant, &c. *Populosq́ꝫ qui post Cannensem cladem à Romanis ad Hannibalem defecerunt, scribit* Liui. *in fine* 2.3. *Decad. &* Syl. li. 11. *per totum.*

Tarentinus ad nos redierat, &c. *Tarentum post Cannensem cladẽ à Ro. ad Hannibalem defecerat. Syl. in* 11. *Inde phalantæo lænitas animosa Tarentum Ausoniũ laxare iugum. Qua arte Tarentum à Fabio recuperatum, docet Liui. li.* 27. *August. ca.* 6. 1. *Ciuita. Eleganter* Syl. *li.* 15. *ibi. Tunc & Tydarij &c.*

Parte exercitus, &c. *Pro hac historia lege Liui. li.* 26. *plinium. cap.* 18. 15. *syl. li.* 12. *ibi. Hic ut signa ferox &c.* per totum. *Lege quos supra citauimus.*

Tanta vis imbrium, &c. *Historiam hanc lege apud Liui. li.* 26. *Et apud syl. li.*

sto.ibi,Postera lux &c.

Non fuit maior sub imperio Rom. dies,&c. *Quæ hic scribuntur, lege apud* Li. *lib.30.Plut.in Scipio.Syl. lib.17.ibi, Dum stetit &c. Pugnam autem hanc. & acierum instructionem præter Liu.* Plutarch.*Syl.lege Fronti.cap.3.2.Latius Appianus in lib. qui Libycus inscribitur.Trium Scipio.de Aphris uictis eleganter canit Syl.in fine 17.De tempore quo* Punicum *bellum secundum gestum est,præter citatos in principio huius cap.lege Liu.in proœmio 4.Deca.*

BELLVM MACEDONICVM primum. Caput VII.

POst Carthaginem vinci neminem puduit. Sequutæ sunt statim Africã gentes,Macedonia,Græcia, Syria,cæteraq; omnia, quodam quasi æstu & torrente fortunæ. Sic primi omnium Macedones, affectator quondam imperii populus.Itaq; quamuis tunc Philippus regno præsideret, Romani tamen dimicare sibi cum rege Alexan-

dro videbantur. Macedonicum bellũ nomine amplius quàm spectatione gẽtis fuit. Causa cœpit à fœdere Philippi, quo rex iam pridem dominantem in Italia Hannibalem sibi sociauerat: postea creuit, implorantibus Athenis auxilium contra regis iniurias, quum ille vltra ius victoriæ, in templa, aras & sepulchra ipsa sæuiret. Placuit senatui opem tantis ferre supplicibus. Quippe iam gentiũ reges, duces, populi, nationes, præsidia sibi ab hac vrbe petebãt. Primo igitur Leuino consule populus Romanus Ionium mare ingressus, tota Græciæ littora veluti triũphanti classe peragrauit. Spolia quippe Siciliæ, Hispaniæ, Sardiniæ, Africæ, præferebat. Et manifestã victoriã, nata in prætoria puppe laurus pollicebatur. Aderat sponte in Auxiliũ Attalus rex Pergamorum. Aderant Rhodii nauticus populus, quibus à mari consul, à terris omnia equis virisq; quatiebat. Bis victus rex, bis fugatus, bis exutus castris, quum tamen nihil terribilius Mace-

Attalus.
Rhodij.

donibus fuit ipso vulnerum aspectu, quæ non spiculis, neque sagittis, nec vllo Græculo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis vltra mortem patebant. Enimuero Flaminio duce in uios anteà Chaonum mõtes, Pindumq; amnem per abrupta vadentem, & ipsa Macedoniæ claustra penetrauimus. Introisse victoriæ fuit. Nam posteà nunquàm ausus congredi rex ad tumulos, quos Cynocephalas vocant, vno ac ne hoc quidem iusto prælio opprimitur, & illi quidẽ consul pacem dedit, regnumq; concessit: mox ne quid esset hostile, Thebas, & Eubœam, & grassantem sub Nabide suo Lacedæmonia compescuit. Græciæ verò veterem statum reddidit, vt legibus viueret suis, & auita libertate frueretur. Quæ gaudia? quæ vociferationes fuerunt? Quum hoc forte Nemeæ in Theatro, Quinquennalibus ludis à præcone caneretur, quo certauere plausu? quid florum in consulem profuderunt?

Et iterum, iterumq; præconem repete se illam vocem iubebant, qua libertas Achaiæ pronunciabatur, nec aliter illa consulari sententia, quàm modulatissimo aliquo tibiarum aut fidiũ cantu fruebantur.

POst Carthaginem vinci neminem puduit, &c. *Ea quæ hoc cap. continentur scrib.* Liu.*lib.* 31. 32. 33 34. *Val. cap.* 8. 4. *cap.* 2. 5. *Iust. lib.* 29. *&* 30. *Eutro. cap.* 14. *Oros. ca.* 20. 4. *Plut. in Paulo. Aemy. Syl. lib.* 15. *ibi. Aemathio intereà. Gestum autem est bellum hoc, anno* 551. *ab urbe condita, secundũ Eutro. ca.* 1. 4. *Oros. dicit anno* 556.

Implorantibus Athenis auxiliũ, &c. *Tempore initiorum duo iuuenes Acarnanes, qui non initiati erant, Athenas uenerunt, & in sacrarium Cereris cum alijs pluribus suis intrauerunt: ob hoc tanquàm nefas summum commisissent, ab Atheniensibus cæsi sunt. Acarnanes mortibus suorum commoti ad uindicandum illos auxilium à Philippo petierunt. Ille autem ultra ius uictoriæ, & templa, aras &c. Autor* Liu. *lib.* 31. *Faciunt huc quæ scri-*

bit Aug. cap. 4. 5. 6. primi Ciuitatis.

Primo igitur Leuino consule, &c. *Legendum uidetur,* Leuino *prætore, ex 31. Liuij, 29. Iustini. Item ex Floro hoc ipso cap. Manifestam, inquit, uictoriam nata in prætoria puppe laurus pollicebatur. Huius historiæ meminit Claud. in bello Getico. ibi, Nec pœnam. De lauro in puppe nata lege Liuium libro trigesimo secundo.*

Rhodii nauticus populus, &c. *Scribit Euseb. lib. temporum, Rhodios sæpe maris imperium obtinuisse. Faciunt ad hoc quæ scribit Gellius cap. 3. septimi.*

Sub Nabide suo, &c. *Historiam hanc habes, ex 34. T. Liuij. Iust. lib. 31. Eutrop. & Oros. ubi suprà.*

Quæ gaudia, &c. *Præter ea quæ de hac historia scribit* Liuius, *& citati hoc ipso cap. lege Val. Max. ca. 8. 4. Nemeæ in Theatro. De quatuor ludorum generibus apud Græcos. Lactan. 6. Theb. in principio. Item ca. 20. 6. diuinarum institutionum, & ca. 4. Epitomes: sic enim liber ille inscribi debet, non Nephithomon, ut passim legitur. Plura de ludis scribit Augustinus capite 32. 1. Ciuitatis.*

Item libro 2. & 4. ibidem. Lege capite 1. secundi.

BELLVM SYRIACVM REgis Antiochi. Caput VIII.

MAcedoniam statim,& regem Philippum Antiochus excepit quodã casu,quasi industria sic gubernãte fortuna, vt quemadmodum ab Africa in Europam,sic ab Europa in Asiam vltrò se suggerentibus causis, imperium procederet, & cum terrarum orbis situ ipse ordo victoriarum nauigaret. Non aliud formidolosius fama bellũ fuit. Quippe quum Persas,& Orientẽ, Xerxem , atque Darium cogitarent, quando perfossi inuii montes,quando velis opertũ mare nunciaretur,vt hos cœlestes minæ territabant, quũ humore cõtinuo Cumanus Apollo sudaret. Sed hic fauẽtis Asiæ suæ numinis timor erat. Sed nec sane viris,opib⁹, armisq; quicquã copiosius Syria, sed in manibus tam ignaui regis inciderat, vt nihil

fuerit in Antiocho speciosius, quàm quòd à Romanis victus est. Impulere regem in id bellú, illinc Thoas Etholiæ princeps, inhonoratam apud Romanos quærens aduersus Macedones militiæ suæ societatem: hinc Hannibal, qui in Africa victus, profugus, & pacis impatiens, hostē populo Romano, toto orbe quærebat. Et quod illud fuisset periculum, si se cõsiliis eius rex tradidisset? si Asiæ viribus vsus fuisset miser Hannibal? Sed rex suis opibus, & nomine regio fretus, satis habuit bellum mouere. Europa iam dubio procul iure ad Romanos pertinebat. Hic Lysimachiam vrbē in littore Thracio positam à maioribus suis Antiochus vt hæreditario iure repetebat. Hoc velut sydere Asiatici belli mota tempestas, & maximus regum conuentus, fortiter indicto bello quum ingenti strepitu, ac tumultu mouisset ex Asia, occupatis statim insulis Græcisque littoribus, otia & luxus tanquàm victor agitabat, Eubeam insu-

lam continenti adhærentem tenui freto, reciprocantibus aquis Euripus abſcidit. Hic ille poſitis aureis, ſericisq; tentoriis, ſub ipſo freti murmure quū inter fluenta tibiis, fidibusq; concineret, collatis vndique, quàmuis per hyemem roſis, ne cum aliquo ducum genere agere videretur, virginum puerorumq; delectus habebat. Talem ergo regem iam ſua luxuria debellatū, populus Romanus, Attilio Glabrione cōſule, in inſula aggreſſus, ipſo ſtatim aduentus ſui initiò, coëgit ab inſula fugere. Tam præcipitem apud Thermopylas aſſequutus locum C C C. Laconum ſpecioſa cæde memorandum, ne ibi quidem fiducia loci reſiſtentē, mari ac terra cedere coëgit. Statim & e veſtigio itur in Syriam. Claſſis regia Polixenidi, Hannibaliq; cōmiſſa. Nam rex prælium nec ſpectare poterat. Igitur duce Aemilio Regillo à remigantibus Rhodiis tota laceratur, ne ſibi placeāt Athenæ. In Antiocho vicimus Xerxē, in Aemilio * Alcibiadem æquauimus,

*Themiſclem.

Ephesiis, Salamina pensauimus. Consule Scipione, cui frater ille modò victor Carthaginis Africanus voluntaria legatione aderat, dibellari regem placet: & iam toto cesserat mari: sed nos imus vlterius. Meandrum ad amnem, montemq; Sypilum castra ponũtur. Hic rex incredibile dictu quibus auxiliis, quiqus copiis consederat. Trecenta milia peditum, equitum falcatorumq; curruum non minor numerus. Elephantis ad hoc immensæ magnitudinis auro, purpura, argento & suo ebore fulgentibus, aciem vtriusq; vallauerat. Sed hæc omnia præpedita magnitudine sua. Ad hoc imbre, qui subito superfusis mira felicitate Persicos arcus corruperat Primùm trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt. Victo & supplici pacem atque partem regni dari placuit, eo libentius quod tam facile cessisset.

MAcedoniam statim & regem Philippum, &c. *Bellum aduersum Antic-*

chum regem à Ro. gestum scribunt Liui. 3. 4. & sequentibus. Iust. li. 31. Appianus in Syrio. Val. c. 1. & 5. 2. ca. 5. 3. ca. 1. 4. c. 3. 7. c. 1. 8. c. 1. 9. Gel. c. 5. 5. Plutar. in uita Scipionis. Plin. c. 34. de uiris illu. Eutro. c. 1. 4. Oros. c. 20. 4. Frontinus c. 7. 4. Quo gestum sit tempore. docet Euseb. lib. temp.

Quippe quum Persas, Xerxem, atq; Darium cogitarent, &c. *Quæ hic dicuntur lege apud Herod. libro 3. & 7. Item Iustinum libro 2. & 3.*

Perfossi inuii montes, &c. *Autores historiæ sunt Soli. ca. 14. Mela. lib. 2. Hero. li. 7. Cice. 2. de finibus bonorum & malorum Virgil. in Culice, ibi, Non perfossus Athos. Iuuen. Saty. 10. Velificatus Athos. Xerxes ante experimentum belli fiducia uirium ueluti naturę ipsius dominus, & montes in planum deducebat, & conuexa uallium æquabat, & quædam maria pontibus sternebat, quædam ad nauigationem commoda per compendium ducebat. Autor Iusti. lib. 3. Plura Herod. ubi suprà.*

Quum humore continuo Cumanus Apollo sudaret, &c. *Quod hic scribit*

Florus, lege apud diuum August. cap. 14. 3. Ciuitatis. Cicero autem 2. diuinationis docet huius rei causam: sed locum assignasse sufficiat. Aduertendum simile prodigium sæpe uisum, ut ibidem August. annotat. Lege Euseb. 5. præparationis Euang.

Impulere regem in id bellum, &c. *Offensi Aetoli, quia non ex arbitrio eorum Macedonia quoque adempta regi, ut data sibi in præmium belli esset, legatos ad Antiochum mittunt, qui eum adulationis magnitudine in* Romana *bella spe societatis uniuersæ Græciæ impellerent. Iust. li. 30. Latius Liui. 35. Societatem Hanni. cum Antio. habet Iusti. li. 31. Liui. 35. ab urbe condita. Facetissima cauillatio Hannibalis apud regem Antio. scribitur ca. 5. 5. Noctium Atticarum Gellij Duce Aemylio Regillo. Hunc* Lucium *Neuium uocat Iustinus. Appi. Liuium nominatum dicit, cui postea, inquit, L. Aemy. Regulus ad curam classis successerat. Hæc nõ nisi monẽdi causa.*

Hic ille positis, &c. *Antiochus quum peruenisset in Chalcidem, formosæ uirgunculæ amore correptus, quinquagesimum iam excedens annum, quum tanta mole bellorum*

premeretur, nuptias tamen solenni more celebrauit, &c. Lege App. ubi suprà.

Attilio Glabrione, &c. *Hunc Appianus Acinium Manium uocari dicit, Orosius Acilium. Thermopylæ unde dictæ, & earũ descriptio præter Plin. & Strab. habetur ab Appia. ibidem. Plura Hero. in 7. De trecentis Laconib. apud Thermopylas interfectis, notaui supra pauca cap. 2. huius 2. Item Appia. uocat præfectum classis Antio. Polyzenem. De Syria, ubi hoc bellum gestum est, & à qua nomen habet, scribunt Mela in 1. Strabo lib. 16: Plin. cap. 12. & circa. lib. 5. Solinus capite 58.*

BELLVM AETOLICVM. Caput IX.

SYriaco bello successit, vt debebat Aetolicum. Victo quippe Antiocho, Romanus faces Asiatici belli persequebatur. Ergo Fuluio Nobiliori mandata vltio est. Hic protinus caput gentis Ambraciam, regiam Pyrrhi, machinis quatit. Sequuta deditio. Aderant

Aetolorum precibus Attici, Rhodii: & memineramus auxilii: sic placuit igno scere. Serpit tamen latius in proximos bellum, omnemq; late Cephaleniam, Zacynthon, & quicquid insularum in eo mari inter Ceraunios montes, iugumq; Maleum, Aetolici belli accessio fuerunt.

SYriaco bello successit, &c. *Hoc bellũ describunt Liuius lib.38.ab urbe condita. Iusti.lib.32. Appian.in eo libro, qui Syrius inscribitur. Eutropius.ca.14. Plin.cap.52. de uiris illustribus. De Aetolia Plin. in principio 4. Strabo lib. 10. Legendum autem est Cephaleniam. Victoriam Fuluij de Aetolis Quintus Ennius amicus eius insigni laude celebrauit. Liui. ubi suprà scribit preces Atheniensium atque Rhodiorum pro Aetolis, &c. Causa huius belli parum antè ex Iustini sententia posita est.*

BELLVM HISTRICVM. Caput X.

HIstri sequuntur Aetolos. Quippe bellantes eos nuper adiuuerant,

& initia pugnæ prospera hosti fuerũt, eademq; exitii causa. Nam quũ Cnei Manlii castra cepissent, opimæq; prædæ incubarent, epulãtes, ac ludibũdos plerosque, aut vbi essent præ poculis nescientes, Appius Pulcher inuadit: sic cum sanguine & spiritu malè partã renomuere victoriã. Ipse rex Apulo equo impositus, quũ subinde crapula & capitis errore lapsaret, captũ sese vix & ægrè postq̃ experrectus est, didicit.

HIstri sequuntur Aetolos, &c. *Inter gesta huius Manlij non lego ipsum cum Histris populis gessisse bellum. Liui. lib. 38. scribens quos populos Romanis subegerit, nullam de Histris mentionem facit. Plin. prætereà capite 19. 3. dicit Histros subactos non à Cn. Manlio, sed Tuditano quodam. Sex. Ruffus, dicit Histros domitos, sed à quo, & quando, non meminit. Appia. dicit Histros Illiricorum nationem esse. Sed uidetur intelligendũ de Histris Thraciæ populis, ab Histro uel Histria oppido dictis. In oratione enim, qua se Manlius contra legatos defendit, dicit se bis*

prœliatum in Thracia. Lege Liui. li. 38. Et hæc quoque inuestigandi causa dicta sint. De Histrio oppido Plin cap. 11.4. & Strabo li. 7. Lege Hermolaum.

BELLVM GALLOGRAECUM. Caput XI.

GAllogræciam quoque Syriaci belli ruina conuoluit: fuerant inter auxilia regis Antiochi. An fuisset cupidus triumphi Manlius, an eos inuisos simulauerit, dubium certè: negatus est victori triumphus, quia causam belli nō approbauit senatus. Cæterū gens Gallogræcorum sicut ipsum nomen indicio est, mixta & adulterata est: reliquiæ Gallorum, quibus etiam Brenno duce vastauerant Græciam, mox Orientem sequuti, in media Asiæ parte etiā sedere. Itaque vt frugū semina mutato solo degenerant, sic illa genuina feritas eorum Asiatica amœnitate mollita est. Duob⁹ itaq; pliis fusi fugatiq; sunt: q̄nis sub aduētu hostis relictis sedibus, i altissimos se montes recepissent, quos *Gallogræci.*

Tolostobogi, Tectosagiq; iam insederant. Vtrinque fundis sagittisq; acti, in perpetuam se pacem dediderunt. Sed alligati miraculo quodam fuere, quũ catenas morsibus & ore tẽtassent, quũ offocandas inuicẽ fauces præbuissent. Nam Orgiagontis regis vxor, à Centurione stuprum passa, memorabili exẽplo custodiam euasit: reuulsumq; militis caput ad maritum suum retulit.

GAllogræciam quoque &c. *Hoc bellũ latè scribit Liu. lib. 38. ab urbe condita. Meminit Iusti. li. 32. Plin. ca. 55. de uiris illust. Val. Max. cap. 1. 6. Oros. c. 20. 4. Pauca Euse. lib. tem. De origine, moribus &c. Gallogræcorum, lege Diony. in 6. Faciunt huc quæ scribit Iustin. lib. 24. & 25. Val. c. 2. 1. De generatione seminũ mutato solo notanter Liu. longè post principium 38. Lege dictum Cyri Persarũ regis apud Plutar. in Apophtheg. lege quæ posui c. 4. huius 2. Fuerunt autem in hoc bello centum milia Gallogræcorum quorũ 40. capta uel cæsa sunt. Liuius ubi suprà.*

Orgiagontis regis vxor, &c. *Huius hi*

storiæ meminerunt Val.c.1.6.Plin.c.55. de uiris illust. Liu. autem dicit non euasisse custodiam, sed à Centurione eductam ad duos necessarios mulieris qui ad flumen eam spectabant: à quibus duobus Centurio aurum pensans interfectus est. Idem sentit Valer. Hæc ex Galatia oriunda fuit, Chiomara nomine, autor Plutarchus.

Negatus est victori triumphus, &c. *Discrepat à Liuio Florus, asserente Cn. Manlium de Gallogræcis triũphasse. Maior pars, inquit, decem legatorum, qui cum Manlio fuerant, & ante alios L. Furius Purpureo, & L. Aemyl, Paulus contradixerunt, ne Manlio triumphus decerneretur: post tamen longam disceptationem dicit Manlio triumphum decretum, cognatorum ac amicorum Manlij opibus. De his populis Liuius, Iustinus, ubi suprà.* Plinius *cap.32 5 Strabo lib. 12. uocant Tolisthobogos, ubi plura de eorum origine.*

BELLVM MACEDONICVM. secundum. Caput XII.

QVum aliæ aliæq; gentes Syriaci belli sequuntur ruinam, Macedo

nia se rursus erexit: fortissimum popu lum memoria, & recordatio suæ nobilitatis agitabat, & successerat Philippo filius Perses, qui semel in perpetuum victam esse Macedoniam nō putabat ex gentis dignitate: multò vehementius sub hoc Macedones, quàm sub patre consurgunt. Quippe Thraces in vires suas traxerant. Atque ita industria Macedonum, viribus Thracum, disciplinam Macedonicam tentauere. Accessit his consilium ducis, qui situm regionum suarū summo speculatus Hemo, positis per abrupta castris, ita Macedoniam suam armis ferroq; vallauerat, vt non reliquisse aditum, nisi à cœlo venturis hostibus videretur. Nā Martio Philippo consule, eam prouinciam ingressus populus Romanus, exploratis diligēter accessibus per Astrudem paludem, per acerbos dubiosq; tumulos, illa quæ volucribus quoque videbantur inuia, accessit, regemq; securum, & nihil tale metuentem, subita belli eruptione terruit: cuius tanta

trepidatio fuit, vt pecuniam omnem in mare iusserit mergi, ne periret: classem cremari, ne incenderetur. Paulo consule quum maiora & crebra essent imposita præsidia, per alias vias Macedonia depressa est: summa quidem arte & industria ducis, quum aliàs minatus, aliàs irrepsisset: cuius aduentus ipse eò terribilis regi fuit, vt interesse non auderet, sed gerenda ducibus bella mandauerit. Absens ergo victus, fugit in maria, insulamq́; Samothracem fretus celebri religione, quasi templa & aræ possent defendere, quem nec mõtes sui, nec arma potuissent. Nemo regum diutius amissæ fortunæ conscientiam retinuit. Supplex quum scriberet ad Imperatorem, ab illo, quo confugerat templo, nomenq́; epistolæ notarat suum, regem addidit. Sed nec reuerentior captæ maiestatis alius Paulo fuit: quum in conspectu venisset hostis in templum recepit, & in conuiuiis adhibuit, liberosq́; admonuit suos, vt fortunam, cui tantum liceret,

reuererétur. Inter pulcherrimos hunc quoque populus Romanus de Macedonia duxit, atque vidit triumphum. Quippe cuius spectaculo triduum impleuerit: primus dies signa tabulasq́; sequens arma pecuniasq́; transuexit, tertius captiuos, ipsumq́; regem attonitũ adhuc, tanquàm subito malo stupentem. Sed multò prius gaudium victoriæ populus Rom. quàm epistolis victoris perceperat. Quippe eodẽ die quo victus est Perses in Macedonia, Romæ cognitum est. Duo iuuenes candidis equis apud Iuturnæ lacũ, puluerem & cruorem abluebant: hi nunciauere, Castorem & Pollucem fuisse, creditum vulgò quòd gemini fuissent: interfuisse bello, quòd sanguine maderent: à Macedonia venire, quòd adhuc anhelarent.

QVum aliæ aliæq́; gentes, &c. *Bellũ Macedonicum secundum scribunt passim omnes. Liu. lib. 40. & 5. sequentibus. Iust. lib. 33. Plutar. in Paulo Aemylio, Plin. c. 36.*

de uiris illustribus. Appia. in eo libro, quem Mithridaticum inscripsit. Euse. li. temp. Val. ca. 1. & 2. 2. c. 3. 4. cap. 1. 5. Eutrop. ca. 1. 4. Oros. cap. 20. 4. Meminit Plin. cap. 3. 33. & Gel. cap. 3. 7.

Recordatio suæ nobilitatis, &c. *De uetustate & nobilitate Macedo. Solinus. cap. 14. Iust. lib. 7. Euse. lib. temporum. Dionys. lib. 1. Gentes quæ in hoc bello Persæ adhæserunt, lege apud Oros. ubi suprà.*

Celebri religione, &c. *Samothraciæ multa uestigia in sacris ad nostrā usque ætatem perdurant. Diodorus. lib. 6. & parum infrà multa ad hoc. In Samo, quæ posteà Samothracia est dicta, Iuno nata est. Autor. Ser. 1. Aeneid. In ea præterea adoleuit, & Ioui fratri nupta est: idcirco nobilissimum & antiquissimum templum eius est Sami, simulachrum in habitu nubentis figuratum, & sacra eius anniuersaria nuptiarū ritu celebrantur. Autor Varro. Quod Lactan. cap. 17. 1. & Aug. cap. 7. 6. Ciuitatis retulerunt.*

Vt fortunam cui tantum liceret reuererentur, &c. *Fortunam quidam deam quandam esse opinati sunt, res humanas ueris*

casibus illudentem. Secundum quorum senten tiam est illud Ausonij, Fortuna nunquàm sistit in eodem statu. Semper mouetur, variat, & mutat uices. Et summa in altum uertit, ac uersa erigit. Quem errorem reprobat Lactan. cap. 28. & 29. 3. diuinarum institutionum. Multa August. ca. 16. 4. Ciuitat. Lege quæ scribit Plin. ca. 7. 2. Triumphi formam ultra ea quæ dixi c. 18. primi huius, lege apud Appianum inter principium & medium libri eius, qui Lybicus inscribitur.

Duo iuuenes candidis equis, &c. *Huius dæmoniaci miraculi meminerunt Lactā. c. 8. 2. Val. c. ulti. 1. Plut. in Paulo Aemylio. Lege quæ notaui cap. 11. primi huius.*

BELLVM ILLYRICVM. Caput XIII.

MAcedonici belli contagio traxit Illyricos. Ipsi quidem vt Romanū à tergo distringerent, à Perse rege con ducti pecunia, militauere. Sine mora ab Anitio prætore subiguntur. Loscor dam caput gentis delesse sufficit Sta-

tim sequuta deditio est. Denique hoc bellum antè finitum est, quàm geri Romæ nunciaretur.

MAcedonici belli contagio traxit Illyricos, &c. *Bellum hoc, & eius caussam describit Appianus in eo libro qui Illyrius inscribitur. Item. Plut. in Paulo Aemylio. Meminit Florus 43. & 44 Abbre. Eutro. cap. 1.4. Val. Max. ca. 3.3. Aduertendum, Genthium Illyricorum regem, contra quem hoc bellum gestum est, Gentianam herbam inuenisse, & ex suo nomine Gentianam dixit. Autor Plinius cap. 7.25.*

Loscordam caput gentis, &c. *Non lego apud aliquem geographum Loscordam Illyrici ciuitatem. Ideo uidetur legendum Scardonem, ex septimo Strabonis. Scardo, inquit, oppidum Liburnicum. Plinius capite 21. tertij. Conuentum Scardonitarum petunt Iapyges. Et Liburnorum ciuitates XIIII. Legendum etiam Anitio, non Antio, ex Eutropio, Appian. cæteris.*

BELLVM MACEDONICVM tertium. Caput XIIII.

QVodam fato, quasi ita conuenisset inter Pœnos & Macedonas, vt tertiò quoque vincerentur, eodem tẽpore vtrique arma mouere. Sed prior iugum excutit Macedo, aliquanto q̃ antè grauior, dum contemnitur. Causa belli propè erubescẽda, quippe regnũ pariter & bellum vir vltimæ sortis Andriscus inuaserat, dubium liber an seruus, mercenarius certè: sed quia vulgò Philippus, & similitudine Pseudophilippus vocabatur, regiam formam, regium nomen, animo quoque regio impleuit. Igitur dum hæc ipsa contemnit populus Romanus, Iuuentio prætore contentus, virũ non Macedonicis modò, sed Thraciæ quoque auxiliis ingentibus validum, temere tentauit. Inuictus quoque, non à veris regibus, sed ab illo imaginario & scenico rege superatus. Sed cõsule Metello, amissum cum legione prætorem, plenissimè vltus est. Nam & Macedoniam seruitute mulctauit, & ducem belli deditum ab eo ad quem confugerat, Thraciæ Re-

Andriscus.

gulo, in vrbē in cathenis reduxit: hoc quoq; illi in malis suis indulgente fortuna, vt de eo pop. Rom. quasi de rege vero triumpharet.

QVodam fato, &c. *De hoc bello scribunt Florus 50. Abbreu. Val. cap. 5. 7. Plinius minor cap. 61. Eutrop. c. 3. 4. Euseb. lib. tem. Dictus autem Pseudophilippus, quoniam esset ex concubina natus, se filium Philippi regis asseuerabat: uel ut Liuius, Persei, ψεύδω enim Græcè fallo significat. Eutrop. cap. 3. 4. nominat prætorem non Iuuentium, sed Publium Panetium.*

BELLVM PVNICVM TERtium. Caput XV.

TErtium cum Africa bellum & tempore exiguum fuit (nam quadriēnio patratum est) & in comparatione priorum, minimum labore. Non enim tam cum viris, quàm cum ipsa vrbe pugnatum est: sed planè maximo euentu, quippe eo tandem Carthago finita

est. Atque si quis trium temporum momenta consideret, primò commissum est bellum, profligatum secundò, tertiò verò confectum est. Sed huius causa belli, quod contra fœderis legem, aduersus Numidas quidem semel parasset classem & exercitũ, frequens autẽ Masinissæ fines territaret. Sed huic bono socioq; regi fauebatur. Qum bellum sederet, de belli fine tractatũ est. Cato inexpiabili odio delendam esse Carthaginem; & quum de alio consuleretur, pronunciabat Scipio Nasica seruandã, ne metu ablato æmulæ vrbis, luxuriari felicitas vrbis inciperet. Medium senatus elegit, vt vrbs tantũ loco moueretur. Nihil enim speciosius videbatur, quàm esse Carthaginẽ, quæ non timeretur. Igitur Manlio, Censorinoq; consulibus, populus Romanus aggressus Carthaginem, spe pacis iniecta, traditam à volentibus classem, sub ipso ore vrbis incendit. Tum euocatis principibus, si salui esse vellent, vt migrarent finibus, imperatum. Quod pro

rei atrocitate adeò mouit iras, vt extrema mallent. Cōploratum igitur publicè statim, & pari voce clamatū est, ad arma: seditq; sentētia, quoquo modo rebellandū: non quia spes vlla iam superesset, sed quia patriā suā mallent hostiū, q̄ suis manibus euerti. Qui rebellantiū fuerit furor, vel hinc intelligi potest, quòd in vsum nouæ classis tecta domusq; resciderunt, & in armorū officinis aurū & argentum pro ære ferroq; conflatum est, in tormentorū vincula matronæ crines suos contulerūt. Mancino deinde consule, terra mariq; feruebat obsidio. Operis portus nudatus, & primus, & sequens iam murus, quum tantùm Byrsa, quod nomen arci fuit, quasi altera ciuitas resistebat. Quamuis profligato vrbis excidio, tamen fatale Aphricæ nomen Scipionum videbatur. Igitur in alium Scipionem conuersa Respublica, finem belli reposcebat. Hunc, Paulo Macedònico procreatum, Africani illius magni filius in decus

gentis assumpserat, hoc scilicet fato, vt quam vrbem concusserat auus, nepos euerteret. Sed quàm maximè mortiferi esse morsus solent morientium bestiarum: sic plus negocii fuit cum semiruta ciuitate Carthagine, quàm integra. Compulsis in vnam arcem hostibus, portum quoque maris Romanus obsederat. Illi alterum ibi portum ab alia vrbis parte foderunt, nec vt fugerent, sed quia nemo illos nec euadere posse credebat, inde quasi enata subito classis erupit. Tum interim iam diebus, iam noctibus, noua aliqua moles, noua machina, noua perditorum hominum manus, quasi ex obruto incendio, subita de cineribus flamma prodibat. Deploratis nouissimè rebus, XL. se milia virorũ dediderunt, quod minus credas, ducè Hasdrubale. Quanto fortius fœmina, & vxor ducis? quæ comprehensis duobus liberis, à culmine se domus in medium misit incendium, imitata reginam, quæ Carthaginem condidit. Quanta vrbs deleta sit,

vt de cæteris taceam, vel ignium mora probari poteſt: quippe per continuos decem & ſeptem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis ſuis ſponte hoſtes immiſerant, vt quatenus vrbs eripi Romanis non poterat triumphis, arderet.

TErtium cum Africa bellum, &c. *Bellum Punicum tertium ſcribunt ferè omnes. Florus. 48. & . 49. Abbreu. Appianus in Libyco. Aug. c. 21. & circa 3. Ciuita. Plutar. in uita Catonis Cenſorij. Eutro. cap. 3. 4. Oroſ. c. 22. & 23. 4. Plin. ca. 58. de uiris illu. Orig. ſitum &c. Carth. habet Iuſti. li. 18. & 19. Non præteribo, quòd de delenda Carthagine Plin. c. 18. 15. nat. hiſt. retulit. Cato, inquit, perniciali odio Carthaginis flagrans, nepotumq́; ſecuritatis anxius, quum clamaret in omni ſenatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in curiam præcocem ex ea prouincia ficum, oſtendensq́; patribus, Interrogo uos, inquit, quando hoc pomum demptum putatis ex arbore? Quum inter omnes recens eſſe conſtaret: Atqui tertium, inquit, ante diem*

scitote decerptum Carthagine. Tam propè à muris habemus hostem Statimq́; sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est. lege cætera quæ sequuntur. Idem scribit Plut. in Catone, & Aug. ca. 31. Ciui. Inceptũ est autem hoc bellum altero & 600. anno ab urbe condita. Liu. libro. 49.

Sed huius causa belli, quod contra fœderis legem, &c. *Post finem secundi belli Punici, Carthaginensibus conditionibus pax à Ro. data est. Si naues, inquit Scipio, longas, decem duntaxat exceptis, Romanis tradideritis: Si elephantes, quos habetis, & cætera prius per uos sublata restitueritis, uel eorum precium me iudice si qua incerta erunt, persoluetis: Captiuos prætereà omnes ac transfugas, & quoscunque ex Italia eduxit Hannibal, tradideritis: & hæc intra 30. diem, ex quo pacem susceperitis: à nobis fieri poscimus. Intra sexagesimam uerò Magonem Liguria excedere: præsidiaq́; uestra ex urbibus educere: quæ extra Phœnicum fossam sitæ sunt: Obsides uniuersos reddere. Quotannis etiam talenta Euboica ducenta in annos 50. Romanis pendere. Neque Celtas aut Ligures*

ſtipendio conducere ulterius. Neque Maſiniſſæ, alijsve Ro. ſocijs inferre bellum, aut Carthaginenſium quempiam ad id mittere. Hæc & plura Appianus in Libyco. Bellum inter Carthaginenſes & Maſiniſſam, propter quod tertium Puni. bellum ortum eſt, habetur ab Appia. & Liu. ubi ſuprà.

Igitur Manilio Cenſorinoq; conſulibus, &c. *De nominibus horum conſulũ non omnes conueniunt. Eutrop. habet. L. Manlio Cenſorino, M. Mallio conſulibus. Oroſ.* L. Cenſorino, *M.* Manlio *conſulibus. Liuius* 49. L. *Martio,* M. *Manlio conſulibus.*

In tormentorum vincula matronæ crines ſuos contulerunt, &c. *Carthaginenſium duces inſtructuri claßem, quia ſparto deficiebant, crinibus tenſarum mulierum ad funes efficiendos uſi ſunt. Idem Maßilienſes &* Rhodij *fecerunt. Front. cap.* 7. 1.

Hunc Paulo Macedonico procreatum, &c. *Paulus Aemy. ex quatuor filijs formæ inſignis, egregiæ indolis duos iure adoptionis in Corneliam Fabiamq; gentem tranſlatos ſibiipſe denegauit, duos ei fortuna abſtulit, &c. Val. c.* 10. 5. *Lege Plu. In fœdum er-*

rorem Appia. prolapsus est, qui hunc Scipionem Aemylianum eum fuisse opinatus est, qui ab Antiocho puer captus fuit, & P. Scipioni patri restitutus. Antiochi, inquit, legatio priuatim P. Scipioni ab Antioc. pecunias et oblationes afferebat. Filij præterea libertatem, quem ex Demetriade in Chalcidē ad nauigantem, Antioc. in Helladā ceperat, pollicebatur. Erat is puer Scipio, qui deinde Carthaginē cepit & euertit, & secūdus à Scipione Africanus cognominatus est Pauli filius, qui Macedoniam Perseo *eripuit, Scipionis genere ex filia nepos, adoptione filius. Sed huius oppositum Latini omnes asserunt. Lege Val. ca. 5. 3.*

Concusserat auus, &c. P. *Scipio Scipionis Aemyliani auus fuit genere, licet adoptione pater, ut uerba Appiani nūc adscripta patefaciunt. Plutar. aliter.* V*xor, inquit, Paulo Aemylio fuit Papyria, Mnasonis uiri consularis filia, quam post longum coniugij tempus repudiauit, licet pulcherrimam sobolem ex ea suscepisset. Hæc gloriosissimum* Scipionem, *& maximum pepererat. Sententia Plutarchi uidetur uerior. Constat enim, Aphricano superiori Aemyliam fuisse uxorem L. Pauli, qui*

consul pro rep. ad Cannas occubuit. Ex ea genuit filias duas, quarum maiorē natu P. Cornelio Nasicæ: minorem seu in uita, seu post mortem patris, certè Graccho nuptam cōstat. Aliorum opinio est, quam & Florus sequitur, Scipionem minorem, à filio P. Scipionis adoptatum fuisse. Hanc secundam sententiam sequitur Cicero & in Catone maiore, & 6. de repub. li. Quàm fuit imbecillis, inquit, P. Aphricani filius is, qui te adoptauit? In sexto capite de republ. lib. pater Aemylius Scipionē filiū hortatur, ut sicut Aphricanus auus, colat iustitiam & pietatem. Primam opinionem sequitur Liu. li. 49. Scipio Aemylianus, inquit, L. Pauli filius, Aphricani nepos, & adoptiuus filius, &c. Res non bene nota fecit, ut præter institutum plura uerba de hoc facerem.

Quanto fortius fœmina, &c. *Hanc historiam ut alios sileam, lege apud Val. Max. tit. 2. 3. c. 36. Appianus circa finem Libyci recitat huius mulieris ad* Scipionem *& Hasdrubalem uerba. Deleta autē Carthago est septingentesimo anno quàm erat condita.* Liui. lib. *51. Solin. ca. 40. dicit anno 737. Euseb. anno*

668. uel anno 748. Condita uerò fuit 72. annis antequàm Roma. Iusti. li. 19. Carthaginis excidium lege apud Appia. Nescire se dicebat Quintus Metellus, illa uictoria, qua Carthago deleta est, boni ne plus, an mali reipub. attulisset. Vale. cap. 2. 7. Faciunt ad hoc quæ scribit Cicer. primo. Officiorum tit. 12. Plin. cap. 9. lib. 7.

BELLVM ACHAICVM. Caput XVI.

QVasi seculum illud euersionibus vrbium curreret, ita Carthaginis ruinam, statim Corinthos excepit, Achaiæ caput, Græciæ decus, inter duo maria Ionium & Aegeum quasi spectaculo exposita. Hæc, facinus indignum, ante oppressa est, q̃ in numero certorum hostium referretur. Critolaus causa belli, qui libertate à Romanis data aduersus ipsos vsus est: Legatos Romanos dubium an & manu, certè oratione violauit. Igitur Metello ordinanti, cui tum maximè Macedoniæ manda-

ta est vltio,& hinc Achaicum bellum, ad primam Critolai manú, Metellus consul per patentis Elidis campos toto cæcidit Alphæo. Et vno prælio per actum erat bellum, iam & vrbem ipsam terrebat obsidio: sed fato rerum, quum Metellus dimicasset ad victoriã, Mumius venit. Hic alterius ducis dignitate exercitum sub ipsis Isthmi faucibus fudit, geminosq; portus sanguine infecit. Tandem ab incolis deserta ciuitas, direpta primùm, deinde tuba præcinente deleta est. Quid signorum, quid vestiũ, quidve tabularum raptũ, incensum atque proiectum est? Quantas opes & abstulerit & cremauerit, hinc scias, quòd quicquid Corinthii æris toto orbe laudatur, incendio superfuisse comperimus. Nam æris notam preciosiorem ipsa opulentissimæ vrbis fecit iniuria, quia incendio perustis plurimis statuis atque simulachris, æris, auri, argentiq; venæ in commune fluxere.

Corĩthia æra.

QVasi seculum illud,&c. *Hoc bellum scribunt Flor. 51. & 52. abbre. Iusti. li. 34. Val. c. 5. 7. Plin. ca. 60. de uiris illust. Eutro. c. 3. 4. Oros. c. 2. 5. Cice. in oratione pro lege Manilia. & 1. Offi. Plin. ca. 12. 35. Capta autem Corinthus est Olymp. 156. anno. 3. urbis Romæ anno 608 Plin. c. 2. 34.*

Quid signorum,&c. *De ære Corinthio, cuius tria fuerunt genera, candidum argento nitore quàm proximè accedens: in quo illa mixtura preualuit. Alterum, in quo auri fulua natura. Tertium in quo æqualis omnium temporum fuit. Hæc & plura Plin. cap. 2. & 7. 34. natu. histor. Notum prouerbium de Corintho: Non cuiuis homini contingit adire Corinthum. Horatius epistola 17. 1. Gel. c. 8. 1. Signat enim, non omnium esse aggredi magna. Nota sunt quæ de Corintho scribunt,* Plin. Strabo, Ouid. *cæteri.*

RES IN HISPANIA GEstæ. Caput XVII.

VT Carthaginē Corinthos, ita Corinthum Numantia sequuta est. Nec deinde toto orbe quicquam tan-

tum in armis fuit. Post illa duo clarissima vrbium incendia, latè atque passim, nec per vices, sed simul pariter, quasi vnum vndique bellum fuit, prorsus * vt inde, quasi agitãtibus ventis, diffudisse quædam belli incendia toto orbe videretur. Hispaniæ nũquàm animus fuit aduersus nos vniuersæ consurgere, nunquàm conferre vires suas libuit, neque aut imperare aut libertatem tueri suam publicè. Alioquin ita vndique mari, Pyrenæoq; vallata est, vt ingenio situs, ne adiri quidem potuerit. Sed anteà à Romanis obsessa est, quàm seipsa cognosceret, & sola omnium prouinciarũ vires suas, postquam victa est, intellexit. In hac propè ducentos per annos dimicatum est, à primis Scipionibus in primum Cæsarẽ Augustum, non continuè, nec cohærẽter, sed prout lacessierant. Nec cum Hispanis initio, sed cum Pœnis in Hispania. Inde contagio, & series, causaq; bellorum. Prima per Pyrenæum iugũ signa Romana P. & Cn. Scipiones in-

Alias mille.

tulerunt, præliisq; ingentibus Hannonem & Hasdrubalem fratrem Hannibalis ceciderunt, raptaq; erat impetu Hispania, nisi fortissimi viri in ipsa sua victoria oppressi Punica fraude cecidissent terra mariq; victores. Igitur quasi nouam integramq; prouinciam vltor patris & patrui Scipio ille mox Africanus, inuasit. Isq; statim capta Carthagine, & aliis vrbibus, nō contentus Pœnos expulisse, stipendiariam nobis prouinciam fecit, omnem citra vltraq; Hiberum subiecit imperio. Primus Romanorum ducum victor ad Gades & oceani oram peruenit. Plus etiam prouinciam retinere, quàm facere studuit. Itaque per partes iam huc, iam illuc, missi duces, qui ferocissimas, & ad temporis Hiberas gentes adeò impatientes iugi multo labore, nec incruentis certaminibus seruire docuerunt: Cato ille Censorinus, Celtiberos, id est, robur Hispaniæ, aliquot præliis fregit. Gracchus pater ille Gracchorum, eosdem C. & L. vrbium

euersione mulctauit. Metellus ille, qui ex Macedonia cognomen meruerat, & Celtibericus fieri, quum & Contrebiam memorabili cepisset exemplo, & Versobrigis maiori gloria pepercit. Lucullus, Turdulos atque Vaccos, de quibus Scipio ille posterior singulari certamine, quum à rege fuisset prouocatus, opima retulerat. Decius Brutus aliquãdo latius Gallecos Lusitanosq; omnis Galatiæ populos, formidatumq; militibus flumen Obliuionis, peragratoq; victor oceani littore, non prius signa conuertit, quàm cadentem in maria solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu & horrore deprehendit. Sed tota certaminum moles cum Lusitanis fuit & Numantinis: nec immerito, quippe solis gentium duces contigerunt. Fuisset & cum omnibus Celtiberis, nisi dux illius motus, initio belli oppressus esset, summæ vir astutiæ & audaciæ, si recessisset Salondicus, qui hastam argenteam qua- *Salondicus.*

tiens velut cœlo missam, vaticinanti similis omnium in se mentes conuerterat. Sed quũ pari temeritate sub nocte castra consulis adisset, iuxta tentorium ipsum, pilo vigilis exceptus est. Cæterum Lusitanos Viriatus erexit, vir calliditatis acerrimæ, q ex venatore latro, ex latrone subitò dux atque Imperator, & si fortuna cessisset, Hispaniæ Romulus, non contentus libertatem suorum defendere, per quatuordecim annos omnia citra vltraq; Hiberum & Tagum igni ferroq; populatus, castra etiam prætorum ac præsidũ aggressus, Claudium Vnimanum penè ad internecionem exercitus cæcidisset, insignia trabeis & fascibus nostris quæ ceperat, in montibus suis trophæa fixisset. Tandem eum Fabius Maximus consul oppresserat: sed à successore Seruilio violata victoria est, quippe qui conficiendæ rei cupidus, fractum ducem, & extrema deditionis agitantem, per fraudem & insidias, & domesticos percussores aggressus, hanc ho-

ſti gloriam dedit, vt videretur aliter vinci non potuiſſe:

VT Carthaginem Corinthos, &c. *Bella quæ poſt deletam Corinthum orta ſunt, lege apud Flo. 51. & 52. abbre. Iuſti. li. 34. & inde Eutro. cap. 3. 4. Oroſ. c. 3. 5. Cæteri locis ſuis citabũtur. Hiſpanię ſitus laus, etc. habetur ab omnibus. Lege Strabonem in 3. Plin. 3. nat. hiſt. Iuſti. li. ulti. Soli. c. 36. Plura Syl. lib. 3. Clau. de laude Serenæ. Quid dignum memorare tuis Hiſpania terris? &c. Auienus ibi, Hic Hiſpanus ager &c. Et parũ infra locum deprauatum ſic caſtigauimus, Gens agitat rupis ueſtigia Pyrenææ.*

Prima per Pyrenæum iugum, &c. *Geſta duorum Scipionum, qui primi per Pyrenæum iugum ſigna Romana intulerunt ex parte tacta ſunt cap. 6. huius 2.*

Vltor patris & patrui Scipio, &c. *Pro his quæ hîc de Scipione ſuperiore narrantur, lege quæ ca. 6. huius 2. ſunt annotata, quibus adde quæ ſcribit Plut. in Apophthegmatis.*

Cato ille Cenſorinus, &c. *Geſta huius Catonis contra Celtiberos ſcribit Plutarc. in*

uita eius, & in Apoph. Vale.c.3.4. Plin.ca. 47. de uiris illu. Fron.c.1.1. & c.7.4. Multa Cicero in Catone maiore. Plin.c.13.14. Cato, inquit, quum in Hispaniam nauigaret, unde cum triumpho rediit, non aliud inquit uinum bibi, quàm remiges. Idem Front.c.3 4. Lege quæ scribit Gellius.c 18.13. Quod hîc dicitur de Graccho patre habetur c.57. Plin.de uiris illu. De isto Graccho Val.c.6. quarti. Plinius capite 13. septimi, Cicero de diuinatione. Metelli gesta in Hispania lege apud Florum 53. abbreuiatio. Vale.ca.2.2.cap.4. septimi, & Plinius c.61. de uiris illustrib. Front.cap. 1.1. Luculli gesta in Hispania Vale.cap.2.3. Florus li. 48. abbreu. Plin.c.58. de uiris illustrib. Ab his eisdem habetur quod hîc de Scipione Aemyliano dicitur. Quæ de Decio Bruto dicit Flor. sumpta sunt ex 55. & 56. Liuij. Meminit Valer. cap.15.8. si tamen non est alius, &c.

Flumen obliuionis, &c. *Idem habetur 55. abbre. Liuianarum. Intelligit enim Lethen fluuium, qui circa Syrtes delabitur. λήθη enim græcè obliuionem significat. De quo flumine Lucanus in 9. Quam iuxta Lethes ta-*

citus perlabitur amnis, Infernis ut fama, trahens obliuia uenis.

Cæterum Lusitanos Viriatus erexit,&c. *Historiæ huius autores sunt Florus 52.& 54.abbre.Cice.2.Offi.Vale.ca.4.6.9. Plin.c.71.de uiris illu: Oros.ca.3.5. Eutro. ca.3.4.Syl.lib.3.ibi,Hos Viriatus agit. Victi autem sunt à Viriato M.Vetilius prætor, C.*Plancius *prætor, Cl. Vnimanus. Autores qui suprà. De Claudio Vnimano Liuius nullam facit mentionem,sed* Plinius, *Orosius, Eutropius idem cum Floro dicunt. Quinti Fabij successorem ferè omnes Seruilium Cepionem nominant.Corruptè in Eutropio legitur,à* Sci*pione consule,pro Cepione.*

BELLVM NVMANTINVM. Caput XVIII.

NVmantia, quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus,summũq; si viros æstimes,Hispaniæ decus:qppe q̃ sine muro,sine turrib⁹,modicè edito ĩ tumulo apud flumẽ

Durium situata, quatuor millibus Celtiberorum XL. millium exercitũ, per annos XIIII. sola sustinuit: nec sustinuit modò, sed sæuius aliquanto pertulit: pudendis fœderibus affecit. Nouissime quum inuictam esse constaret, opus quoque eo fuit, qui Carthaginẽ euerterat. Non temere, si fateri licet, vllius causa belli iniustior. Segidenses socios & consanguineos Romanorum manibus elapsos exceperant: habita pro eis deprecatio nihil valuit, quum se ab omni bellorum cõtagione remouerent, in legitimi fœderis preciũ iussi arma deponere. Hoc sic à barbaris acceptum, quasi manus abscinderentur. Itaque statim Megara viro fortissimo duce ad arma conuersi, Pompeiũ prælio aggressi, fœdus tamen maluerunt, quum debellare potuissent. Hostilium deinde Mãcinũ: hunc quoq; assiduis cædibus ita subegerũt, vt ne oculos quidem aut vocem Numantini viri quisquam sustineret: tamen cũ hoc quoque fœdus maluere, contenti

armorum

armorum manubiis, quum ad interne cionem sæuire potuissent. Sed non mi nus Numantini, quàm Caudini illius fœderis flagrans ignominia ac pudore populus Romanus, dedecus quidẽ præsentis flagitii, deditione Mancini expiauit. Cæterum duce Scipione Car thaginis incendiis ad excidia vrbium imbuto, tandem etiam in vltionẽ ex-canduit. Sed tunc acrius in castris, q̃ in campo: nostro cum milite, quàm cũ Numantino, præliandum fuit. Quippe assiduis & iniustis, & seruilibus maximè operibus attriti, ferre plenius val-lum, qui arma nescirent: luto inquinari, qui sanguine nollent, iubebantur. Ad hoc scorta, & calones, sarcinæ nisi ad vsum necessariæ amputantur. Tanti esse exercitum, quanti Imperatorem verè proditum est. Si credacto in disci plinã milite, cõmissa acies, quodq; ne mo visurum se vnquàm sperauerat, fa ctũ est, vt fugientes Numantinos quis quam videret. Dedere etiam sese volebant, si toleranda viris imperarentur.

Sed quum Scipio veram vellet & sine exceptione victoriam, eò necessitatũ compulsi, primùm, vt destinata morte in prælium ruerent, quum sese prius epulis, quasi in feriis, impleuissent, carnis semicrudæ, & Cæliæ, sic vocant indigenæ ex frumento potionem. Intellectum ab Imperatore consilium: itaq; non est permissa pugna morituris: quum fossa atque lorica, quatuorq; castris circundatos fame premeret ab duce orantes prælium, vt tanquàm viros occideret. Sed vbi non impetrabant, placuit eruptio: sic conserta manu plurimi occisi, & quum vrgeret fames, aliquantisper inde vixere. Nouissime consilium fugæ sedit, sed hoc quoque eruptis equorum cingulis vxores ademere, summo scelere per amorem. Itaque etiam exitu deplorato in vltimam rabiem, furoremq; conuersi: postremò mori genere destinarũt. Duces suos, seq;, patriamq; ferro, & veneno, subiectoq; vndique igne peremerunt. Macte esse fortissima, & meo iu-

dicio beatissimā in ipsis malis ciuitatē asseruit, quum fide socios, populū orbis terrarum viribus fultū, sua manu ætate tam longa sustinuit. Nouissime maximo duce oppressa ciuitas nullū de se gaudiū hosti reliquit. Vnus enim vir Numantinus non fuit, qui in catenis duceretur: præda vt de pauperibus nulla: arma cremauerant. Triumphus fuit tantum de nomine.

NVmātia quātū Carth. Capuæ, &c. *Bellum Numantinum scribunt Florus 55. & quatuor sequentibus abbreu. Liuianarum. Plin. cap. 58. & 59. de uiris illustribus. Vale. cap. 2. 2. cap. 2. 3. cap. 6. 7. August. ca. 21. tertij Ciuitatis. Eutro. cap. 3. quarti Oros. cap. 6. quinti.*

Per annos 14. &c. *Strabo lib. 3. dicit Numantinum bellum uicesimum perdurasse ad annum.* Segidenses. *Legendum est, Segedenses, à Segeda oppido Numantiæ uicino, ex Plinio cap. 1. 3. & Strabone lib. tertio.*

Quatuor milib' Celtiberorū: XL. M. exer. *Liui. aliter: Trigīta, inqt, millia Romæ*

norum à Numantinorum milibus quatuor ui cta erant. Cum Floro concordant Eutropius & Orosius. Prodigia tria Mancino uisa praeter supra dictos lege apud Valerium libro primo, cap. de prodigijs. Lege Ciceronem Officiorum tertio.

Seruilibus operibus attritis, &c. *Quæ de hac re scribit Florus, lege apud Frontinum cap. 1.4 & Valerium in principio cap. 2. li. 2. Idem fecit Q. Metellus in Aphrica Iugurthino bello. Front. & Valer. ubi suprà.*

Megara duce. *Legi in quibusdam, Theogene. Vide Valerium cap. secundo tertij.*

ANACEPHALAEOSIS. Caput XIX.

HActenus popul. Ro. pulcher, egregius, pius, sanctus atque magnificus. Reliqua seculi vt grandia æquè, ita vel magis turbida & fœda crescentibus cum ipsa magnitudine imperii vitiis: adeò vt si quis hanc tertiam eius ætatem transmarinam, quam ducentorum annorum fecimus, diuidat, cen

rum hos priores, quibus Africam, Macedoniam, Siciliam, Hispaniam domuit, aureos (sicut poëtæ canunt) iure, meritoq; fateatur: centum sequentes ferreos plane & cruentos, & si quid immanius. Quippe qui Iugurthinis, Cimbricis, Mithridaticis, Parthicis bellis, Gallicis atque Germanicis quibus cœlum ipsum gloria ascendit, Gracchanas, Drusianasq; cædes, ad hæc seruilia bella miscuerunt: & ne quid turpitudini desit gladiatoria denique, in se conuersis Marianis atq; Syllanis, nouissime Pompei & Cæsaris manibus quasi per rabiem & furorem, & nefas semetipse lacerauit. Quæ & si inuoluta inter se sunt omnia atq; confusa, tamen quò melius appareant, simul & ne scelera virtutibus obstrepant, Separatim proferentur. Priusquam cœpimus, iuxtà illa memorabimus, vt & pia cum exteris gentibus bella, & magnitudo crescentis in dies imperii appareat. Tum ad illa ciuiũ scelera, turpesq; & impias pugnas reuertemur.

HActenus P.R. &c. *Quæ hoc 19. capite continentur, patent ex antehabitis, & post habendis capitibus. Vnde Romam uitia irrepserint, docet Augustinus ca.* 21. 2. *Ciuita. &* 21. 3. *sic ad idem: Tunc primum, inquit, per Cn. Manlium proconsulem, de Gallogræcis triumphantem, Asiatica luxuria Romam omni hoste peior irrepsit. Tunc enim primum lecti ærati, & preciosa stragula uisa perhibentur: tunc inductæ in conuiuia psaltriæ, & alia licentiosa nequitia. Plura Liuius lib.* 9. 4. *Decadis. Plinius cap.* 11. 33. *Notanter Iustinus in fine* 36. *Lege Iuuena. sat.* 3. *ibi. Quæ nunc diuitibus &c. & sat.* 6. **Prima peregrinos obscœna pecunia mores Intulit, & turpi fregerunt secula luxu Diuitiæ molles, &c.** *De aurea ætate, & alijs, & cur sic dicta, notaui multa primo in Ruffinum, in annotationibus Claudiani.*

BELLVM ASIATICVM
Caput XX.

VIcta ad occasum Hispania, populus Ro. ad orientem pacē agebat,

nec pacem modò, sed inusitata & incognita quadam felicitate, relictæ regiis hæreditatibus opes, & tota insimul regna veniebant. Attalus rex Pergamenorum regis Eumenis filius, socii quondam, commilitonisq; nostri, testamentum reliquit: Populus Ro. bonorum meorũ hæres esto. In bonis regis hæc fuerunt. Adita igitur hæreditate, prouinciam populus Romanus non quidẽ bello, nec armis, sed (ꝙ est æquius) testamenti iure retinebat. Sed hanc, difficile dictu est, vtrum facilius amiserit Pop. Rom. an recuperauerit. Aristonicus regii sanguinis ferox iuuenis, vrbes regibus parére consuetas partim facilè sollicitat, paucas resistẽtes, Mindum, Samon, Colophonem vi recepit. Crassi quoque prætoris cæcidit exercitum, ipsum quoque cepit. Sed ille memor & familiæ & Romani nominis, custodem sui barbarum virgula excæcat, in exitium sui quod volebat ita * concitat. Mox à Perpenna domitus & captus, & per deditionem in uinculis

Attalus rex.

* *al. cõcidit.*

habitus Aquili' Asiatici belli reliquias confecit, mixtis, nefas, veneno fontibus ad deditionem quarundam vrbiū: quæ res vt maturam, ita infamem fecit victoriam: quippe quum contra fas deûm, moresq; maiorum medicaminibus impuris in id tempus, sacrosancta Romana arma violasset.

VIcta ad occasum Hispania, &c. *Quæ hîc de Attali regis testamento dicuntur, habentur à Plinio. ca. 11.33. Valer. cap. 2.5. Floro 59. abbreu. Iusti. l b. 36. Strabone lib. 14. Eusebio libro temporum. August. cap. 11.13. Ciuitat. Appia. in Mithrid. Eutrop. cap. 3.4. Oros. ca. 7.5. Aduertendum, Asiam bello captam, Attalo regi muneris loco possidendam populum* Romanum *tribuisse, &c. Lege Valeriū 8.4. Attalus enim contra Philippum Macedoniæ regem & contra Antiochū pro Romanis pugnauerat. Acron ode 18. 2. Carminum, uult ex Horatij sententia, Romanos non iure factos Attali hæredes.*

Aristonicus regii sanguinis, &c. *Erat ex Eumene Aristonicus, non iusto matrimo-*

nio, sed ex pellice Ephesia Citharistæ cuiusdã filia genitus, qui post mortem Attali uelut paternum regnum inuasit Asiam, & cætera. Autor Iustinus ubi suprà. De Mindo. Samo, Colophone urbibus, Strabo ubi suprà. Pli. cap.28.5.

Craſſi quoque prætoris, &c. *Hanc historiam latè habes à Valerio Maximo tit. 2. 3. cap. 13. Strabo ubi suprà dicit hunc Crassum non captum, sed in prælio fortiter pugnando occubuisse.*

LVCII FLORI GESTORVM ROMANORVM EPITOMES.

Liber tertius.

BELLVM IVGVRTINVM. Caput I.

HAEC ad Orientē. Sed non ad meridionalem plagā eadē quies. Quis ſperaret poſt Carthaginē aliquod in Africa bellum? Atqui non leuiter ſe Numidia cōcuſsit, & fuit in Iugurtha, quod poſt Hannibalē timeretur. Quippe rex callidiſsimus populū Romanū armis inclytū & inuictū opibus aggreſſus ē, & citra ſpē oīum fortuna ceſsit, ut rex fraude p̄cipuus fraude caperetur. Hic Auo Maſiniſſa, & Mi

ty psa patre, p adoptionē, quū interfi-
cere fratres statuisset agitatus regni cu
piditate, nec illos magis q̃ senatū popu
lúq; Romanū, quorū in fide & cliente
la regnū erat, metueret: primū scelus
mandat insidiis, potitusq; Hiempsalis
capite, quū se in Adherbalē cōuertis-
set, isq; Romā profugisset, missa per le
gatos pecunia, traxit in sententiā suā
senatum. Et hæc fuit de nobis eius pri
ma uictoria. Missos deinde, qui regnū
inter illum Adherbalēq; diuiderent,
similiter aggressus, quum in Scauro ip
sos Romani imperii mores expugnas-
set, inchoatū nefas perfecit audacius.
Sed diu non latent scelera. Corruptæ
nephas legationis erupit, placuitq; bel
lo persequi parricidā. Primus in Numi
diam Calfurnius Bestia consul immis
titur. Sed rex præmonitus fortius ad-
uersus Romanos aurū esse, q̃ ferrum,
pacē emit. Cuius flagitii reus, quum in
teruenientе publica fide à senatu ac-
cersiretur, pari audacia & uenit, & cō-
petitorē imperii Masinissæ, * Masiniss- *al. Massiuam.

ſam immiſſo percuſſore cõfecit. Hæc altera contra regẽ fuit cauſa bellandi. Igitur ſequẽs vltio mandatur Albino. Sed huius quoque (proh dedecus) ita corrupit exercitũ, vt volũtaria noſtrorum fuga vinceret Numida, caſtriſq; potiretur, addito etiã turpi fœdere, in preciũ ſalutis, quem quod prius emerat, dimiſit exercitũ. Eodẽ tẽpore in vltionẽ non tam imperii Romani, q̃ pudoris, Metellus aſſurgit, qui callidiſſimè hoſtẽ nunc precibus, nunc minis, iam quaſi ſimulata vera fuga eludentem, artibus ſuis aggreſſus eſt. Agrorũ atq; vicorũ populatione nõ contẽtus, in ipſa Numidiæ capita impetũ fecit, & Zamam quidẽ fruſtrà diu voluit. Cæterũ Thalam, grauẽ armis, theſauroq; regis, diripuit. Tunc vrbibus exutũ regem, etiã finiũ ſuorũ regniq; fugitiuũ per Mauros atq; Getuliã ſequebatur. Poſtremo Marius auctus admodũ copiis, quũ pro obſcuritate generis ſui, capite cenſos ſacramẽto adegiſſet, iã fuſum & ſauciũ regẽ adortus, non fa-

lius tum vicit, q̃ si integrũ & recentẽ. Hic & vrbem Herculi conditã Capsam in media Africa sitam, anguibus arenisq; vallatam mira quadã felicitate superauit. Et saxeo inditã monti Mulucham vrbem per Ligurem aditu arduo inaccessoq; penetrauit: mox non ipsum modò, sed Bocchũ Mauritaniæ regem iure sanguinis Numidiam vindicantẽ, apud oppidũ Cirtham grauiter cæcidit. Qui vbi diffisus rebus suis, alienæ cladis accessionem fieri timet, precium fœderis atq; amicitiæ regem facit. Sic fraudulentissimus regũ, fraude soceri sui in insidias deductus est, & Syllæ in manũ traditus. Tandemq; opertũ catenis Iugurtham in triũpho Pop. Ro. aspexit: sed ille quoq; quamuis victus & vinctus vidit vrbẽ, quam venalem, & quandoq; perituram, si habuisset emptorem, frustrà cecinerat: tamen vt venalis fuisset, habuit emptorem, & quũ ille non euaserit, certum erit eam non esse perituram. *Capsa.*

ANNOTATIONES IOHANNIS CAMERTIS in Flori. Lib. III.

HAEC ad Oriẽtẽ, &c. *De bello contra Iugurtham gesto extat liber integer Sallustij. Abbreuiator Liuij lib. 62. & 5. sequentibus. Plin. ca. 62. & 67. 75. de uiris illust. Plutarch in uitis Marij & Syllæ. Val. ca. 2. 2. c. 11. 6. Front. cap. 8. 1. ca. 1. 2. Eutrop. c. 3. 4. Oros. ca. 15. 5. Meminit Eusebius libro temporum.*

Quũ Adherbal Ro. perfugisset, &c. *Claudianus, Si mæstas squallore comas, lacrymisq; Senatum in Numidas pulsus solio commouit Adherbal.*

Capite censos, &c. *Pro hac historia lege Vale. tit. 1. 2. cap. 26. & 27. Sunt autem capite censi, qui nullo aut perquam paruo ære censebantur. Autor Gell. c. 10. 16.*

Mulucham urbem, &c. *Plin. in prin*

cipio 5. & Saluſtius in Iugurthino, dicunt Mulucham amnem eſſe. Sed eſſe poteſt ut ſit urbis quoque nomen, ab amne dictæ. De Bocho in annotationibus Solini.

Venalem cecinerat, &c. *Iugurtha poſtquàm Româ egreſſus eſt, fertur ſæpe tacitus reſpiciens, poſtremò dixiſſe, Vrbem uenalem, & maturè perituram, ſi emptorem inuenerit. Salluſtius autor. Idem Liuius libro ſexageſimo quarto.*

BELLVM ALLOBROGI- cum. Caput II.

SIc ad meridiem populus Rom. Multò atrocius & multipliciter & magis à ſeptentrione ſæuitum: nihil hac plaga infeſtius, atrox cælum, peruicaci ingenio. Omni igitur tractu uiolētus hoſtis à dextris atq; læuis, & medio Septētrionis erupit. Prima trans Alpes arma noſtra ſenſere Salyi, quum de incurſionibus eorum fidiſsima atq; amiciſſima ciuitas Maſſilia quereretur: Allobroges deinde, & Auerni, quum aduerſus eos ſimiles Heduorũ quærelæ opem &

auxilium nostrum flagitarent. Varus victoriæ testis Ysaraq;, & Vindelicus amnis, & impiger fluminum Rhodanus. Maximus barbaris terror elephanti fuere, immanitati gentiũ pares. Nil tam conspicuum in triumpho, quàm rex ipse bis uisus discoloribus in armis, argenteoq; carpento, qualis pugnauerat. Vtriusq; uictoriæ quod quãtumq; gaudium fuerit, uel hinc existimari potest, quòd & Domitius Aenobarbus, & Fabius Maximus ipsis quib[9] dimicauerãt locis saxeas erexere turres, & desuper exornata armis hostilibus trophæa fixere: quum hic mos inuisitatus fuerit nostris. Nunquam enim populus Romanus hostibus domitis uictoriam suam exprobrauit.

SIc ad meridiem, &c. *De hoc bello Florus 61. abbreu. Iustinus 37. Eutropius capite primo quinti. Orosius cap. 16.5. Melius Appianus in Celtico.*

Impiger fluminum Rhodanus, &c. *Lucanus 1. Phar. Qua Rhodanus raptum uelocibus*

locibus undis In mare fert Ararim. Plin. ca. 4. & 20.3. *Strabo libro 4. Cæsar primo Commentariorum. Varro in tribus primis Europę fluminibus Rhodanum ponit. Gellius cap. septimo decimi.*

Nunquàm enim populus Rom. &c. *De Romano populo sic Claudianus, Matris, non dominæ ritu, ciuesq́; uocauit, Quos domuit, nexuq́; pio longinqua reuinxit.*

BELLVM CYMBRICVM Theutonicum, ac Tigurinum. Caput III.

CYmbri, Theutoni, atque Tigurini, ab extremis Galliæ profugi, quum terras eorum inundasset oceanus, nouas sedes toto orbe quærebant: exclusiq́; ex Gallia & Hispania, quum in Italiam remigrarent, miserunt legatos in castra Syllani, inde ad sanatum, petentes vt Martius populus aliquid sibi terræ daret, quasi stipendium, cæterum vt vellet, manibus atque armis suis vteretur. Sed quas daret terras populus Ro.

agrariis legibus intra se dimicaturus? Repulsi igitur quod nequiuerant precibus, armis petere constituunt. Sed nec primum impetum barbarorum Syllanus, nec secundum Manilius, nec tertium Cepio sustinere potuerunt. Omnes fugati, exuti castris: actum erat, nisi Marius illo seculo contigisset. Ille quoque * ausus congredi, statim militem tenuit in castris, donec inuicta illa rabies, & impetus, quem pro virtute barbari habēt, consenesceret. Recessere igitur increpantes, & (tanta erat capiendæ vrbis fiducia) consulentes si quid ad vxores suas mandarent. Nec segnius, quàm minati fuerant, tripartito agmine per Alpes, id est, claustra Italiæ ferebantur. Marius mira statim velocitate occupatis cōpendiis præuenit hostem. Prioresq; Theutonas sub ipsis Alpium radicibus assequutus, in locū quē Aquas Sextias vocant, qua fide numinū, prælio oppressit. vallē fluuiūq; hostes tenebant, nostris aquarum nulla copia: consultò ne id egerit Impera

Alias nō ausus.

tor, an errorem in consilium verterit, dubium. Certè necessitate acta virtus causa victoriæ fuit. Nam flagitante aquam exercitu: Viri, inquit, estis, en illic habetis. Itaq; tanto ardore pugnatum est, eaq; cædes hostium fuit, vt victor Romanus de cruento flumine nõ plus aquæ biberit quàm sanguinis. Barbarorum certè rex ipse Theutobochus quaternos senosq; equos transilire solitus, vix vnum quum fugeret ascendit, proximoq; in saltu comprehensus, insigne spectaculum fuit: quippe vir proceritatis eximiæ super trophæa ipsa eminebat. Sublatis funditus Theutonis, in Cymbros conuertitur. Hi iam, quis crederet? per hyemem, quæ altius Alpes leuat, Tridentinis iugis in Italiam prouoluti ruina descenderant, Athesim flumen non ponte, nec nauibus, sed quadam stoliditate barbarica, primùm corporibus aggressi, postquàm retinere amnem manibus & clypeis frustrà tentauerãt, ingesta obrutum sylua pertransiluere:

& si statim infesto agmine vrbē petissent, grande discrimen esset. Sed in Venetia, quo ferè tractu Italia mollissima est, ipsa soli cœliq; clementia robur elanguit. Ad hoc panis vsu, carnis coctæ, & dulcedine vini mitigatos Marius in tempore aggressus est. Iam diē pugnæ à Mario Imperatore petierunt, & sic proximum dedit. In patētissimo, quem Claudium vocant, campo procurrere, millia deinde ad XL, ceciderunt. Hinc campus tertiò per omnem diem conciditur barbaris. Isti quoque Imperator addiderat virtuti dolum, sequutus Hannibalem, artemq; Cannarū. Primùm nebulosum nactus diē, vt hosti inopinatus occurreret: tū ventosum quoq;, vt puluis in oculos & ora ferretur: tum acie conuersa in Orientem, vt, quod ex captiuis mox cognitū est, ex splendore galearum, ac repercussu, quasi ardere cœlum videretur. Nec minor cum uxoribus eorū pugna quàm cum ipsis fuit, quum obiectis vndique plaustris atque carpentis, altē

desuper quasi è turribus lanceis contisq; pugnarent: proinde plus speciosa mors earum fuit quàm pugna. Nam quum missa ad Marium legatione, libertatem ac sacerdotium non impetrassent, nec fas erat, suffocatis elisisq; passim infantibus suis, aut mutuis concidere vulneribus, aut vinculo è crinibus suis facto, ab arborib' iugisq; plaustrorum pependerunt. Beleus rex in acie dimicās, impigrè, nec in ultus occubuit. Tertia Tigurinorum manus, quæ quasi subsidio Noricos insederat Alpium tumulos, in diuersa lapsi, fuga ignobili & latrociniis euanuit. Hunc itam lætum, tamq; felicem libertatis Italiæ, assertiq; imperii nuncium, non per homines, vt solebat, populus accepit, sed per ipsos (si credere fas est) deos. Quippe eodem die quo gesta res est, visi pro æde Castoris & Pollucis iuuenes laureati prætori literas dare, frequensq; in spectaculo rumor victoriæ Cymbricæ feliciter dixit. Quo quid ad mirabilius, quidq; insignius fieri po-

test? Quippe vt velut elata montibus suis Roma, spectaculo belli interesset; quod in gladiatorio munere fieri solet; vno eodemq; momento quum in acie Cymbri occumberent, populus in vrbe plaudebat.

CYmbri, Theutoni, &c. *De bello Cymbrico Florus 67. & 68. abbreu. Plutarc. in Mario, & ca. 17. Paral. Appianus in Celtico. Val. c. 8. 5. Plin. ca. 67. de uiris illustrib. Plin. ca. 22. 7. c. 33 16. cap. 1. 17. cap. 1. 36. Front. ca. 5. 1. cap. 2. 2. Eutrop. cap. 1. 5. Oros. cap. 16. 5. Euseb. lib. temporum.*

Impetum barbarorũ Syllanus, &c. *Habetur hoc à Liuio lib. 65. & 67. ubi non Manilius, sed Manlius nominatur. De alpibus lege quæ posui c. 6. 2. suprà. Marius Cymbrico bello profligatus in somnis præmonitus est, uictoriam consecuturum, si prius dijs uictimam filiam, Calphurniam nomine, faceret. Patriæ igitur charitati natura postposita, eo facto uictoriam comparauit. Plutarchus cap. 37. Paral.*

Flagitante aquã exercitu, &c. *Idem scribit Frontinus capite septimo libri secundi,*

Claudium campũ,&c. *Plin.ca.67.de uiris illust. aliter nominat. Lucanus in primo uidetur sentire id factũ non longè ab Arimino. Nos primi Senonum motus, Cymbrumq, furentem Vidimus. Claudianus dicit in eodẽ loco, Cymbros à Mario, & Getas à Stilicone superatos, ubi huiusmodi fuerat affixus titulus, Hic Cymbros, foresq, Getas, Stilicone peremptos Et Mario, claris ducibus, tegit Itala tellus. Discite uæsanæ Romam non temnere gentes. Scribit Festus, lingua Gallica Cymbros latrones dici.*

Nebulosum nactus diem,&c. *Idem dicit Front.cap.2.secundi.*

Cymbricis bellis, &c. *Nuceriæ, in luco Iunonis ulmus postquàm etiam cacumen am putatum erat, quoniam in aram ipsam procũ bebat, restituta sponte, ita ut protinus floreret. Autor Plin.c.33.16.nat hist. Rursus Cymbrorũ mos erat, ut in acie gaudio exultarent, tanq̃ gloriosè & feliciter uita excessuri: lamẽ tarentur in morbo, quasi turpiter & miserabi liter perituri. Valer.c.1.2. Numerus in hac pugna interfectorũ uarie narratur. Euseb.dicit ducẽta milia Cymbrorũ cæsa, octuaginta*

milia capta. Liuius centum quadraginta milia cæsa, capta uerò 60. milia. Orosius multo aliter: lege ipsum. Item Eusebius uocat regem Cymbrorum Theutomodum, non Theutobochum, Orosius Theutobechum.

Nam quum missa, &c. *Præter citatos in hoc capite lege hanc historiam apud Val. Max. cap. 1.6. Quod de Castore & Polluce hîc dicitur, habet Plin. cap. 22.7. Lege aliud mirum in hac pugna apud Liuium ubi suprà. Quo astu in hoc bello Marius usus sit, docet Fronti. cap. 9. secundi.*

BELLVM THRACIVM.
Caput IIII.

POst Macedonas (sic diis placet) Thraces rebellabant, ipsi quondam tributarii Macedonum, nec in proximas modò prouincias contenti incurrere, Thessaliam atque Dalmatiam in Adriaticum mare vsq; venerunt, eoq; fine contenti, quasi interueniente natura, contorta in ipsas aquas tela miserunt. Nihil interim per id omne tem

pus residuum crudelitatis fuit in captiuos sæuientibus. Litare diis sanguine humano, bibere in ossibus capitum, & huiuscemodi ludibrio fœdare mortẽ tam igni quàm fumo: partus quoque grauidarum extorquere tormentis. Sæuissimi omnium Thracum Scordisci fuere. Sed calliditas quoque ad robur accesserat: syluarum & montium situs cum ingenio consentiebant. Itaq; non fusus modò ab his, aut fugatus, sed simili prodigio omnino totus interceptus exercitus, quẽ duxerat Cato. Didius vagos, & libera populatione diffusos intra suam repulit Thraciã. Drusus vlterius egit, & vetuit transire Danubium. Minutius toto vastauit Hebro, multis quidem amissis, dum per perfidum glacie flumen equitatur. Piso Rhodopem Caucasumq; penetrauit. Curio Daciam tenus venit, sed tenebras saltuum expauit. Appius in Sarmatas vsque peruenit. Lucullus ad terminum gentiũ Tanaín, lacumq; Mæotin. Nec aliter cruentissimi hostium

Scordisci

quàm suis moribus domiti, quippe in captiuos igne ferroq; sæuitum est. Sed nihil barbaris atrocius visum est, q̃ quod abscissis manibus relicti viuere superstites pœnæ suæ videbantur.

POst Macedonas, &c. *Huius belli meminerunt Flo. 63. abbreu. Eutrop ca. 3. 6. notanter. Plura Sex. Ruffus de regia potestate. Meminit Euseb. lib. temp. Aliqua Appianus in eo lib. qui Illyrius inscribitur. Gestum est autem hoc bellum, si Eutropio credimus, ab urbe condita anno 635. Aduertendum, hoc bellum gestũ ante & Iugurthinũ & Cymbricũ bellum: id ex processu citatorũ intelliges. Videtur ergo facta capitum trasposítio.*

Litare diis sanguine humano, &c. *De his Thracũ moribus Solin. c. 15. & 25. Plin. ca. 2. 7. Pomp. Mela in principio 2 Ruf. ubi suprà. Val. c. 1. 2. sed plura in annota. Solini.*

BELLVM MITHRIDATIcum. Caput V.

POnticæ gentes ad Septentrionẽ in mare sinistrũ iacent, à Pontico cognominatæ mari. Harũ gentium atque

regionũ ex antiquissimus Atheas. Post Artabazes, à septem Persis oriundus. Inde Mithridates omniũ longè maximus: qppe quũ quatuor Pyrrho, XVII. anni Hannibali suffecerũt, ille per quadraginta annos restitit, donec tribus ingẽtibus bellis subactus, felicitate Syllæ, virtute Luculli, magnitudine Pompeii, consumeretur. Causam quidẽ illius belli prætenderat apud Cassiũ legatũ, attrectari terminos suos à Nicomede Bithynio. Cæterũ elatus animis ingentibus, Asiæ totius, &, si posset, Europæ cupiditate flagrabat. Spẽ ac fiduciã dabant nostra vitia. Quippe quũ ciuilib° belli disiungeremur, inuitabat occasio, nudũq; imperii latus ostẽdebãt pcul Mari°, Sylla, Sertorius. Inter hæc Reip. vulnera, & hos tumultus repẽte quasi captato tempore, in lassos simul atq; districtos, subitus, turbo Pỗtici belli ab vltima veluti specula septẽtrionis erupit. Primus statim impetus belli Bithyniam rapuit. Asia inde pari terrore correpta est. Nec cunctanter ad regẽ

Crudelitas Mithridatis

ab vrbibus nostris populisq; descitum est. Aderat, instabat, sæuitia quasi virtute vtebatur. Nam quid atrocius vno eius edicto? quum omnes, qui in Asia forent Romanæ ciuitatis homines interfici iussit? Tum quidem domus, tẽpla, & aræ, humana omnia atque diuina iura, violata sunt. Sed hic terror Asiæ, Europam quoque regi aperiebat. Itaq; missis Archelao Neoptolemoq; præfectis, excepta Rodo, quæ pro nobis firmius stetit cæteris, Cyclades, Delos, Eubœa, & ipsum Græciæ decus Athenæ tenebantur Italiã iã ipsamq; vrbem Romam regius terror afflabat. Ita L. Sylla festinat, vir armis optimus, pariq; violentia ruentem vlterius hostem, manu quadam quasi ipsius repulit. Primumq; Athenas vrbẽ (quis crederet?) frugum parentem, obsidione ac fame ad humanos cibos compulit, sic illos quoque antè, mox subruto Pyræi portu, sex quoque & amplius muris, postquàm domuerat ingratissimos hominum ut ipse dixit, in honorem ta

men mortuorum ſacris ſuis famæq; donauit. Mox quũ Eubœa atq; Bœotia præſidia regis diſpuliſſet, omneis copias, vno apud Cheroneam, apud Orchomenon altero bello diſſipauit, ſtatimq; in Aſiam tranſgreſſus ipſum opprimit: & debellatum etiam foret, niſi de Mithridate triumphare cito quâm verè maluiſſet. Ac tum quidem hunc Aſiæ ſtatum Sylla dederat. Ictum cum Ponticis fœdus, recepit Bithyniam à rege Nicomede, ab Ariobarzane Cappadociam: ac ſic erat Aſia rurſus noſtra, vt cœperat. Mithridates tantum repulſus. Itaque non fregit ea res Ponticos, ſed incendit. Quippe rex Aſia & Europa quodammodò ineſcatus, non iam quaſi alienam, ſed quia amiſerat, quaſi captã, belli iure repetebat. Igitur vt extincta parum fideliter incendia, maiore flamma reuiuiſcu[nt]: ita ille de integro auctis maiorem in modũ copiis, tota deniq; regni ſui mole, in Aſiã rurſus mari, terra, fluminibusq; veniebat. Cyzicum nobilis ciuitas, arce, mœ- Cyzici.

nibus, portu, turribusq; marmoreis Asiaticæ plagæ littora illustrat. Hanc ille quasi alteram Romam toto inuaserat bello. Sed fiduciam oppidanis resistendi nuncius fecit, docens aduentare Lucullum, qui horribile dictu, per medias hostium naues vtre suspēsus, & pedibus iter adgubernans, videntibus procul, quasi marina pistrix euaserat. Mox clade conuersa, quū ex mora obsidentem regem, & ex fame pestilentia vrgeret, recedentem Lucullus assequitur, adeoq; cæcidit, vt Granicus, & Asopus amnes cruenti redderentur. Rex callidus, Romanæq; auaritiæ peritus, spargi à fugientibus sarcinas & pecuniam iussit, qua sequentes morarentur. Nec infelicior in mari, quàm in terra fuga. Quippe centum amplius nauium classem apparatumq; belli grauem, in Pontico mari aggressa tempestas, tam fœda strage lacerauit, vt naualis belli instar efficeret: planè quasi Lucullus quodam cum fluctibus procellisq; cōmercio, debellandum tradi-

diſſe regem ventis videretur. Attritæ iam oẽs validiſſimi regni vires erant, ſed animus malis augebatur. Itaq; cõuerſus ad proximas gentes, totũ penè Orientẽ ac Septentrionẽ ruina ſua inuoluit. Hiberi, Caſpii, Albani, & vtræq; ſolicitabantur Armeniæ, perq; omnia & decus, & nomen, & titulos Pompeio ſua fortuna quærebat. Qui vbi nouis motibus ardere Aſiam videt, aliosq; ex aliis prodire reges, nihil cunctandũ ratus, priuſquàm inter ſe gentium robora coîrent, ſtatim ponte nauibus facto, omniũ ante ſe primus tranſit Euphratem, regemq; fugientẽ media nactus Armenia (quanta felicitas felicitas viri?) vno prælio confecit. Nocturna ea dimicatio fuit, & luna in partibus: qppe quaſi cõmilitans quũ à tergo hoſtibus, à facie Romanis ſe pbuiſſet, ptici p errorẽ lõgius cadẽtes vmbras ſuas quaſi hoſtiũ corpora petebãt. Et Mithridates qdẽ nocte illa debellatus eſt. Nihil enim poſteà valuit, quãq̃ oĩa expertus, more anguiũ, qui obtrito ca-

Alias Siciliæ.

pite, poſtremũ cauda minantur. Quippe quũ effugiſſet hoſtem, Colchos, * Ciliciæ quoque littora, & Cãpaniã noſtram ſubito aduentu terrere voluit. Mox ſubruto Pyræi portu, Colchis tenus iungere Boſporon, inde per Thraciam, Macedoniam, & Græciam tranſilire, ſic Italiam nec opinatus inuadere tantum cogitauit. Nam per defectionem ciuiũ, Pharnacisq; filii ſcelere præuentus, malè tentatum veneno ſpiritũ ferro expulit. Cn. interim Magnus rebelles Aſiæ reliquias ſequẽs, per diuerſa gentium terrarumq; volitabat. Nã ſub Orientem ſequutus Armenios, captis in ipſo capite gentis Artaxatis ſupplicem iuſſit regnare Tigranem. At in Septentrionem Scythicum iter tanq̃ in mari ſtellas ſequut[9], Colchos cæcidit. Ignouit Hiberiæ, pepercit Albanis, regẽ Colchorum Orodem poſitis etiã ſub ipſo Caucaſo caſtris, iuſſit in plana deſcendere: Arthocem, qui Hiberis imperabat, & obſides liberos dare. Orodem etiam remuneratus eſt vltrò, ab Alba-

nia

nia ſua lectulum aureum & alia dona mittentem. Nec non & in meridiē verſo agmine, Libanū Syriæ, Damaſcúq; tranſgreſſus, per nemora illa odorata, per thuris & balſami ſyluas Romana ſigna circūtulit. Arabes ſi quid imperaret, præſto fuere. Hieroſolyma defendere tētauere Iudæi. Verū hæc quoq; & intrauit, & vidit illud, grande impiæ gentis arcanum patens aureo vti cœlo. Diſſidentibus de regno fratribus, arbiter factus, regnare iuſſit Hircanū. Ariſtobolo, quia renuebat eā rem, catenas dedit. Sic Pōpeio duce populus Romanus totam quà latiſſima eſt Aſiā peruagatus, q̄ extremam imperii habebat prouinciam, mediā fecit. Exceptis quippe Parthis, qui fœdus maluerunt, & Indis, qui adhuc nos non nouerant, omnis Aſia inter Rubrum & Caſpium & Oceanum Pōpeianis domita vel oppreſſa ſignis tenebatur.

PONticæ gentes ad ſeptētrionē, &c. *Hoc bellum ſcripſit Liuius à 76. ab urbe*

condita usque ad lib. 102. sed temporis iniuria non extant nisi eorum argumenta, quæ L. Florus scripta reliquit. Latè de hoc bello Appianus Alex. in eo libro, qui mithridaticus inscribitur. Plura Plutarchus in uitis Syllæ, L. Luculli, Cn. Pompeij: multa Plin. quatuor ultimis capitibus de uiris illust. Val. c. 6. 4. c. 7. 8. c. 2. 9. Frōt. c. 1. & 2. 2. Aug. c. 22. 3. Ciuit. Plin. c. 97. 2. c. 24. 7. c. 2. 25. ca. 3. & 12. 33. Plura Cic. in oratione pro lege Manilia, quæ in ordine prima est. Iust. li. 37. et 38. Cæptum autem est bellum hoc anno 662. ab urbe condita. Eutrop. cap. secundo 5. Oros. ca. 19. 5. & inde per totum. Durauit autem, teste Appiano, annis 42. Florus dicit 40. nec mirum quidem: nam 56. annis regnauit Autor Plin. ca. secundo uicesimi quinti.

Tribus bellis, &c. *Hæc tria bella distinctè Appianus exponit. Eodem anno primum bellum ciuile & Mithridaticū incepta sunt, quum nondum sociale bellum finitum esset. Lege Orosium ubi suprà.*

Quid atrocius, &c. *Edictum Mithridatis huiusmodi erat, ut ad tricesimam diem obseruationis, omnes pariter Romanos, qui apud*

eos essent, & Italos, eorumq; mulieres cum pueris & liberis, qui Romani sanguinis esse censerentur, interficerent. Autor Appianus. Interfecta autem sunt hominum 150. milia, autore Plutarcho in Sylla. Valer. autem capite. 2. noni, dicit milia 80. ciuium Rom. August. ubi suprà.

Cyzicum nobilis ciuitas, &c. *Quæ hic dicuntur præter alios lege Frontinum cap. 1. 2. & ca. 5. 4. Cicero ubi suprà. Plin. c. 32. 5. & cap. 15. 36. Plura ad hanc historiam scribit Strabo lib. 12.*

Spargi à fugientibus, &c. *Idem Triphon Syriæ rex fecisse dicitur, qui uictus per totum iter fugiens pecuniam sparsit, eaq; insectanda Antiochi equites moratus effugit. Front. ca. 13. 2. Idē fecit Alaricus Gothorum rex à Stilicone uictus. Lege Claudianum de sexto consulatu Honorij. Item de bello Getico, ubi plura dictauimus, ibi, Præda &c.*

Sed animus malis angebatur. *Legendum est, augebatur, ut, Grande doloris Ingeniū est, miserisq; uenit solertia rebus. De dimicatione hac nocturna Frontinus cap. 1. 2.*

Grande arcanum, &c. *Multa, inquit*

Hecatæus, castella oppidaq; Iudæis sunt, una uerò urbs munitissima, 50. penè stadiorũ habens circuitum: plures quàm centum & uiginti millia homines habitant, quæ uocatur Hierosolyma: in medio cuius ædes lapidea est quinque iugerum longitudinis, latitudinis cubitorum centũ. Hæc & plura Euseb. 9. præp. Euang. Hanc ædem uocat Florus impiæ gentis arcanum, quum ipse re uera alienus à fide sit impijssimus. Iudæos enim præ cæteris Romani odio habuerunt, ut alibi notauimus. Liuius lib. 102. Gesta Pompeij compendiosè habes à Plin. c. 26. 7. & c. 2. 37. Val. Max. cap. 16. 8. Plin. cap. ultimo de uiris illust. Gesta Pompeij eleganter scribit Lucanus 2. Pharſ. ibi, Heu demens.

[BELLVM PIRATICVM.] Caput VI.

INterim dum populus Romanus per diuersa terrarum distractus est, Cilices inuaserant maria, sublatisq; commerciis, rupto fœdere generis humani sic maria bello, quasi tẽpestate præcluserant. Audacia perditus furiosisq;

latronibus dabat inquieta Mithridatis prælιis Asia, dũ sub alieni belli tumultu, exteriq; regis inuidia impunè grassantur. Ac primum duce Isodoro contenti proximo mari, Cretã inter atque Cyrenas, Pyræũ & Achaiam, sinumq; Maleum, quem à spoliis aureũ ipsi vocauere, latrocinabantur. Missusq; in eos Publius Seruilius, quamuis leues & fugaces, & Myoparonas graui & Martia classe turbaret, nõ incruenta victoria superat. Sed nec mari submouisse contentus, validissimas vrbes eorum & diutina præda abundãtes, Phaselim & Olympum euertit, Isauronq; ipsam arcem Ciliciæ, vnde conscius sibi magni laboris, Isaurici cognomen adamauit. Non ideò tamen tot cladibus domiti, terra se continere potuerunt: sed vt quædam animalia, quibus aquã terramq; incolendi gemina natura est, sub ipso hostis recessu impatientes soli, in aquas suas resiluerunt, & aliquanto latius quàm priùs. Sic felix ille & dignus victoria Põpeius visus est, & Mi-

Seruilius Isauric⁹.

thridaticæ prouinciæ facta acceſſio. Ille diſperſam toto mari peſtem ſemel & in perpetuum volens extinguere, diuino quodam apparatu aggreſſus eſt. Quippe quum claſſibus ſuis & ſocialibus Rodiorum abundaret, pluribus legatis atque præfectis vtraque Ponti & oceani ora cōplexus eſt. Gellius Thuſco mari impoſitus, Plotius Siculo Gratillius Liguſticum ſinum, Pompeius Gallicum obſedit, Torquatus Balearicum, Tiberius Nero Gaditanum fretum, quà primum maris noſtri limē aperitur. Lentulus Lybicū, Marcellin⁹ Aegyptium, Pōpeii iuuenes Adriaticū Varro Terentius Aegeū, & Ponticū, & Pamphylium, Metell⁹ Aſiaticum, Cœpio ipſas Propontidis fauces. Portius Cato ſic obditis nauibus, quaſi portū obſeruauit. Sic per omnis æquoris portus, ſinus, latebras, receſſus, promontoria, freta, peninſulas, quicquid piratarū fuit, quadā indagine incluſum & oppreſſum eſt. Ipſe Pōpeius in originem fontemq; belli Ciliciā verſus eſt. Nec

hostes detrectauere certamen, non ex fiducia, sed quia oppressi erant ausi videbantur, sed nihil tamen amplius, q̃ vt primũ ictum concurrerent. Mox ubi circumfusa vndique rostra viderunt: abiectis statim telis remisq́; plausu undique pari, quod supplicantibus signũ fuit, vitam petiuerunt. Non alia tam incruenta victoria vsi vnquam sumus, sed nec fidelior in posterũ reperta gẽs vlla est. Idq́; prospectũ singulari consilio ducis, qui maritimum genus à conspectu longe remouit maris, & mediterraneis quasi obligauit. Eodemq́; tẽpore & vsum maris nauibus recuperauit, & terræ homines suos reddidit. Quid prius in hac mirere victoria? velocitatem? quod XL. die parta est: an felicitatem? quod ne vna quidem nauis amissa est: an perpetuitatem? quod amplius piratæ non fuerunt.

INteri dũ P.R.&c. *De Piratico bello multa Cice. in orat. quã habuit de laudib⁹ Magni Põp. Abbreu. Liuij li.99. Plura Plut. ĩ vita Põpeij Pli.c.ulti. virorũ illust. Val.c.16.8*

Seruilius, &c. *Historiam præter supradictos habent Sex. Ruffus, Valer. cap. 5.8. Front. cap. 7.3. Pub. Seruilius Isauram oppidum flumine eo quo hostes aquabantur auerso, ad deditionem siti compulit. Claudianus primo in Eutropium, Indomitos curru Seruilius egit Isauros. Eutrop. plura cap. 1.6.*

Quædam animalia, &c. *Facit ad hoc quod scribit Plinius ca. 57. lib. 9. Item in lib. qui de admirandis in natura inscribitur, & Aristoteli falso adscribitur: est enim non Aristotelis, sed Theophrasti opus, ut ex citationi Plinij deprehendimus.* Plinius *enim cap. 57. 9. citat Theophrastum in his quæ habentur cap. 61. & sequentibus in eo libro.* De legatis *ad diuersa maria à* Pompeio *missis, scribit Plutarch. ubi suprà. Item dicit Piraticum bellum quadragesimo die completum.* Plinius *autem cap. 25. & 26. 7. dicit captas esse naues piratarum 846. Qualẽ duxit de his Põp. triumphum, Plin. c. 2. 37. Eutrop. ca. 4. 6.*

BELLVM CRETICVM.

Caput VII.

CReticum bellum, si uera uolumus noscere, nos fecimus, sola ui incen-

di nobilem insulam cupiditate, Faui-se Mithridati videbatur, hoc placuit armis vindicare. Primus innasit insulã Marcus Antonius, cum ingenti quidẽ victoriæ spe atque fiducia, adeò vt plu reis catenas in nauibus, q̃ arma portaret. Dedit itaque pœnas vecordiæ: nã plerasque naues intercepere hostes, captiuaq́; corpora religata velis ac funibus pependere, ac sic velificantes triũphantium in modum Cretes portibus suis adremigauerunt. Metellus deinde totam insulam igni ferroq́; populatus, intra castella & vrbes redegit, & Gnoson & Eritreã, & (vt Græci dicere solent) vrbium matrem Cydonã, adeoq́; sæuè in captiuos consulebatur, vt veneno se plerique conficerent, alii deditionem suam ad Pompeium absentẽ mitterent. Et quum ille res in Asia gerens, eò quoq; præfectum misisset Antoniũ in illa prouincia irritus fuit, eoq́; infestior Metellus in hostes ius uictoris exercuit, uictisq́; Iasthene & Panare Cydonæ ducibus, uictor rediit, nec

quicquam amplius tamen de tam famosa victoria, quàm cognomen Creticum reportauit.

CReticum bellum, &c. *De hoc bello Florus 99. Abbre. Liu. Euseb. lib. temp. Europ. c. 4. 6. Cretenses in obsidione Metelli ad ultimam usque penuriam cōpulsi, sua iumentorūq; suorum urina sitim torserunt, iustius dixerim, quam sustentauerunt: quia dum uinci timent, id passi sunt, quòd eos nec uictor quidem pati coegisset. Val. c. 6. 7. Lege quæ de Creta insula scribunt* Solinus *ca. 16. Plin. ca. 12. 4. Diodorus libro sexto. Plura Strabo lib. 10. Virgil. 3. Aeneid. ibi, Creta Iouis magni &c. Auienus, Nutrix hinc Creta tonantis Multa latus glebæq; ferax, &c. Sic enim legendum est, non glebam.*

BELLVM BALEARICVM. Caput VIII.

QVatenus Metelli Macedonici domus bellicis nominib' assueuerat, altero ex liberis ei' Cretico facto, mo-

ra nō fuit, quin alter quoq; Balearicus vocaretur. Baleares per idem tēpus insulæ piratica rabie corruperāt maria. Homines feros atq; syluestres mireris ausos à scopulis suis saltem maria prospicere. Ascendere etiā inconditas rates, & prænauigantes subinde inopinato impetu terruere. Sed quū venientē ab alto Romanā classem prospexissēt, prædā putantes, ausi etiam occurrere, & primo impetu ingenti lapidum saxorumq; nimbo classem operuere. Trib9 quisq; fundis præliatur, certos esse quis miretur ictus, quū hæc sola gēti arma sint, id vnum ab infantia studiū? Cibū puer à matre non accipit, nisi quē ipsa mōstrante pcussit. Sed nō diu lapidatiōe Romanos terruere. Postq̄ comin9 ventū est, exptiq; rostra, & pili venientia, pecudū ī morē, clamore sublato petierūt fuga littora, dilapsiq; ī pximos tumulos q̄rendi fuerūt vt vincerētur.

QVatenus Metelli, &c. *De hoc bello Florus lib. 60. abbreu. De his in, ulis*

lege quæ scribunt Plin.ca.5.3.& Strabo lib. 3. à Græcis enim Baleares di cuntur à funda rum iactu, quibus homines ipsi maximè utebā tur. Autor Dionysius poeta. Alio nomine Gymnesiæ dicuntur, quoniam earum incolæ nudi sunt: γυμνὸς enim nudus appellatur. Plura scribit Diodorus Siculus tit.6.6. Fundam præterea, qua maximè utuntur harum insularum incolæ, inuenerunt Phœnices. Autor Plin.c.56.7.nat.hist.Virg.primo Georg. Stuppea &c. Lucanus in 3. Stantem sublimi Tyrrhenum culmine prora, &c.

EXPEDITIO IN CYPRON. Caput IX.

ADerat fatum insularum. Igitur & Cypros recepta sine bello Insulā ueteribus diuitiis abundantem, & ob hoc Veneri sacrā Ptolemæus regebat & diuitiarum tanta erat fama, nec fal so, ut uictor gentium populus, & dona re regna consuetus, Publio Clodio Tribuno duce socii uiuiq; regis confiscationem mādauerūt. Et ille quidem ad

rei famam ueneno fata præcepit. Cæterum Portius Cato Cyprias opes Liburnis per Tiberinum ostium inuexit, quæ res laties ærariu m populi Ro. q̃ ullus triumphus impleuit.

ADerat fatum insularum,&c. *Quod hoc capite continetur, habetur abundè à Plutar. in uita Catonis iunioris. Meminit abbreuiator Liuij lib.104. Veneri sacra idcirco dicitur, quoniam mos erat Cyprijs, uirgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniã quæsituras in quæstum ad littus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas. Iust. lib.18. Lege quæ scribit Vale. c.1.9. Plin. c.13.3.5. Nota sunt quæ scribit Strabo in fine decimi quarti.*

Quæ res latius ærarium populi Romani,&c. *Iam Cyprus deuicta Asia, pondo 34. milia inuenerat, præter uasa aurea, aurumq́; factum, & in eo folia ac platanum uitemq́;. Qua uictoria argenti quingenta millia talentorum reportauit, &c. Plin. cap.3.33. Lucan. in 3. loquens de copioso auro Romani ærarij, sic inquit: Quod Cato longinqua uexit super æquora Cypro. Val. cap.16.8.*

BELLVM GALLICVM. Caput X.

ASia Pompei manibus ſubacta, reliqua quæ reſtabant in Europa, fortuna in Cęſarem tranſtulit. Reſtabant aũt immaniſſimi gentium Galli atque Germani, & quãuis toto orbe diuiſa, tamen qui vinceret, habuit Britannia, Primus Galliæ motus ab Heluetiis cœpit, qui Rhodanũ inter & Rhenũ ſiti, nõ ſufficiẽtibus terris venere ſedes petitũ, incenſis mœnibus ſuis Hoc ſacramentũ fuit, ne redirent. Sed petito tẽpore ad deliberandũ, quũ inter moras Cæſar Rodani põte reſciſſo abſtuliſſet fugã, ſtatim bellicoſiſſimã gentẽ ſic in ſedes ſuas, quaſi greges ĩ ſtabula paſtorũ, deduxit. Sequẽs longeq; cruentior

Belgæ. pugna Belgarũ, quippe pro libertate pugnantiũ. Hic quũ multa Romanorũ militũ inſignia, tũ illud egregiũ ipſius ducis, quòd nutante in fuga exercitu, rapto fugientis è manu ſcuto, in prima volitans aciem, manu prælium reſti-

tuit. Inde cum Venetis etiam navale bellum sed maior cum oceano quàm cum ipsis navibus rixa. Quippe ille rudes & informes, & statim naufragæ rostra sensissent: sed hærebat in vadis pugna, quũ æstibus solitis, cum ipso certamine sub ductus oceanus intercedere bello videretur. Illæ quoq; accessere diuersitates, pro gentiũ locorũq; natura. Aquitani callidum genus in speluncas se recipiebant: iussit includi: mora dilabebantur in syluas: iussit incendi. Nemo tantum feroces dixerit Gallos, fraudibus agunt. Indutiomarus Treuiros, Ambiotrix conuocauit Eburones, vtrique absente Cæsare coniuratione facta inuenere legatos. Sed ille fortiter à Dolobella summotus est, relatumq; regis caput. Hic insidiis in valle dispositis, dolo perculit: itaque & castra direpta sunt, & aurum ablatum. Cottam cum Titurio Sabino legato amisim'. Nec vlla de rege mox vltio qppe perpetua trãs Rhenũ fuga latuit Nec Rhenus ergo immunis, nec

Aquitani.

etiam fas erat, vt liber esset receptator hostium atque defensor Sed prima cōtra Germanos illius pugna iustissimis quidem ex causis. Hædui enim de incursionibus eorum querebantur. Quæ Ariouisti regis superbia? Quum legati dicerent Veni ad Cæsarē. Quis est aūt Cæsar? Et si vult veniat, inquit, & qd ad illū qd agat nostra Germania? nū ego me interpono Romanis? Itaq; tantus gentis nouæ terror in castris, ut testamenta passim, & in principiis scriberentur. Sed illa immania corpora quò erāt maiora, eò magis gladiis ferroq; patuerunt. Qui calor in præliando militum fuerit, nullo magis exprimi potest, q̄ quod elatis super caput scutis, quum se veluti testudine barbarus tegeret, super ipsa Romani scuta salierunt, & inde iugulos gladiis descendebant. Iterū vbi de Germanis Tenchateri querebantur. Hic verò iam Cæsar vltra Mosulam nauali ponte transgreditur, ipsumq; Rhenum, & Herciniis hostem quærit il sylvis. Sed in saltus

Ariouistus.

& paludes

& paludes genus omne diffugerat, tantum pauoris incussit intra ripam subito Romana vis: nec semel Rhen', sed iterum quoq;, & quidem ponte facto, penetratus est. Sed maior aliquanto trepidatio, quippe quum Rhenum suũ sic ponte, quasi iugo captum viderent, fuga rursus in syluas & paludes. Sed quod acerbissimum Cæsari fuit, non fuere, qui vincerentur. Omnibus terra mariq; captis, respexit oceanũ, & quasi hic Romanis orbis non sufficereret, alterum cogitauit. Classe igitur cõparata, Britanniam petit. In Britanniam transit mira celeritate, quippe qui tertia vigilia Morino soluisset à portu, minus quàm medio die insulam ingressus est. Plena erant tumultu hostico littora, & trepidantia ad conspectũ rei nouæ carpenta volitabãt. Itaque trepidatio pro victoria fuit, arma, & obsides accepit à trepidis, & vlterius isset, nisi improbam classẽ naufragio castigasset oceanus. Reuersus igitur ad Galliam classe maiore, auctisq; copiis, in

eundem rursus oceanū, eosdemq; rursus Britannos, Calydonias sequutus in syluas, vnum quoq; e regibus * Cauelanis in vincula dedit. Contentus his, non enim prouinciæ, sed nomini studebatur, cum maiore q̄ prius præda reuectus est: ipso quoq; oceano tranquillo magis & propitio, quasi imparem se fateretur. Sed maxima omniū, eadēq; nouissima coniuratio fuit Galliarum, quum omnes pariter Auernos atq; Biturigas, Carnutas simul Sequanosq; contraheret. Ille corpore, armis, spirituq; terribilis, nomine, & quasi terrore composito Vercingentorix: ille festis diebus & comitialibus, quū frequētissimos in lucis haberet, ferocibus dictis ad ius pristinum libertatis erexit. Aberat tunc Cæsar Rauennæ delectū agens, & hyeme creuerant Alpes, sic interclusum putabāt iter. Sed ille qualis erat, ad nuntium rei felicissimæ temeritatis? Per inuios ad id tempus montium tumulos, per intactas vias & niues, expedita manu emensus, occupat

Aliâs Cassiuelaunum,

Vercingētorix.

Galliam: ex distãtibus hibernis castra cõtraxit, & antè in media Gallia fuit, quàm ab vltima timeretur. Tum ipsa capita belli aggressus vrbes, Auaricum cum quadraginta millium propugnantium sustulit, Alexiam ducẽtorũ quinquaginta millium iuuentute subnixã flammis adæquauit. Circa Gergoniam tota belli moles fuit. Quippe quam quum LXXX. millia muro & arce & abruptis defenderent maximam ciuitatẽ, allo, sudibus, & fossa, inductoq; fossæ flumine, ad hoc XVIII. castellis, ingentiq; quasi lorica circundatam, primum fame domuit: mox audentẽ eruptiones, in vallo gladiis sudibusq; concidit: nouissimè in deditionem redegit. Ipse ille rex maximum victoriæ decus, supplex quum in castra venisset, tum & phaleras, & sua arma ante Cæsaris genua proiecit: Habes, inquit, fortem, vir fortissime: vicisti.

Asia Pomp. manibus, &c. *Quæ Hoc capite continentur, scribit Florus 103. & sequentibus. Abbre. Plutarch. in Cæsare Suet. lib. 1. tit. 22. & sequentib. Appian. in Celtico. Lucan. in 1. & latius Cæsar ipse in septẽ libris suorum Comment. de bello Gallico. De populis, de quibus in hoc capite fit mentiõ, plura Lucanus 1. Pharma. ibi, Deseruere cauo &c. Item Cæsar in Comment. Gesta Cæsaris compendiosè more suo lege ex cap. 25. 7. Plin. Non obscura sunt quæ Eutropius, Orosius, cæteri scribunt.*

Toto orbe diuisa Britannia, &c. *Finis erat orbis, ora Gallici littoris, nisi Britannia insula qualibet amplitudine nomen penè alterius orbis mereretur.* Solinus. c. 35. *Virg. in Buc. Et penitus toto diuisos orbe Britannos. Claudianus de laudibus Stiliconis, Vincendos alio quæsiuit in orbe Britannos. Bellum cum Heluetijs scribit Cæsar 1. suorum Comment. Fuerunt enim Heluetiorum fusorum à Cæsare millia 368.*

Sequens longeq; cruentior pugna Belgarum, &c. *Ex uerbis Flori hîc positis, item 2. Commentariorum Cæsaris, Rursus ex*

Val. Max. item cæteris, deprehendimus hûc locum insigniter deprauatum, ut non Belgarum legendum sit, sed Neruiorum: ait enim hîc Florus: In hac pugna multa Ro. insignia fuisse, tum illud egregium ipsius ducis, quòd nutante in fuga exercitu, &c. Hoc autem nõ in pugna cum Belgis, sed cum Neruijs accidisse, in 2. Comment. scribit Cæsar. Val. ca. 2. 3. Iulius Cæsar, inquit, quum innumerabili multitudine, & feroci impetu Neruiorum inclinari aciem suam uideret, timidius pugnanti militi scutum detraxit, eoq; tectus acerrimè præliari cœpit, quo facto fortitudinem, per totum exercitum diffudit, labentemq; belli fortunam diuino animi ardore restituit. Accedit ad hoc, quoniam Belgæ facili pugna à Cæsare superati sunt. Lege Cæsarem in 2. Com. et Liuiũ lib. 104. *Plut. in Cæsare. Bellum Cæsaris cum Venetis scribit ipse tertio suorum Cõm. libro. Interitus Cottæ & Sabini habetur quinto Commentariorum Cæsaris.*

Hædui de incursionibus, &c. *Bello Heluetiorum confecto, totius ferè Galliæ legati, principes ciuitatum ad Cæsarem congratulatum conuenerant, petieruntq; uti sibi con-*

silium totius Galliæ die certæ ut dicerent, idq; Cæsaris uoluntate facere liceret: sese habere quasdã res, quas è cõmuni consensu ab eo petere uellent. Ea re permissa, diẽ consilio statuerunt, & iureiurando, ne quis enunciaret, nisi quibus cõmuni consilio mandatũ esset, inter se sanxerunt. Eo consilio dimisso, ijdẽ principes ciuitatum, qui antè fuerant, ad Cæsarẽ reuertuntur, petieruntq; uti sibi secretò & occultò de sua, omniumq; salute cum eo agere liceret. Ex re impetrata, sese omnes flectentes Cæsari ad pedes proiecerunt. Loquutus est pro his Diuitiacus Heduus, qui de incursionibus Germanorũ asperè conquestus est, longa querimoniarũ serie. Lege apud Cæsarem 1. Comment. Et hunc quoq; locũ noster Cuspianus restituit. Arionisti superbam responsionem lege apud eundem Cæsarem ubi suprà.

Qui calor, &c. *Quod hîc dicitur, lege latius circa finem primi Comment. Cæsaris. Aduertendum, quòd quũ Cæsar in Gallia comperisset Arionisto Germanorũ regi institutum, & talem legem esse militibus non pugnandi decrescente luna, tum potissimum acie commissa, impeditos religione hostes uicit. Front. 1.2.*

Cæsar dicit apud Germanos eam fuisse consuetudinem, ut matres familias eorum sortibus & uaticinationibus declararent, utrum prælium committi ex usu esset, nec ne. Eas ita dicere, non esse fas Germanos superare, si ante nouam lunam prælio contendissent.

Cetenari, &c. *Hos populos Appianus in Celtico uidetur appellare Tancheros, Cæsar Tenchateros: de quibus neque apud Plinium, neq; apud Strabonem reperio fieri mentionem, nisi fortè hi sint quos Tennaios* Strabo *nominat, uel* Ceretos, *qui Rheni lacum magnum, inquit, propius attingunt.* C. Cæsaris *in Britanniam transitus docent qui suprà, potissimè* 5. *Comment. lib. Meminit Val.* Flaccus 1. *Argon.* De *Calydonia sylua Britanniæ Plin. c.* 16. 4. *Est etiam ciuitas in Aetholia. Sed quum syluam significat, producit secundam. Luc. Vnde* Calydonios *fallit turbata Britannos. Et Mart. Nuda* Calydonio *sic pectora præbuit urso.* Pro *ciuitate corripit secundam. Virgil. in* 7. *Quod scelus aut* Lapithis *tantum. Aut Calydone &c.*

BELLVM PARTHICVM.

Caput XI.

in mediam camporum vastitatem eodem duce ductus exercitus, vndiq; hosti exponeretur. Itaque vix dum venerat Carras, quum vndique præfecti regis Sylaces, & Surenas ostēdēre signa auro sericisq; vexillis vibrantia. Tum sine mora circumfusi vndique equitatatus, in modum grādinis atq; nimborum, densa tela pariter fuderunt. Sic miserabili strage deletus exercitus, ipse in colloquiū sollicitus signo dato, viuus in hostium manus incidisset, nisi tribunus reluctantibus fugam ducis, barbari ferro occupassent. Sic quoq; relatum caput ludibrio hosti fuit. Filium ducis pene in conspectu patris eisdem telis operuere. Reliquiæ infelicis exercitus, quò quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamq; distractæ, vix nuncium cladis retulerunt. Caput eius recisum cū dextera manu, ad regē reportatum ludibrio fuit, neque indigno. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est, vt cuius animus arserat auri cupiditate, eius etiam mor-

stia lætis, Nec populum toto pectore festa iuu- nant. Craßus ad Euphraten aquilas, na- tumq; suos Perdidit, & letho est ultimus ip- se datus. Parthe quid exultas? dixit dea: re gna remittes, Quiq; necem Crassi uindicet, ul tor erit. Seleucia urbs nobilissima est, cuius amplitudo circuitu 70. stadijs. In hac Orodes Romanos Crassiana clade captos deduxit. Autores Plinius. capite 16.6. Solinus ca. 61.

Caput eius recisum, &c. *Thomyris Scy tharum regina compositis in montibus insi- dijs, ducenta millia Persarum cum ipso rege Cyro trucidauit. In qua uictoria etiam illud memorabile fuit, quod neque nuncius tantæ cladis quidem superfuit. Caput Cyri ampu- tatum in utrem humano sanguine repletum inijci regina iubet, cum hac ex probatione cru delitatis: Satia te sanguine, inquit, quem si- tisti, cuiusq; insatiabilis semper fuisti. Autor Iust. lib. 1. Sed heu quod reperiuntur Crassi hodie, Qui quum desertis cessent sacraria lu- cis, Aurum omnes uicta iam pietate colunt. Auro pulsa fides, auro uenalia iura, aurum lex sequitur, mox sine lege pudor. Torrida; sacrilegum testantur limina Brennum, Dum*

petit intonsi Pythia regna dei. At mons laurigero concussus uertice, duras Gallica Parnasi sparsit in arma niues. Et (scelus) accepto Thracis Polymnestoris auro, Nutrit in hospitio non Polydore pio. Tu quoque ut auratos gereres Eriphyla lacertos, Dilapsis nusquàm est Amphiaraus equis.

ANACEPHALAEOSIS. Capus XII.

HAec est illa tertia ætas populi Romani trasmarina, qua Italia progredi ausus, orbe toto arma circuntulit. Cuius ætatis superiores centum anni sancti, pii, & (vt diximus) aurei, sine flagitio, sine scelere, dum syncera adhuc, & innoxia pastoriæ illius sectæ integritas, dumq; Pœnorum hostium imminens metus disciplinam veterẽ continebat Postremi centum, quos à Carthaginis, Corinthi, Numantiæq; excidiis & Attali regis in Asiatica hæreditate, deduximus in Cæsarem & Pompeium, sequutumq; hos, de quo dice-

mus, Augustum, vt claritate rerũ bellicarum magnifici, ita domesticis cladibus miseri & erubescendi. Quippe sicut Galliã, Thraciam, Ciliciam vberrimas validissimasq; prouincias, Armenios etiã, & Britannos, vt nõ in vsum, ita ad imperii speciẽ magna nomina acquisisse pulchrum atque decorũ. Ita eodem tẽpore dimicasse domi cum ciuibus, sociis, mancipiis, gladiatoribus, totoq; inter se senatu, turpe atque miserandum. Ac nescio an satius fuerit populo Romano Sicilia & Africa contentum fuisse, aut his etiam ipsis carere dominanti Italia sua, quàm eò magnitudinis crescere, vt viribus suis cõficeretur. Quæ enim res alia furores ciuiles peperit, quàm nimia felicitas? Syria prima nos victa corrupit, mox Asiatica Pergameni regis hæreditas. Illæ opes atque diuitiæ afflixere seculi mores, mersamq; vitiis suis quasi sentina rempublicã pessundedere, Vnde enim populus Romanus agros, & cibaria flagitaret, nisi per famem, quam luxus fe

cerat? Hinc ergo Gracchana, & prima, & secũda, & illa tertia Apuleiana, seditio. Vnde vt regnaret de iudiciariis legibus diuulsus à senatu eques, nisi ex auaritia, vt vectigalia reipu. atq; ipsa iudicia in quæstu haberẽtur? Hinc rursus & promissa ciuitas Latio, & per hoc arma sociorum. Quid autẽ bella seruilia? vnde nobis nisi ex abũdantia familiariũ? Vñ gladiatorii aduersus dominos suos exercitus, nisi ad cõciliandum plebis fauorem effusa largitio? Quum spectaculis indulget, supplicia quondã hostiũ artẽ facit. Iam vt speciosiora vitia tangamus, nonne ambitus honorum ab eisdem diuitiis incitatus? Atqui inde Mariana, inde Syllana potestas. Aut magnificus apperatus conuiuiorũ, & sumptuosa largitio, nõne ab opulentia paritura mox egestatem? Hæc Catilinã hostẽ patriæ suæ impegit. Deniq; illa ipsa principat⁹ & dominandi cupido, vnde nisi ex nimiis opibus venit? Hæc Cæsarem atque Pompeium furialibus in exitium reip.

blice facibus armauit. Hos igitur populi Ro. omneis domesticos motus separatos ab externis iustisq; bellis, ex ordine prosequemur.

HAec est illa tertia ætas popu. Roma. &c. *Peruerterat Florus anteà historiarum & temporum ordinem, cuius facti causa cap. 19. secundi, & in hac anacephalæosi rationem assignat, ut scilicet hos populi Romani omneis motus domesticos separatos ab externis iustisq; bellis ex ordine prosequatur.* Continet *autem hoc caput compendiosè materiam 17. capitum immediatè præcedentium, & 13. immediatè sequentium. Faciunt pro his quæ hic scribuntur, citata capite* 20 *secundi suprà.* Plura *ex his quę hoc capite continentur, lege apud diuum August. cap. 26. tertij* Ciuita.

Dumq; Pœnorum hostium imminens metus disciplinam, &c. *Dicit mala sequentia ex ocio accidisse Romanis. Appium* Claudium *crebrò dicere solitum accepimus, negocium populo Roma. melius quàm ocium committi: non quòd ignoraret, quàm iucundus tranquillitatis sta-*

tus esset, sed quòd animaduerteret, præpotentia imperia agitatione rerum ad uirtutẽ capessendam excitari, nimia quiete in desidiam resolui. Et subdit: Sanè negocium, nomine horridum, ciuitatis nostræ mores in suo statu continuit: blandæ appellationis quies, plurimis uitijs respersit. Val. 1. septimi. Extant de ocio Ennij uersus aurei. Ocio, inquit, qui nescit uti, plus negocij habet, quàm quum est negocium in negocio, &c. Lege Gellium capite 10. decimi noni Noctium Atticarum.

Vt viribus suis cõficeretur, &c. *Suis & ipsa uiribus Roma ruit, Quam neque finitimi ualuerunt perdere Marsi, Minacis aut Ethrusca Porsenę manus, Aemula nec uirtus Capuæ, nec* Spartacus *acer, Nouisq; rebus infidelis Allobrox, Nec fera Cærulea domuit Germania pubè, Parẽtibus abominatus Hannibal. Hæc & plura Horatius in Epodo.*

DE LEGIBVS GRACCHAnis. Caput XIII.

SEditionum omnium causam Tribunitia potestas exciteuit, quæ specie quidẽ plebis tuendæ, cuius in auxilium

lium comparata eſt, re autem domina tionem ſibi acquirens, ſtudium populi, ac fauorem agrariis, frumentariis, iudiciariis legib⁹ aucupabatur. Inerat omnibus ſpecies æquitatis. Quid enim tam iuſtum, quàm recipere plebem ius ſuum à patribus? ne populus gentium victor, orbiſq; poſſeſſor, extorris aris ac focis ageret? Quid tam æquum q̃ inopem populũ viuere ex ærario ſuo? Quid ad ius libertatis æquandæ magis efficax, q̃ vt ſenatu regẽte prouincias, ordinis equeſtris autoritas ſaltem iudiciorum regno niteretur? Sed hæc ipſa in perniciem redibant, & miſera reſpublica in exitium ſuum marceſſerat, & à ſenatu in equitem translata iudiciorum poteſtas, vectigalia, id eſt, imperii patrimoniũ ſupprimebat, & emptio frumẽti, ipſos Reip. neruos exhauriebat ærarium. Reduci plebs in agros vnde poterat ſine poſſidentium euerſione, qui ſibi pars populi erant? & tamẽ relictas ſibi à maiorib⁹ ſedes ætate quaſi iure hæreditario poſſidebant.

Vectigalia.

SEditionum omnium caussam, &c. *De tribunitia potestate lege. Fenestellam tit.25. & quos ibi citauimus. Huc faciunt quæ cap.23.primi annotata sunt. Gracchanas leges tres fuisse constat: Frumentariam, ut scilicet semis & triente frumentum plebi daretur: Agrariam, ut nemini liceret ultra 50.telluris iugera possidere: Tertiam, ut equester ordo bis tantum uirium in senatu haberet, quàm senatores ipsi. Statuerat enim, ut 300.senatores essent, equites 600. Sic enim equestrem ordinem cum senatu consentientem corrumpere nitebatur. Autores sunt Liu.lib. 58.& 60.& Appianus 1.bel.ciuil. Agraria lex quando & à quo primum lata docet Liuius lib.2.ab urbe cond. quam tandem M. Tullius penitus sustulit. Extant plures Cic. orationes. Quæ mala ex agraria lege sequantur, docet idem Cic.2.Officiorum.*

SEDITIO TYBERII GRACchi. Caput XIIII.

PRimam certaminum facem Tyberius Gracchus accendit, genere, for

ma, eloquentia facile princeps. Sed hic siue Mancinianæ deditionis, quia sponsor fœderis fuerat, contagium timens, & inde popularis: siue æquo & bono ductus, quia depulsam agris suis plebem miseratus est, ne populus Romanus gentium victor, orbisq; possessor, laribus ac focis suis exularet: aut quacunque mente rem ausus ingentē, postquàm rogationis dies aderat, ingenti stipatus agmine rostra conscendit, nec deerat obuia manu tota inde nobilitas, & trribuni in partibus. Sed vt intercedentem legibus suis Cne. Octauium videt Gracchus contra fas collegii, ius potestatis, iniecta manu depulit rostris, adeoq; præsenti metu mortis exterruit, vt abdicare se magistratu cogeretur. Sic triumuir creatus diuidē dis agris, quũ ad perpetranda cœpta, die comitiorũ prorogari sibi vellet imperium, obuia nobiliũ manu eorũq;, quos agris mouerat, cædes à foro cœpit. Inde quũ in Capitoliũ profugisset, plebemq; ad defensionem salutis suæ

manu caput tangens hortaretur, præbuit speciem regnum sibi & diadema poscentis, atque ita duce Scipione Nasica concitato in arma populo, quasi iure oppressus est.

PRimam certaminum facem, &c. *Seditionem Tyberij Gracchi scribunt Florus 58. abbreu. Latius Appianus. 1. lib. bell. ciuil. Plin. ca. 64. de uiris illust. Plura Plutar. in uita Gracchorum. August. c. 24. 3. Ciuita. Val. lib. 1. de ominibus, cap. 2. 3. c. 7. 4. c. 2. 7. Oros. cap. 7. & 8. quinti.*

Eloquentia facile princeps, &c. *Scriptores ueteres T. Castritius. Valer. Max. Au. Gellius. T. Liuius, cæteri, C. Graccho, non Tyberio Graccho tribunus eloquentiæ principatum. C. Gracchus, inquit 60. lib. Liu. Tyberij frater, Trib. pleb. eloquẽtior quàm frater &c. Et Val. ca. 10. 8. Gel. 13. 11. Noctiũ Attic. Oros. dicit, Gracchum trib. pleb. iratum nobilitati, quòd inter autores Numantini fœderis notatus esset.*

Aderat ingenti stipatus agmine, &c. *Gel. c. 13 2. recitans uerba Sempronij Asel-*

tionis de Tyberio Graccho trib. pleb. quo iā tempore interfectus in Capitolio est. Gracchus, inquit, domo quum proficisceretur, nunquàm minus terna aut quaterna millia hominum sequebantur, orare cœpit ut se defenderent liberosq́; suos, eum quem uirilis sexus tum in eodem tempore habebat, produci iussit, populoq́; commendauit propè flens. Eius concionem ad populum lege apud Appianum ubi suprà. Triumuir creatus, ad agros diuidendos tres in primis uiri, Gracchus ipse legislator, & frater eiusdem nominis, nec non Appius Claudius Tyberij socer, consona totius populi uoce declarantur &c. Appianus ubi suprà, item Liuius libro 58.

SEDITIO C. GRACCHI. Caput XV.

STatim & mortis & legum fratris sui vindex, nō minore impetu incaluit C. Gracchus, qui quum pari tumultu atque terrore plebem in auitos agros arcesseret, & recentem Attali hæreditatem in alimenta populo pollicere-

tur, iamq; nimius, & potens, altero tribunatu secunda plebe volitaret, abrogare auso legibus suis Minutio tribuno, fretus comitum manu, fatale familiæ suæ Capitolium inuasit. Inde proximorum cæde pulsus, quũ se in Auentinum recepisset, inde quoque obuia senatus manu, ab Opimio consule oppressus est. Insultatum quoque mortis reliquiis, & illud sacrosanctum caput Tribuni plebis percussoribus auro pensatum est.

STatim & mortis & legum, &c. *Quæ hic scribuntur, habentur latius à* Liuio *lib. 60. & 61. ab urbe condita. Appianus 1. lib. bell. ciuil.* Plutar. *in uita Gracchorum. Oros. c. 12. 5. Vale. Max. lib. 1. c. de somnijs. c. 7. 4. c. 8. 6. 10 8. c. 4. 9. Distingue tu historias prudens lector, quoniam studuimus breuitati, & præcipua in citandis autoribus nostra in præsentiarum uersatur intentio. Item Gel. c. 13. 11. Meminit Plinius cap. 2. 33. nat. histo. Plinius minor cap. 65. de uiris illustrib. Augu. c. 24. 3. Ciuit. Lege quæ notauimus ca. 11. huius tertij. Valer. dicit à seruo suo interfectum*

fuisse. C. Gracchus, inquit, ne in potestatem inimicorum deueniret, Philocrati seruo suo ceruices incidendas præbuit: quas quum celeri ictu abscidißet, gladium cruore domini sui madentem per sua egit præcordia. Euporum alij hunc uocitatum existimant, &c. Valerius. cap. 8.6.

SEDITIO APVLEIANA. Caput XVI.

Nihilominus Apuleius Saturninus Gracchanas asserere leges non destitit. Tantum animorum viro Marius dabat, qui nobilitati inimicus consulatu suo prætereà confisus, occiso palàm in comitiis Annio competitore Tribunatus, subrogare conatus est in eius locum C. Gracchum hominem sine tribu, sine nomine: sed subito titulo in familiã ipse se adoptat. Quũ tot tãtisq; ludibriis exultaret impunè, rogãdis Gracchorũ legib' ita vehemẽter icubuit, vt senatũ quoq; cogeret ĩ verba iurare, quũ abnuẽtibus auua & igñ

interdicturum se minaretur. Vnus tamen extitit, qui mallet exilium. Igitur post Metelli fugam omni nobilitate percussa iam, quum tertium dominaretur, eò vesaniæ progressus est, vt consularia quoq; comitia noua cæde turbaret. Quippe vt satellitem furoris sui Glauciam consulem faceret, Caiũ Mẽmium cõpetitorem interfici iussit, & in eo tumultu regẽ ex satellitibus suis appellatũ lætus accepit. Tum verò iã conspiratione senatus, ipso quoque iã Mario consule, quia tueri nõ poterat, aduerso, directæ in foro acies: repulsus inde Capitoliũ inuasit. Sed quũ abruptis fistulis obsideretur, senatuiq; p legatos pœnitentiæ fidẽ faceret, ab arce digressus, cũ ducibus factionis, receptus in curiã est. Ibi in eũ facta irruptione, populus fustibus saxisq; coopertũ in ipsa quoq; morte lacerauit.

NIhilominus Apuleius, &c. *De Apuleiana seditione scribũt Florus 59. Abbreu. Appia. 1 bell. ciuilium. Plutarc. in Ma*

rio, Valer. tit 2.3. ca. 19. Plin. c. 67. & 73. de uiris illustrib. Oros. cap. 17.5.

Marius nobilitatis inimicus, &c. *Marium scribunt omnes infimo loco natum. Tul. autem 2. Tuscula. quaest. dicit eum fuisse rusticum hominem. De quo sic Val. ca. 1.2. C. Marius, inquit, capite censum legendo militē* Ro. *diutina usurpatione firmatam consuetudinem abrupit: ciuis alioquin magnificus, sed nouitatis suae conscientia, uetustati non sanè propitius, &c.*

Subrogare conatus est in eius locū C. Gracchum hominem sine trib. &c. *Hanc Historiam copiose recitat* Val. *Max. tit 8.3.7. Item Plin. 73. de uiris illust. Aduertendum, plurimū differre scriptores in nomine competitoris tribunatus. Plin. ubi supra uocat hunc A. Mumium,* Liuius *A. Numiū, Orosius Anumium, Appianus Nonium. Ceterū, inquit, Nonius uir illustris in Apuleiū inuectus, & Glauciam accusans, tribunatum adeptus est. Veriti igitur Apuleius & Glaucia, ne tribunus effectus in eos insurgeret, turbam quandam satellitum à concione abeunti cum tumultu immisere, & in diuersorium*

fugientem interficiunt &c. Quod hic de Metello dicitur, præter citatos suprà hoc ipso capite, lege apud Vale. tit. 8. 3. cap. 5. Quod de Mario hîc Florus recitat, scribit Vale. cap. 2. 3. item cæteri.

DRVSIANA SEDITIO. Caput XVII.

POstremò Liuius Drusus nō Tribunatus modò viribus, sed ipsius etiā senatus autoritate, totiusq; Italiæ consensu easdē leges asserere conatus, dū aliud captat ex alio, tantum conflauit incendiū, vt ne prima illius flāma posset sustineri, & subita morte correptus hæreditarium in posteros suos bellum prorogaret. Iudiciaria lege Caii Gracchi diuiserant populū Romanū & bicipitem ex vna fecerant ciuitatē equites Romani, tanta potestate subnixi, vt q fata fortunasq; patrum, viasq; principum haberent in manu, interceptis vē

Rigalibus, peculabantur suo iure rempublicam. Senatus exilio Metelli, dānatione Rutilii debilitatus, omne decus maiestatis amiserat. In hoc statu rerum pares opibus, animis, dignitate, vnde & nata Liuio Druso æmulatio accesserat: equitē Seruilius Cœpio, senatum Liuius Drusus asserere: signa & aquilæ, & vexilla aderant. Cæterū sic vrbe in vna quasi in binis castris dissidebatur Prior Cœpio in senatū impetu facto, reos ambitus Scaurū & Philippum principes nobilitatis eligit. His vt motib⁹ resisteret Drusus, plebē spe ciuitatis erexit. Extat vox ipsius, nihil se ad largitionē vlli reliquisse, nisi si quis aut cœnum diuidere vellet, aut cœlum. Aderat promulgandi dies, quum subito tanta vis hominū vndiq; apparuit, vt hostiū aduentu obsessa ciuitas videretur. Ausus tamen abrogare de legibus consul Philippus. Sed apprehensum faucibus viator, nō antè dimisit, q̄ sanguis & in ora, & in oculos redūdaret. Sic per vim datæ iussæq; leges. Sed

precium rogationis statim socii flagitauere, quū interim imparem Drusum, ægrūq; rerū temere motarū, matura, vt in tali discrimine, mors abstulit, nec ideò minus socii promissa Drusi à populo Ro. reposcere armis desierunt.

POstremo Liuius Drusus, &c. *Scribit hoc idem Florus 70 & 71. abbreu. Vale. c. 5. 9. Plinius c. 66. de uiris illust. Oros. c. 18. 5. Appianus lib. 1. bel. ciuil.* Scribit *Gellius. cap. 15. 17. Liuium Drusum, qui trib. pleb. fuit, quum morbum qui comitialis dicitur pateretur, Anticyram nauigasse, & in ea insula elleborum sumpsisse, atque ita morbo liberatum. Item inter Cepionem & hunc Drusum ex annulo in auctione uenali inimicitiæ cæpere, unde origo socialis belli, & exitia rerum. Autor Plin. cap. 1. trigesimi tertij natur. historiæ. Hic Drusus Catonis Vticensis auunculus fuit, in cuius domo idem Cato educatus est.* Lege *Valerium capite primo tertij.*

Senatus exilio Metelli, damnatione Rutilii debilitatus, &c. *Exilium Metelli Numidici scribunt autores præcedenti capite*

citauimus. Lege Val. 8. 3. Plin. c. 62. de uiris illustrib. Rutilij damnationem scribunt Val. Max. c. 5. 2. Liuij Abbreuiator li. 70. Pu. Rutilius, inquit, uir summæ innocentiæ, qui legatus C. *Marij, pro concione à* Publicanorum *iniurijs Asiam defenderat, inuisus equestri ordini, penes quem uitia erant, repetundarũ damnatus in exilium missus est. Ex uerbis Liuij apparet, fata fortunasq; patrum, ac principũ uitas in equitum manu fuisse.* Lege *tertiam legem, quam cap.* 13. *huius tertij annotauimus. Iudicia quæ largitiones redolere uidebantur, à* Senatorib. *ad equestres translata sunt per* C. *Gracchum tribunum plebis. Equestres aũt mediam inter senatum popularesq; obtinebãt dignitatem, autor Appia.* 1 *.bel. ciuil. Drusus autem legem quoque iudicialem tulit, ut æqua parte iudicia penes Senatum & equestrem ordinem essent, Liuius libro* 71 .

Sed apprehensum faucibus viator non ante, &c. *Discordat Florus à Valerio cap. 5. 9. Quæ amentia, inquit, à M. quoque Druso tribuno plebis per summã contumeliã uexata est.* Parum *enim habuit* L. Philippum *consulem, quia se interpellare concionantem*

ausus fuerat obtorta gula, & quidem non per uiatorem, sed per clientem suum, &c.

Mors abstulit, &c. *Drusus, inquit Orosius, tantis malis anxius, domi suæ, incerto quidem autore, interfectus est. Idem sentit Liuius 71. Appianus autem 1 bell. ciuil. Itali, inquit, metuentes, ut uidebatur, ad consules in urbem deducti sunt, re quidem ut Drusum interficerent, uerbo autem ut in legem conclamarent: eoq; modo constitutam diem expectant. Id præsentiens Drusus rarò in publicum progrediebatur. Verum in de ambulatorio loco parum habens lucis, continuè ius dicebat. Quum igitur circa uesperam multitudinem emitteret, subito se percussum esse conclamauit, uixq; finito clamore in terram concidit. Repertus deinde sutoris gladius femori eius infixus. Eoq; modo Drusus & ipse tribunus occiditur.*

BELLVM QVOD ADVERSus socios gestum est. Caput XVIII.

SOciale bellum uocetur licet, ut extenuemus inuidiam: si uerum tamē

volumus, illud ciuile bellum fuit, quippe quũ populus Romanus Hetruſcos, Latinos, Sabinosq; miſcuerit, & vnum ex omnibus ſanguinem ducat, corpus fecit ex membris, & ex omnibus vnus eſt. Nec minore flagitio ſocii intra Italiam q̃ intra vrbem ciues rebellabant. Itaq; quum Thuſciæ ciuitates, quas viribus auxerant, ſocii iuſtiſſimè poſtularent, ad quã ſpem eos cupidine dominationis Druſus erexerat: poſtquam ille domeſtico ſcelere oppreſſus eſt, eadem fax quæ illum cremauit, ſocios in arma & in expugnationem vrbis accendit. Quid hac clade triſtius? quid calamitoſius? quum omne Latium, atque Picenum, Hetruria omnis atque Campaniam, poſtremò Italia contra matrem ac parentem ſuam vrbẽ conſurgerent? quum omne robur fortiſſimorum fideliſſimorumq; ſociorũ ſub tuis quiſque ſignis haberent municipalia iſta prodigia. Popedius Marſos, & etiam Latinos, Afranius Vmbros, totus ſenatus & conſules, Samnium,

Lucaniamq́;]Thelesinus,quum regum & gentium arbiter populus ipsum se re gere non posset,vt victrix Asiæ, Europæq́; à * Corsinio Roma peteretur. Primum fuit belli in Albano monte cõ silium , vt feste die Latinarum * Sex. L.Cæsar,& Martius Philippus cõsules, inter sacra & aras immolarentur.Postquâm id nephas pro ditione discussum est,Asculo furor omnis erupit, in ipsa quidem ludorum frequentia trucidatis, qui tum aderant ab vrbe legatis. Hoc fuit impii belli sacramentum, inde iam passim ab omni parte Italiæ du cæ & autore belli discursante Popedio,diuersa per populos & vrbes signa cecinere. Nec Hannibalis,nec Pyrrhi fuit tanta vastatio. Ecce Otriculú,ecce Grumentum, ecce Fesulæ, Carseoli reseratæ, Nuceriæ & Picentii cædibus, ferro & igne vastantur.Fusæ Rutilii copiæ,fusæ Cœpionis.Nã ipse Iulius Cæsar exercitu amisso quú in vrbem cruẽtus referretur, miserabili funere mediam etiam vrbem peruiam fecit. Sed

Aliâs cõfinio.

Aliâs Sex. Iulius Cæsar et L. Martius Philippus.

magna

magna populi Romani fortuna, & semper in malis maior, totis denuo viribus insurrexit aggressiq; singuli populos, Cato discutit Hetruscos, Gabinus Marsos, Carbo Lucanos, Sylla Samnites. Strabo verò Pompeius omnia flãmis ferroq; populatus, non prius finẽ cædium fecit, q̃ Asculi euersione, manibus tot exercituum consularium, direptarumq; vrbium diis litaretur.

SOciale bellum vocetur licet, &c. *Bellum sociale scribunt Florus abbreu. 71. & sequentibus. Latius Appianus primo lib. bell. ciuil. Plin. cap. 63. 75. de uiris illustrib. Val. ca. 6. 8 August. ca. 17. & 26. 3. Ciuit. Plin. cap. 1. 33. nat. hist. Eutrop. c. 1. 5. Oros. c. 18. 5. Euseb. lib. temporum. Captum est autẽ bellum sociale anno ab urbe condita 662. Solin. ca. 2. Plutar. in* Sylla. *Strab. 5. Oros. dicit anno 659. Aduertendum, animalia permulta, quæ intra urbem fuerant, exanimata fuisse anno ante sociale bellum: quod haud scio an funestius ipsi terræ Italiæ fuerit, quàm ciuile. Autor Plin. ca. 85. 2. nat. hist. Causam sce-*

tialis belli scribunt Liuius & Appianus ubi supra. Habetur etiam ab eisdem, cur sociale dicatur.

Quum omne Latiũ atq; Picenũ, &c. Populi Italiæ, qui in hoc bello contra Romanos insurrexerunt, fuerunt Marsi, Malini, Vistini, Maruceni, & ultra hos Picentes, Ferentani, Hirpini, Pompeiani, Venusini, Iapyges, Lucani & Samnites, quæ gens prius aduersa admodum & grauis Romanis fuerat: & quicunque alij à Lario flumine, & quicquid ad Ionium sinum pedestri maritimoq; itinere patet. Hæc & plura Appianus ubi supra. Dicit præterea horum exercitũ fuisse ad centum millium numerum. Romani æqualem illis exercitum habuerunt. Docet item, qui exercitui Romano ac alteri præfuerunt. Discordat non parum à Floro Appianus in horum nominibus & numero.

Nec Hannibalis, nec Pyrrhi, &c. Bellis socialibus, inquit Augustinus, Italia uehementer afflicta, et ad uastitatem miserabilẽ, desertionemq; perducta est.

A Corphinio Ro. peteretur, &c. Corphinium Pelignorum metropolis fuit, commu

nis uniuersis Italis ciuitas: ea propter translato nomine Italicam appellarunt. Eam ciuitatem Italiæ populi, qui contra Ro. coniurauerunt, aduersum P. R. receptaculum propugnaculumq́; constituerunt, adunatisq́; complicibus imperatores creauere. Hæc & plura ad idem facientia lege apud Strab. uersus finem li. 5. Ex hac ciuitate oriundum reor Syllium Italicum, non ex Italica Hispaniæ ciuitate, ut alibi latius ostēdimus. Hoc bellū Marsicum dictum est, quoniam à Marsis rebellandi suscitatum fuerat initium. Strabo ibidem. Inter initia belli huius mulier serpentem peperit. Autor est Plin. c. 3. 7. Item hoc bellū mures arrosis Lauini clypeis argenteis portendere. Plin. c. 57. li. 8. & Cice. 1. & 2. Diui. Legendū est aūt in Plin. nō Lauini, sed Lauinij, ex eodē Cice. ubi suprà. In hoc quoq; bello Libertini in sacramentū uocati sunt. Bello sociali, inquit, primo Saturnaliū Macro. cohortiū duodecim ex Libertinis conscriptarum opera memorabilis uirtutis apparuit. Itē in bello sociali ueritus senatus, ne hostibus oī ex parte ingruētibus, urbē minus tueri posset, mare omne à Cumis ad urbem usque libertis cōmuniuit,

tunc primum ad militiam ob uirorum inopiã accitis. Autor Appia. ubi suprà.

BELLVM SERVILE. Caput XIX.

VT cunque & si cum sociis nephas, cum liberis tamen & ingenuis dimicatum est. Quis æquo animo ferat in principe gentium populo bella seruorum? Primum seruile bellum inter initia vrbis Herdonio Sabino duce in ipsa vrbe tentatum est, quum occupata Tribunitiis seditionibus ciuitate Capitolium obsessum est, & à consule captum. Sed hic tumultus magis fuit q̃ bellum. Mox imperio per diuersa terrarum occupato, quis crederet Siciliã multò cruentius seruili quàm Punico bello esse vastatam? Terra frugum ferax, & quodammodò suburbana prouincia latifundiis ciuium Latinorum tenebatur. Hîc ad cultum agri frequentia ergastula, catenatiq; cultores materiam bello præbuere. Syrus quidã no-

Sicilia.

mine Eunus (magnitudo cladium facit vt meminerimus) fanatico furore ſimulato, dum Syriæ deæ ceremonias iactat, ad libertatẽ & arma ſeruos quaſi numinum imperio concitauit: id vt diuinitus fieri probaret, in ore abdita nuce, quam ſulphure & igne ſtipauerat, leuiter inſpirans flammã inter verba fundebat. Hoc miraculum primum duo millia ex obuiis, mox iure belli refractis ergaſtulis quadraginta amplius millium fecit exercitũ. Regiisq́; ne quid malis deeſſet, decoratus inſignibus, caſtella, oppida, vicos miſerabili direptione vaſtauit. Illud quoque in vltimum belli dedecus, capta ſunt caſtra prætorum, nec nominare ipſos pudet, caſtra Manilii, Lentuli, Piſonis, Hipſei. Itaq; qui per fugitiuos diſtrahi debuiſſent, prætorios duces profugos prælio ipſi ſequebantur. Tandem Perpenna Imperatore ſupplicium de eis ſumptum eſt. Hic enim victos, & apud Ennam nouiſſimè obſeſſos, quũ fame quaſi peſtilẽtia cõſumpſiſſet, reliquias

latronum compedibus catenisq; religauit, crucibusq; puniuit. Fuitq; de seruis ouatione contentus, ne dignitatē triumphi seruili inscriptione violaret. Vix dū respirauerat insula, quū statim à seruis & à Syro reditur ad Cilicē. Athenio pastor, interfecto domino, familiam ergastulo liberatam sub signis ordinat. Ipse veste purpurea, argenteoq; baculo, & regiū in morē fronte redimita, non minorem q̃ ille fanaticus prior conflat exercitum, acriusq; multum, quasi & illum vindicaret, vicos, castella, oppida diripiens, in dominos, in seruos infestius q̃ in transfugas sæuiebat. Ab hoc quoque prætorii exercitus cæsi, capta Seruilii castra, capta Luculli. Sed Aquilius Perpennæ vsus exēplo, interclusum hostem cōmeatibus ad extrema compulit, communitasq; copias armis, fame facile deleuit: dedissentq; se, nisi suppliciorum metu voluntariam mortem prætulissent. Ac ne deduce quidem suppliciū exigi potuit, quamuis in manus vene-

rio. Quippe dum circa ad deprehendendum eum multitudo contendit, inter rixantium manus præda lacerata est.

VTcunque & si cū sociis nefas, &c. *Seruile bellum quod in Sicilia gestum est, scribunt Florus 56. abbreu. Plutar. in Crasso. Oros. cap. 8. 5. Eutrop. cap. 3. 4. Euseb. lib. temp. August. ca. 26. 3. Ciuit. Vale. c. 2. 2. ca. 10. 6. Aduertendum, hoc bellum gestum ante bellum sociale, ut ex processu scriptorum uidere licet. Eutro. preterea dicit gestum anno. 650. Seruile uero anno 662. ab urbe condita. Autor Solin. cap. 2. Tempore igitur sociale bellum posterius est, sed dignitate prius.*

Primum seruile bellum inter initia vrbis, &c. Seruitia, *inquit lib.* 4. *Liui. urbem ut incenderent, distantibus locis coniurant, populoq; ad opem passim ferendam tectis intento, ut arcem, Capitoliumq; armati occuparent. Auertit nefanda consilia Iupiter, &c.*

Sicilia terra frugum ferax, &c. *Lucanus in* 3. *de Sardinia & Sicilia loquens, Vtraq;, inqt, frugiferis est insula nobilis aruis,*

Nec plus Hesperiam longinquis messibus ullæ, Nec Romana magis complerunt horrea terræ. Vbere uix glebæ superat ceßantibus austris, Quum medium nubes Borea cogente sub axem Effusis magnum Libyæ tulit imbribus annum. Inde fingitur, Cererem in Sicilia fruges inuenisse,&c.

Dum Syriæ deæ,&c. *Ne sim promissis longior, ac ne aliorum reperta mihi tribuam, ut nonnulli inuerecundè factitant, de dea Syria lege dialogum Luciani, qui de dea Syria scriptus est, cuius sententiam recitat copiose Beroaldus 25. annotatione, & melius in commen. 8 de Asino aureo Apuleij. Cui adde (ut aliquid ex nostris inserã) quod Aßyrij deo, quem summũ maximumq; uenerantur, A D A D nomen dederunt. Eius nominus interpretatio significat, unus: hunc ergo ut potentissimum adorant deum. Sed subiungunt ei deam nomine Atargatim, omnemq; potestatem cunctarum rerum his duobus attribuũt. Atargatis simulachrum sursum uersum reclinatis radijs insigne est, monstrando radiorũ ui superne mißorum enasci quæcunque terra progenerat. Hæc ex Macrobio 1. Saturnaliũ*

Hanc deam Græci Decretin nominant. Quidam Rheam, ut docet Diodorus in 3. Strabo dicit uocari etiam Atharam. Fabulam de ea in piscem uersa, narrat Ouid. 4. Metamor. Quarto autem Fast. uocat Palæstinas deas, quoniam Palæstina Assyriæ siue Syriæ regio est Et modò tolle faces, inquit, remoue modò uerbera, clamat. Sæpe Palestinas iurat adesse deas. Sed iam satis superq́;.

Crucibusq́; puniuit, &c. *Inter cætera seruorum supplicia crucis supplicium peculiare erat. Erat enim ut ait lib. 4. Lactan. ignominiosum atque infame. Romanum præterea ciuem cruci affigi, contra omnes leges erat. Scipio superior deuicta Corthagine ciues Ro. qui ex Romanis exercitibus ad Pœnos transierant, tanquàm patriæ fugitiuos, crucibus affixit. Vale cap. 2. 2. Carthaginenses etiam duces suos, bella paruo consilio gerentes, etiam si prospera fortuna consecuta esset, cruci affigebant. Quod enim bene gesserant, deorum immortalium adiutorio: quod male cōmiserant, ipsorum culpæ imputabant. Val. ibidem.*

Fuitq́; de seruis ouatione contentus, &c. *Quis primus omnium ouans ingres-*

ſus urbem eſt, & qua corona ouans coronabatur, lege apud Plin. cap. 29. 15.

BELLVM SPARTACVM. Caput XX.

ENimuero ſeruilium armorum dedecus feras, nam & ipſi per fortunam in omnia obnoxii, tamẽ quaſi ſecundum hominũ genus ſunt, & in bona libertatis noſtræ adoptantur. Bellũ Spartaco duce concitarũ, quo nomine ad pellem neſcio. Quippe quum ſerui militauerint, gladiatores imperauerint: illi infimæ ſortis homines: hi peſſimam auxere ludibrio calamitatem. Spartacus, Chryſus, & Oenomaus, effracto Lẽtuli ludo, cũ ſeptuaginta aut amplius eiuſdem fortunæ viris erupe-runt Capua, ſeruiſq; ad vexillũ & ad auxiliũ vocatis, quũ ſtatim decẽ amplius millia coiſſent hominũ, non modò effugiſſe cõtenti, iam vindicari etiá volebant. Prima velut ara iuris mons Veſuuius placuit. ibi quum etiam obſi-

derentur à Clodio Glabro; per fauces caui mõtis vitigineis delapsi vinculis, ad imas eius descẽdere radices, & exitu in vno nihil tale opinãtis ducis subito impetu castra rapuere. Inde alia castra. Deinceps Thorã, totamq; peruagantur Campaniam. Nec villarum atque vicorũ vastatione contenti, Nolam atq; Nuceriam, Turios atque Metapontum terribili strage populantur, affluentibus in diẽ copiis. Quũ iã esset iustus exercitus, è viminib', pecudũq; tegumentis ininconditos sibi clypeos, & ferro ergastulorum recocto, gladios ac tela fecerunt. Ac ne quod decus iusto deesset exercitui, domitis obuiis gregibus paratur equitatus, captaq; de prætoribus insignia, & fasces ad ducẽ detulère. Nec abnuit ille de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore viriũ gladiator, q defunctorũ quoq; prælio ducũ funera Imperatoris celebrauit exeqis, captiuosq; circa rogũ iussit armis depugnare, quasi plane expiaturus oẽ

præteritum dedecus, si de gladiatore munerator fuisset. Inde iam consulares quoque aggressus, in Apennino Lẽtuli exercitum cæcidit, apud Mutinã C. Crassi castra deleuit. Quibus elatus victoriis, & de inuadenda vrbe Romana, quod satis est turpitudini nostræ, deliberauit: tandẽ etiam totis viribus contra Mirmillonem consurgitur, pudoremq; Romanum Licinius Crassus asseruit, à quo pulsi fugatiq; (pudet dicere) hostes in extrema Italiæ consurrexerunt: ibi circa Brutium angulum clusi, quum fugam in Siciliam pararent, neq; nauigia suppeterent ratesq; ex cratibus, & dolia connexa virgultis in rapidissimo freto frustra experirentur, tandem eruptione facta, dignã viris obiere mortem, & quod sub gladiatore duce oportuit, sine missione pugnatum est. Spartacus ipse in primo agmine fortissimè dimicans quasi Imperator occisus est.

ENimuero seruilium armorum, &c. *De bello contra Spartacum gesto scribũt*

Flor.95.abbreu.Orosi.c.25.5. Eutrop.c.2.6. Front.c 5.& 7.1.Augusti.cap. 26.3.Ciuit. Copiosè Plutarchus in Crasso. Appia. 1 lib. bellorum ciuilium. De Lentulo sæpe habetur mentio apud Val.Max.c. ultimo.1.c.5.3.c. 11.6.& alibi frequenter. Spartacum bellum sic cecinit Claudianus in bello Getico, Vilis quum Spartacus omne Per latus Italiæ ferro Bacchatus & igni, consulibusq; palàm totiens congressus, inertes Exuerit castris dominos, & strage pudenda, Fuderit imbelles aquilas seruilibus armis. Meminit Lucanus 2. Phar. M. Crassus de fugitiuis et Spartaco laurea coronatus incessit, quũ anteà ouantes myrtea uterentur corona. Autor Pli.cap.29.15.

BELLVM CIVILE MARIAnum. Caput XXI.

HOc deerat vnum populi Romani malis, iam vt ipse intra se parricidale bellum domi stringeret, & in urbe media ac foro, quasi arena ciues cũ ciuibus suis gladiatorio more concurrerent. Aequiore animo vtcunque

ferrem, si plebei duces, aut si nobiles, mali saltem, ducatum sceleri præbuissent. Quum verò (proh facinus) qui viri? qui imperatores? decora & ornamenta seculi sui Marius & Sylla, pessimo facinori suā etiam dignitatē præbuerunt, tribus, vt sic dixerim, syderibus agitatū est. Primo & leui & modico, tumultu maiore q̄ bello, intra ipsos armorū duces subsistēte sæuitia: mox atrocius & cruentius per totius viscera senatus grassante victoria. Vltimū non ciuicam modò, sed hostilē quoq; rabiem supergressum est, quū armorū furor totius Italiæ viribus niteretur, eousque odiis sæuiētibus, donec deessent qui occiderētur. Initium & causa belli, inexplebilis honorum Marii fames, dum decretā Syllæ prouinciā Sulpitia lege solicitat. Sed impatiens iniuriæ statim Sylla legiones circumegit, dilatoq; Mithridate, Exquilina, Collinaq; porta geminū agmen vrbi infudit. Vnde quū subitò Sulpitius & Albinouanus obiecissēt cateruas, sudesq;,

& ſaxa vndique à mœnibus ac tela iacerentur, ipſe quoque iaculatus incendio viam fecit, arcemq; Capitolii, quæ Pœnos quoq; , Gallos etiam Senonas euaſerat, quaſi captiuam victor inſedit. Tum ex ſenatus conſulto, aduerſariis hoſtibus iudicatis, in præſentē tribunum aliosq; diuerſæ factionis iure ſæuitum eſt. Marium ſeruilis fuga exemit, imò fortuna alteri belle reſeruauit. Cornelio Cinnnâ, Gneo Octauio conſulibus male obrutū reſurrexit incendium, & quidem ab ipſorū diſcordia, quum de reuocādis, quos ſenatus hoſtes iudicauerat, ad populum referretur. Cincta quidem gladiis concione, ſed vincētibus quibus pax & quies potior, profugus patria ſua Cinna confugit ad partes: redit ab Africa Marius, clade maior: ſiquidē carcer, catenæ, fuga, exilium, horrificauerant dignitatem. Itaque ad nomen tanti viri latè concurritur, ſeruitia (proh nefas) & ergaſtula armantur, & facilè inuenit exercitum miſer Imperator.

est,quia fatalem illam scilicet manum non porrexerat salutanti. Hæc tot senatus funera intra calendas & idus Ianuarii mensis,septima illa Marii purpura dedit.Quid futurum fuit,si annũ consularis impleslet? Scipione Norbanoq; consulibus tertius ille turbo ciuilis insaniæ toto furore detonuit:quippe quũ hinc VIII. legiones,inde quingentæ cohortes starent in armis, inde ab Asia cum victore exercitu Sylla properat. Et sanè quum tam ferus in Syllanos Marius fuisset, quãta sæuitia opus erat, vt Sylla de Mario vindicaretur? Primum apud Capuam sub amne Vulturno signa concurrunt,& ibi statim Norbani fusus exercitus, statim omnes Scipionis copiæ ostentata spe pacis oppressæ. Tum Marius iuuenis, & Carbo consules,quasi desperata victoria,ne inulti perirent, sanguine senatus sibi parentabant, obsessaq; curia,sic de senatu quasi de carcere, qui iugularentur educti.Quid funerum in foro, in circo, in patentibus templis?

Nãque Mutius Scæuola pontifex Vestales amplexus aras, tantùm non eodem igne sepelitur. Lamponius atqne Thelesinus Samnitum duces atrocius Pyrrho & Hannibale Campaniam Hetruriamq́; populãtur, & sub specie partium se vindicant. Apud Sacriportum, Collinamq́; portam debellatæ omnes hostium copiæ. Ibi Marius, hic Thelesinus oppressi, nec idem tamen cædium, qui belli finis fuit. Stricti enim & in pace gladii, animaduersumq́; in eos, qui se sponte dediderãt. Nõ minus est, qđ apud Sacriportũ, apud Collinã LXX. amplius millia Sylla concidit. Bellum erat: quatuor millia deditorum inermium ciuium in via publica interfici iussit: isti tot in pace non plures sunt. Quis autem illos potest computare, in vrbe passim quisquis voluit, occidit? donec admonente Furfidio viuere aliquos debere, vt essent quibus imperarent, proposita est ingens illa tabula, & ex ipso equestris ordinis flore ac senatu duo millia electi qui mori iube-

rentur. noui generis edictú piget post hæc referre, ludibrio habita fata Carbonis, fata Sorani prætoris, atque Venulei: Bebium sine ferro ritu ferarum inter manus laceratum: Marium ducis ipsius fratrem apud Catuli sepulchrum, oculis, manibus, cruribusq; defossis, seruatum aliquandiu, vt per singula membra moreretur. Positis singulorum hominũ ferè pœnis, municipia Italiæ splendidissima sub hasta venierunt, Spoletũ, Interamnũ, Præneste, Fluentia: nam Sulmonẽ vetus oppidũ socium atq; amicũ (facinus indignũ) nondum expugnatum, vt obsides iure belli, & modò morte damnati duci iubentur: sic damnatam ciuitatem iussit Sylla deleri.

HOc deerat vnum, &c. *Bellum Marianũ scribunt ferè omnes. Florus li.77. abbreuia. & sequentibus. Plutar. in uitis Marÿ & Syllæ. August. cap. 27. & 28. 3. Ciuit. Eutrop. lib. 5. per totum. Orosius cap. 19. 5. Plin. cap. 67. & 68. & 69. 75. de uiris illust. Copiosè Appianus primo bellorum ciui-*

liu n. Valerius lib. 1. ca. de ominibus, ca. 3. & 5. secundi. cap. 8. & 11. sexti cap. 16. octaui. ca. 2. & 7. noni. Solinus ca. 40. Plura Lucanus lib. 2. ibi, Atque aliquis magno.

Siquidem carcer, &c. *Pro hac historia lege Valer. cap. quinto secundi, & quos suprà citauimus Lucanus secundo Pharſ. ibi, Exul limoſa &c.* Pro his *quæ de crudelitate Marij hic dicuntur, lege præter alios Valer. capite 2. noni, & Lucanum in secundo, ibi, Quis fuit ille dies &c. per totũ. Quæ de Sylla hic dicuntur, præter alios Valer. capite. 3. secundi, ca. 8. tertij. c. 6. 7. ca. secun. & septi. noni. Plinius cap. 43. ſeptimi. cap. 6. uigesimi secũdi. Plura Luca. 2. Pharſ. ibi, Sylla quoq; inmensis. Cice. 2. Offi. Augustinus cap. 28. 3. Ciu. Plinius ca. 75. de uiris illustrib.*

Ad principum cædem, &c. *Id eleganter canit Lucanus in 2. Nobilitas cum plebe perit, lateq; uagatur Ensis, & à nullo reuocatum est tempore ferrum. Stat cruor in templis &c. De Antonio præter alios Luca. in 2. Aut te præſage malorũ Antoni, cuius laceris pendentia canis, Ora ferens miles festæ rorantia mensæ Imposuit. De Crassis, patre et filio,*

Lucanus ubi suprà, Trũcos lacerauit Fimbria Crassos, Saeua tribunitio maduerunt robora tabo. De Bebio idem Luca. *Vix te sparsum per uiscera Bebi Innumeras inter carpentis membra coronae Discerpsisse manus.* De Scaeuola Luca. ibidem. *Te quoque neglectum uiolatę Scaeuola dextrae &c.*

Apud Sacriportum, &c. *Lucanus eodem 2. Iam quot apud Sacri cecidere cadauera portum? &c.* Latè *Val. cap. 2. 9. item caeteri qui suprà. De Mario patre praeter citatos lege Iuuen. sat. 8 ibi, Arpinas alius &c.* Idē *satyra 10, Exilium & carcer, Minturnarumq; paludes &c.*

BELLVM SERTORIANVM. Caput XXII.

BEllum Sertorianum quid aliud, q̃ Syllanae proscriptionis haereditas fuit? hostile potius an ciuile dixerim, nescio, quippe quod Lusitani, Celtiberiq; Romano gesserint duce. Exul, & profugus feralis illius tabulae, vir summae quidem, sed calamitosae virtutis,

malis suis maria terrasq; permiscuit, & in Africa iam, & Balearibus insulis fortunā expertus, missusq; in oceanū Fortuntas insulas penetrauit: tandem Hispaniam armauit, vbi viro cum viris facilè conuenit: nec aliter magis appa ruit Hispani militis vigor, q̄ Romano duce: quanquam ille non contentus Hispania, ad Mithridatem quoq; Ponticosq; respexit, regemq; classe iuuit. Et quid futurum fuit satis tanto hosti? Vno Imperatore resistere res Romana non potuit, additus Metello Cn. Pompeius: hi copias viri diu & ancipiti sem per acie attriuere, nec tamen prius bel lo q̄ suorum scelere & insidiis extinctus. Copias eius propè tota Hispania persequuti, diu & ancipiti semper acie dimicauerunt. Prima per legatos certamina habita, quū hinc Domitius & cohortes, inde Herculeii præluderēt. mox his apud Segouiam, illis apud Anam flumen oppressis, ipsi duces cominus inuicem experti, apud Lauronem atque Sucronem æquauere cla-

des. Tum illis ad populationem agrorum, his ad vrbium excidia conuersis, misera inter Romanos duces Hispania discordiæ pœnas dabat, donec oppresso domestica fraude Sertorio, victo deditoq; Perpēna, ipsæ quoq; in Romanā fide venere vrbes, Osca, Terme, Tutia, Valentia, Auxima (& in fame nihil nō experta Calaguris. Sic recepta in pacē Hispania, victores duces externū id magis, quàm ciuile bellum videri voluerunt, vt triumpharent.

BEllum Sertorianū, &c. *Quæ hoc 22. cap. scribit Florus, lege apud Appia. 1. bellorum ciuilium. Abbreu. Liuij li. 90. & sequentibus. Plura Plutar. in uita Sertorij, Vale. li. 1. c. de simulata religione, item c. 3. 7. Pli. c. 63. & 77 de uiris illust. Eutrop. in principio. 6. Hic Sertorius ceruam candidam insignis formæ per Lusitaniam ducebat, & ab ea quæ agenda aut uitanda essent, moneri se asseuerabat, ut barbari ad omnia tanquàm diuinitus imperata obedirent. Frōt. c. 11. 1. Idē c. 5. & 10. 1. c. 1. 2. ca. 7. 4. Oros. ca. 22. 5.*

Exul & profugus feralis illius tabu-

læ,&c.Tabulæ proscriptionis Syllæ meminerunt Plin.cap.41.7.Val.ca.2.9.August.c. 28.3.Ciuit.Iuuen.sat.2. In tabulam Syllæ si dicant discipuli tres.Valerius dicit numerum proscriptorum fuisse ad quatuor millia.

BELLVM CIVILE SVB Lepido. Caput XXIII.

MArco Lepido,Quinto Catulo consulibus,ciuile bellum penè citius oppressum est q̃ inciperet.Sed quantú, lateq; fax illius motus ab ipso Syllæ rogo exarsit? Cupidus nanque rerum nouarum per insolentiam Lepidus, acta tanti viri rescindere parabat, nec immeritò,si tamen posset sine magna clade Reipu. Nam quum iure belli Sylla dictator proscripsisset inimicos:qui supererãt,reuocante Lepido,quid aliud, quàm ad bellum vocabantur?quũ dãnatorem ciuium bona addicente Sylla,quamuis malè capta, iure tamen repetitio eorum procul dubio labefactabat compositam ciuitatẽ.Expedie-

bat ergo quasi ægræ sauciæq; Reipub. requiescere quomodocunq; , ne vulnera curatione ipsa rescinderentur. Ergo quum turbidis concionibus velut classico ciuitatem terruisset, profectus in Hetruriam, arma inde & exercitum vrbi admouerat. Sed iam Miluium pontem, collemq; aniculum Luctatius Catulus, Cn. Pompeius, Syllanæ dominationis duces atq; signiferi, alio exercitu insederant. A quibus primo statim impetu retro pulsus, hostisq; à senatu iudicatus, incruenta fuga in Hetruriam, inde Sardiniam recessit: ibique morbo & pœnitentia interiit. Victores, quod non tenuere aliis in ciuilibus bellis, pace contenti fuerunt.

MArco Lepido, Quinto Catulo Consulibus, &c. *Flor. 90. Abbreu. Plutarch. in Pompeio. Appian. primo, bellorum ciuilium. Valer. capite. 3. 2. Eutrop. in fine 5. Orosi. in fine 5.* Plin. *capite 77. de viris illustrib. In Lepidorum gente ait Plin.*

capite 12. 7. tres intermisso ordine, obducto membrana oculo genitos accepimus. Idem dicit Solinus capite 5. Lepidus is, inquit Donatus, dicitur, in quo lepôris, id est uenustatis est plurimum. Hic Lepidus Catuli in consulatu collega, primus omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit, magna reprehensione. Is fuit consul anno urbis 666. autor Plinius capi. 6. lib. 36. Euseb. libro temporum dicit Olympiade 175. hostem publicè iudicatum.

LVCII FLORI GESTORVM ROmanorum Epitomes. Liber quartus.

BELLVM CATILINARIVM. Caput primum.

CATILINAM luxuria primum, tum hinc cóflata egeſtas rei familiaris, ſimul occaſio, quòd in extremis finibus mundi arma Romana peregrinabantur, in nefaria conſilia opprimendæ patriæ ſuæ compulere, Senatum confodere, conſules trucidare, diſtringere incendiis vrbem, diripere ærariũ, totã deniq; rem publicã funditus tollere, & quicquid nec Hãnibal videretur optaſſe. Quibus id nefas ſociis aggreſſus eſt? Ipſe patricius, ſed

hoc minus est Curii, Portii, Syllæ, Cethegi, Antonii, Varguntei, atq; Lōgini, quæ familiæ? quæ senatus insignia? Lētulus quoq; tunc maximè prætor. Hos omnes immanissimi facinoris satellites habuit. Additū est pignus coniurationis sanguis humanus, quē circūlatum pateris bibére: summū nefas, nisi amplius esset, propter quod biberunt. Actum erat de pulcherrimo imperio, nisi illa coniuratio in Ciceronē & Antonium consules incidisset, quorum alter industria rē patefecit, alter manu oppressit. Tanti sceleris indicium per Fuluiam emersit, vilissimum scortum, sed parricidii innocens. Consul habito senatu in præsentē parricidā reum Cicero perorauit. Sed non amplius profectum, q̄ vt hostis euaderet, seq; palàm professo, incendium suum restincturū ruina minaretur. Et ille quidē ad præparatum à Manlio in Hetruria exercitum proficiscitur, signa illaturus vrbi. Lentulus destinatū familiæ suæ Sibyllinis versibus regnum sibi vaticinans,

ad præstitutú à Catilina diem vrbe tota viros, faces, tela disponit: nec ciuili conspiratione contentus, legatis Allobrogum, qui tum forte aderant, in arma solicitatis. Et isset vltra Alpes, furor, nisi altera proditiõe Vulturii prætoris literæ tenerentur. Statim Ciceronis imperio iniecta est barbaris man⁹. Palàm prætor in senatu conuincitur. De supplicio agentibus parcendũ dignitati, Cato animaduertendũ pro scelere censebat. Quam sententiã secutis omnibus, in carcere parricidæ strangulantur. Quamuis parte coniurationis oppressa, tamen ab incœpto Catilina non destitit, sed infestis ab Hetruria signis, patriã petẽs, obuio Antonii exercitu opprimitur. Quàm atrociter dimicatum sit, exitus docuit. Nemo hostiũ bello superfuit: quem quisq; in pugnãdo cœperat locum, eum amissa anima corpore tegebat Catilina longe à suis inter hostium cadauera repertus est: pulcherrima morte, si pro patria sic concidisset.

ANNOTATIONES IOHANNIS CAMERTIS in Lucij Flori. Lib. IIII.

CAtilinam luxuria, primum, &c. *Bellum Catilinarium scribunt ferè omnes. Florus.* 102. *&* 103. *abbreuia. Item Sallustius. Appia. lib. 2. bellorum ciuilium. Plutar. in uitis Syllæ, Cicer. & Iulij Cæsaris. Val. c. 8. 5. & c. 1. & 11. 5. Augusti. c. 5. 1. & 23. 2. Ciui. Oros. c. 6. 6. Extant quatuor Ciceronis inuectiuarum in L. Catilinam libri, quibus rem totam simul, & eleganter complexus est: Meminit Eus. li. temp. &* Pli. *ca. 28. 7. naturalis historiæ. Iuuenalis satyra* 10. *Hoc cruciatu Lentulus, hac pœna caruit, ceciditq; Cethegus integer, & Iacuit Catilina cadauere toto. Gestum est autem bellũ hoc anno 689. ab urbe condita, autore Eutro. c. 4. 66. Sed uidetur legendũ* 699. *Deprauatus est numerus annorũ apud Oro.* 799. *pro* 699.

Plin.c.39.9.dicit Ciceronẽ fuiſſe conſulẽ anno urbis conditæ 700. in cuius conſulatu hæc geſta ſunt. Pro *Cicer. geſtis lege quæ ſcribit Plin.c.30.7.Ob id factũ Cice.Pater patriæ à Catone Vticenſi primũ appellatus eſt.Pli.c.30.7.Plut.in uita Ciceronis.Iuu.Sat.8.Sed Roma parentem, Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit. Luc.in 7. Cunctorum uoces, &c.*

Luxuria primũ, tum hinc conflata egeſtas rei familiaris. *Plaut⁹ in principio Trinummi fabulæ facit Luxuriã Inopiæ matrem.Hinc Claudia. primo in Ruffinum : Et luxus populator opum, cui ſemper adhærens Inſelix humili greßu comitatur egeſtas.*

Additum eſt pignus coniurationis ſanguis humanus,&c.*Hunc morẽ Scytharum quorundã eſse c.25.ſcribit* Soli. *Scytharum,inquit,gentes amant prælia,interemptorum cruorem è uulneribus ipſis bibunt.Numero cædium honor creſcit,quarum expertem eſſe apud eos probrum eſt.Hauſtu mutui ſanguinis fœdus ſanciunt,non ſuo tantum more, ſed Medorum quoque uſurpata diſciplina.Cætera omnia lege apud* Saluſt *& Appian.*

BELLVM CAESARIS ET Pompei. Caput II.

IAm penè toto orbe pacato, maius erát imperium Romanum, quàm vllis externis viribus extingui posset. Itaque inuidens fortuna principi gentium populo, ipsum illum in exitium suum armauit, ac Mariana quidē Cinnanaq; rabies intra vrbem præclusa erat, quasi experiretur. Syllana tempestas latius intra Italiam tum detonuerat. Cæsaris furor atque Pompei, vrbem, Italiam, gentes, nationes, totum deniq; quà patebat imperium, quodā quasi diluuio, & cum inflammatione corripuit, adeò vt non rectè tantum ciuile dicatur, ac né sociale quidem, sed nec externum. sed potius comune quoddā ex omnibus, & plus quàm bellú. Quippe si duces eius inspicias, totus senatus in partibus. Si exercitus, hinc XI legiones, inde XVIII. Flos omnis & robur Italici sanguinis. Si auxilia sociorū, hinc Galli ci Germaniq; delectus: inde Deiota-

rus, Ariobarzanes, Tarchon, Dimotus Corinthius, omne Thraciæ, Cappadociæq́; Ciliciæ, Macedoniæ, Græciæ, Italiæ, totiusq́; robur Orientis. Si moram belli, quatuor annis, & pro clade rerum, breue tempus. Si locum & ſpaciũ vbi commiſſum eſt, intra Italiam, inde ſe in Galliam Hiſpaniamq́; deflexit. Reuerſumq́; ab occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaq́; conſedit, hinc in Aegyptum ſubitò tranſiliit. Inde reſpexit Aſiam, Africæ incubuit. Poſtremo in Hiſpaniam rèmigrauit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim priùs quieuere, quàm in vrbe ipſa, medio ſenatu eorum, qui victi erant, odia, victoris ſeſe cæde ſatiarent. Cauſa tantæ calamitatis eadem quæ omniũ, nimia felicitas. Siquidem Q. Metello, & Lucio Afranio cõſulibus, quum Romana maieſtas toto orbe polleret, recentesque victorias, Ponticos & Armenios triumphos, in Pompeianis Theatris Roma cantaret, nimia Pom

pei potentia apud ociosos (vt solet) ciues mouit inuidiam. Metellus ob imminutum Cretæ triumphum, Cato aduersus potentes semper obliquus, detrectare Pompeium, actisq; eius obstrepere. Hic dolor transuersum egit, & ad præsidia dignitati paranda impulit. Fortè tunc Crassus genere, diuitiis, dignitate florebat, vellet tamen auctiores opes, Caius Cesar eloquētia, & spiritu: & iam consulatu alleuabatur. Pōpeius tamen super vtrunq; eminebat. Sic igitur Cæsare dignitatem comparare, Crasso augere, Pompeio, retinere cupientibus, omnibusq; pariter potentiæ cupidis, de inuadenda Republica facilè cōuenit. Ergo quum mutuis uiribus in suū quisque decus niteretur, Galliam Cæsar inuadit, Crassus Asiā, Pópeius Hispaniam: tres maximos exercitus: & iam sic orbis imperium, societate trium principum occupatur. Decem annos traxit ista dominatio. Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Crasi morte apud Parthos, &

morte Iuliæ, Cæsaris filiæ, quæ nupta Pompeio, generi, socerique concordiam matrimonii fœdere tenebat, statim æmulatio erupit Iam Pompeio suspectæ Cæsaris opes, & Cæsari Pompeiana dignitas grauis: nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. nefas, sic de principatu laborabant, tanquàm duos tanta imperii fortuna non caperet. Ergo Lentulo, Marcelloque consulibus rupta prima cõiurationis fide, de successione Cæsaris senatus, idemque Pompeius agitabat: nec illa abnuebat, si ratio sui proximis comitiis haberetur consulatus, absenti quem decem tribus fauente Pompeio nuper decreuerant. Tum dissimulante eodem negabant: veniret, & peteret maiorum more. Ille contrà flagitare decreta, ac nisi in fide permanerent, non se dimissurum exercitum. Ergo vt in hostem decernitur. His Cæsar agitatus, statuit præmia armorum armis defendere. Prima ciuilis belli arena, Italia fuit, cuius arces leuibus præsidiis Pompeius insederet: sed

omnia subito Cæsaris impetu oppressa sunt. Prima Arimino signa cecinerunt. Tum pulsus Hetruria Libo, Vmbria Thermus, Domitius Corfinio. Et peractum erat bellum sine sanguine, si Pompeium Brundusii opprimere, ut cœperat, potuisset. Sed ille per obsessi claustra portus, nocturna fuga euasit. Turpe dictu, modò princeps patrum pacis belliq; moderator, per triumphatum à se mare, lacerata & penè inermi naui fugiebat. Nec Pompeius ab Italia quàm senatus ab vrbe fugatior prior: quam penè vacuam metu Cæsar ingressus, consulem se ipse facit. Aerarium quoque sanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, iussit effringi, censumq; & patrimonium populi Ro. antè rapuit quàm imperium. Pulso fugatoque Pompeio, maluit priùs ordinare prouinciam, quam ipsum sequi. Siciliam & Sardiniam annonæ pignora, per legatos habuit. Nihil hostile erat in Gallia, pacem ipse fecerat. Sed ad Hispanienses Pompei exercitus tran-

Aerariū sanctum de quo Budæus in annota. Pand.

ſeunti per eam duci portas claudere auſa Maſsilia eſt. Miſera dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit: ſed quia tutis muris erat, vinci eam ſibi iusſit abſenti Græcula ciuitas non pro mollicia nominis, & vallum cædere, & incendere machinas auſa, & congredi nauibus. Sed Brutus, cui mandatum erat bellum, victos terra mariq; perdomuit: mox dedentibus ſeſe ablata omnia, præter (quam potiorem omnibus habebãt) libertatem. Anceps, variumque & cruentum in Hiſpania bellum cum legatis Cnei Pompei Petreio, & Affranio, quos Ilerdæ caſtra habentes, apud Sycorim amnem obſidere, & ab oppido intercludere aggreditur. Interim ab vndatione verni fluminis, com meatibus prohibet: ſic fame caſtra tentata ſunt, obſeſſorq; ipſe quaſi obſidebatur. Sed ubi pax fluminis rediit, populationibus & pugna campos aperuit. Iterum ferox inſtat, & cedentes ad Celtiberiam conſequutus, aggere & vallo, & per hæc ſiti ad deditionem

compulsuit. Sic citerior Hispania recepta est, nec vlterior moram fecit. Quid enim una post quinque legiones? Itaque vltrò cedente Varrone, Gades, fretum, Oceanus, omnia felicitatem Cæsaris sequebantur. Aliquid tamen aduersus absentem ducem ausa fortuna est circa Illyricum, & Africam, quasi de industria prospera eius aduersis raderentur. Quippe cum fauces Adriatici maris iussi occupare Dolobella & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyræo littore castra posuissent, iam maria late tenente Pompeio, repentè castra legatus eius Octauius libo ingentibus copiis classicorum utrinque circunuenit, deditionem fames extorsit Antonio. Missæ quoque à Basilo in auxilium eius rates, quales inopia nauium fecerat, noua Pompeianorum arte Cilicium, actis sub mare funibus, captæ quasi per indaginem: duas tamen æstus explicuit: vna, quæ Opitergi nos ferebat, in vadis hæsit, memorandumque posteris exitum dedit. Quippe

uix mille iuuenum manus, circumfusi vndique exercitus per totum diem tela sustinuit, & quum exitum virtus non haberet, tamen ne in deditionem venirēt, hortante tribuno Vultcio mutuis ictibus in se concurrunt In Africa quoq; par & virtus & calamitas Curionis fuit, qui ad recipiendam prouinciā missus, pulso fugatoque Varrone iam superbus, subitum Iubæ regis aduentū, equitatumq; Maurorum sustinere nō potuit. Patebat victo fuga, sed pudor suasit, vt amissum sua temeritate exercitum morte sequeretur. Sed iam debitum pari fortuna flagitante, sedem bello Pompeius Epiron elegerat. Nec Cæsar moratus: quippe ordinatis à tergo omnibus, quamuis hyems media prohiberet tempestate, ad bellum nauigauit: positisq; ad Oricum castris, quum pars exercitus ob inopiam nauium cum Antonio dimissa, Brundusii moram faceret, adeò impatiens erat, ut ad arcessendos eos, ardente uentis mari, nocte concubia, speculatorio na

uigio solus ire tētauerit. Extat ad trepidum tanto discrimine gubernatorē vox ipsius: quid times? Cæsarem vehis. Contractis in vnum undiq; omnibus copiis, positisq; cominùs castris diuersa erant ducum consilia. Cæsar pro natura ferox, & conficiendæ rei cupidus, ostentare aciem, prouocare, lacessere, nunc obsidione castrorum, quæ erant sexdecim millium vallo obducta (Sed quid his obesset obsidio, qui parente mari omnibus copiis abundarent?) nunc expugnatione Dyrrhachii irrita, quippe quam vel situs inexpugnabilē faceret: ad hoc assiduis in eruptionem

Scæua. hostium præliis. Quo tempore egregia virtus Scæuæ centurionis emicuit, cuius in scuto centum atque uiginti tela sedère. Iam uerò direptione vrbium sociarum, quum Oricum & Gomphos & alia castella Thessaliæ vastarent, Pōpeius aduersus hæc nectere moras, tergiuersari simul, ut hostem interclusum vndique inopia commeatum terreret, utq; ardentissimi ducis consenesceret

Impetus. Nec diutius profuit duci salutare consilium. Milites otium, socii moram, principes ambitũ ducis increpabant. Sic præcipitantibus fatis, prælio functa est Thessalia, & Philippicis cãpis, vrbis, imperii, generis humani fata cõmissa sunt. Nunquam vllo loco tantum virium populus Romanus, tantum dignitatis fortuna vidit, Trecẽta ampliùs millia hinc & illinc præter auxilia regũ & Senatus. Nunquam imminentis ruinæ manifestiora prodigia, fuga victimarũ exanima, insignes interdiu tenebræ. Dux ipse, & nocturna imagine theatri sui audiẽs plausum in modum planctus circũsonare, & manè cũ pullo amiculo (nefas) apud principia conspectus est. Nunquam acrior, neq; alacrior exercitus Cæsaris fuit. Inde classica prius, inde tela: annotatũ quoque cõmittentis aciem Crastini pilũ, qui mox adacto in os gladio, sic inter cadauera repertus, libidinem ac rabiẽ, qua pugnauerat, ipsa nouitate vulneris præferebat. Sed nec minus admira-

Distributio elegãs

Prosonomasia.

Crastin⁹.

bilior illius exitus belli. Quippe quum Pompeius adeò equitũ copia abundaret, vt facile circũuenturus sibi Cæsarem videretur, circũuẽtus ipse est. Nã quũ diu æquo marte contenderet, iussuq; Pompei fusus à cornu erupisset equitatus, repentè hic signo dato, Germanorum cohortes tantum in effusos equites fecere impetum, vt illi esse pedites, hi venire in equis viderentur. Hanc stragẽ fugientis equitatus leuis armaturæ ruina comitata est. Tũc terrore latius dato, turbantibus inuicem copiis, reliqua strages quasi vna manu facta est. Nec vlla res magis exitio fuit, quàm ipsa exercitus magnitudo. Multus in eo prælio Cæsar fuit, mediusq; inter imperatorem & militem: voces quoq; obequitantis exceptæ, altera cruenta, sed docta & ad victoriã efficax: Miles, faciem feri. altera ad iactationẽ cõposita: Parce ciuibus. quũ ipse sequeretur. Felicẽ vtcunque in malis Pompeiũ, si eadẽ ipsum quæ exercitũ eius, fortuna traxisset. superstes di-

gnitati suæ vixit: vt quũ maiore dedecore per Thessalica Tẽpe equo fugeret, pulsus *Hearis iu deserto Ciliciæ scopulo. fugam in Parthos, Africã vel Aegyptũ agitaret: vt deniq; in Pelusiaco littore, imperio vilissimi regis consiliis Spadonũ, &, ne quid malis desit, Septimii desertoris sui gladio trucidatus sub oculis vxoris suæ liberorũq; moreretur. Quis nõ peractũ esse cũ Põpeio crederet bellũ? Atqui acri' multò atq; vehemẽtius Thessalici incendii cineres, recaluere, & in Aegypto quidẽ aduersus Cæsarẽ sine partib' bellũ. Quippe quũ Ptolomæus rex Alexãdriæ summum ciuilis belli scelus peregisset, fœdusq; amicitiæ cũ Cæsare medio Pompeii capite sanxisset, vltionẽ clarissimi viri manib' q̃rente fortuna, causa non defuit. Cleopatra regis soror affusa Cæsaris genib', partẽ regni reposcebat. Aderat puellæ forma, & q̃ duplicaretur ex illo, ꝙ talis passa videbatur iniuriã: odiũ ipsius regis, qui Pompei cædem, partiũ fato, non Cæsari dederat, haud

Alias Larissa.

dubiè idem in ipſum auſurus ſi expediſſet. Quã vbi Cæſar reſtitui iuſsit in regnũ, ſtatim ab eiſdem percuſſoribus Pompei obſeſſus in regia, quamuis exigua manu, ingentis exercitus molem mira virtute ſuſtinuit. Ac primum ædificiorum proximorum atq; naualium incendio, infeſtorũ hoſtiũ tela ſubmouit: mox in peinſulam Pharon ſubitus euaſit. Inde depulſus in maria, mira felicitate ad proximã claſſem enatauit, relicto quidem in fluctibus paludamẽto, ſeu fato, ſeu cõſilio, vt illud ingruẽtibus hoſtium telis, ſaxisq; peteretur. Tandem receptus à claſſicis ſuis, vndique ſimul hoſtes adortus, de imbelli ac pèrfida gente iuſta generi manibus dedit. Quippe & Theodotus magiſter, autor totius belli, & ne virilia quidem portenta, Photinus atq; Ganymedes, diuerſi per mare, & transfugio, & morte conſumpti. Regis ipſius corpus obrutum in limo repertum eſt in aureæ loricæ honore. In Aſia quoque nouus rerum motus à Ponto, planè quaſi de in-

dustria captante fortuna hunc Mithridatico regno exitum, vt à Pompeio pater, à Cæsare filius vinceretur. Rex Pharnaces magis discordiæ nostræ fiducia q̃ virtutis suæ, infesto in Cappadociam agmino ruebat. Sed hunc Cæsar aggressus, vno (& vt sic dixerim) non toto prælio obtriuit: more fluminis, quod vno eodemq; momento venit, percussit, abscessit. Nec vana de se prædicatio est Cæsaris, antè victũ hostem esse, q̃ visum. Sic cum exteris. At in Africa cum ciuibus multò atrocius q̃ in Pharsalia. Huc reliquias partium naufragi quidam furoris æstus expulerat. Nec reliquias diceres, sed integrũ bellum. Sparsæ magis, q̃ oppressæ vires erant. Auxerat sacramentũ ipsa clãdes Imperatoris. Nec degenerabat ducum successio. Quippe satis amplã sonabãt in Pompeiani nominis locum Cato & Scipio. Accessit copiis Mauritanus rex Iuba, videlicet vt latius vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliã & Thapso, nisi quòd amplior, eoq; acrior Cæ

ſarianorum impetus fuit, indignantiũ poſt Pompeium creuiſſe bellũ. Deniq; quòd aliter nunquam ante imperium ducis ſua ſponte ſigna cecinerũt. Strages à Iuba cœpit. Et elephanti bellorũ ru des,& nuper à ſylua, conſternati ſu bito clangore,ſtatim & exercitus in fu gam, & duces fortius q̃ vt effugerent, non in conſpicua tamẽ morte omniũ. Iam Scipio naue fugiebat, & aſſequutis hoſtibus, gladiũ per viſcera exegit, & vbi eſſet quodam requirente,reſpondit hoc ipſum, Bene ſe habet Imperator. Iuba quum ſe recepiſſet in regiam, magnificè epulatus,poſtero die cũ Petreio fugæ comite, ſuperq; menſas & pocula interficiendum ſe ei præbuit. Ille & regi ſuffecit & ſibi, quũ interim ſemeſi in medio cyphi & parẽtalia fercula regio ſimul Romanoq; ſanguine madebant. Cato non interfuit bello, poſitisq; ad Bragadam caſtris, Vticam velut altera Africæ clauſtra ſeruabat. Sed accepta partium clade, nihil cunctatus (vt ſapiente dignum erat) mor

Cato ſibi conciſit mortem.

tem etiam lætus acciuit. Nam postq̃ filium comitesq; ab amplexu dimisit, in nocte lecto ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatē animæ docet, paulum quieuit, tum circa primam vigiliam stricto gladio reuelatum manu pectus semel iterumq; percussit. Ausi post hoc virum medici violare fomentis. Ille passus dum abscederent, rescidit plagas, sequutaq; vis sanguinis moribundas manus in ipso vulnere reliquit. Quasi non esset vsquàm dimicatum, sic arma rursus & partes: quantoq; Africa suprà Thessaliam fuit, tanto Africam superabat Hispania, plurimumq; fauoris partibus dabat fraternitas ducum, & pro vno duos stare Pompeios. Itaque nusquàm atrocius, nec tam ancipiti marte cōcursum est. Primū in ipso ostio Oceani Varus, Didiusq; legati conflixere. Sed acrius fuit cum ipso mari, q̃ inter se nauibus bellum. Siquidem velut furorē ciuiū castigaret Oceanus, vtrãq; classem naufragio cæcidit. Quinã ille horror?

quum eodem tempore fluctus, procel
læ,armamenta cõfligerent: adde situs
ipsius formidinem, vergentia in vnũ,
hinc Hispaniæ,inde Mauritaniæ litto-
ra,mare & intestinũ & externũ, immi-
nentesq; Herculis speculas. Quum o-
mnia vndique simul prælio & tẽpesta-
te sæuirent, mox circa obsidiones vr-
bium vtrinque discursum est, quæ mi-
seræ inter hos atque illos duces socie-
tatis Romanæ pœnas dabant. Omniũ
postrema certaminũ Munda. Hîc non
pro cætera felicitate,sed anceps & diu
triste prælium, vt planè videretur ne-
scio quid deliberare fortuna. Sanè &
ipse ante aciem mœstior non ex more
Cæsar,siue respectu fragilitatis huma-
næ, siue nimiam prosperorũ suspectã
habens continuationem, vel eadẽ ti-
mens,postq̃ idẽ esse cœperat quod Põ
peius. Sed in ipso prælio, quod nemo
vnq̃ meminerat,quum diu pari Marte
acies nihil aliud q̃ occiderent, in me-
dio ardore pugnantium subitò ingens
inter vtrosque silentium,quasi conue-

nisset,

nissent, hic omniū sensus erat: nouissimè illud inusitatum Cæsaris oculis nefas, post XIIII. annos probata veteranorum manus gradum retrò dedit, quod etsi nondum fugerat, apparebat tamē pudore magis q̃ virtute resistere. Itaq; ablegato equo, similis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prēsare fugientes, confirmare, per totum denique agmen oculis, manibus, clamore volitare. Dicitur in illa perturbatione, & de extremis agitasse secum, & ita manifesto vultu fuisse, quasi occupare manu mortem vellet, nisi cohortes hostium quinque per transuersam aciem actæ, quas Labienus periclitantibus castris præsidio miserat, fugæ speciē præbuissent. Hoc aut & ipse credidit, aut dux callidus arripuit in occasionē, & quasi in fugientē inuectus, simul & suorum erexit animos, & hostes perculit. Nam hi dum se putāt vincere, fortius sequi: inde Pompeiani dum fugere credunt suos, fugere cœperunt. Quanta fuerit hostiū cædes, ira, rabiesq; victoribus,

ſic æſtimari poteſt. Hoc à prælio profu gi quum ſe Mundæ recepiſſent, & Cæſar obſideri ſtatim victos imperaſſet, congeſtis cadaueribus agger effectus eſt, quæ pilis iaculisq; confixa inter ſe tenebantur, fœdum etiam inter barbaros. Sed videlicet victoriã deſperantibus Pompei liberis, Cneũ prælio profugum crure ſaucio deſerta & auia petẽtem, Cenonius apud Lauronem oppidum conſequutus, pugnantẽ, nondum deſperantem interficit. Sextum fortuna in Celtiberia interim abſcondit, aliisq; pòſt Cæſarem bellis reſeruauit. Cæſar in patriam victor inuehitur. Primum de Gallia triumphum tranſmiſerat Rhenus, Rhodanus, & ex auro captiuus Oceanus. Altera laurus Aegyptia: tunc in ferculis Nilus, Arſinoë, & ad ſimulachrum ignium ardens Pharus. Tertius de Pharnace currus, & Ponto. Quartus Iubam & Mauros, & bis ſubactam oſtendebat Hiſpaniam. Pharſalia, & Thapſos, & Munda nuſquam: & quanto maiora erant de qui-

bus non triumphabat? Hic aliquando finis armis fuit. Reliqua pax incruēta, pensatumq; clemētia bellū: nemo cœsus imperio præter Afraniū. Satis ignouerat semel, & Feastum Syllam didicerat generosum timere, filiamq; Pōpei cum Patruelibus ex Sylla. Hic posteris caueqatur. Itaque non ingratis ciuibus omnes vnum in principe congesti honores, circa templa imagines, in theatro distincta radiis corona, suggestus in curia, fastigium in domo, mensis in cœlo, ad hoc pater ipse patriæ, perpetuusq; dictator. Nouissime dubiū an ipso volente oblata pro Rostris ab Antonio consule regni insignia. Quæ omnia velut insulæ in destinatam morti victimam congerebantur. Quippe clementiam principis vicit inuidia: grauisq; erat liberis ipsa beneficiorum potentia. Nec diutius dilatio donata est. Sed Brutus & Cassius, aliiq; patritii consenserunt in cædem principis. Quanta vis fati? Manauerat latè coniuratio, libellus

etiam Cæsari datus eodem die: nec perlitare centum victimis potuerat: venit in curiam tamen, expeditionē Parthicam meditans: ibi in curuli sedentem eum senatus inuasit, tribusq; & viginti vulneribus ad terrā datus est. Sic ille qui terrarum orbem ciuili sanguine impleuerat, tandem ipse sanguine suo curiam impleuit.

IAm pene toto orbe pacato, &c. *Bellū ciuile inter Cæsarem & Pompeiū scribunt in primis Cæsar ipse tribus libris de bello ciuili. Abbreuiator Liuij lib.* 109. *&* 70. *sequētibus. Plutar. in Cæsare & Pompeio. Appia. lib.* 2. *bellorum ciuil. copiosè. August. c.* 30. 3. *Ciuit. Pli. c. ultimo de uiris illust. Eutrop. & Oros. lib.* 6. *Val. Max. li.* 1. *c. de prodigijs, & cap. de ominibus. c.* 5. *&* 6. 4. *c.* 1. 5. *Gel. c.* 18. 15. *Luca. in* 10. *libris Phar.* Plin. *c.* 25. *et* 26. 7. *Dicit idem* Plin. *ca.* 24. 2. *bello* Pompei *& Cæsaris terrificum sydus uisum, ac non leuiter expiatum.* Pompeius *ante ciuile bellum cum Cæsare grauiter ægrotauit, sed liberatus ad plurima malare seruatus est. Lege Iuuenalem*

satyra 10. *Prouida Pompeio dederat Campania febres Optandas, &c.*

Adeò vt non, &c. *Hoc bellum uocat Lucanus in primo plus quàm ciuile. Bella per Emathios plus quàm ciuilia campos, Iusq; datum sceleri, &c.*

Causa tantæ calamitatis, &c. *Has causas eleganter canit* Luca. *in* 1. *ibi, Fert animus causas tantarum expromere rerum, &c. Vnde has assignat Luca. causas, Fatũ ipsum: nimiam Romanorum potentiam: discordem concordiam Pompeij, Crassi, & Cæsaris: Crassi & Iuliæ mortem: ducum ipsorum superbiã: & tandem publica Romæ passim uitia. Lege Cæsarem, Appia. Sueto. Plutar. Pulchris stare diu Parcarum lege negatur. Magna repente ruunt, summa cadunt subitò, Claudia. Et* Laberius, *Summum ad gradum, inquit, quum claritatis ueneris, consistes ægrè, ne citius quàm descendas decidas. Luca. in primo: Summisq; negatum stare diu.*

Morte Iuliæ, &c. *Præter supradictos scribunt hoc idem Vale. c. 6. 4. & Luca. in* 1. *Nam pignora iuncti Sanguinis, & diro ferales omine tædas Abstulit ad manus Par-*

carum Iulia sæua Intercepta manu: quod si tibi fata dedissent Maiores in luce moras, tu sola furentem Inde uirum poteras, atque hinc retinere parentem, Armatasq; manus excusso iungere ferro, Vt generos soceris mediæ iunxere Sabinæ. Morte tua discussa fides, bellumq; mouere Permissum ducibus, stimulos dedit æmula uirtus.

Tanquàm duos tanti imperii for. nõ caperet, &c. *Lucan. in* 1. *Diuiditur ferro regnum, populiq; potentis, Quæ mare, quæ terras, quæ totum possidet urbem, Non cepit fortuna duos.*

Nec hic ferebat parem, &c. *Luca. in* 1. *Nec quẽq̃ iam ferre potest Cæsarve priorem, Põpeiusve parem.* Prima Arimino signa. *Luca. in* 1. *ibi, Vicinusq; minax, &c.*

Peractum erat bellum, &c. *Hoc scribit Cæsar* 1. *Comment. belli ciuilis, & Lucanus pluribus carminibus idẽ canit* 2. *Phar. lib. ibi. At nunquam patiens, &c. Qua arte tunc Pompeius euaserit manus Cæsaris, docet Front. cap.* 5. 1. *Per triumphatum à se mare lacerata &c.* Hoc eleganter cecinit *Lucanus in fine* 2. *Pelagus, inquit, iam Magne*

tenebas, *Non ea fata ferens, quæ quum super æquora tota Prædonem sequerere maris, lassata triumphis Destituit fortuna tuis.*

Senatus ab vrbe fugatur, &c. *Lucanus in 1. Nec solum uulgus inani Percußum terrore pauet, sed curia, & ipsi Sedibus exiliere patres, inuisaq; belli Consulibus fugiens mandat decreta senatus. Tunc quæ tuta petant, & quæ metuenda relinquant, Incerti &c.*

Aerarium quoque sanctum, &c. *Quod hîc scribit Florus, canit Lucanus libro tertio multis carminibus, ibi, Protinus abducto patuerunt templa Metello, &c. Ibidem etiam describit ingentem auri copiam, quod tunc in ærario continebatur. Lege ad hoc Plinium capite tertio tricesimi tertij nat. histor. C. Cæsar, inquit, primo introitu urbis in ciuili bello suo ex ærario protulit laterum aureorum XXVI. millia numero, pondo CCC. Nec fuit alijs temporibus resp. locupletior. Aliqua ad hoc annotauimus cap. 9. 3. suprà.*

Siciliam & Sardiniã annonæ pignora, &c. *Lege hæc 3. Phar. Luca. ibi, Curio*

Sicanias transcendere iussus in urbes,&c. Le *ge ca.19.3. huius.Cæsar 1.comment. ciuilis belli. Quod hic de Massilia dicitur, lege latè apud Luca.in 3.ibi, Ille ubi deseruit trepidã tis mœnia Romæ,&c. Item Cæsar 1. & 2. belli ciuilis lib. De Massiliæ laudibus Vale.c. 1.2.Plin.ca.4.3. Plura Strabo in principio 4.Cicero ad propositum Officiorum lib.2.*

Cum legatis Cn.Pompeii Petreio,& Afranio,&c. *Scribuntur hæc omnia à Cæsare 1.Cõmentariorum de bello ciuili.* Longo *carmine hæc eadem canit Lucanus in principio 4.Ad Idem Fronti.ca.1.2. Quod de Varrone & Gadibus hic dicitur,lege primo Commentariorum Cæsaris.*

Circa Illyricum, &c. *Hanc historiam pluribus carminibus Luca.4.Phar.explicat. ibi,Non eadem &c. Lege Liuium lib.110. Quod de Vultcio hic dicitur, canit Luca. lib. 4.ibi, Vulteius tacitas sensit sub gurgite fraudes,&c.Idem Li.li.110.*

Calamitas Curionis,&c. *Historiã hãc Curionis eleganter more suo canit Luca.in 4. Non segnior illo Marte fuit, qui tunc Libysis exarsit in aruis,&c.usque ad finem Liui.*

lib.110. Appianus 2. bellorum ciuilium. Cæsar libro 2. Comment. de bello ciuili. Item cæteri omnes.

Sed iam debitum, &c. *Hæc omnia scribit Cæsar ipse 3. Comment. suorum lib. Item Luca. in toto 5. Quod hic de speculatorio nauigio dicitur, habetur latè à Lucano 5. Phar. ibi, Tertia iam uigiles, &c.*

Extat ad trepidum tanto discrimine gub. vox ipsius, &c. *Vocem Cæsaris ad gubernatorem scribit App. 2. bello. Ciui. Gubernator desperans tandem clauum è manibus abijcit. Tum Cæsar sublato uelamine ad gubernatorem conuersus, & intonans alacri animo & forti: Aduersum fluctus exto, inquit. Cæsarem quippe & fortunam eius tecũ uehis. Hac uoce &c. Luca. in 5. Fisus cuncta sibi cessisse pericula Cæsar, Sperne minas, inquit, pelagi, uentoq; furenti Trade sinum, Italiam si cœlo autore recusas, Me pete, sola tibi causa est hæc iusta timoris, Vectorẽ non nosse tuum, quem numina nunquàm Destituunt, &c. Nauta autem ille Amyclas dictus est, autore eodem Lucano. Huius historiæ meminit Vale. c. 8. 9. Plura Plutar. in Cæsare. De*

Appia. ubi suprà. De uictimarum fuga. Luc. in 7. Admotus superis discussa fugit ab ara Taurus, & Emathios preceps se iecit in agros, Nullaq; funestis inuenta est uictima sacris. Crastini istius meminerunt omnes. Lucan. in 7. imprecatur ei æternam sceleris conscientiam. Dij tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur, Sed sensum post fata tuæ dent Crastine morti, Cuius torta manu commisit lancea bellum, Primaq; Thessaliam Romano sanguine tinxit. Lege Cæsarem 3. comment. Deprauatus locus est apud Appia. Crasinus pro Crastinus. Fugã Põpeij per Thessalica Tẽpe scribit Lu. in principio octaui. Latius Appia. & Plutar. in Pompeio.

In deserto Ciliciæ, &c. *Appianus, Ad orientem, inquit, Pompeius conuersus, Parthos, ueluti ab illis opem petiturus, nulli patefacto interim consilio, adire statuit, quod pene quũ in Ciliciam uenisset, amicis retulit. At illi à Parthis abstinendũ suadebant, &c. Extat elegantissima in 8. Lucani oratio, qua hanc Pompeij agitationem explicat eleganter. Cilicum per littora tutus Parua puppe fugit, sequitur pars magna senatus, Ad pro-*

fugum collecta ducem, paruisq; synedris, Quo portu mittitq; rates, recipitq; Selinus, In procerum cœtu tandem mœsta ora resoluit Vocibus his Magnus: comites belliq; fugæq;, &c. Sed Pompeius ne Parthos adiret, Lentulus persuasit, cuius uerba lege apud eundem Luca. in 8. ibi, Siccine Thessalicæ mentem fregere ruinæ, &c.

Vt denique in Pelusio, &c. *Idem Luca. in* 8. *Tunc Cilicum liquere solum, &c. usq; ad finem. Quod de Septimio hic dicitur, canit* Lu. *ibidem, Sceptra sua donata manu, transire parantem Romanus Pharia miles de puppe salutat Septimius, qui (proh superum pudor) arma satelles, &c. Hunc Appia. Sempronium nominat: nisi fortè sit nominis deprauatio. Mortem Pompeij canit idem* Luca. *uersus finem* 8. *Phar. Canit idem Luc. circa finē noni, quid egerit Cæsar erga Pompeij caput, à Ptolomæo sibi dono datum: dicit enim simulatas lachrymas emisisse. Vtq; fidem uidit sceleris, tutumq; putauit Iam bonus esse socer, lachrymas non sponte cadentes Effudit, gemitusq; expressit pectore læto, &c.*

Quippe & Theodotus. *Hic Theodo-*

tus Samius fuit rhetor, Ptolomæi regis pueri præceptor, dequo Appianus.

Cleopatra regis soror, &c. *Quæ hic de Cleopatra dicuntur, præter ea quæ scribunt Appia. Plutar. cæteri, lege* Luca. 10. *Phar. ibi, Iam Pelusiaci ueniens &c. Dicit prætereà Luca. Cæsarem ex Cleopatra filios genuisse, ut, Admisit Venerem curis, & miscuit armis, Illicitosq́; thoros, & non ex coniuge partus, &c. Obsessus in regia, &c. Hanc historiã lege* 10. *Phar.* Luc. *ibi,* Sic *uelut in tuta &c. Item parum infra, Lucifer à Casia prospexit rupe, &c. usque ad finem. Cæsar inquit Appia. Photinum & Achillam ob ea quæ in* Põ*peium perpetrauerãt, morte mulctauit. Theodotum demum fugientem Cassius quũ in Asiam uenißet, cruce suspendit. Tumultu ob hanc rem inter Alexandinos orto, quum regium exercitum in illum cõcitassent, pluribus prælijs circa regiam, & in maris littore certatum est. Quo in loco quum in mare desilijsset, & in profundo aliquandiu enatasset, Alexandrini uestem ab eo ademptam in trophæi modũ erexere.* Postremò *iuxta Nilum cũ rege certamẽ inijt.* Lege Plut. et Suet. tit. 35 li. 1.

In Asiam quoq; nouus rerum motus, &c. *Hanc historiã scribunt Suet. tit. 35. lib. 1. Plutar. in Cæsare. Iusti. lib. 42. Latè 4. commen. de bello Alexandrino. Eutro. c. ultimo li. 6. Florus li. 113. abbreu. Meminit Pli. cap. 4. 25. & cap. 12. 33. Appianus lib. 2. bellorum ciuil. Front. cap. 2. 2. docet quo astu à Cæsare uictus sit.*

At in Aphrica cum ciuibus, &c. *Bellum in Aphrica contra ciues à Cæsare gestũ scribunt A. Hirtius Antodius lib. 5. commen. qui de bello Aphrico inscribitur. Liu. li. 113. & 114. Plut. in Cęsare & Catone Vticensi. Copiosè Appianus lib. 2. bellorum ciuilium.*

Nec reliquias diceres, sed integrum bellum, &c. *L. Scipio partium Pompeianarum imperator, octo peditum legionibus instructus, equitum uiginti millibus, quorũ maior pars Libycorum fuit. Ad hæc scutatis plurimis, & elephantis circa 30. & cum eo Iuba rex, qui pedites alios ad triginta millium numerum, Numidas equitum ad uiginti millium, lanceatores quoque multos, & elephantes 60. alios secum duceret. Appianus li. 2. bellorum ciuili. Pompeius præterea Magnus*

apud Lucan. 8. *Phar. sic loquitur: Non omnis in armis Emathijs cecidi, nec sic mea fata premuntur, Ut nequeam releuare caput cladesq́; receptas Excutere. An Libycæ Marium potuere ruinæ Erigere in fasces, & plenis reddere fastis? Me pulsum leuiore manu fortuna tenebit? Mille meæ Graio uoluuntur in æquore puppes, Mille duces, sparsit potius* Pharsalia *nostras, Quàm subuertit opes. Ad id Appian. in hunc modum, inquit,* L. Scipionis *exercitus* 80. *milibus militum ad prælium instructus, & iam pridem expertus, & ex prima pugna in spem maximam elatus, hoc secundo prælio penitus dissipatus est. De huius* Scipionis *interitu præter alios lege Valeri. tit. secun.* 3. *capite* 14. *& Senecam epistol.* 24. *ad* Lucillium *copiosè, tam de Scipionis, quàm de* Catonis *morte. Appian.* L. *Scipio, qui eo in bello imperator fuit, hyemem in mari agens, hostilibus nauibus à casu obuius peregregiè se gessit, donec superata eius claße seipsum interemit, sponteq́; in mare præcipitem dedit.*

Cato mortē etiam lætus acciuit,&c. *De interitu Catonis præter supradictos lege Gel.ca.18.15.Lact.c.18.3. Plura Augu.c. 23.1.Ciuit.Vale.c.2.3.Cice.1.Offi.& 1. Tuscul.& alibi sæpe. De Catone Vticensi sic Luca.in 9.Hunc ergo per Syrtes Libyesq; extrema triumphum Ducere maluerim, q̃ per Capitolia curru scandere Pompeij, quàm frangere colla Iugurthæ. Ecce parens uerus patriæ, dignissimus aris Roma tuis per quem nunquàm iurare pudebit, Et quem si steteris unquàm ceruice soluta, Hunc olim factura deū. Hora. 1.2. Liui. lib.114. Plura Hircius lib. 6.commen.de bello ciuili.*

Quasi non esset vsquā dimicatū,&c. *Bellum contra Pompeianos, in Hispania à Cæsare gestum, scribunt Plutar. in Cæsare, Appia.2.bellorū ciuil. Latè Hirtius li.6. cōment. de bello ciuili. Val.c.6.7. De Munda Hispaniæ ciuitate, & bello ibi à Cæsare gesto, multa Strabo.li.3. Meminit Lucanus in 1. Vltima funesta concurrant prælia Munda. Syll. in 3. Et Munda Emathios Italis &c.*

Tribus & viginti vulneribus,&c. *De Cæsaris interitu scribunt præter supradictos*

Virg.

Virg.2.Georg.Ille etiam extincto miseratus Cęsare Romam, Quum caput, &c. per totũ. Hora.primo carminum ponit plurima prodigia, quæ mortem Cæsaris consecuta sunt: Iam satis terris niuis atque diræ Grandinis misit pater, &c. Spurina aruspex Cæsari prædixerat, ut proximos triginta dies caueret, quorum ultimis erat Idus Martiæ: eoq; quũ fortè mane uterque in domum Caluini Domitij ad Officium conuenisset, Cæsar Spurinæ: Ecquid scis Idus Mart. iam uenisse? Et is: Ecquid scis illas nondũ præterisse? Autor Val. ca. 11.8. Idem scribit Suet. in 1. Calphurnia prætereà Cæsaris uxor nocte, quam is ultimã in terris egit, inquietè uidit, multis eum confectum uulneribus in suo sinu iacentẽ: somnijq; atrocitate uehementer exterrita, rogare non destitit, ut proximo die à curia se abstineret. At ille, ne muliebri somnio motus id fecisse existimaretur, senatum, in quo ei parricidarum manus illatæ sunt, adire contendit. Idẽ Valer. libro primo capite de somnijs. Eo præterea die, quo Cæsar purpurea ueste uelatus aurea in sella consedit, ne maximo studio senatus exquisitum & delatum honorem spreuisse

uideretur, priusquàm exoptatum ciuium oculis conspectum sui offerret, cultui religionis in quam mox erat transiturus uacasset, mactatoq; opimo boue cor in extis non reperit. Ac responsum sibi à Spurina *aruspice, pertinere id signum ad uitam & consilium suum, quod utraque hæc corde continerentur. Erupit deinde eorum parricidium, qui dum Cæsarem hominum numero subtrahere uolunt, deorum concilio adiecerunt, Valer. lib. 1. ca. de prodigijs, & Cicero, lib. 2. de diuin. Dicit ibidem Cicero, Cæsarem in curia Pompeiana ante ipsius Pompeij simulachrum, tot centurionibus suis inspectantibus, à nobilissimis ciuibus, partim etiam à se omnibus rebus ornatis trucidatum fuisse. Conspiratorum in cædem Cæsaris nomina lege apud Appia. 2. bellorum ciuilium. Ibidem totã cædis seriem copiosè explicat. Ouid. 3. Fast. dicit in Cæsaris umbram, non in eius corpus sacrilegos deseuisse. Ait enim,* Præteriturus *eram gladios in principe fixos, Cum sic à castis Vesta locuta focis. Ne dubita meminisse, meus fuit ille sacerdos,* Sacrilegæ *telis me petiere manus Ipsa uirum rapui, simulachraq; nuda*

reliqui. Quod cecidit ferro, Cæsaris umbra fuit. Ille quidem cælo positus Iouis atria uidit, Et tenet in magno tēpla dicata foro, &c. Signa quæ mortem Cęsaris præcesserunt eleganter canit Ouid. 15. Meta. ibi, Talia nequicquam toto Venus anxia cælo, &c. Suet. tit. 80. lib. Eiusdem Cæsaris translationem in deum scribit idem Ouid. Ibidem, Hic sua compleuit &c. Vt enim sæpe dictum est, nobis omnia referre non placet. Aduertendum, Iulium Cæsarem tria ciuilia gessisse bella, contra Cn. Pompeium in Pharsalia, contra Scipionem & Catonem in Aphrica, contra Sex. Pompeium in Hispania. Autores Seru. 6. Aeneid. Appian. cæteri. Lucan. in 1. Diros Pharsalia campos impleat, & Pœni saturentur sanguine manes, Vltima funesta concurrant prælia Munda.

CAESAR AVGVSTVS. Caput III.

POpulus Romanus Cæsare & Pompeio trucidatis, rediisse in statum pristinæ libertatis videbatur: & re-

dicerat, nisi aut Pompeius liberos, aut Cæsar hæredem reliquisset: vel, quod vtroque perniciosius fuit, si non collega quōdam, mox æmulus Cæsarianæ potentiæ, fax & turbo sequentis seculi, superfuisset Antonius. Quippe dum Sextus Paterna repetit, trepidatum toto mari, dum Octauius mortem patris vlciscitur. Iterum fuit mouenda Thessalia, dum Antonius varius ingenio, aut successorē Cæsaris indignatur Octauiū, aut amore Cleopatræ desciscit in regem: nam aliter saluus esse nō potuit, nisi confugisset ad seruitutē. Gratulandum tamen in tanta perturbatione est, quòd potissimum ad Octauium Cæsarem Augustum summa rerum rediit, qui sapientia sua atque solertia perculsum vndique & perturbatum ordinauit imperii corpus: quod ita haud dubie nunquam coire & consentire potuisset, nisi vnius præsidis nutu quasi anima & mente regeretur. Marco Antonio & Publio Dolobella cōsulibus, imperium Romanū iam ad Cæsares tra-

ſferente fortuna, varius & multiplex motus ciuitatis fuit: quodq; in annua cæli conuerſione fieri ſolet, vt mota ſydera tonent, ac ſuo flexu tempeſtatem ſignificent: ſic quum Romanæ dominationis, id eſt, humani generis conuerſione penitus intremuit, omniq; genere diſcriminũ, ciuilibus, terreſtribus, ac naualibus bellis omne imperii corpus agitatum eſt.

POpulus Romanus Cæſare & Pompeio trucidatis, &c. *Caput iſtud tertiũ quaſi proœmium eſt ad Cæſaris Auguſti res geſtas, Cuius ſi quis in unum Tantarum ſperet cumulos aduoluere rerum, Promptius imponet glaciali Pelion Oſſæ. Geſta autem Octauij Auguſti ſcribunt Liuius à 116. lib. ad finem uſque operis. Appianus. lib. 2. 3. 4. & 5. bell. ciuil. Suetonius. li. 2. Plutar. in uitis Iulij Cæſaris, Ciceronis, M. Anto. M. Bruti.* Plura *compendioſe more ſuo Plinij cap. 45. 7. nat. hiſt.* Soli. *cap. 3. Gel. cap. 24. 10. & c. 7. 15. Macrob. 2. Satur. Vale. lib. 1. cap. de ſomnio, item cap. 6. 7. Lactant. cap. 8. 2. Sex. Aure-*

lius, Sex. Ruffus, Ser. 6. Aeneid. super illud Vergil. Hic uir hic est tibi. Eutrop. li. 7. Oros. li. 6. Quæ de eo scribunt Virgilius, Ouidius, Horatius, ac poetæ cæteri, locis suis adducentur. Aduertendum, Cæsarem Augustum quinque ciuilia gessisse bella. Suetonius tit. 9. secundi, & Seruius. 6. Aeneid. Propertius. 1. 2. Lucan. in 1. ibi. Hac mercede placent diros, &c.

BELLVM MVTINENSE. Caput IIII.

PRima ciuilium motuum causa testamentum Cæsaris fuit, cuius secundus hæres Antonius prælatum sibi Octauium furens, inexpiabile cōtra adoptionem acerrimi iuuenis susceperat bellum. Quippe quum intra decem & octo annos tenerum, obnoxium, & opportunum iniuriæ iuuenem videret, ipse planè * & conuitiis Cæsaris dignitatem, & furtis hæreditatē laceraret, ipsum insectari probris, & cunctis artib' cooptationem Iuliæ gentis quũ inhi-

* *Aliâs cō militio*

bere non desineret: denique ad deprimendum iuuenem, palàm arma moliri, & parato exercitu in Cisalpina Gallia resistentem motibus suis Decium Brutum obsidebat: Octauius Cæsar ætate & iniuria fauorabilis, & nominis maiestate, quod sibi induerat, reuocatis ad arma veteranis, priuatus (quis crederet?) consulem aggreditur, obsidione Mutinæ liberat Brutum, Antonium exuit castris: tum quidem etiam manu pulcher apparuit. Nam cruentus, & saucius aquilam à moriente signifero traditam, suis humeris in castra referebat.

PRima ciuilium motuũ causa, &c. *Bellum Mutinense scribunt Liu.li.*117. 118.119. *Appia.lib.3.bellorum ciui.Pluta. in M.Antonio.Front.c.7.1.ca.13.& 14.3. Cice.in Philip.Suet.tit.10.& inde li.1.Meminit Ouid.15.Met.qui de Augusto loquens sic inquit: Illius auspicijs obsessæ menia pacẽ Victa petent Mutinæ. Idem Ouid. canit 4. Fast.M. Antonium uictum ab Octauio bello*

Mutinensi 18. Cal. Maias. Luce secutura tutos pete nauita portus, Ventus ab occasu grandine mixtus erit. Sit licet & fuerit, tamen hac Mutinensia Cæsar Grandine militia contudit arma sua.

Cuius secũdus hæres Antonius, &c. *Non lego M. Antonium hæredem institutũ a C. Cæsare. Cæsar, inquit tit. 83. 1. Suet. tres instituit hæredes sororum nepotes, C. Octauiũ ex dodrante, &* L. *Pinarium, & Q.* Pedium *ex quadrante, reliquos in ima cera. C. Octauium etiam in familiam nomenq; adoptauit: pluresq; percußorum in tutoribus filij, siquis sibi nasceretur, nominauit. D. Brutum etiam in secundis hæredibus. Appia. circa finem* 1. *bellorum ciuilium non nominat alium primũ hæredem, nisi Octauium sororis suæ nepotem, ac filium adoptiuum, & subdit: Miserandũ porrò uel in primis id uisum est, quum Deciũ Brutum ex eius percussoribus inter secundos hæredes scriptum cognouisset. Consuetudo nẽpe Romanorum in testamentis fuit, primis hæredibus secundos addere, ut si primi hæreditatem non adißent, nanciscerentur ultimi.*

Acerrimi iuuenis, &c. *Decreuerat sena*

tus, nequis Augustum puerū diceret, ne maiestas tanti imperij minueretur, Autor Servius in Bucol. Virgilius sæpe Octauium iuuenem nominat, ut, Hic illum uidi iuuenem Melibœe: &, Hunc saltem euerso iuuenem succurrere seclo Ne prohibe, &c. Lege Cice. 4. & 5. Philip. De D. Bruto obsesso Frōt. c. 13. et 14. 3.

TRIVMVIRATVS.
Caput V.

QVum solus etiam grauis paci, grauis reipublicæ esset Antoni⁹, quasi ignis incendio Lepidus accessit, quia contra duos exercitus necesse fuit venire in cruentissimi fœderis societatē, diuersa omnium * nota incendia. Lepidum diuitiarum cupido, quarū spes ex turbatione reipublicæ, Antoniū vltiones de his, qui se hostē iudicassent, Cæsarē inultus pater, & manibus eius graues Cassius & Brutus agitabant. In hoc velut fœdus, pax inter tres duces componitur, apud Confluentes inter Perusiam & Bononiā iungunt manus,

** Alias uoto.*

& exercitus consalutant, nullo bono more Triũuiratus inuaditur. Oppressa armis republica, redit Syllana proscriptio, cuius atrocitas nihil in se minus habet, q̃ numerũ CXL. senatorum: exitus fœdi, truces, miserabiles, toto terrarum orbe fugientiũ. Pro quibus quis pro indignitate rei non ingemiscat? Quum Antonius concedente Cæsare auunculum suum, Lepidus Luciũ Paulum suum fratrem proscripserit. Romæ capita cæsorum proponere in rostris iam vsitatũ erat. Verùm sic quoq; ciuitas lachrymas tenere non potuit, quum recisum Ciceronis caput in illis suis rostris videretur, nec aliter ad videndum eum, q̃ solebat ad audiendũ, concurreretur. Hæc scelera in Antonii Lepidiq; tabulis. Cæsar percussoribus patris contentus fuit. Hæc quoque nisi * vlta fuisset, etiam iusta cædes haberetur.

Ciceronis caput ꝑ rostris positum.

** Aliâs multa.*

QVum solus etiam grauis paci, &c.
Exponunt hoc capite contenta Liu. lib.

119.*et* 120.*Plut.in M. Antonio,in M. Bruto,in M. Cic. App.li.3. & 4.bell.ciuil. Suet. tit.*12.13.*&* 17.*lib.*1.*Eutro.c.*1.7.*Oros.ca.*16.6.*Meminerunt Plin.c.*45.7. *Et Sol.c.*3.

Apud Confluentes inter Perusiã & Bononiam. *Asserit* 4.*bellorum ciuilium li. App. Octauium, Antonium & Lepidum conuenisse in eam peninsulam, quam circa Mutinensem urbem Labinius fluuius efficit. De Ciceronis interitu præter supradictos lege Vale.lib.*1.*ca.de auspicijs,item ca.*3.5.*Aug. cap.*30. 3.*Ciuita.*

BELLVM CASSII ET BRVti. Caput VI.

Brutus & Cassius sic Cæsarem, quasi Tarquinium regem depulisse regno videbantur. Sed libertatem quam maxime restitutam voluerunt, illo ipso parricidio pdidere. Igitur cæde perfecta, quum veteranos Cæsaris nec immeritò timerent, statim è Curia in Capitoliũ confugerunt. Nec illis ad vltionẽ deerat animus, sed ducẽ nõ habebant. Igitur quũ appareret q̃ strages.

Reipub.immineret, displicuit vltio cũ consulis abolitione decreta. Ne tamen publici doloris oculos ferrent, in prouincias ab illo ipso, quem occiderant Cæsare datas, Syriam & Macdeoniam concesserunt. Sic vindicta Cæsaris dilata potius quàm oppressa est. Igitur ordinata magis vt poterat, q̃ vt decebat, in Triumuiros republica, relicto ad vrbis præsidium Lepido, Cæsar cum Antonio in Cassium Brutumq; succingitur. Illi comparatis ingentibus copiis, eandem illam, quæ fatalis Cn. Pópeio fuit, arenam insederant. Sed nec tũ imminentia cladis destinatæ signa latuere. Nam & assuetæ cadauerum pabulo volucres, castra quasi iam sua circũuolabant, & in acie prodeuntibus obuius Aethiops nimis apertè, ferale signum fuit. Ipsiq; Bruto per noctem quum illato lumine ex more aliqua secum agitaret, atra quædam imago se obtulit, & quæ esset interrogata, Tuus inquit, malus Genius: hoc dixit, & sub oculis mirantis euanuit. Pari in meliora præ-

sagio in Cæsaris castris omnia, aues victimæq; promiserát. Sed nihil illo præsentius, q̃ Cæsaris medicus somnio admonitus, vt Cæsar castris excederet, quibus capi imminebat, vt factum est. Acie nanq; commissa quum pari ardore aliquandiu dimicatum foret, & quãuis duces non essent tunc præsentes, quum alterum corporis ægritudo, illũ metus & ignauia subduxissent, staret tamen pro partibus inuicta fortuna, & vltoris, & qui vindicabatur. Primũ adeo anceps fuit, & par * vtrunque discrimen, vt exitus prælii docuit. Capta sunt hinc Cæsaris castra, inde Cassii. Sed quãto efficacior est fortuna q̃ virtus? & q̃ verum est, quod moriens efflauit, Non in re, sed in verbo tantum esse virtutem? Victoriam illi prælio error dedit. Cassius inclinato cornu suorum, quum captis Cæsaris castris rapido impetu recipientes se equites videret, fugere arbitratus, euadit in tumulum: inde puluere & strepitu & iam nocte vicina eximentibus gesta res sen-

* *Alias utrique.*

ſum, quum ſpeculator quoq; in id miſſus tardius renunciaret, trāſactum de partibus ratus, vni ex proximis auferēdum præbuit caput. Brutus quū in Caſſio etiam ſuum animū perdidiſſet, ne quid ex conſtituti fide reſignaret (ita enim par ſupereſſe bello conuenerat), ipſe quoq; vni comitum ſuorum confodiendum præbuit latus. Quis ſapientiſſimos viros non miretur, ad vltimū nō ſuis manibus vſos? niſi hoc quoq; ex perſuaſione non defuit, ne violarēt manus, ſed in abolitione ſanctiſſimarum, pientiſſimarumq; animarum iudicio ſuo alieno ſcelere vterentur.

BRutus & Caſſius ſic Cæſarem, &c. *Bellum Caſſij & Bruti ſcribunt Liu. lib.* 121.122.123.*&* 124.*Plutar. in M. Antonio & M. Bruto. Appia. li.* 4.*bell. ciuil. Val. lib.* 1.*c. de ominibus c.* 2.3.*c.* 6.4.*c.* 1.5.*c.* 2.*&* 8.6.*c.* 9.9.*Eutrop. c.* 1.7.*Suet. tit.* 13 2.*Oroſ. c.* 16.6.*Fron. ca.* 2 4. *Lege quæ ſcribit Luca. lib.* 2.*ibi, At non magnanimi perculſit, &c.*

Nam & aſſuetæ, &c. *Binas aquilas ad*

eos aduolantes argenteis uexillis consedisse fama est, se inuicem rostris, & unguibus lacerantes, uel, ut alijs placet, se mutuò obseruantes, ac manentes: quæ publicis alimonijs à prætoribus educatæ sunt: eaq; die, quæ pugnam antecessit, uolantes abierunt. Autor Appian. lib. 4. bellorum ciuilium, Valer. lib. 1. cap. de auspicijs. Et rursus, Alites, inquit, exercitui insidentes sæpenumero mæstum clangorem edidere. Idem scribit Plutarchus in Bruto. Hoc idem accidit ante pugnam Philippicam inter Cæsarem & Pompeium. Lucanus in 7. Nec solum Hæmonij funesta ad pabula belli Bistonij uenere lupi, &c. Vultures triduo antè aut biduo uolare soliti sunt, ubi cadauera futura sunt. Plin. cap. 6. 10. Herodotus Brysonis Rhetoris pater, uultures ex diuerso orbe nobis incognito aduolare putauit, argumento quòd nemo nidum vidißet uulturis, & quod multi exercitum sequentes repente appareant. Aristo. cap. 5. 6. naturæ animalium.

Obuius Aethiops, &c. *Ex Asia, inquit Appianus in 4. in Europam Bruto transiturus cum exercitu, nocte deficiente penè*

lumine horrendam uigilanti astitisse imaginem, quam quum impauidè rogaret ille, quisnam hominum aut deorum esset, hoc solum respondisse: Tuus ò Brute dæmon malus: in Philippis me uidebis, eamq́; nouissima in pugna, quæ in Philippis acta est, iterum illi apparuisse. Exercitui è castris exeunti Aethiopem obuium factum memorant, quem ut iniquum omen auersati interemere milites. Idem scribit Plutarchus in Bruto Idem contigisse Cassio Parmensi apud Athenarum urbem, docet Valer. libro 1. tit. de somniis cap. 7. Faciunt huc quæ scribit idem Vale. lib. 1. tit. de ominibus, cap. 7. & 8.

Cæsaris Medicus somnio, &c. *Somnium istud lege apud Vale. Max. li. 1. tit. de somnio. ca. 1. De somnio quotuplex sit, cur accidat, quod uerū, quodq́; falsum, notaui plura in annota. Claudiani de sexto consulatu Honorij ex Aristotele, Cicerone. Plinio, Macrobio, Augustino cap. 25. de spiritu & anima, Lucre. 4. lib. de rerum natura. Et quo quisq; ferè, &c.*

BELLVM

BELLVM PERVSINVM. Caput. VII.

ALterum bellum concitauit agrorũ diuiſio, quos Cæſar veteranis in caſtris precium militiæ perſoluebat. Semper L. Antonii peſſimum ingeniũ, Fuluia gladio cincta virilis militiæ vxor agitabat. Ergo depulſos agris colonos incitando, iterum in arma ierat. Hic verò iam non priuatis, ſed totius ſenatus ſuffragiis iudicatum hoſtem Cæſar aggreſſus, intra Peruſiæ muros redegit, compulitq; ad extrema deditionis, turpi & nihil non experta fame.

ALterum bellum cõcitauit, &c. *Hoc bellum ſcribunt Florus lib.* 136. *abbreuiatio. Sueto. tit.* 14. *&* 15. *lib.* 2. *Latius Appia. lib.* 5. *bellorum ciuilium. Eutrop. cap.* 1. 7. *Oroſ. cap.* 16. 6. *Plin. cap.* 45. 7. *Soli. ca.* 3. *Bellum* Peruſinum, *& cætera ab Auguſto geſta bella, ſic* Propert. *prima.* 2. *explicat. Nam quotiens Mutinam, aut ciuilia buſta* Philippos, *Aut canerem Siculæ Craſſiica bella fugæ,*

Euersosq́; focos antiquæ gentes Ethruscæ, Et Ptolemææ littora capta Phari, Aut canerem Agyptum, *& Nilum, quum tractus in urbem Septem captiuis debilis ibat aquis, Aut regum auratis circundata collo catenis, actia in sacro currere rostra uia.* Et Luc. in 1. *His Cæsar* Perusina *fames, Mutinæq; labores Accedant fatis, & quas præmit aspera classes* Leucas, *& ardēti* Seruilia *bella sub Aetna.* Lege *quæ de Augusto scribit Maro. 6. Aeneid. Hic vir, hic est tibi quē, &c. Ex uerbis* Prop. et *Lucani patet, scriptores nō semper seruare in scribendo eundem ordinē, quo res gestæ sunt. Quare non mirum est, in uetustis Flori exemplaribus post Mutinense bellum Perusinum bellum immediate sequi, nisi hoc poeticæ tribuas licentiæ. Ouid. in fine Metamor. enumerans ciuilia bella ab Augusto gesta. Perusinum prætermisit. Illius auspicijs obsessæ mœnia pacem uicta petent Mutinæ.* Pharsalia *sentiet illum, Emathijq; iterū madescent cæde Philippi, Et magnum Siculis nomen superabitur undis,* Romaniq; *ducis coniux Aegyptia tæde Non bene fisa cadet, &c.*

BELLVM CVM SEXTO Pompeio. Caput. VIII.

SVblatis percussoribus Cæsaris, superer at Pompei domus: alter iuuenũ in Hispania occiderat, alter fuga euase rat, cõtractisq́; in felicis belli reliquiis, quum insuper ergastula armasset, Siciliam, Sardiniamq́; habebat. Iam & classe medium mare insederat. O quàm diuersus à patre? ille Cilicas extinxerat, hic secum piratas nauales agitabat. Tanta mole belli penitus in Siculo freto iuuenis oppressus est: magniq́; famã ducis ad inferos secum tulisset, si nihil tentasset vlterius, nisi quod magnæ indolis signum est, sperare semper. Perditis enim rebus profugit, Asiãq́; velis petiit, venturus ibi in manus hostium & catenas: & quod miserrimum est fortibus viris ad hostium arbitrium sub percussore moriturus. Non alia post Xerxem miserabilior fuga. Quippe modò trecentarũ quinquaginta nauiũ dominus, cum sex septém ue fugiebat, ex-

tincto prætoriæ nauis lumine, annulis in mare abiectis, pauens atque respectans, & tamen non timens ne periret.

SVblatis percussoribus Cæsaris, &c. *Quæ hoc capite continentur, scribunt Liuius lib. 127. 128. & 129. Suet. tit. 16. 2. Copiosius Appia. lib. 5. bell. ciuil. Eutro. c. 1. 7. Oros. c. 16. 6. Plin. ca. 45. 7. Soliu. ca. 3. Siculo bello ambulante in littore Augusto, piscis è mari ad pedes eius exilijt. Quo argumento uates respondere, Neptunū patrem adoptantem eum sibi, Sex. Pompeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria sub pedibus Cæsaris futuros, qui maria tempore illo tenerent. Autor Plin. c. 16. 9. Lege carmina quæ capite præcedenti adscripsimus. Hoc bellum canit eleganter Horatius ode nona Epodi. Vt nuper actus Cum freto Neptunius dux fugit ustis nauibus, Minatus urbi uincula, quæ detraxerat Seruis amicus perfidis.*

BELLVM PARTHICVM Duce Ventidio.
Caput IX.

QVamuis in Caßia & Bruto partes sustulisset, in Pompeio totũ partium nomen abolesset: nondum tamẽ ad pacis stabilitatẽ profecerat Cæsar, quum scopulus & nodus & mora publicæ securitatis superesset Antonius: nec ille defuit vitiis quin periret: imo omnia expertus ambitu & luxuria, primùm hostes, deinde ciues, tãdem etiã terræ seculum liberauit. Parthi clade Craßiana altius animos erexerant, ciuilesq; populi Rom. discordias læti acceperant. Itaque vt prima affulsit occasio, non dubitauerunt erumpere: vltrò quidem inuitãte Labieno, qui missus à Caßio Brutoq; (qui furor scelerum?) sollicitauerat hostes in auxiliũ, & illi Pacoro duce, regio iuuene, dißipant Antoniana præsidia. Casca legatus, ne veniret in potestatem, à gladio suo impetrauit. Denique ablata Syria emanabat latius malum, hostibus sub auxilii specie sibi vincẽtibus, nisi Ventidius, & hic legatus Antonii incredibili felicitate, & Labieni copias, ipsumq;

Pacorum & omnem Parthicum equitatum toto inter Orontem & Euphratē sinu, latè cæcidisset. Viginti amplius millium fuit: nec sine cōsilio ducis, qui simulato metu adeo passus est castris succedere, donec absumpto iactus spacio, adimeret vsum sagittarū. Rex fortissime dimicans cecidit. Mox circúlato eius per vrbes q̄ desciuerant capite, Syria sine bello recepta. Sic Crassianā cladem Pacori cæde pensauimus.

QVāuis in Cassio & Bruto, &c. *Hoc bellum scribunt Liuius li.* 127. *&* 128. *Late* Plutar. *in uita M. Antonij. Appianus in eo libro qui* Parthicus *inscr bitur copiosè. Iust. lib.* 42. *Eutrop. ca.* 2. 7. *Oros. cap.* 16. 6. *Multa Gell. cap.* 4. 15. *Noctium Atticarum. Et Val. Max. ca.* 10. 6. *Front. ca.* 1. 1. *& ca.* 2. 2. *docet quo astu* Parthos *superauit Ventidius. hic primus Romanorum* Parthos *superauit. Autor Eusebius in temporibus. Addit Appianus.* Ventidius *de* Parthis *usque ad ætatem nostram solus triumphauit, uir natione ignobilis quum in Antonij amicitiam*

se insinuasset, illustrium rerum occasiones ade ptus est, quibus strenuè usus, satis approbasse creditur, quæ de Antonio & Cæsare dicta sunt, feliciores per alios quàm per seipsos esse in bello duces. Lege Gellium & Valeriū ubi suprà. Docet idem Appianus: Parthos decem & octo prælijs à Romanis superatos.

BELLVM PARTHICVM cum Antonio. Caput X.

EXpertis inuicem Parthis atq; Romanis, quum Crassus atq; Pacorus vtrinque virium mutuarum documenta fecissent, pari rursus reuerentia, integrata amicitia, & quidem ab ipso fœdus Antonio cum rege percussum. Sed immensa vanitas hominis, dum titulorum cupidine Araxem & Euphratem snb imaginibus suis * legi concupisset: neq; causa, nec cōsilio, ac ne imaginaria quidem belli cōditione, quasi hoc quoq; ex arte ducis esset obrepere, relicta repente Syria in Parthos impetum

Aliâs labi.

facit. Gens præter armorum fiduciam simulat trepidationem, & in cāpos fugam. Hic statim quasi victor sequebatur, quum subitò nec magna hostium manus ex improuiso, etiam in fessos via, sub vespere velut nimbus erupit, & missis vndique sagittis duas legiones operuerunt. Nihil acciderat in comparationem cladis, quæ in posterum diē imminebat, nisi interuenisset deū miseratio. Vnus ex clade Crassiana Parthico habitu castris adequitat, & salute latinè data, quū fidem ipse fecisset, quid immineret edocuit, iam affuturum cū omnibus copiis regem, irent retrò, peterentq; montes: sic quoque hostē fortasse non defore: atque ita sequuta est minor vis hostium q̄ imminebat. Adfuit tamen, deletæq; reliquæ copiæ forent, nisi vrgentibus telis in modū grandinis quadam sorte quasi doctè procubuissent ingenua milites, & elatis super capita scutis, cæsorum speciē præbuissent. Tum Parthus arcus inhibuit. Deinde Romani quum se rursus extu-

liſſent, adeò res miraculo fuit, vt vnus ex barbaris miſerit vocem: Ite & bene valete Romani, merito vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fugiſtis. Non minor ex aqua poſteà, quam ab hoſtibus accepta clades. Infeſta primum ſiti regio, tū quibuſdā Salmacidis fluuius infeſtior: nouiſſimeq; quum iam ad inualidis & auide hauriebatur, noxiæ etiā dulces fuere. Mox & ardores per Armeniam, & niues per Cappadociam, & vtriuſque cæli ſubita mutatio pro peſtilentia fuit. Sic vix tertia parte de XVI. legionib' reliqua, quum argentum paſſim dolabris concideret, & ſub inde inter moras mortem à gladiatore ſuo flagitaſſet, egregius imperator tandem profugit in Syriam, vbi incredibili quadam mentis væcordia ferocior aliquanto factus eſt, quaſi viciſſet qui euaſerat.

EXpertis inuicem Parthis atque Romanis, &c. *Autores hiſtoriæ ſunt Florus 130. li. ſuarum abbreuiationum. Plutarc.*

in uita M. Antonij. Appianus in Parthico. Iustinus lib. 42. Eutropius capite primo septimi. Orosius cap. 16. 6. Frontinus cap. 3. 13 secundi.

Gens præter armorum fiduciã simu lat fugam, &c. *Scribunt Appianus in Parthico, Plutarchus in M. Craßo, Parthos fugientes sagittas à tergo emittere, qua arte non minores quàm consistentes calamitates hostibus inferre. Vergil. Fidentemq́; fuga Parthum, uersisq́; sagittis. Lucanus, Emissa Parthis post terga sagitta. Horatius 12. ode. 2. Carm. Idem scribit Naso primo de remedio, & in Ibin. Primo de arte, Quid fugis ut uincas, &c. Claudianus, Partis sagittas tendere certior. Latius scripsi rem hanc in Epithalamio Honorij & Mariæ apud Claudianum.*

Non minor ex aqua posteà, &c. *De re sic Appianus in Parthico: Primi igitur, inquit, ad flumen quoddam peruenere, cuius aqua frigida admodum ac splendida fuit, uerum salsa ac uenenosa: cuius causa adurente siti præcordia à dolore uexabantur. Quod quum à Marco & cætera. Idem scribit Plutarchus in Antonio. De Salmacide Cariæ*

fonte, qui ingredientes in eum effœminat ac molles reddit, lege apud Ouidium 4. Metam. ibi, Prætereo, dulciq; animos nouitate, &c. Lege Strabonem lib. 14.

De sexdecim legionibus, &c. *Secundum enumeratione͂ Appiani fuerunt in exercitu Antonij ferè tredecim supra centum millia hominum, ex quibus quum Antonius numerum recenseret, 20. millia peditum, quatuor equitum millia amisisse comperit: non tamen omnia bello, inquit, cæsa, uerum supra dimidium morbis ualetudineq; consumpta. Plutarchus dicit Antonium habuiße in suo exercitu 370. millia hominum. In Parthorum uerò exercitu equitum millia 400. In numero autem peremptorum Plutarchus cum Appiano concordat.*

BELLVM CVM ANTONIO Et Cleopatra. Caput XI.

FVror Antonii quatenus per ambitum non interiret, & luxu & libidine extinctus est. Quippe post Parthos

uatæ castellorum & vrbium specie,nõ sine gemitu maris & labore ventorũ ferebantur:quæ quidẽ ipsa moles exitio fuit. Cæsaris naues à triremibus in senos,nec amplius ordines creuerant. Itaq; habiles in oĩa q̃ vsus poscebat, ad impetus & recursus flexusq; capiendos, illas graueis, & ad omnia præpeditas, singulas plures adortæ missilibus simul tum rostris, ad hoc ignibus iactis ad arbitrium dissipauere. Nec vlla re magis hostilium copiarum apparuit magnitudo,q̃ post victoriã. Quippe immensa classis naufragio belli facto,toto mari ferebatur, Arabumq; & Sabæorum, & mille aliarum gentium Asiæ spolia, purpuram aurumq; in ripam assiduè mota ventis maria reuomebant. Prima dux fugæ regina cum aurea puppe, veloq; purpureo se in altum dedit: mox sequutus Antonius: sed instare vestigiis Cæsar. Itaque nec præparata in oceanum fuga,nec munita præsidiis vtraque Aegypti cornua Parethonium atque Pelusium profue-

re: propè manu tenebantur. Prior ferrũ occupauit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris prouoluta tẽtauit oculos ducis frustrà : nam pulchritudo intra pudicitiam principis fuit. Nec illa de vita quæ offerebatur, sed de parte regni laborabat. Quod vbi desperauit à principe, seruariq; se triumpho, vidit, incautiorem nacta custodiam, in Mausoleum se (sepulchra regum sic vocãt) recepit: vbi maximo, vt solebat induta cultu, in differto odoribus solio iuxta suum se collocauit Antonium, admotisq; ad venas serpentibus, sic morte quasi somno soluta est.

FVror Antonii, &c. *Quæ hic scribũtur, habentur à Liuio* 130. *& tribus sequentibus. Latè Plutarchus in M. Antonio. Suetonius tit.* 17. *&* 18. *li.* 2. *Eutrop. cap.* 2. 7. *Orosius. ca.* 17. 6. *Vale. cap.* 8. 3. *August. cap.* 30. 3. *Ciuitatis: Lactant. cap.* 8. 2. *Lege quæ scribit Plinius cap.* 35. 9. *cap.* 3. 21. *c.* 3. 33. *Macrob.* 3. *Saturn. uersus finem.*

Romanum imperiũ petit, &c. *Ouid.* 15. *Met. Romaniq; ducis coniux Aegyptia*

tædæ Non bene fisa cadet, frustraq; erit illa minata Seruitura suo Capitolia nostra Canopo.Item in fine 1.Fastor. Idem scribit Hora, penultima primi Carm. Dum Capitolio Regina dementes ruinas Funus & imperio parabat, Contaminato cum grege turpium Morbo uirorum, quod libet impotens Sperare, fortunaq; dulci Ebria, sed minuit, &c. Proper. 1. *2. Aut canerem Aegyptum, &c. Latius elegia 7.4. Meminit Iuuenalis satyra 2. Plura. Virg. in fine 8. Aeneid. Hæc inter tumidi latè maris, &c.* Ab ebrio imperatore. *Scribit Plin. in fine 14. historiæ natur. M. Antonium hominem ebrium fuisse, edito etiam uolumine de sua ebrietate, quo patrocinari sibi ausus approbauit planè, & cætera quæ sequuntur.*

BELLA ADVERSVS GENtes exteras. Caput XII.

HIc finis armorum ciuilium: reliqua aduersus exteras gentes: quæ districto circa mala sua imperio, di-

uersis orbis oris emicabāt. Noua quippe pax: necdum assuetæ frenis seruitutis tumidæ gentium inflatæq; ceruices ab imposito nuper iugo resiliebant. Ad septentrionem conuersa fermè plaga ferocius agebat. Norici, Illyrii, Pannonii, Dalmatæ, Mysii, Thraces & Daci, Sarmatæ atque Germani. Noricis animos dabant alpes atq; niues, quòd bellum non posset ascendere. Sed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones atque Vindelicos, per priuignum suum Claudiū Drusum pacauit. Quæ fuerit callidarum gentium feritas, facilè vel mulieres ostendere, quæ deficientibus telis infantes ipsos afflictos humo, in ora militum aduersa miserunt. Illyrii quoque sub alpibus agunt, imasq; valles earum, & quædam quasi claustra custodiunt, abruptis torrentibus implicati. In hos expeditionem ipse sumpsit, fieriq; pontem imperauit. Hic se & aquis & hoste turbantibus, cunctanti ad ascensum militi scutum de manu rapuit, & in via primus, tunc

agmine

agmine sequuto, quum Illyricus multitudine pontem succidisset, saucius manibus ac cruribus, speciosior sanguine, & ipso periculo augustior, terga hostiũ præcidit. Pannonii duobus saltibus, ac tribus fluuiis, Drauo, Sauo, Histroq; vallantur: populati proximos, intra ripas se recipiebant. In hos domandos Vibium misit: cæsi sunt in vtrisq; fluminibus: arma victorum non ex more belli cremata, sed capta sunt, & in profluentes data, vt cæteris qui resistebãt, victoria sic nunciaretur. Dalmatæ plerunque sub syluis agunt, inde ad latrocinia promptissimi. Hos iam quidẽ Marius incensa vrbe Delminio quasi detruncauerat. Posteà Asinius Pollio gregibus, armis, agris mulctauerat: hic secundus orator, Sed Augustus perdomandos Vibio mandat, qui efferũ genus fodere terras coëgit, aurumq; venis repurgare, quod alioquin gens omnium cupidissima, studiosa diligentia anquirit, vt illud in vsus suos seruari videatur. Mysii q̃ feri, q̃ truces fuerint,

q̄ ipſorum etiam barbari barbarorum, horribile dictu eſt. Vnus ducum ante aciem poſtulato ſilentio: Qui vos, inquit, eſtis? Reſponſum inuicem: Romani, gentiũ domini. Et illi: Ita, inquiunt, fiet, ſi nos viceritis. Accepit omen Marcus Craſſus. Illi ſtatim ante aciẽ imolato equo concepere votum, vt cæſorũ extis ducũ & litarent & veſcerentur. Deos audiſſe crediderim, nec tubã ſuſtinere potuerunt. Non minimum terroris incuſſit barbaris Chonidius centurio, ſatis barbaræ, efficacis tamen apud pares homines ſtoliditatis, qui focum gerens ſuper caſſidem, ſuſcitatã motu corporis flammã velut ardenti capite fundebat. Ante hos Thracum maximus populus deſciuerat. Ille barbarus & ſignis militaribus & diſciplina, armis etiam Romanis aſſueuerat. Sed à Piſone perdomiti, in ipſa captiuitate rabiem oſtendere: quippe quum catenas morſibus tentarent, feritatem ſuã ipſi puniebant. Daci mõtibus inhærẽt Cotiſonis regis imperio,

quoties cõcretus in gelu Danubius iũxerat ripas, decurrere solebant & vicina populari. Visum est Cæsari Augusto gentẽ aditu difficillimã submouere. Misso igitur Lentulo vltra vlteriorẽ repulit ripã: citra præsidia costituit. Sic hic Dacia nõ uicta, sed summota atq; dilata est. Sarmatæ patẽtibus cãpis inquietant: & hos per eundẽ Lentulum ꝓhibere Danubio satis fuit: nihil præter niues rarasq; syluas habent. tanta barbaria est, vt pacem nõ intelligant. Germaniam quoq; vtinã vincere tanti non putassent: magis turpiter amissa est, q̃ gloriosè acquisita: sed quatenus sciebat patrẽ suũ Cæsarẽ bis traiecto ponte Rheni, quæsisse bellum, in illius honorem concupiit facere prouinciã: & factum erat, si barbari tam vitia nostra, q̃ imperia ferre potuissent. Missus in eam prouinciã Drusus primos domuit Vsipetes, inde Tencatheros pcur rit & Cattos. Nã Marcomanorũ spoliis insignibus quendam editum tumulũ in trophæi modum excoluit. Inde va-

Drusus.

lidissimas nationes, Cheruscos, Sueuos & Sicambros pariter aggressus est. Qui viginti centurionibus incrematis hoc velut sacramento sumpserant bellum, adeò certa victoriæ spe, vt prædã in antecessum pactione diuiserint. Cherusci equos, Sueui aurum & argentũ, Sicambri captiuos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor nanq; Drusus equos pecora, torques eorum, ipsosq; prædà diuisit, & vendidit. Præterea in tutelã prouinciæ præsidia atq; * prouincias vbiq; disposuit. Per Mosam flumẽ, per Albim, per Visurgim, per Rheni quidẽ ripam, quinquaginta amplius castella direxit, Bonnam & Gesoniam cũ pontibus iunxit, classibusq; firmauit: inuiũ atque inaccessum in id tempus Hercynium saltum patefecit. Ea denique in Germania pax erat, vt mutati homines, alia terra, cœlũ ipsum mitius molliusq; solito videretur. Denique nõ per adulationem, sed ex meritis, defuncto ibi fortissimo iuuene, ipsi, quod nunq̃ alteri senatus, cognomen ex prouin-

* *Aliâs, prætores.*

cia dedit. Sed difficilius est prouincias obtinere, q̃ facere: viribus parantur, iure retinentur. Igitur breue id gaudium fuit. Quippe Germani victi magis q̃ domiti erant: moresq́; nostros magis q̃ arma sub Imperatore Druso suscipiebant. Postquam ille defunctus est, Varii Quintilii libidinē ac superbiā haud secus q̃ sæuitiam odisse cœperunt. Ausus ille agere conuentum: & in castris se direxerat, quasi violentiam barbarorum & lictoris virgis, & præconis voce posset inhibere. At illi qui iam pridem rubigine oblitos enses inertesq́; cernerent equos, vt primùm togas & sæuiora armis iura viderunt, duce Arminio arma corripiunt. Quum interim tanta erat Varo pacis fiducia, vt ne prædicta quidem, & prodita per Segestem vnú ducum coniuratione commoueretur. Itaque improuidum & nihil tale metuentem improuiso adorti, quum ille (ò securitas) ad tribunal citaret, vndique inuadunt, castra rapiunt, tres legiones opprimuntur. Varus perditas

res eodem quo Cannensem diem Paulus, & fato est & animo sequutus. Nihil illa cæde per paludes, perq; syluas cruentius, nihil insultatione barbarorum intolerantius: præcipue tamen in causarum patronos: aliis oculos, aliis manus amputabant: unius os sutum, recisa prius lingua, quā in manu tenens barbarus: Tandē, inquit, vipera sibilare desiste. Ipsius quoq; cōsulis corpus, quod militum pietas humi abdiderat, effossum. Signa, & aquilas duas adhuc barbari possident: tertiam signifer prius q̄ in manus hostium veniret, euulsit, mersamq; intra baltei sui latebras, gerens, in cruenta palude sic latuit. Hac clade factum, vt imperiū quod in littore oceani non steterat, in ripa Rheni fluminis staret. Hæc ad septentrionem. Sub meridiano tumultuatum magis q̄ bellatum est. * Musulanios atque Getulos accolas Syrtium Cosso duce cōpescuit, vnde illi Getulici cognomen. Latius victoria patet. Marmaridas atque Garamantas Turmio subigendos de-

*Masæsylios forte.

dit. Potuit & ille redire Marmaricus, ſed modeſtior in æſtimanda victoria fuit. Ad orientem plus negocii cũ Armeniis: huc alterum Cæſar ex nepotibus ſuis miſit, ambo fato breues, ſed alter inglorius. Maſſiliæ quippe Lucius morbo ſoluitur: in Lycia Caius ex vulnere, quum Armeniam ad Parthos ſe ſubtrahentem recepit. Armenios victo rege Tigrane in hoc vnum ſeruitutis genus Pompeius aſſueuerat, vt rectores à nobis acciperent. Intermiſſum ergo ius per hunc recuperatũ, nõ incruẽto, nec inulto tamen certamine. Quippe D.omnes, quem rex Artaxates præfecerat, ſimulata proditiõe adortus virum intentum libello, quem vt theſaurorum rationem cõtinentem ipſe porrexerat, ſtricto ferro cruentus ex vulnere in tempus: cæterum barbarus vndique infeſto exercitu oppreſſus, gladio, & pyra, in quam ſe percuſſus immiſit, ſuperſtiti etiam Cæſari ſatiſfecit. Sub occaſu pacata ferè erat omnis Hiſpania, niſi quam Pyrenæi de-

ſinentis copulis inhærenrem citerior alluebat Oceanus. Hic duæ validiſſimæ gentes, Cantabri & Aſtures, immunes imperii agitabant. Cantabrorũ & prior & altior, & magis pertinax in rebellando animus fuit, qui non contenti libertatem ſuam defendere, proximis etiam imperitare tentabant, Vacceósq; & Curgonios, & Aurigonas crebris incurſionibus fatigabant. In hos igitur, quia vehementius agere nunciabatur, nõ mandata expeditio, ſed ſumpta eſt, ipſe venit: Sageſama caſtra poſuit: inde partito exercitu totã in diẽ amplexus Cantabriam, efferam gentẽ ritu ferarum quaſi indagine debellabat. Nec ab Oceano quies, quum infeſta claſſe ipſa quoque terga hoſtiũ cæderetur. Primum aduerſus Cantabros ſub mœnibus Belgicæ præliatus eſt. Hinc fuga in eminentiſſimum Vinniũ montem, quà maria prius oceani, q̃ arma Romana aſcenſura eſſe crediderant, Tertiò Arracillum oppidum magna vi repugnat: captum tamẽ poſtre-

mò fuit. Medulli montis obſidio, quẽ perpetua XV. millium foſſa comprehenſum cinxit vndique,ſimul adeunte Romano: poſtq̃ extrema barbari vident, certatim igne, ferro inter epulas, venenoq́; quod ibi vulgo ex arboribus taxis exprimitur, præcepere mortem,ſeq; pars maior è captiuitate,quæ videbatur,vindicauere. Hæc per Antiſtium,* Firmium, Agrippam legatos, hybernãs in Taraconis maritimis Cæſar accepit. Ipſe præſens hos deduxit, mõtibus,hos obſidibus adſtrinxit,hos ſub corona iure belli vendidit. Digna res lauro,digna curru ſenatui viſa eſt: & Cæſar tantus erat,vt poſſet triũphos comtemnere. Aſtures per idem temp⁹ ingenti agmine à montibus ſuis deſcẽderant:nec temere ſubtus, vt barbaris impares & poſitis caſtris apud Aſturã flumen,trifariam diuiſo agmine, tria ſimul Romanorum caſtra aggredi parant. Fuiſſet & anceps & cruentum, & vtinam mutua clade certamen, tunc tam fortibus etiam ſubitò,tam cũ con

** Aliâs Furmiũ.*

ſilio venientibus, niſi Trigecini prodidiſſent: A quibus præmonitus Cariſius, cum exercitu adueniens oppreſſiſſet conſilia. Sic tamen quoque non incruēto certamine reliquias fuſi exercitus validiſſimi ciuitas Lācia excepit: vbi loci adeò certatum eſt, vt captam vrbem faſces poſcerentur: ægre dux impetrauit veniam, vt victoriæ Romanæ ſtans potius eſſet, q̃ incenſa monumentum. Hic finis Auguſto bellicorū certaminum fuit: idem rebellandi finis Hiſpaniæ, Certa mox fides æterna pax cum ipſorum ingenio in pacis partes promptiore, & cum cōſilio Cſaris, qui fiduciam mōtium timens, in quos ſe recipiebāt, caſtra ſua, ſed quæ in plano erant, habitare & incolere iuſſit. in gentis eſſe conſilii illud obſeruari cœpit. Natura regionis circa ſe omnis aurifera, miniiq; & chryſocollæ, & aliorum colorum ferax. Igitur exerceri ſolum iuſſit. Sic Aſtures latentes in profundo opes ſuas atq; diuitias, dū aliis quærunt, noſſe cœperūt. Omnibus ad

Hiſpania aurifera.

occaſum & meridiē pacatis gentibus, ad ſeptentrionem quoq; duntaxat intra Rhenum atque Danubium, item ad orientem intra Taurū & * Euphratem, Nilum quoque. Reliqui quoq; qui immunes imperii ſerant, ſentiebant tamen magnitudinem, & victoriam gentium populi Romani reuerebantur. Nam & Scythæ miſere legatos, & Sarmatæ, amicitiam petentes. Seres etiam, habitantesq; ſub ipſo ſole Indi, cum gemmis & margaritis, elephantes quoque inter munera trahentes, nihil magis q̃ longinquitatem viæ imputabant: quadriennium impleuerant, & tamen ipſe hominum color ab alio venire ſole fatebatur. Parthi quoque quaſi victoriæ pœniteret, rapta clade Craſſiana, vltrò ſigna retulere. ſic vbique cuncta atque continua totius generis humani aut pax fuit, aut pactio. Auſusque tandem Caius Auguſtus ſeptingenteſimo ab vrbe condita anno Ianum geminum claudere, bis ante

Cuſpinianus Tigrī legit.

ſe clauſum, ſub Numa rege, & victa primùm Carthagine: hinc conuerſus ad pacem, pronum in omnia mala & in luxuriam fluens ſeculum, grauibus, ſeuerisq; legibus multis coërcuit. Ob hæc tot facta ingentia dictator perpetuus, & Pater patriæ dictus. Tractatum etiã in ſenatu, an quia cõdidiſſet imperiũ, Romulus vocaretur. Sed ſanctius & reuerentius viſum eſt nomen Auguſti, vt ſcilicet iam tum dum colit terras, ipſo nomine & titulo conſecraretur.

L. FLORI EPITOMES QVARTI ET VLTI*mi. Lib. finis.*

HIC finis armorũ ciuilium, &c. *Quæ hoc vltimo capite ſcribit Florus, habentur compendioſe a Suetonio tit. 20. & 21. lib. 2. Liuio lib. 132. & ſequentibus. Eutrop.*

cap.2.& sequentibus,lib.7.Oros.c.17.ac deinceps lib.6. Quas gentes Augustus deuicit, enumerat Virg.in fine 8. Aeneid. Item Ouidius li.15.Metam.ibi. Quid tibi barbariam, &c.Lege quæ scribit 2.Trist. Horat.14.& 15.4. Carminum. Appianus in eo libro qui Illyricus inscribitur, circa medium enumerat gentes quas Augustus subegit. Hi autem sunt. Oxyei, Perthenethæ, Bithiates, Thaulatij, Cãbei, Merromeni, Parissei, *Docleatæ, Cariniij,&c.Lege* Sextum *Ruffum.*

In hos expeditionẽ ipse sumpsit,&c. *Hanc Illyricam expeditionem scribunt Liui. lib.132. Appia. in Illyrio. Octauianus externa bella duo omninò per se gessit, Dalmaticũ adolescens adhuc, & Antonio deuicto Cantabricum. Dalmatico etiam uulnera excepit, una acie dexterum genu lapide ictus: altera autem & crus,& utrunque brachium ruina pontis consauciatus. Autor Suet. tit. 20.lib. 2. Appia. dicit hoc accidisse non Dalmatico, sed Iapodum bello: item non in acie, sed urbis expugnatione. Hanc urbem Metulium nominatam dicit. Quam rem lege ibidem copiosè. De Illyrio Plin.ca.21 3. & Strabo lib.3.Il-*

lyriorum sitis & eorum originē affatim Appianus ubi suprà. Bellum contra Pannonios ab Augusto gestum signant magis historici quàm explicent. Appianus in Illyrico abundè scribit Pæonum ab Augusto expugnationem. Quos enim Latini Pannonios dicunt, Græci eos Pæones nominant. Appia. meminit cuiusdam Elbij, per quem Possenos, qui ab Augusto defecerunt, domuit. Non lego Vibium aliquem, à quo sint subiacti Pannonij. Et hoc monendi gratia. Bellum contra Dalmatas ab Augusto gestum, dicunt omnes qui Augusti gesta scribunt, sed copiosè, ut cætera, Appianus in libro quem Illyricum inscripsit. Lege Suetonium tit. 20.2. Strab. lib. 7. Delminium urbē incensam à M. Figulo dicit Appia. ubi suprà. Credo ob hoc legendum nō Marius, sed Marcus, hoc cap. in Floro. Quod de Mysijs hic scribitur, sumptum est ex li. 134. & 135. T. Liu. Appian. in fine Illyrij. M. enim, inquit, Lucullus L. Luculli frater, qui Mithridatem debellauit, Mysiorum regionē excurrit omnem, & usque ad fluuium cursum tenuit, nec ulterius quicquam à Ro. rempub. regentibus, contra Mysios actum fuiße,

aut ad tributa redactos esse, aut ab Augusto gestum fuisse memini. Suetonius, Eutro. Oros. inter gentes subactas ab Augusto non numerant Mysios. Liuius cum Floro sentit. Idem Liuius lib. 135. scribit, quod de Thracibus hic Florus habet. Pauci etiam meminerunt belli Thracij ab Augusto gesti. Sed Liuium sequitur Florus lib. 135. Dacos subactos ab Augusto dicunt omnes. Virgil. in fine 8.

Germaniam quoq; vtinam, &c. *Bella in Germania auspicijs Augusti à Druso gesta scribit Liuius li. quatuor ultimis ab urbe cond. Strabo in principio 7. Eutrop. & Oros. ubi suprà. Vale. ca. 3. 4. & ca. 5. 5. De isto Druso ad Cæsarem Augustum loquens sic. 1. Tristium canit Naso, Ausoniumq; ducem solitis circum uolet alis, Ponat & in nitida laurea serta coma, Per quem bella geris, &c. Plura Virg. in fine 8. Aeneid. Laudes Drusi huius Lyrico carmine decantat Hora. ode 4. 4. Carm. eum aquilæ & leoni cõparans, Qualẽ ministrum fulminis alitem, Cui rex deorũ regnum in aues uagas Permisit, & cætera. Et subdit, Videre Rheti bella sub alpibus Drusum gerentem Vindelici, quibus Mos*

unde deductus per omne Tempus, Amazonia securi Dextras obarmet, &c. Scribunt Porphyrio & Acron, Flaccũ Horat. 4. Carminum librum contra institutum fecisse in laudem Drusi Neronis priuigni Augusti, filij Neronis. Drusi mortem longo simul & elegãti carmine deplorat Ouidius ad Liuiam matrem scribens. Scribit Liuius Drusum in Germania ex fractura cruris perijsse: Tranquillus autem Drusum morbo perijsse tradit. Bellum Germanicum simul cum supradictis sic exprimit 2. Tristium noster Naso, Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domãda, Rhetica nunc præbent Thraciaq; arma metum, Nunc petit Armenius pacem, nunc porrigit arcus Parthus eques, timida captaq; signa manu, Nunc te prole tua iuuenem Germania sentit, Bellaq; pro magno Cæsare Cæsar habet. Hoc idem lege apud eundem Ouid. in Consolatoria ad Liuiam, ibi, Quod semper domito redijt tibi Cæsar ab orbe, Gestat et inuicta prospera bella manu, Quod spes implerũt, &c.

Hercynium saltum, &c. *Hercyniæ syluæ roborum uastitas intacta & congenita mundo, propè immortali sorte miracula excedit.*

Vt alia omittantur fide caritura, constat attolli colles occursantium inter se radicum repercussu. At ubi sequuta tellus non sit, arcus ad ramos usque, & ipsos inter se rixantes curuari portarum patentium modo, ut turmas equitum transmittant. Plin. cap 3.16. Videtur autem nomen sumptum ex Græco: ἕρκος enim Græce, Latine circuitum septumq; signi ficat. Hercynia sylua, inquit Strabo in 7. proceris frequens est arboribus et munitissimis in locis admittens ambitum, in cuius medio sita est ora ad habitandum accommoda. Sua enim magnitudine, quæ dierum 60. iter occupat, uarias regiones ac gentes sepire uidetur. Difficilius est prouinciam obtinere quàm facere. Claud. Plus est seruasse repertum, quàm quæsisse nouum. Et Ouidius primo de arte amandi, Non minor est uirtus, quàm quærere, parta tueri. Casus inest illic, hic erit artis opus. De cognomine ex prouincia Druso à Senatu dato, Ouidius primo Fasto. Et mortem, & nomen Druso Germania fecit.

Nihil illa cæde per paludés, &c. *Quæ hîc scribit Florus, lege copiosè apud Strabonē in principio septimi. Quibus, inquit, fides ad-*

hibita fuerat, ij magnas clades intulerunt, sicuti Cherusci, & eorum ditioni subiecti. In quibus tres Romanorum ordines militum cum imperatore Quintilio Varo fœderibus fractis, per insidias obtruncati sunt. Pœnas uerò luerunt uniuersi, & Germanico iuniori clarissimum præbuere triumphum, in quo illustrium uirorum ducta sunt corpora, simul & fœminarum, Semiguntus Segesti filius, Cheruscorum ductor, & soror eius, &c.

Sub meridiano, & cætera. *Adduntur hæc à Floro in* Augusti *laudem, ut scilicet ostendat eum ex quatuor mundi partibus, id est, orbe toto uictoriam reportasse.* Sic *Horati. ode* 14. 4. *Carmi. Te Cantaber non ante domabilis, Medusq́; & Indus, te profugus Scythes Miratur, ò tutela præsens Italiæ, dominæq́; Romæ. Te fontium qui celat origines Nilusq́;* & *Ister, te rapidus Tigris, Te bellicosus qui remotis Obstrepit oceanus Britannis. Te non pauentis funera Galliæ, Duræq́; tellus audit* Iberiæ. *Te cæde gaudentes Sicambri Compositis uenerantur armis.* Idem *ode* 15. *eiusdem* 4. *Solus Florus & Orosius. c.* 20. *li.* 4. *quantū memoriæ nunc occurrit, hos*

ſub meridiano tumultus inter Auguſti geſta enumerant.Suet.tit.21.2.dicit Aguſtũ alias item nationes male quietas ad obſequium redegiſſe.Ptolomæus & antiqua Plinij lectio c. 4.5.nominat Muſulamos.Caſtigandũ Oroſ. ubi Vſulanos legitur.

Ad Orientem plus negocii,&c. *Scribit,Suetonius tit.64. 2.Auguſtum ex Agrippa & Iulia tres habuiſſe nepotes,Caium, & Lucium,& Agrippã. Caiũ & Luciũ adoptauit domi,per aſſem & libram emptos à patre Agrippa. Subdit Suet.ſequenti titulo, Caium & Luciũ in 18.mẽſium ſpatio amiſit ambos. Caio in Lycia,Lucio Maſſiliæ defunctis. Adde tu ad hæc quæ ſcribunt Eutropius cap.ſecundo ſeptimi, & Oroſius capite ultimo ſexti.*

Sub occaſu, &c. *Geſta ab Auguſto in Hiſpania ſcribit Liu.li.135.Iuſt.li44.Suet. tit.20.et21.li 2.Eutr.c.2.7. Cantabrico bello p quinq; annos acto,totaq; Hiſpania in æternã pacẽ cũ quadã reſpiratione laſſitudini reclinata ac repoſita,Cæſar Ro. rediit. Quibus etiam diebus, &c. Autor Oroſ. cap. 20. 6.Lege Hora.ode 5.& 14.& 15.4. Carm. De his populis latè Plinius & Strabo libro*

tertio. Scribit Plin. ca. 69. 2. auspicijs Augusti totum oceanum nauigatum fuisse.

Natura regionis circa se oĩs auri, &c. *Possidonius autor est, M. Marcellum tributum ex Celtiberia exegisse taletũm DC. Ex quo coniecturam facere licet, quòd Celtiberorũ natio frequentissima fuerit, & auri atq; argenti copia excellens, tametsi agrum incolentes sterilem.* Strabo lib. 3. Plin. *multa de Hispaniæ fertilitate cap. 3. 3. c. 4. 33. c. ultimo libri ultimi* Soli. *c. 36. Claud. de laude Serenæ de Hispania sic inquit, Diues equis, frugum facilis, præciosa metallis, &c. Chrysocolla, inqt, c. 5. 33.* Plin. *largissima in Hispania. De Minio* Pli. *c. 7. 33. de color. c. 8. 21. c. 6. 35*

Nam & Scythæ misere legatos, &c. *Suet. tit. 21. secundi. Qua uirtutis moderationisq; fama, Indos etiã ac Scythas auditu modò cognitos, pellexit ad amicitiã suam, populiq; Romani per legatos petendam. Parthi quoque & Armeniam uendicanti facilè cesserunt, & signa militaria quæ M. Crasso, & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, &c. Idem scribunt* Liuius 139. *Eutro. & Orosius ubi suprà. Hos legatos apud Tar-*

racone citerioris Hispaniæ urbem, Augustum Cæsarem inuenisse scribit Orosius. Lege ipsum in fine sexti: quoniam hanc cæteris copiosius narrat historiam.

Nihil magis, &c. *Distantiā à Gaditano freto quo legati ad Augustū uenerunt, ad Orientem, Indos, Scythas atq; Seres, ponit Pli. c.33. li.6. Ab ortu ad occasum, hoc est, ab ipsius Indiæ extremitate usq; ad Herculis colūnas, Gadibus sacratas, octuagies quinquies centenā septuaginta octo millia sunt.* Lege *Martianum Capellam. cap. 5. & duobus sequentibus libri sexti.*

Septingentesimo ab vrbe cōdita, &c. *Lengendū uidetur, septingentesimo quinquagesimo, uel septingentesimo quinquagesimo secundo, ut capite ultimo sexti habet Orosius. Nam ut etiā supra tetigimus, anno 709 uel 710. ab urbe condita, Octauianus* Romano *imperio petitus est. Pax autem de qua hîc agitur, uidetur accidisse circa annum 38. imperij eiusdē. Anno 15. imperij Tyberij, Christus dominus passus est, ut scribunt Tertullianus, Eusebius, Lactantius. c. 10. 4. Augustinus capite ultimo 18. Ciuitatis : item cæteri:*

Tiberius autem anno 767. *ab urbe condita Romanum imperium adeptus est*. Prætereà *anno septingentesimo ab urbe condita Cicero consul fuit, adhuc Iulio Cæsare superstite, ut capit. primo, quarti huius annotatũ est. Lege quæ in principio quarti huius scripsimus.*

Tractatum etiam in Senatu, &c. *Quæ hîc scribuntur, lego latè ex tit.* 7.2. *Suetonij.* Annotandum *autem est, Idibus Ianuarijs, quo die flamen Dialis in æde Iouis Capitolini ueruecem mactare consueuerat, Octauianum* Augu*ctum cognominatum fuisse.* A*utor Ouidius primo Fastorum. Quo cognomine Sancta uocant augusta patres. Augusta uocantur* T*empla, sacerdotum ritè dicata manu, Huius & augurium dependet origine uerbi. Et quodcunque sua Iupiter auget ope. Huius Augusti tanta fuit animi uirtus atque morum sanctimonia, ut diuinos honores uiuus meruerit. Horatius secondo epistolarum. Præsenti tibi maturos largimur honores, Iurandasq́; tuum per nomen ponimus aras. Sed id excellentius multo, ut: Principe quo summo descendens Christus olympo, Virginis ingressus uiscera, factus homo est. Hæc*

pauca habuimus quæ tumultuariè, & unius mensis ocio, ad Flori ampliandam historiam elucubrata publicaremus. Sed uereor ne occasionem pluribus dederim obloquendi qui ut suæ consuetudini satisfaciant, nostras has unimestres uigilias obnixè culpent. Quibus in præsentiarum non aliud respondemus, nisi ut ipsi Maiores maiora sonent, mihi parua locuto Sufficit in nestras sæpe redire manus.

FINIS.

SEXTI RVFFI VIRI CONSVLAris ad Valentinianum Auguſtum, De hiſtoria Romanorum Libellus.

BREVEM fieri clementia tua libellum præcepit. Parebo libens. Quippe quum deſit facultas latius eloquendi, morem ſequutus calculatorum, qui ingentes ſummas ære breuiori exprimunt, res geſtas ſignabo, non eloquar. Accipe ergo quo breuiter dicta breuius computentur, vt annoſam vetuſtatem reipub. legendo detineamus, ac præteriti facta temporis non tam legere, glorioſe princeps, q̃ numerare videaris. Ab vrbe igitur condita

in ortum perennitatis vestræ, quo prosperius imperium Romanum sortitus es, anni numerantur sic: Sub regibus CCXLIII. sub cōsulibus CCCCLXVII. sub imperatoribus CCCCVII.

DE REGIBVS.

Regnauerunt Romæ per annos CCXLIII. reges numero septem. Romulus regnauit p annos XXXVI. Senatores per quinos dies annū vnū. Numa Pōpilius regnauit annis XLIII. Tullus Hostili⁹ regnauit annis XXXII. Anc⁹ Martius regnauit annis XXIIII. Tarqni⁹ Prisc⁹ regnauit annis XXXVIII Seruius Tullius regnauit XXXIIII. Tarquinius Superbus expulsus est regno, anno XXXV.

DE CONSVLIBVS.

Consules fuerunt à Iunio Bruto & Publicola in Pansam & Hirtiū numero DCCCLXXVII. præter eos qui in eodem anno sorte aliqua sunt subrogati per annos CCCCLXVII. Quadragintaquinque annis Romæ consules defuerunt: sub decemuiris, duob⁹:

sub tribunis militum, annis XLIII. Sine magistratibus Roma fuit annis IIII.

DE IMPERATORIBVS

IMperatores ab Octauiano Cæsare Augusto usq; in Iouinianum fuerunt numero XLIIII. per annos CCCCVII. Sub his igitur tribus imperandi generibus, hoc est, regio, cõsulari, & imperatorio quantum Roma profecerit, breuiter intimabo.

REGNVM REGVM.

SVB regibus septem per annos CCXLIIII. non amplius quàm usq; Portũ atq; Ostiam XVIII. miliarium à portis vrbis Romæ, utpote adhuc paruæ, & à pastoribus cõditæ, quum finitimæ circum ciuitates premerent, Romanũ processit imperium.

REGNVM CONSVLVM.

SVB consulibus, inter quos & nonnunquã dictatores fuerunt, per annos simul CCCCXLVII. vsq; trans Padum Italia occupata est, Aphrica subacta, Hispaniæ accesserũt, Galliæ & Britãniæ tributariæ factæ sunt. Inde Illyri-

cũ,Istri,Liburni,Dalmatæ domiti sũt. Ad Achaiã trãsitũ est Macedones subacti. Cũ Dardanis, cũ Mœsis & Thracibꝰ bellatũ est, ad Danubiũ usq; peruentũ. In Asia expulso Antiocho primũ pedẽ posuerũt Romani. Mitridate uicto Ponti regnũ occupatũ est,& Armenia minor, quã idẽ tenuerat, armis obtẽta est. In Mesopotamiã Romanus exercitus peruenit. Cũ Parthis fœdus initum est. Contra Cardoneos ac Saracenos & Arabes bellatũ est. Iudæa omnis uicta est. Cilicia & Syria in potestatẽ populi Ro. venerunt. Aegypti reges fœderati sunt.

REGNVM IMPERATORVM.

SVB imperatoribus uerò per annos quadringentos & septem, quum diuersa reipublicæ fortuna multi principes imperarent, accesserunt tamẽ Romano orbi alpes maritimæ, alpes Cottiæ, Rhetiæ, Noricæ, Pannoniæ, Misiæ, & omnis ora Danubii in prouinciam est redacta. Pontus omnis Armenia minor, Oriens totus cum Mesepo

tamia, Asia, Arabia & Aegypto sum imperii Ro. iure transiuit. Quo autem ordine sigulos prouincias Ro. respublica assequuta est, ostenditur ita infrà.

PROVINCIAE RO. IVRIS factæ.

PRima prouinciarum facta est Sicilia. Eam victo Hierone Siculorum rege, Marcellus consul obtinuit: deinde à prætoribus recta est: postea est cõmissa præsidibus: nunc à consularibus administratur. Sardiniam & Corsicam Metellus vicit. Triũphauit de Sardis, qui rebellauere sæpe. Iuncta administratio harum insularum fuerat: pòst suos prætores habuit: nunc singulæ à suis præsidibus reguntur. In Aphricam pro defensione Siculorum Romana transmissa sunt signa. Ter Aphrica rebellauit: ad extremum deleta per Publium Scipionem. Carthago prouincia facta est: nunc sub cõsularibus agit. Numidia ab amicis regib' tenebatur, sed Iugurthæ ob necatos Adherbalem & Hiempsalem, Micipsæ regis filios, bel-

lũ indictum eſt: & eo per Metellũ conſulem attrito, per Mariũ capto, in poteſtatem populi Ro. Numidia peruenit. Mauritaniæ à Bocho rege obtẽtæ ſunt: ſed ſubacta omni Aphrica, Mauros Iuba rex tenebat, qui in cauſa belli ciuilis à Iulio Cæſare victus, mortem ſibi propria volũtate cõſciuit: ita Mauritaniæ noſtræ eſſe cœperunt. Ac per omnẽ Aphricam ſex prouinciæ factæ ſunt: Ipſa, vbi Carthago eſt, proconſularis. Numidia conſularis, Tripolis & Mauritaniæ duæ, hoc eſt, Sitifenſis & Cæſarienſis, ſunt præſidiales. Hiſpanis primum auxiliũ aduerſus Aphros per Scipiones tulimus, rebellantes tot annos. Hiſpaniam per Decium Brutum obtinuimus, & vſque Gades ad Oceanum mare peruenimus. Pòſt ad Hiſpanos tumultuantes Decius Iulius Syllanus cum exercitu miſſus eos vicit. Celtiberi cum Hiſpania ſæpe rebellabant: miſſo minore Scipione cũ excidio Numantiæ ſubacti ſunt. Omnes penè Hiſpaniæ occaſione belli Sertoriani per

Metellum & Pompeium in deditionē acceptæ sunt, postea prorogato in quin quēniū imperio, à Pōpeio perdomitæ sunt. Ad extremum quoque ab Octauio Cæsare Augusto Cantabri, Astures, qui freti montibus resistebant, deleti sunt. Per omnes Hispanias sex nūc sūt prouinciæ, Tarraconēsis, Carthaginē sis, Lusitania, Gallicia, Betica, Trāsfre tana etiā insula terræ Aphricanæ prouincia Hispaniarū est, quæ Tingitania cognominatur. Ex his Betica & Lusitania consulares, cæteræ præsidiales sunt. Cum Gallis populus Romanus grauissima bella habuit. Galli etiā illā partē Italiæ, ubi nunc Mediolanū est, usq; ad Rubiconē tenebant fluuiū, in tātum uiribus freti, ut Romā ipsam bel lo peterent, & cæsis exercitibus Roma nis, apud Alliam fluuiū mœnia urbis intrarent, Capitolium obsiderent, ad cuius arcē sexcenti nobilissimi sena- tores cōfugerant, qui mille auri pōdo se obsidione redemerunt. Postea Gal los cum uictoria remeantes Camillus,

qui in exilio erat, collecta de agris multitudine oppressit, aurum & signa, quæ Galli ceperant, reportauit. Cum Gallis multi cōsules, p̄tores & dictatores euē tu vario conflixerunt. Marius Gallos de Italia expulit, & trāscensis alpibus feliciter aduersus eos pugnauit.

DE C. CESARE.

CAeterùm C. Cæsar cum decem legionibus, quæ quaterna millia militum Italorum habuerant, Galliam subegit, cū Gallis ultra Rhenum positis cōflixit, p annos octo ab alpib' Britanniā usq; ad Gallias transiuit. Decimo anno Britannias Gallias tributarias fecit. Sunt Galliæ cum Aquitania & britaniis prouinciæ decem & octo, Alpes maritimæ, prouinciæ, Narbonēsis, Viennensis, Nouempopulana, Aquitaniæ duæ, alpes Graiæ, Maxima Sequanorum, Germaniæ duæ, Belgicæ duæ, Lugdunensis duæ, in Britannia, Maxima Cæsariēsis, Britannia prima, Britannia secūda. In Illyricum ab ora

maritima paulatim regressi sumus. Leuinus Consul Adriaticum atque Ionicum mare primus ingressus, maritimas obtinuit ciuitates. Creta per Metellum consulem, qui Creticus dictus, prouincia facta est. Græcis in fidē nostram confugientibus, ad Achaiam accessimus. Athenienses aduersus Philippum Macedoniæ regem auxilium nostrum petierunt. Libera diu amicitiis nostris Achaia fuit. Ad postremum legatis Romanorum apud Corinthum violatis, per Lucium Mumium consulem capta Corintho, Achaia omnis obtenta est. Epirotæ, qui aliquando cum rege Pyrrho etiam ad Italiam transire præsumpserant, victi, atq; Thessali simul cum Achiuorum & Macedonum regionibus nobis accesserunt. Macedonia ter rebellauit, sub Philippo, sub Perseo, sub Pseudophilippo. Philippū Flaminius, Perseū Paulus, Pseudophilippum Metellus oppressit: quorum triumphis Macedonia quoq; populo Romano adiuncta est. Illyricos, qui auxilium

sium Macedonibus attulerant, ex eadem occasio ne per L. Manilium praetorem vicimus, & eos cum rege Gentio in deditionem accepimus. Dardanos & Moesios Curius proconsul subegit, & primus Romanorum ducum ad Danubium vsque peruenit.

SVB IVLIO ET OCTAVIAno Caesaribus.

SVB Iulio & Octauiano Caesaribus per alpes Iulias iter factum. Alpinis omnibus victis Noricorum prouinciae accesserunt. Batone Panoniorum rege subacto, in deditionem Pannoniae venerunt. Amantinis inter Sauum & Drauum prostratis, regio Sauensis, ac secundorũ loca Pannoniorum obtenta sunt. Marcomanni & Quadi de locis Valeriae, quae sunt inter Danubium & Drauum, pulsi sunt, & limes inter Romanos & barbaros ab Augusto per Vindeliciam, per Noricum, Pannoniã ac Moesiam est constitutus.

DE TRAIANO.

TRaianus Dacos sub rege Deciba-

lo vicit,& Daciam trans Danubiū in solo barbarico prouinciā fecit, quæ in circuitu habuit decies centena millia passuum. Sed sub Galieno Imperatore amissa est, & p Aurelianum translatis exinde Romanis,duæ Daciæ in regionibus Mœsiæ factæ sunt. Habet Illyricus septē & decē prouiucias:Noricorū duas,Pannoniorū duas,Valeriā, Seruiliā,Sauiā,Dalmatiā,Mœsiā,Daciæ duas. Et in ditione Macedoniæ sunt septē,Macedonia,Thessalonica, Achaia,Epiri duæ,Preualis & Creta InThracias Macedonici belli occasione transcursum est. Sæuissimi omniū gentium Thraces fuerunt.In Thracū regionib⁹ Scordisci habitauerunt,pariter crudeles,& callidū genus: de quorū sæuitia multa fabulosé memorantur:quòd hostium captiuos diis suis litauerūt, atq; sanguinē humanū in ossibus capitū potare sunt soliti. Sæpe per eos Roman⁹ cæsus est exercitus.M. Didius vagātes Thracas repressit. M. Drusus intra fines pprios cōtinuit. Minutius in He-

bri fluminis glacie vastauit. Per Appiũ Claudiũ Proconsulẽ hi qui Rhodopã ĩcolebãt, victi sunt. Europæ maritimas vrbes, antea Ro. classis obtinuit. Marcus Lucullus per Thraciã cũ Bessis primus pugnauit, ipsam caput gentiũ vicit. Thraces enim mõtanos subegit, & Eumolphidã, q̃ nnnc Philippolis dicitur, Olympiadã, q̃ modò Adrianopolis nominatur, in ditionẽ nostrã redegit Cauillã cepit. Supra Pontũ positas ciuitates occupauit, Apolloniã, Gallaciã, Parthenopolim, Tomos, Histrũ ad Danubiũ vsq; pueniens Roman9 Scythis arma mõstrauit. In ditionẽ reipu. sex Thraciarũ ꝓuinciæ sunt cõquisitæ, Europa, Thracia, Hemi mõs, Misia inferior, Scythia, Rhodope, in qua nunc sede arces Romanæ vrbis sunt cõstitutæ Cõstantinopolis. Nunc aũt eas partes, totũq; orientẽ, ac positas sub vicino sole prouincias, qui autores scriptis suis parauerũt explicabo, quò studium clementiæ tuæ, quod in hisdem propagandis habebis, amplius incitetur.

DE ORIENTALIBVS REgionibus à Populo Romano subactis.

ASia societate Attali regis nota Ro. est: eamq; Attali testamento relictam hæreditario iure possidemus: ne quid tale populus Romanus non viribus partum haberet, armis per nos ab Antiocho Syrorum rege maximo est vindicata. Eadem occasione etiam Lydia sedes antiqua regnorũ, Caria, Hellespontus, ac Phrygia in potestatẽ populi Romani iuncta deditione venerunt. Rhodiis & insularũ populis primum infestissimis, pòst fidelissimis auxiliatoribus vsi sumus: ita Rhodus insula primum libere agebat, posteà in consuetudinem parendi Romanis clementer prouocãtibus peruenit. Et sub Vespasiano principe insularũ prouincia facta est. Pamphyliam, Phrygiam, Cariam, Icariam Seruilius proconsul ad bellũ Epirotarũ missus obtinuuit. Bithyniam defuncti Nicomedis testamento assequuti, Gallogræciam, idest,

Galatiā: ſunt enim vt ex Gallis ſonat nomen Galatæ, quos, quòd Antiocho contra Romanos auxilium præbuiſſent, inuaſimus. Mumius procõſul Galatas perſequutus eſt, quũ fugientes partim in Olympum, partim in Megaram montē, qui nunc Modiatus dicitur, de arduis eos in plana detruſit, & victos in perpetuam pacē redegit. Poſteà Galatiā Deiotarus Boëtiæ rex nobilis Romanis permittentibus tenuit. Ad extremum ſub Octauiano Cæſare Auguſto Galatia in formā prouinciæ redacta eſt. Eam primus Lolius adminiſtrauit. Cappadoces primò ſocietatē noſtrā ſub * Ariararte rege petiuerũt, poſteaq́; Ariobarzanes rex Cappadocum à Mithridate expulſus, Romanorũ armis reſtitutus eſt, ſemperq́; in auxilia noſtra fuerunt Cappadoces, & ita maieſtatem coluere Romanā, vt in honorem Auguſti Cæſaris Megara ciuitas Cappadociæ maxima, Cæſaria nuncuparetur. Poſtremò quũ ſub imperatore Claudio Cæſare Archelaus ex Cap-

Alias Ephrage.

padocia Romã venisset, ibiq; diu detentus occubuisset, in prouinciæ speciem Cappadocia migrauit.

REVERTITVR AD ORIENTEM.

Pontus per Pompeium victo Mithridate rege Pontico, formam prouinciæ accepit. Paphlagoniam Philomenes rex amicus populi Romani tenuit. Sæpe ex ea pulsus regno à nobis est restitutus, quo mortuo prouincia eius Paphlagonibus imposita est. Vltra iuga Tauri montis quemadmodũ Romana possessio perrexit, consequenti locorum magis q̃ temporum seruata digestione monstrabitur. Antiochus Syriæ rex potentissimus bellum formidabile populo Ro intulit. Trecenta millia armatorum habuit, falcatis currib' & elephantis aciẽ destruxit. A Scipione consule fratre Scipionis Aphricani in Asia apud Magnesiam victus est. Pace accepta intra Taurũ regnare permissus est. Eius filii regnũ Syriæ sub clientela P.R. retinuerũt: quibus defunctis, Syriarum prouinciis potiti sumus. Cili

ces & Isauros, qui se piratis & prædonibus iunxerant, Seruilius proconsul ad prædonũ bellum missus subegit, & viam per Taurũ montẽ primus instituit. Hicq; de Cilicibus & Isauris triũphauit, atque Isauricus cognominatus est Cyprus famosa diuitiis paupertatẽ populi Romani vt occuparetur sollicitauit. Eam rex fœderatus regebat: sed tanta fuit penuria ærarii Ro. & tam ingens fama opum Cypriarum, vt lege lata Cyprus confiscari iuberetur: quo accepto nuncio, rex Cyprius venenũ sumpsit, quò vitã prius q̃ diuitias amitteret. Cato Cyprias opes nauibus aduexit, ita vt ius eius insulæ auarius q̃ iustius simus assequuti. Cyrenas cũ cæteris ciuitatibus Lybiæ, Pentapolis, Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus. Lybiã supremo Apionis regis arbitrio sumus assequuti. Aegyptus oĩs sub amicis regibus fuerat: sed victa cũ Antonio & Cleopatra, prouinciæ formã Octauii Cæsaris Augusti tẽpore accepit. Et primùm apud Alexandrinos

Cornelius Gallus Romanus iudex administrauit, per confinia Armeniarum primum ſub Lucio Lucullo Romana trans Taurũ ſigna traſmiſſa ſunt uiſa. Sarraceni & Hirinæ ſuperati ceſſere: in Meſopotamia ab eodem Lucullo vrbs capta eſt: poſtea per Pōpeium eadē loca armis obtenta ſunt. Syriæ ac Phœnices bello à Tigrane Armeniorum rege receptæ ſunt. Arabes & Iudæi in Palæſtina victi ſunt. Ad extremũ ſub Traiano principe regis maioris Armeniæ diadema ſublatum eſt. Per Traianum Armenia, Meſopotamia, Syria & Arabia prouinciæ factæ ſunt, ac limes Orientalis ſupra ripam fluminis Tigridis conſtitus eſt. Sed Adrianus qui ſucceſſit Traiano inuidens gloriæ Traiani, ſponte Armeniam & Meſopotamiã & Syriam reddidit, ac mediũ inter Perſas & Romanos Euphratē eſſe voluit. Et poſteà ſub Antoninis duobus Marco & Seuero nota pertinacia, cæteriſq; principib' Romanis, qui aduerſus Parthos euētu vario dimicauerũt, quater

amiſſa, quater accepta Meſopotamia eſt. Et Diocletiani tēpibus victis prima cōgreſſione Romanis, ſecundo aūt cō flictu ſuperato rege Narſeo, & vxore eius ac filiabus captis, & eis ſumma pu dicitiæ cuſtodia reſeruatis, pace facta, Meſopotamia eſt reſtituta, & ſupra ripam Tigridis limes eſt refirmatus, ita vt quinque gentium trans Tigridē cōſtitutarum ditionē aſſequeremur. Quæ conditio fœderis in tempus diui Conſtantini conſeruata durauit. Scio nunc quò tua vergat intentio. Requiris profectò quemadmodū Babyloniæ & Romanorum arma collata ſint, & quibus viribus ſagittis pila confoderint. Breuiter euentus enumerabo. Bellorū furto hoſtes in paucis inuenies eſſe lætatos, vera autem virtute ſemper Romanos probabis extitiſſe victores.

DE LVCIO SYLLA.

PRimum à L. Sylla proconſule Arſaces rex Parthorū miſſa legatione,

amicitiam populi Romani rogauit ac meruit. Lucius Lucullus Mithridatē regno Ponti exutum ad Armeniam prosequutus est, Tigranem Armeniorū regem cum septem milibus clypeatis, & centum viginti milibus sagittariorum, ipse cum decem & octo milibus vicit: Cirram maximam Armeniæ ciuitatem expugnauit. Medenam optimam Armeniorum regionem obtinuit. Per Meletem ad Mesopotamiam descendit, Ninsabium cum fratre regis cepit: tendere in Persas paratus, successionem accepit Cneus Pompeius expertæ felicitatis ad Mithridaticū bellum missus, Mithridatē in Armenia minore nocte aggressus prælio superauit, cæsis duobus & quadraginta millibus hominum, castra inuasit. Mithridates enim cum vxore & duobus comitibus in Bosphoros fugit. Ibi desperatione rerū suarū venenū hausit: & quum vis veneni parum ageret, à milite suo vt ferro percuteretur impetrauit. Pompeius auxiliatorem Mithridatis Tigra-

nem Armeniorũ regẽ persequutus est. Ille se oblato diademate apud Artaxata dedidit. Receptæ sunt ab eo Mesopotamiæ, Syriæ, & aliquanta pars Phœnicis, & in Armenia minore regnare permissus est. Item Pompeius Bosphoranis, & Colchis Aristarchum regẽ imposuit, cum Albanis conflixit, Orcodo Albano regi ter victo pacem dedit. Hiberiam cum Arsace rege deditione accepit. Sarracenos & Arabes vicit. Iudæa capta Hierosolymam obtinuit. Cum Persis fœdus fecit. Rediens apud Antiochiam Damnensem lacum, loci delectatus amœnitate, & aquarum abundantia, addito nemore consecrauit.

DE M. CRASSO.

MArcus Crassus consul aduersus rebellantes Parthos missus est. Is quum pax missa à Parthis legatione rogaretur, apud Ctesiphontẽ responsurũ se ait: qui apud *Zeomatẽ traiecit Euphratem, à transfuga quodam Mara- * Aliâs Zeumã.

cho inductus, ad ignotam camporum solitudinem descendit. Is vndique circunuolantibus sagittariorum agminibus, cum Silane & Silena præfectis regis est cinctus exercitus, & vi telorum obrutus: ipse Crassus qui ad colloquiū sollicitatus viuus pene capi posset, repugnantibus Tribunis euaserat: & dū fugam petit, occisus est. Caput eius cū dextera manu resectum ad regem per latum est, atque ita ludibrio habitum, vt faucibus eius aurum liquefactū infunderetur, scilicet vt qui ardens cupiditate prædandi, pacem regis rogatus abnuerat, etiam mortuo eius reliquias auri flamma combureret. Lucius Crassus quæstor vir strenu⁹, Crassi reliquias fusi collegit. Exercitus cōtra Persas in Syriam irrūpens, ter cum summa administratione cōflixit, eosq; trans Euphratem redactos vastauit. Parthi Labieno duce, qui Pōpeianarū partiū fuerat, & victus ad Persas refugerat, in Syriam irruperunt, ac totam prouinciā occupauerunt Publius Ventidius Bas

ſus Parthos qui duce Labieno Syriam inuaſerat, occurrens in Caparo monte cum paucis fugauit, Labienum occidit, perſequutus eſt Perſas, & ad interemptionē ſtrauit. Qua congreſſione Parthorum regis filium die qua Craſſus victus fuerat occidit, ne aliquando ducis mors inulta relinqueretur. Ventidius de perſis triumphauit. Marcus Antonius in Mediā ingreſſus, quæ nūc Medena appellatur, bellum Parthis intulit, & primum eos vicit: pòſt duabus legionibus amiſſis, quum fame, peſtilētia, tempeſtatibusq; premeretur, vix per Armeniam Perſis inſequentibus reuocauit exercitum, tanto per momēta temporum terrore perculſus, vt à gladiatore ſuo percuti poſtularet, ne viuus veniret in hoſtium poteſtatē.

REGNVM SOLVMMODO, quod ſub Cæſaribus habitum eſt.

SVB Octauio Auguſto Cæſare Armenia cum Parthis conſpirauit, Clau-

dius Cæſar nepos Auguſti cum exercitu miſſus ad Orientem, quum per maieſtatẽ Romani nominis facilè cuncta ſedaſſet, atque ei ſe tunc Armeni, qui tunc tẽporis validiores erant Parthis, dedidiſſent, & iudices ex inſtituto Põpei dictis gẽtibus Claudius Cæſar præficeret, Dones quidã quẽ Arſaces præpoſuerat, proditione ſimulata, libellũ in quo ſcripti theſauri continerentur, obtulit. Quẽ quũ Roma. Imperator legeret intentius, vltrò Dones aggreſſus Claudium vulnerauit: percuſſor quidẽ à militibus cõfoſſus eſt, Claudius vulnerats renerſus in Syriam obiit. Perſæ ad ſatisfactionem tam audacis admiſſi, obſides tunc primùm Octauio Cæſari dederunt, & erepta ſub Craſſo ſigna retulerunt. Pacatis gentibus Orientis Auguſtus Cæſar etiam Indorũ legationem primus accepit. Nero, quẽ turpiſſimum Imperatorẽ Romana Reſpublica eſt paſſa, amiſit Armenias duas, tum legiones duæ ſub iugo à Perſis miſſæ, extremo dedecore Romani

exercitus ſacramenta fœdauere. Traianus, qui poſt Auguſtum Romanæ Reipublicæ mouit lacertos, Armeniam recepit à Parthis, ſublato diademate regi Armeniæ maioris regnum ademit, Albanis regem dedit, Lubros, Boſphorianos, Colchos, in fidem Romanæ ditionis accepit, Sarracenorum loca & Arabum occupauit, Adiabenos & Marcomedes obtinuit ante Mulſium: optimam enim Perſidis regionem Seleuciam & Cteſiphontē & Babyloniā accepit, & tenuit vſq; ad Indiæ fines. Pòſt Alexandriā acceſſit, in mari rubro claſſem inſtituit, prouincias fecit, Armeniam, Meſopotamiā & Aſſyriam, quæ poſt & apud Tigridē atq; Euphratem ſita, irriguis tribus amnibus inſtar Aegypti fœcundatur. Adrianum gloriæ Traiani certum eſt inuidiſſe, qui ei ſucceſsit imperio. Hic ſorte propria inde eductis exercitibus, in Armeniā & Meſopotamiā, & Aſſyriam conceſſit, & inter Romanos & Perſas Euphratem

esse voluit. Antonini duo, Marcus & Seuerus, hic socer, & ille gener, pariter Augusti Imperatores, orbis æquata primum potestate imperium tenuerunt. Sed ex his Antonius iunior ad expeditionem Parthicam profectus est, multa ingentia aduersus Persas feliciter gessit. Seleuciam Assyriæ vrbem cum quadringentis millibus hostium cepit, ingenti gloria de Persis cum socero triumphauit. Seuerus natione Apher, acerrimus Imperator, Parthos strenuissime vicit, Ariabenos deleuit, Arabes obtriuit, Arabiam prouinciam refecit. Huic cognomina ex victoriis acquisita sunt: nam Ariabenicus, Parthicus & Arabicus cognominatus est. Antonin⁹ Bassianus, cognomento Caracalla, filius Seueri Imperatoris, expeditionem in persas parans, in Osdroëne apud ciuitatem Aedessam ꝓpria morte obiit, & ibidem sepultus est. Aurelius Alexāder quasi fato quodam in exitiū Persicæ gentis iuuenis admodum Romani imperii gubernacula suscepit. Ipse Per-

sarum

ſárum regem nobiliſſimũ Darſem glorioſe vicit. Hic Alexander ſacrorũ ſcriniorum magiſtrum habuit Vlpianum iuriſconſultum. De Perſis pompa ſpectabili triũphauit. Sub Gordiano Augusto ex iuuentutis fiducia rebellātes Parthi ingentibus prælijs cōcuſſi ſunt. Itaque de Perſide rediens victor fraude Pgilippi qui præfectus prætorio ei⁹ erat, occiſus eſt: milites ei tumulum in XX. miliario à Cirgeſſo, quod nunc extat, ædificarunt, atque exequias eius Romam cum magna reuerentia deduxerunt. Valeriani infauſti principis fortunam tædet referre. Is cum Galieno ſuſcepit imperium: ſed hũc exercitus, Galienum ſenatus imperatorem fecit, è quibus in Meſopotamiam aduerſus Perſas Valerianus congreſſus, à Sapore Perſarũ rege ſuperatus eſt, & captus dedecore vitæ ſuæ conſenuit. Sub Galieno Meſopotamiam inuaſam, & Aſſyriam etiam ſibi Perſe vendicare cœperant, niſi quod turpe eſt, Odenatus decurio Palmitenus collecta Syriorum

agrestium manu acriter restitisset,& fusis aliquoties Persis,non modò nostrū militē defendisset,sed etiam ad Ctesiphontem Ro.vltra imperiū,quod mirū est dictu,penetrasset. Aureliani Imperatoris gloriæ Zenobia Odenati vxor accessit.ea enim post mortē mariti feminea ditione Oriētis tenebat imperium, quam Aurelianus multis clypeatorū & sagittariorū millibus fretā apud Himas haud procul ab Antiochia vicit, & captā Ro. triūphans ante currū duxit. Cari Imperatoris victoria de Persis nimiū potens superno numini visa est:nam ad inuidiā superni numinis pertinuisse credēda est. Is enim ingressus Persidē, & quasi ei nullo obstante vastauit,Colcham & Ctesiphontem vrbes nobilissimas cepit. Quú victor totius gentis castra super Tigridē haberet,fulminis ictu interiit.Sub Diocletiano principe pompa victoriæ nota de Persis est.Maximianus Cæsar prima congressione quum contra innumeram multitudinē cum paucis acri-

ter dimicasset, pulsus recessit Hic tanta indignatione à Diocletiano susceptus est, vt ante carpentum eius per aliquot millia passuum occurrerit pur puratus, quū vix impetrasset vt reparato de limitaneis Daciæ exercitu euentum martis repeteret. In Armenia maiore ipse Imperator cū duobus equitibus explorauit hostes, & cū viginti milibus militum superueniens castris hostium subito innumera Persarū agmina aggressus ad interemptionē occidit. Rex Persarum Narseus effugit, & vxor eius & filiæ captæ sunt, & maxima pudicitiæ custodia reseruatæ. Pro qua admiratione Persæ non modò armis Romanos superiores esse confessi sunt, sed Mesopotamiam cum Transtigranis quinque regionibus reddiderunt: pax facta est, & vsque ad nostram memoriam Reipubl. perutilis perdurauit. Constantinus rerum dominus extremo suæ vitæ tempore expeditionē parauit in Persas: toto enim orbe pacatis gentibus, & recenti de

gothis gloriosior victoria, multis in Persas descendebat agminibus: sub cuius aduentu Babyloniæ in tantũ regna trepidauerunt, vt supplex eorum legatio occurreret, Persas facturos se imperata promitteret: nec tamen pro assiduis eruptionibus, quas sub Constantino Cæsare per Orientem tentauerant, veniam meruerunt. Constantinus in Persas vario ac magis difficili pugnauit euentu, præter leues excubãtium in limite congressiones, acriore acie nouies decertatum est: per duces suos septies, ipse præsens bis affuit. A veris & grauibus pugnis Berna & Singarena præsente Constantino & Segarena Constantiensi quoq;, & cum amica capta est. Graue sub eo principe respublica vulnus accepit. Ter autem est à Persis obsessa Nisibis ciuitas: sed maiori suo detrimento dum obsideret, hostis affectus est. Marensi autem bello vbi Narseus occidit, superiores discessimus. Nota verò in agro Aliense prope Singarena pugna, vbi Constan-

ctinus affuit. Omnium expeditionū cō-
pensatus fuisset euentus, si locis & no-
cte aduersantibus percitos ferocia mi-
lites ab intempestiuo pugnandi tempo
re Imperator ipse ad loquendum re-
uocare potuisset. Qui tamen inuicti vi
ribus, improuisi aduersus sitim aquarū
subsidiis incumbentes vespere castra
Persarum aggressi, ruptis munitionib⁹
occuparunt: Fugatoq; rege quum à
prælio respirantes prætentis luminibus
inhiarent aquæ, nimbo sagittarū obru
ti sunt. Quur stolidè ad dirigendos cer
tius in se ictus lumina ipsi per noctem
accensa præbuerunt? Iuliano in exter
nos hostes expertæ felicitatis principi
aduersus Persas modus defuit. Is cum
ingenti apparatu, vtpote totius orbis
regnator, infesta in Persas signa com-
mouit, instructam commeatibus clas-
sem per Euphratem inuexit. Strenuus
multa Persarū oppida ac castella, aut
suscepit dedita, aut manu cepit. Quum
contra Ctesiphontem in Tigridis &
Euphratis ripa iam mixti castra habe-

ret, ludosq; cāpestres, vt hosti solicitudinē demeret, & per diē agitasset, nocтis in medio impositos nauibus milites in vlteriorē ripā Parthis trāsuexit: quæ ꝑ ardua nitentes, quà difficilis ēt per diē & nullo ꝓhibente fuisset ascēsus, Persas terrore subito miscuerūt, euersis agminib⁹ totius gētis, apertis & Ctesiphontē portis, victor miles intrasset, ni maior prædarū occasio fuisset, q̄ cura victoriæ. Tantā adeptus gloriā, quū de reditu à militibus admoneretur, intentioni suæ magis credidit, & exustis nauib⁹ cū trāsfuga, qui ad se fallendū obiecerat, inductus in Eumandeuiā viæ cōpendia sectaretur: dextrū iter aduersa Tigridis ripa nudato militū latere iter relegēs, quū incautius ꝑ agmen erraret, excito puluere ereptus ex suorū cōspectu, ab hostiū obuio equite cōspecto ꝑ ilia ictus inguine ten⁹ vulneratus est. Inter effusionem nimii sanguinis, quū suorū ordinē licet saucius instaurasset, cunctātē animā multis suos alloquut⁹ efflauit. Iouinianus

prælii ſuperiorē, ſed cōfuſú morte Imperatoris amiſſi ſuſcepit exercitū. Quū cōmeatus deficerēt, & via in riditu plixior immineret, Perſæ crebris excurſibus nūc à frōte, nunc à tergo, mediorū quoq; latera incurſantes inter agmina morarētur, cōſumptis aliquot dieb⁹, tāta reuerētia Romani nominis fuit, vt à Perſis primus ſermo de pace haberet. Ac tūc cōfectus inedia exercitus, cōditionib⁹, qđ nunq̄ antea accidit Romanæ Reipub. ſtipēdiorū impoſitis, vt Niſibis, & pars Meſopotamiæ traderetur: quibus cupidior regni q̄ gloriæ Iouinianus īperio rudis acquieuit. Quàm magno deinceps ore tua princeps facta inclyta ſint perſonanda, quibus me licet imparē dicēdi nixu & æuo grauior parabo. Maneat modo cōceſſa dei nutu, & amico cui te credideris & creditus es numine, indulta felicitas. De hac gēte, ſicut de Gotthis, etiā Babylonib⁹ tibi palma pacis accedat glorioſiſſime principū Valentianæ Auguſte.

MESSALÆ CORVINI ORATORIS DISERtiſſimi ad Octauianum Auguſtum de progenie ſua libellus.

QVVM frequenter me digna moueat poſtulatio tua gentium glorioſiſſime Imperator, vt progeniem tuæ ſcilicet inclytæ poſteritatis, ſimul & vrbis Romæ prima regimina ab exordio literis diſtinguere mihi perſuadeam: parebo clementiæ tuæ, & operam dabo, aliquid ingenii, ſed parū laboris occupare. Nam quæ poſcis, quum ab hiſtoricis, ſtudioſiſſimisq́; veterum autoribus longe lateq́; ſint declarata, & te copioſiſſimè rerum maximarum ſtudiis deditum haud ignorem: tamen quia iubes, opus expediā, & tuæ vetuſtiſſime gentis proſapiam,

quæ nunc in amplissimo maiestatis cul mine locata solum ad sydera spectat, arctato itineris limine insistam declarare. Nam quanquam à profondo originis fonte cursus pedetẽtim subsequẽdus foret, accelerare maturabo, serenissime Cæsar Auguste. Totus terrarũ ambitus, quem vndique Oceanus verberat vndis, ab historicis & cosmographis trifarie diuiditur: cuius partium prima inter Septentrionem & Meridiẽ ad Orientem extenditur Asia. Secunda ab ostio fluminis Tanais, Hircanorumq; finibus, vbi iungitur Asiæ inter Septentrionalem Oceanum & mediterraneum æquor ad vltimas Hispanias, in occasu terminat Europa. Tertia ab Egypto Niloq; flumine exordium trahens, relictis terminis Asiæ inter meridiem & mediterraneum fretũ producta ad occasum in Atlantici Oceani littore desinit Africa. Asia ergo, si ad numerum spectamus, orbis terrarum pars tertia erit: si ad magnitudinem, medium terrarum orbem in se

ſe continere videri poterit: ſic dicta à nomine cuiuſdā mulieris, Orientis reginæ In ea igitur inter cæteras prouincias, minor Aſia eſt, in qua Phrygia regio ſic dicta à Phrygia Aeſopi & Europæ filia, &, vt alii tradunt, ex Ioue & Europa nata. Dardanum Ioue & Electra Atlātis filia progenitū deorū monitu ab Italia, &, vt aliis placet, è Creta inſula patrios deſerentē lares multitudine gentiū ad hanc Phrygiam deueniſſe ferunt, vrbē condidiſſe, eamq; ex ſe Dardaniam nuncupaſſe: vnde gens Dardana, & incolētes terras Dardanidæ dicti. Hoc regnante, de Creta cum manu electiſſimorum iuuenum fortè noui regni fama concitū Teucrum ad Phrygiā patriis ſedibus expulſum dicitur coueniſſe: qui à Dardano & dextera, & fide data, in parte regni conſors ſuſceptus eſt, vt numeroſiori populo noua implerentur mœnia. Ita ſub duobus regibus haud diſcrepantibus Dardania potentia & magnitudine aucta, pacificè aliquandiu ſtetit. Huius Teu-

cti in regendo & Rempublicā augēdo bonitas, comitasq; tanta fuit, vt in eo defuncto, superstite Dardano, ob ipsi' inclytæ memoriæ gloriosissimum decus, qui Dardanidæ nuncupabantur, deinceps Teucri cognominarentur. Vt Vergilius Maro.

Hic genus antiquum Teucri pulcherrima proles. Dardanus filium habuit Erichthonium, quē post sui obitum regnantem reliquit. Erichthonius Troū genuit, qui iustitia & pietate insignis, mutato Dardaniæ nomine, ex se vrbē Troiā nominari permisit. Hinc Troianum nomen ortum. Duos filios Trous habuit, Ilum scilicet & Assaracum. Ilus verò quia maior natu, defuncto patre regnū obtinuit, & intra vrbis mœnia illam eminentissimā atq; gloriosissimā arcē edidit, quæ ex sui nomine Ilium nūcupata: vnde Ilienses Troiani dicti. Is Laomedontē filium reliquit, quo regnāte Iason & Hercules, validissimorū iuuenum Græcorū comitatu, quū ad Colchos ob velleris aurei cupidinem

transfretarent, à maritimo fastidio se recreandi gratia in Phrygiam terram legerunt. Quos Laomedon vel superbia, vel famosissimæ gentis terrore cōcitus, minaci nuncio extemplò abire præcepit. Hi quum aliò contenderent, nec vires, nec arma ad resistēdū haberēt, ob illatū dedec⁹ indignati, excidiū austerrimo regi continuò minitantes, obtemperauere mandatis: ac perfecto velleris negocio, vbi in Græciā rediissent, Hercules Phrygii regis opprobrii non immemor, maximorum iuuenum ac principum Græcorum manu armata classe ad Troiam vela remosq; direxit, & in littore expositis armis, ad mœnia impetuosè contendit. Quod vbi sensisset Laomedon, audacter magis quàm cautè inordinato agmine extra mœnia hostili impetu ausus congredi, insidiis interceptus fortiter dimicando extinctus est, suorum parte maxima vel capta vel perempta. Hinc ad exterrita mœnia Hercules contendens, nullo custode nec in muris, nec

in portis obstante introit vrbem, & igne & ferro omnibus consumptis, Hesionam Laomedontis sororem Thelamoni Salaminæ regi, quia muros Troiæ primus inuaserat, ac in portas irruperat, dedit. Ex qua natus est alter ille Teucer, qui patria profugus, in Sidonia alteram Salaminam condidit. De quo Vergilius noster inducens Didonem effari ad Aeneam:

Atque equidem memini Teucrum Sidona venire,
Finibus expulsum patriis, noua regna petentem.

Ex Laomedonte superstes filius fuit Priamus qui tum forte alió in armis aberat. Is & patris & patriæ excidio cognito rediit, dirutamq; urbem impensa & opere adeó reparare instituit, vt breui marmoreis saxosisq; turribus & edificiis publicis ac priuatis augustiorem tutioremq; redderet. Assaracus uerò Troi filius Ili frater, ut suprà memini, genuit capim, Capis Anchisen, Anchises Aeneam, Aeneas Ilum cognomi

natum Ascanium, ex Creusa matre natum, qui & Iulus fuit, à quo gens Iulia, vnde tuæ gentis uocabulum tranis serenis serenissime Auguste. Vt Vergilius,

At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo.

Additur:

Ilus erat, dum res stetit Ilia regno.

Priamus uerò vbi in Græciam postulatum misisset, ut Hesiona soror, quæ à Thelamone turpi seruitio concubina thori tenebatur, in matrimonium duceretur, uel saltem restitueretur, derisus neutrum obtinuit. Quare Alexander qui & paris dictus, Priami filius, manu electissimorum iuuenum i Græciam æquora sulcauit, Helenamq; Menelai regis vxorem Græcarũ pulcherrimam rapuit. Quamobrem Græciæ reges armantur, & Agamennone duce post decennem obsidionem Troiæ mœnia capta, in ruina accecinere iacuere solo. Hinc Græcorum assensu duo incolumes principum Troianorum recessere, qui autores pacis & reddendæ

Helenæ ſemper fuerant,& Græcorum legatorum Vlyxis ac Diomedis honoratisſimi hoſpites, Antenor ſcilicet & Aeneas: quorum alter ex Laomedontis,vel vt quibuſdam placet,Priami ſorore natus,Aſlueti uiri nobilisſimi fuerat filius Antenor: alter ex regio ſanguine ortus Aeneas, vt ſuprà demonſtratum eſt. Hi nauium claſſe parata, & patriis rebus hominibusq;,quos arbitrio ſui delegerant,onuſta,panſis,uelis,tenuere altum, & per Aegeum Ioniumq; prætereuntes Argolicas vrbes ſuadentibus fatis, ad Italiam remigauerant. Antenor è Ionio æquore ad dexteram flectens inter Dyrrachium atque Brunduſium,per latisſimas ſuperi æquoris fauces ad Septentrionem conuerſus,hinc Dalmatas linquens,Illyricos, ac Liburnos,illinc Appulos atque Picenum, ad caput Adriatici maris curſum tenuit. Et relicto æquore, aduerſo flumine quod Brentenſia dicitur,ſurſum contendens,terra potitus, ſedem ſibi ſuisq; elegit.Et expugnatis

Euganeis, qui tum ea incolebant loca, patauium condidit. Is inter cæteros comites Enetorum multitudinem numerosam secum duxerat, qui Paphlagonia orti, patria pulsi, exules ad Troiam quæ bello quum elaborabat, concesserant. Hi in proxima finitimorum prædia longè lateq; diffusi, quia multitudine cuncta compleuerant, ex se gentibus nomen dedere, & Venetiæ regio dicta. De hoc Antenoris aduentu sic meminit Virgilius: (uis.

Antenor potuit mediis elapsus Achi-
Illyricos penetrare sinus, atq; intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem superare Timaui:
Vnde Per ora nouem vasto cum murmure montis
It mare præruptum, & pelago premit arua sonanti:
Hic tamen ille urbem Pataui, sedesq; locauit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaq; fixit.

Troia: nunc placida compostus pace quiescit.

Hoc loco, Imperator maxime, quum te persepæ altiloquio tuo disserentem dubitare animaduertissem, quod insigne vexillis Antenori & Aeneæ fuisset sine quadam rei memoria, haud prætereundum arbitror. Sed cum Virgilio nostro instandum, vbi de Antenore sic profatur, Et genti nomen dedit, id est vtranq; gẽtem, Italicos scilicet & Phrygios, qui ea incoluerunt loca, Troianos, uel vt alii tradunt, Antenoridas cognominari statuit: armaq́; fixit, hoc est, in templis arma, & insigne armorum suspendit. Nam post exactam militiam, laboresq́; militiæ mos antiquitus fuit, in deorum templis suspendere arma. Ideò arma fixit Troia. Troia fuit inter arma templis affixa, armorum insigne, quod nonnulli asserunt. Troia nanq; vulgò Italicè Latineq́; scropha vel sus dicitur, cui uocabulo licentia sua allusit poeta: quod animal, quia eius nomen vrbi Troiæ con

gruebat, aureo uexillo insigne armorum statuit Antenor, absumptæ urbis Troiæ memoria: Verum in gestis Aeneæ, alia euidentior ratio, quur ita uideri poterit: quare progredior. Aeneas eodem itinere per Græcorum Achaicumq; fretum delatus, in Epiro reuisit Helenum inter Argolicas vrbes dominii ditionem tenentem. Narrat historia, Pyrrhum, Achillis filium, deleta Troia, Andromachen Hectoris quondam vxorem, & Helenum Priami filiũ seruitio secum duxisse. Inde quum sibi matrimonio iungeret Hermionẽ Menelai filiã, Heleno Andromachen tradit. Mox ab Oreste interfectus, quia sine prole interiit, in regno præsidẽ reliquit Helenum, vt ibidem Maro, vbi de se Aeneas ad Didonem profatur:

Iuuat euasisse tot vrbes
Argolicas, mediosq; fugam tenuisse per hostes.

Et paulò pòst.

Hic incredibilis rerum fama occupat aures,

Priamiden Helenum Graias regnare per vrbes,
Et primo Andromachen iterũ cessisse marito.

Is Helenus Aeneæ futura prædicens, monitus interpres deorũ profatus fuerat, ibi locũ sedis eius fore quietis, vbi in Italiã iuxta Tybridis ripas scrophã seu suem triginta natorum fœtu iacentem videret, vt Maro in tertio, ad Aeneam loquutus Helenus:

Signa tibi dicam, tu condita mente teneto.
Quum tibi solicito secreti ad fluminis vndam
Littoreis ingens inuenta sub ilicibus sus
Triginta capitũ fœt' enixa iacebit:
Is locus vrbis erit, requies ea certa laborum.

Aeneas hinc discedens, & extrema Italiæ radens, circumuectum per Siciliam senem Anchisem patrem amisit. Inde per inferum mare diu fluctibus ex iniquo sydere vexatus, Aphrum te-

nuit littus. Mox pacato æquore ad Italiam reuectus, appulit Tyberis ostio. Ibi tunc tēporis Latinus rex Fauni filius gētibus imperitabat, qui ad rei nouæ tumultū excitus, vt Tito Liuio placet, in armis obuiam pergit. Inde colloquio vtrinq; pacatis animis, duci Troiano filiam, quam Turno Rutulorum regi primo desponsarat, matrimonio iungit Lauiniam. Aeneas conditū oppidum ex vxoris nomine Lauinium appellat. At Virgilius noster hac in parte aliter sentit, id est, Latinum non in armis obuiam processisse, sed Aeneam legatos regi misisse: quibus auditis rex pacatus, & monitis deorū adductus, Lauiniam filiā aduenæ Troiano tradit. Quamobrem Turnus impatiens opprobrii ereptæ coniugis, bello petit Aneā, nec vetante nec permittente Latino, Aeneas vt vires & arma in hostem externo robore firmaret, ad Euādrum, qui tum his oris, vbi nunc Roma, autoritate ditionem tenebat, sursum aduerso flumine pergens, auxilii expo-

ſcendi gratia, ſuē, id eſt, ſcropham triginta natorum fœtu, vt Helenus prædixerat, iacentem aduertit, quietæ ſedis certiſſimum omen, quam Iunoni deorum reginæ immolando ſacrauit, vt Vergilius in octauo:

Ecce autem ſubitò, atque oculis mirabile monſtrum.
Procubuit, viridiq; in littore conſpicitur ſus.
Quam pius Aeneas, tibi enim tibi maxima Iuno,
Mactat ſacra ferens, & cum grege ſiſtit ad aram.

Eodem Aeneam Lauinium oppidum ſtruxiſſe aiunt, ſimul & hinc ſcrophæ ſignum Troianis ortum quidam tradidere, ſeu ob iniecti fundamenti regiæ ſeclis memoriam, ſeu quia quietis genti ſcropha ſignū dederat, ſeu ob æternū inſigne nominis Troiæ, quæ huic vocabulo animalis vulgò Italicè includitur, vt ſuprà memini. Præterea & nō nulli referunt hiſtorici, Aeneam more nauigantium inter cætera animalia ad

vſum veſcendi, vt fit, ſuem viuam ſecum detuliſſe, ac ex oraculo reſponſum habuiſſe, quum teneret Italiam, dimitteret eam. Inde quò reperta foret, ſedi eius conderet vrbem: quam in Cāpaniæ oris apud Auernum lacum, Baiarūq; fines demiſſam volunt, mox ſupra Tybridis ripam. Quare elatum ſcrophæ vexillum, quocirca Helenus ād Aeneam in 3. Verg.

Vade age & ingentem factis fer ad æthera Troiam, id eſt, inſigne Troianum. At quū hac in parte te dubitare sereniſsime principum crebrò percepiſſem, & in ambiguitate rei huius multos vagari, tulit calamus prolixius, & à propoſito longius q̄ expoſceret intentio. Quis enim rem tot ſeculis remotiſſimam ſcrutaturus per vetuſtiſſima literarū volumina ſine ambiguitate euadere potuit? Sed ad propoſitū redeundum. Ad Euandrū conceſſit Aeneas, & optato potitus, Pallantem Euandri filium & ingentis roboris armatorum auxilia ſecū duxerat. Turnus poſt ali-

quod prælia clarissima victus tandem ac peréptus Troiano cessit. Victor Aeneas post Latini obitũ in regno succesſit, quẽ mortuũ, & super Numicii fluminis ripã conditum, Indigetem Iouẽ dixere, expleto anno tertio regni. Superfuit Ascanius eius filius, Troiæ ex Creusa natus Is Lauiniũ oppidũ nouercæ Lauiniæ & Syluio ex Lauinia fratri relinquens, haud inde longe in Albano colle cõdidit Albam: intra Lauiniũ & Albam condita triginta annorũ spatium datur. Absumpto Ascanio frater eius Syluius, qui & Iulus, à quo gens Iulia, & antiquum tuæ generosæ prolis deriuatum cognomen Auguste, regnat: quanquam inter autores veterũ in ambiguo constet, vtrùm hunc Syluium an Ascanium cognominatũ fuisse Iulũ. Is Syluius post obitũ patris ex Lauinia Italiæ natus, Posthumus dict9, quem Lauinia prægnans priuignum timens Ascaniũ, secedẽs in quadã sylua apud Tityrũ pastorẽ peperit, vnde Syluius nũcupatus, vt Maro inducẽs An-

chiſen oſtentantem ſuorum progeniem Aeneæ:

Ille vides pura iuuenis qui nititur haſta,
Proxima ſorte tenet lucis loca, primus ad auras
Aetheras Italo commiſtus ſanguine ſurget.
Syluius Albanum nomen tua poſthuma proles,
Quem tibi longæuo ſerum Lauinia coniunx
Educet ſyluis regem, regumq; parentem,
Vnde genus longa noſtrum dominabitur Alba,

Hic Syluius Syluium Aeneã filium reliquit, ex quo Latinus filius, à quo priſci Latini cepere nomen, & Syluiũ cognomen Albæ regnantibus datum, vt quidam tradidere: quanquam Vergilius hoc cognomen regibus Albanis à Syluio Poſthumo deriuatũ ſentire videatur. Genuit hic Syluius Albam, Atym Alba, Capym Atys, Capys Capetũ, Ca-

petus Tyberinum, qui in Albula flumine demersus, mutauit fluuio nomen, Tyberi deinceps nuncupato. Ex Tyberino superfuit Agrippa, ex quo Romulus Syluius, q sine prole fulmine ictus stirpis eiusdem Auentinũ in regno reliquit. Is decedens, in quo sepultus fuerat, colli nomen dedit. Huic successit Proca: quo defuncto duo eius filii Numitor & Amuli⁹ superstites fuere: quorum alter Amulius Numitorem maiorem è solio fratrem deiecit: cuius virili prole interempta, filiam Rheam Syluiam vt partum auerteret, vestalẽ virginem sacrat. Rhea geminos edidit, Remum scilicet & Romulum, à Marte cõpressa, vt traditur. Quod regi Amulio notum, in vincula tradita matre, regio edicto in Tybridis alueo exponuntur gemini. Fama est in lupã geminos lambentem regium pastorem Faustulum casu quodam incidisse, qui vxori Laurentiæ nutriendos dedit. Iam adulti iuuenes, corporis & animi vires adepti, per syluas ac nemora non modo

infestare feras, sed & finitimis pastoribus dominari occœperant. Tandē insidiis Remus interceptus, vt prædæ re' ad Amulium ducitur: inde quia cum cum fratre Romulo in Agrum Numitoris impetū fecisse dicebatur, ad pœnas supplicii materno auo traditur: à quo mox & ipsi nepotes præsidio pastorum in regiam facto impetu, Amulium obtruncant, & restituunt Numitori regnum. Hunc scito Cæsar Auguste gentis Iuliæ Albanorum regum vltimum, eamq; gentem ad Iulium vsque Cæsarem, teq; principum decus, sine imperio priuatæ, in tuæ felicitatis tempora terminasse. Nanque Romulū Romanæ vrbis imperiiq; tui conditorem, materna linea incognito patre ortū, tuæ stirpis non censeo, si maiorum genealogiam rectè complector. At nunc ad reges Romanos, consules, dictatores, tribunos militares, ac plebeios subsequenter calamum deducam, vt ab origine ad tua felicissima secula Romana regimina noscas. Igitur Palatino

in monte, vbi adulti & à pastoribus culti gemini erant, auspicatò parua mœnia ponunt,& vbi alter alterũ non patitur, cui regnandum augurio permittunt. Qua contentione interfectũ Remum descripsere quidã: aliter alii, quia fertur incepta mœnia contra edictum transiluisse, Remum à Romulo, cui regnare obtigerat, securi percussum,& à nomine conditoris vrbẽ Romam nuncupatam. Ferunt anno vigesimo secundo ætatis, vndecimo Kalend. Maias, quadringentesimo tricesimo tertio post captam Troiam, Romulum vrbis fundamenta iecisse. Qui primò constitutis sacris, legum iura sanxit, fecit & se regiis insignibus augustiorem, circa se lictores instituit, Asylum aperuit complendæ vrbis gratia: centum Senatores creauit, quos patres autoritate nuncupauit reipublicæ consilium: equestri Neptuno ludos finitimis gentibus indicauit. Circumstantes populi cum familiis ad vrbem, velut ad rem nouam simul &

ludos conueniunt. Tum ad ſpectacula intentis aduenis, raptæ virgines Sabinorum, cæterarumq; turba, & in matrimonium abductæ. Raptarum parentes ad vltionem illati dedecoris arma parant, hinc plæraque bella orta: Cenienſes, qui primum in agrum Romanum impetum fecerat, victi ſunt, Acrone eorum rege à Romulo obtruncato, cuius opima ſpolia in Capitolium ad quercum paſtoribus ſacrã rex ipſe Romanis ſuſpendit, ibique Ioui Feretrio templum ſtatuit, quod primũ Romæ ſacratum fuit, & de Ceninenſibus primum triumphum egit, vt quibuſdam placet ſcriptoribus. Antemnates exinde populandi gratia hoſtiliter aduentarunt, qui à Romulo victi in vrbẽ ducuntur. Hinc aduerſus Cruſtuminos ſubſequenter tumultuantes, in armis Romulus profectus, ſuperatos hoſtes Romæ cohabitare coërcuit Cum Sabinis vltima & acrior pugna fuit: nã ab his Tito Tatio duce Capitolii arce capta, mox virtute Romuli recuperata,

inter uentu raptarum miserando fletu implorantium, pacatis vtrinq; animis pax fit,& ex duobus regnis vnum: nanque Sabini eorum imperium Romam traducunt, & sub duobus regibus Romulo & Tito Tatio cōmune dominū per aliquot annos fuit. Sed primò Tatius moritur à Laurētibus interfectus, anno quinto postquam Romæ regnare cœperat. Superfuit Romulus, qui demum victis Fidenatibus ac Veientebus, ad Capreæ paludem concione habita, subito turbine & imbre, lumine solis adempto, inter fulgura obstrepentia cœli ereptus nusq̄ apparuit, postq̄ triginta & septē regnauerat annis. Numa exinde Pompilius è Sabinis ortus, vir pietate & iustitia insignis, secūdus à Romulo regnat, & pacatis finitimorū odiis gemini Iani templū ædidit, quod apertum bella, clausum quietem indicaret. Mox ad religionem conuersus, vt deorum timor ad mitiora truces flecteret animos, sacra instituit, sacerdotes creat, virgines vestales sacrat, pon-

tificem maximum primus declarat, dies faſtos nefaſtoſq; condidit, annũ in duodecim menſes diuiſit. Poſtremò vbi maxima cum reuerentia & ſuorum & finitimorum tres & quadraginta regnaſſet annos, obiit. Tullus Hoſtilius exinde rex tertius creatur, ad bella promptiſſimus, animoſior Romulo, cum Albanis armorum negotium habuit, ſed paucorum cruore ac fortuna finitum. Nam trigeminis Horatiis Romanorum, & trigeminis Curiatiis Albanorum res hoc fœdere cõmittitur, vt ciuitas pro qua pugnarent, qui viciſſent, alteri imperaret. Vicerunt Horatii, Albani ſub imperio Romano fuere. Fidenates ac Veientes proinde in agrum Romanum impetũ faciũt, quibus victis ac fugatis, Metiũ Albanorum dictatorem, quia ex fœdere in armis accitus, proditor rem Romanam maximo in diſcrimine abſentando deſeruerat, Tullus quadrigis in diuerſum actis alligatum diſcerpi, Albamq; dirui, ac omnes Alba-

nos Romam deuehi iussit. Cœlium montem intra mœnia clausit, numero, & potentia crescente Roma. Cum Sabinis, qui patriis in sedibus T. Tatii tempore inuaserant, bellum graue gessit, hostemq; vicit. Demum fulminis ictu cum tota domo absumptus, anno regni trigesimo secundo interiit. Ancus Martius Tullo successit, vir pace & bello clarissimus, ad arma & religionem paratus, ad sacra primum & templa condenda ornandaq; animum flexit. Mox quum res postularet, à sacris ad arma concitus, aduersus Latinos, qui primo in eum mouerant bella, se contulit, & Politorium vnicum Latinorum præsidium expugnat ac diruit, omnesque in oppido repertos, Romæ cohabitandos destinat. Ianiculum collem vrbi adiecit, pontem Sublicium supra Tyberim fecit: tum Quiritium fossa per plana deducta, carcerem primus struxit: vsque ad mare dilatati fines, vbi Tybris in æquora prorumpit, Ho-

ſtia vrbs cõdita, & Salinæ circumlatæ, Feretrii Iouis templum ampliatũ. Deceſſit Ancus anno regni vigeſimo quarto. Priſcus Tarquinius à Tarquiniis Hetruriæ profectus exinde regnum occupat: cum Latinis is primum bellum habuit, & Appiola vrbe expugnata, ingenti præda victor rediit, ludos inſtituit, Circum erexit, aduerſus Gabinos centurias auxit, quibus induſtria ac viribus ſuperatis, arma cruenta hoſtiũ in Anienem flumen eiicere fecit: quæ ex Aniene in Tyberim deuecta ſummæ victoriæ nuncium Romæ detulere. Iterum eiſdem hoſtibus ſecundo prælio attritis, Collatiam oppidum ſui iuris fecit, Romam regreſſus inſigni gloria primus triumphat, vt quidam volunt: cum Priſcis Latinis bello orto pugnauit, quibus deuictis, pacem dedit, vi & armis oppidis captis, Corniculo, Ficulnea, Cameria, Cruſtumerio, Ameriola, Medullia, & Nomento. Demum ad ædificia publica intẽtus, muro lateritio circuit vrbem, valles interiacentes collibus,

libus, cæteraq; loca limosa, & sordibus repleta cloacis vacuat. In Capitolio Iouis ædem grande opus inceptarat: tum interfectis à duobus Anci filiis, obiit anno regni tricesimo septimo. Seruius Tullius post hunc rex declaratur, ex captiua & nobili fœmina à Corniculo oppido grauida educta, in domo Tarquinii natus & adultus, cũ Veientibus & Hetruscis primum bellũ sumpsit: quibus fortissimè victis, insignis gloria victor rediit. Censum primus instituit, quo & paci & bello opportuna redimerentur. In classes centuriasq; populum diuisit. Domi paci tranquillæ, & foris in armis quòd necesse fuerat, solertissima statuit industria. Ciues omnes, pedites, equitesq;, qui arma ferre possent, in campũ Martium cõuenire edicto iussit, ibiq; exercitum instructum ordine, porco, oue & tauro lustrat. Inde ad posteros Lustrũ nuucupatum, quò octoginta millia ciuium censa referuntur. Duo colles vrbi tum additi, Viminalis & Quirinalis

& Exquiliæ, vbi ipse regiā habuit: aggere, fossa, & muro, quæ vrbi adiecerat, circumclusit. Dianæ templum condidit. Postremo à Lucio Tarquinio Prisci Tarquinii filio, & genero suo anno regni trigesimo quarto in vico Cyprio obtruncatur. Tarquinius inde regnum inuadit, qui malè partum imperiū ita contumaciter rexit, vt cognomen Superbo sibi vendicaret, in patres ac senatum sæuiens, iniussu populi ad libitum agere omnia cœpit, occidere, carcerare, afficere supplicio, sui iuris fecit, Cum Volscis bellū habuit, quibus expugnatis, oppida Suessam & Pometiam eripuit, fraude & non bello, Gabios subiugauit, & cruciatibus attriuit. Cum Equicolis & Hetruscis fœdera tenuit. Iouis templum, quod in Capitolio pater inceptauerat, maximo impedimento ac labore ad culmen erexit. Demum ob Lucretiæ per vim illati stupri dedecus à Sexto Tarquinio eius filio, Iunii Bruti opera pulsus, in exulatum cum scelesta coniuge ac filiis fu-

ga perrexit, anno regni trigesimo quinto. Ab vrbe verò condita ducẽtesimo quadragesimo quartó, depulsis regib^9, sub cõsulibus annuo imperio iura Romana fuere. Senatus vt solidum corpus immutabile erat. Consules velut membra, senatus consilium & rerũ deliberatio, consules ad consulta peragenda parati. Dictatoris imperiũ, quod cæteros magistratus excedebat, ad terrorem cunctorum tum quum res Romana in extremis periculis nutare cerneretur, creabatur, summæ potentiæ vnicũ robur. Inde ob truculentissimas inter patritios ac plébeios seditiones, plebs armata maximo cũ terrore nobilium in Auentinũ, & vt aliis placet, in Sacrũ collẽ secesserat, nec inde abduci potuit, donec ad fauorẽ sui, tribuni plebei primũ crearẽtur. Mox ad Decẽuiros res venit: nã Decẽuiros creari placuit, q sine alio magistratu annuo imperio reip. præessent. Anno ab vrbe cõdita vno & trecentesimo, hoc imperiũ in Appio Claudio atrocissimi igenii

viro desinere voluit, eiusdem obstina
ta perfidia, ob cuius scelestæ libidinis
nefas violandæ Vergineæ virginis pu-
dicissimæ, se abdicare magistratu De-
cemuiri coacti sunt. Tum ad consules
res redierat. Verum paulò pòst Tribu
nis plebis autoribus, seditione vt alias
orta, inter cætera obtinuere plebei, vt
& tribunos militares haberent, sicut &
plebeios. Sed hi promiscue, vel patritii
vel plebei esse poterant, qui aliquan-
do consulare gessere imperium. Sed
demum consules regnum obtinuere,
quorum fasces adusq; Iulii Cæsaris pa
tris patruiq; tui principatū defluxere,
expletis ab vrbe condita annis septin-
gentis decem. Sub quorū magistratuū,
consulū, dictatorum, & tribunorū mi-
litariū ductu, per quadringentos qua-
draginta & septem annos omnis Ita-
lia viribus armorum subacta est, simul
& alpes Cotthiæ, Pœninæ, & Graiæ,
atque Romanæ cum Alpinis populis,
ipsis in rupibus durans in ditionē con
uenere, Africa ter victa, primo & secū-

do & tertio bello Punico,inæstimabili vulnere vtrinque accepto. Romano imperio tandē parta Sicilia, Sardinia, Baleares,Creta,insulæ obtentæ. Numidia victo Iugurtha in potestatem redacta. Hispania genus armorū ferox nostrorum,nec sine Romano cruore sub iugauere arma.Celtiberi, Cantabri, Astures, Lusitani, Numantia, omnisq; Gallicia flexere ceruicem. Gallia atq; Britaunia nouem annorum Iulii Cæsaris labor fuere, tributariæ demum factæ.Posthæc Illyria,Histria,Liburni,& Dalmatæ obsecundauere perdomiti. Proinde in Græciā transitus fuit: qua perdomita,Epir⁹,Thessalia, & Achaia paruere mandatis.Ter Macedonia cū regibus suis debellata, & in prouinciæ formam demum redacta.Thraces sæuissimos omniū:Propontidē,& Thracium Bosphorum cum ipso Byzantio virtus Romana superatos reddidit. Hinc ad Danubiū Rhenumq; tuis auspiciis victoriosissime principū penetratum, & vtriusque fluminis vtramq;

ripam tuæ induſtriæ ſubiugauere vires. Duæ Germaniæ, inferior ac ſuperior tibi vnico ceſſere. Norici, Pannonii, Sueui, Marcomanni, Daci, Meſi, cæteræq; nationes ad arcton ſuperati, Europa in extremis finium ſuorũ per te vndique exterrita & armis concuſſa. In Aſiam iam antè peruentum fuerat, & victo Antiocho potentiſſimo Syriæ rege, victo Mithridate, Syria, Phœnix, Cteſiphon, Babylonia, Iudæa, Palæſtina, Arabia, Cilicia, & omne Ponti regnum cum ipſa minore Aſia, in qua Phrygia, Lydia, Bithynia, Paphlagonia, Iſauria & Cappadocia regiones cõtinentur, mandatis obtemperauere. Ceſſit & vtraque Armenia armis attrita. Meſopotamia inter Tigridem & Enphratem, ſanguine Parthorum ac Perſarum crebrò cruenta multiplici bello, demum Romano paruit. Diuerſis temporibus cum Perſis & Parthis aſſiduè pugnatum, & vtrinque cladibus acceptis, Romanus ſuperior fuit, & obſtantibus imperauit. Ad arcton Col-

chi, Hiberi, Albani, Scythæ, Aſsyrii, Caſpii, cum Amazonibus ſnis ductu noſtrorum ducum ſubiugati ſunt: Aegyptiorum reges vltrò in amicitia & fœdere ſteterunt. Cyrene ac tota Lybia & Mauritaniæ extincto Iuba obſequentes fuere. Indi ex ipſo extremo Oriente poſtremo ad te glorioſiſſime principum in extremò Occidente tum bella gerentem legationem miſere, ad obſequia ſe paratos profitentes, vt nonnihil te imperante haud ſupereſſet indomitum.

Aeternum vale tui ſeculi perenne ac immortale decus Cæſar Auguſte.

FINIS.

BELLORVM QVÆ ROMANI GESSE-runt Catalogus.

ACHAICVM	75
Allobrogicum	88
Antonii	166
Aſiaticum	83
BALEARICVM	101
Bruti	158
CASSII	Ibidem
Catilinarium	134
Cæſaris & Pompei	136
Ciuile	127.132
Cleopatræ	166
Greticum	100
Cimbricum	89
Cypriacum	102
ETHRVSCVM	20.24.32
Etholicum	64
Externa	168
FALISCVM & fidenatum	24
GALLICVM	25.44.163
Gallogræcum	66
HISTRICVM	65

Hiſpanicum 76
ILLYRICVM 46.69
Iugurthinum 85
LATINVM 22.29
Liburnicum ſiue Illyricum 69
Liguſticum 44
MACEDONICVM 67.70.99
Marianum 127
Mithridaticum 93
Mutinenſe 155
NVMANTINVM 80
PARTHICVM 162.& 155
Peruſinum 164
Picente 39
Piraticum 98
Punicum 46.47.71
SABINVM 30
Salentinum 40
Samniticum 32.30
Seruile 122
Sertorianum 131
Sexti Pompei 162
Sociale 119
Spartacum 125
Syriacum 68

Tarentinum 33
Tigurinum 89
Theutonicum Ibidem
Thracium 92
Volsinense 39
Ventidii 162
Seditiones & discordiæ urbis Romæ quatuor. 41.42.43
Seditio Apuleiana 116
Seditio Caii Gracchi 115
Seditio Drusiana 117
Seditio Tiberii Gracchi 113
Ætates tres pop. Romani. 16 82. 110.

FINIS.

IN MESSALE CORVINI Libellum de progenie Augusti Index.

Aericæ diffinitio folio. 197
Alba conditur 205
Anchises 199
Aeneas Ibidem

Alexander qui & Paris Ibidem
Antenor 200
Ancus Martius rex quartus Rom. 208
Asia mulieri nomen 197
Asiæ terminus Ibidem
Ascanius filius Aneæ 199
Assaracus Troi filius Ibidem
Auentinus 205
BRentesia 200
BCAPIS. 199
Cælius mons 208
Creusa mater Ascanii 199
DArdania unde dicta 187
Dardanus ibidem
Dardanidæ nunc Teucri Ibidem
ERichthonius 198
Euganei 200
Europæ ambitus 197
HElenus 201
Helena rapitur 199
Hercules Troiam inuadit 198
Hesiona Priami soror 199
IAni templum. 207
Ilus in Ilium 198
Iulius & Iulia gens. 199.& 205

Laomedon moritur 198
Latinus rex 202
Lauinium extruitur 203
Metius Albanorum dictator quadrigis discerpitur 206
Numitor ultimus Albanorum rex. 205
Numa Pompilius secundus Romanorum rex 206
Paris 199
Patres creantur 207
Patauium conditur 200
Phrygia unde dicta 197
Priamus filius Laomedontis 199
Priscus Tarquinius rex quintus Romanorum 208
Pyrrhus filius Achillis 201
Romulus rex primus Romanorum 205
Romuli & Remi dissidium. Ibidem
Romæ prima ponuntur mœnia Ibidem & 208
Romanum & Sabinorum regnum unũ efficitur 207
Salamina extruitur 199

Senatores primi patres dicti 206

Seruius Tullius rex ſextus Romanorum 209

Sueui uicti 211

Syluius qui & Iulus 205

TArquinius Superbus ſeptimus rex Romæ 288

Terræ diuiſio in Aſiam Africam & Europam 197

Teucrus in conregem Dardaniæ ſuſcipitur. 198. & alius ibidem

Trous inde Troia ibidem

Troia ſcropha & ſus dicitur 202

Tullus Hoſtilius rex tertius Romanorum 207

Turnus uincitur 203

VEnetiæ unde 200

Vergilii & Liuii diuerſa opinio. 302.

FINIS.

REGISTRVM.

* ** *** **** A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z AA BB CC DD EE.

Omnis sunt Quaternionis.

VENETIIS.
Apud Franciscum Rampazetum.
M D LIX.